

อาบัตินมอมองของทฤษฎีทางทัศนวิทยา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาบาลี-สันสกฤต และพุทธศาสนศึกษา ภาควิชาภาษาตะวันออก
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2565
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ĀPATTI FROM THE PERSPECTIVE OF PENOLOGY

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Pali-Sanskrit and Buddhist Studies

Department of Eastern Languages

FACULTY OF ARTS

Chulalongkorn University

Academic Year 2022

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	อาบัตินิยมมองของทฤษฎีทางทัณฑวิทยา
โดย	พระมหาสมชาย จำปาทอง
สาขาวิชา	ภาษาบาลี-สันสกฤต และพุทธศาสนศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมพรนุช ต้นศรีสุข

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

..... คณะบดีคณะอักษรศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรเดช โชติอุดมพันธ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชานป์วิษซ์ ทัดแก้ว)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมพรนุช ต้นศรีสุข)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัชพล ศิริสวัสดิ์)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.วินิพพล มหาอาษา)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สมชาย จำปาทอง : อาบัติในมุมมองของทฤษฎีทางทัณฑวิทยา. (ĀPATTI FROM THE PERSPECTIVE OF PENOLOGY) อ.ที่ปรึกษาหลัก : ผศ. ดร.สมพรนุช ตันศรีสุข

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์อาบัติในภิกขุปาติโมกข์ตามหลักทฤษฎีทางทัณฑวิทยา 2 ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีข่มขู่ยับยั้งและทฤษฎีแก้ไขฟื้นฟู และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอาบัติและภาศีทั้ง 5 อันได้แก่ ชุมชนสงฆ์ ตัวพระภิกษุ เพื่อนพระภิกษุ คฤหัสถ์นอกคณะสงฆ์ และพระศาสนาตามวัตถุประสงค์ของการบัญญัติพระวินัย 10 ประการ โดยศึกษาจากพระวินัยปิฎกและอรรถกถา ผลการศึกษาพบว่า การลงโทษตามพระวินัยคือการออกจากอาบัติ 3 ลักษณะ อันได้แก่ การพ้นจากสภาพความเป็นพระภิกษุ, การประพฤติวุญฐานวิธี, และการแสดงอาบัติ สอดคล้องกับหลักการของทฤษฎีทั้งสองโดยที่แยกจากกันไม่ได้ การลงโทษตามทฤษฎีข่มขู่ยับยั้งถือว่าการตัดโอกาส, เป็นความยุ่งยากและความลำบาก, และการทำให้อับอายตามลำดับ ในขณะที่มุมมองของทฤษฎีแก้ไขฟื้นฟูถือว่าการพ้นจากภิกษุภาวะเพื่อดำรงอยู่ในสถานะอื่นที่เหมาะสม, การแยกตัวผู้ต้องอาบัติออกไปจากพระสงฆ์เพื่ออบรมและขัดเกลาจิตใจ, และ การสำนึกผิด อาบัติอาจพิจารณาให้เป็นทฤษฎีใดก็ได้ ขึ้นอยู่กับความสำนึกของผู้ต้องอาบัติเป็นสำคัญ อาบัติเป็นโทษที่มุ่งข่มขู่พระภิกษุผู้ไม่ละอายให้อยู่ในกฎเกณฑ์ตลอดเวลา ในขณะเดียวกัน อาบัติก็เป็นวิธีการที่เอื้อประโยชน์ต่อพระภิกษุผู้เป็นกัลยาณปุถุชนจนถึงพระอรหันต์ให้ดำรงตนสอดคล้องกับธรรม ภาศีทั้ง 5 ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากอาบัติมีบทบาทในการควบคุมความสำรวมในสิกขาบทและในอินทรีย์ของพระภิกษุ การศึกษาแสดงว่า การออกจากอาบัติเป็นการแก้ไขตนเอง เมื่อพระภิกษุต้องอาบัติ ต้องรีบออกจากอาบัติ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สาขาวิชา ภาษาบาลี-สันสกฤต และพุทธ ศาสนศึกษา ลายมือชื่อนิสิต

ปีการศึกษา 2565 ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

6180169322 : MAJOR PALI-SANSKRIT AND BUDDHIST STUDIES

KEYWORD: penology, deterrence theory, rehabilitative theory, vinaya

Somchai Champathong : **ĀPATTI** FROM THE PERSPECTIVE OF PENOLOGY.

Advisor: Asst. Prof. Sompornnuch Tansrisook, Ph.D.

The research aims to study Apatti, the monastic punishment, in the Vinaya and its commentary from the perspective of penology, as well as to analyze the relationship between the monastic penalty and the five parts of Buddhism, i.e. the monastic community, the monk, other members, laypeople and the religion, according to the Buddha's objectives on legislation of monastic orders. Two theories in penology, deterrence theory and rehabilitative theory, are applied in the study. It is found that there are three categories of monastic punishment—expulsion, probation, and confession. Three of which agree with the two theories inseparably. From the perspective of deterrence theory, the punishments are considered as forever, temporary exclusion from the monastic community, and self-pillory, while from the perspective of rehabilitative theory, the punishments are expulsion from monkhood to remain in other status, exclusion for correction, and expression of penitence, respectively. Apatti can be either deterrence or rehabilitation for a monk. It is deterrence for those who are shameless, while it is rehabilitation for those who are well-mannered up to attained the spiritual goal. The five parts of Buddhism play an important role in the prevention of wrongdoing. The study shows that the punishment, except expulsion, is the chance for self-correction. Having committed an offense, a monk should accept it and join the process of correction as soon as he realizes it.

Field of Study: Pali-Sanskrit and Buddhist Studies Student's Signature

Academic Year: 2022 Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงไปได้เพราะบุคคลที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้
บิดามารดาผู้ให้กำเนิดเป็นผู้สนับสนุนและให้กำลังใจในเรื่องการศึกษาตั้งแต่เริ่มต้นจนจบ
การศึกษา

พระพรหมวชิรปัญญาจารย์ (ทองดี สุรเตโช, ราชบัณฑิต) เจ้าอาวาสวัดราชโอรสาราม เป็นผู้ให้
โอกาสและสนับสนุนทุนการศึกษาแก่ผู้วิจัยเป็นประจำทุกปี

อาจารย์ศรวิรรณ ช้อยทรัพย์ เป็นผู้กำลังใจในการศึกษาและเป็นผู้สนับสนุนทุนการศึกษาแก่
ผู้วิจัยทุกภาคการศึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมพรนุช ต้นศรีสุข อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ช่วยประสิทธิ์
ประสาทความรู้และวิธีคิดต่างๆแก่ผู้วิจัย ผู้วิจัยซาบซึ้งในความเมตตาที่เข้าใจปัญหาสุขภาพและรู้สึก
สบายใจที่จะขอคำปรึกษาทุกครั้ง จึงทำให้งานวิจัยมีความก้าวหน้าพร้อมกับการรักษาสุขภาพ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชานปวีช ทัตแก้ว ผู้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ด้านภาษาสันสกฤต
ตลอดจนวิชาการอื่นๆ และเป็นประธานสอบวิทยานิพนธ์ซึ่งช่วยให้การสอบเป็นไปอย่างราบรื่น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัชพล ศิริสวัสดิ์ ผู้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ด้านภาษาสันสกฤต
ตลอดจนวิชาการอื่นๆ และเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ตั้งแต่การสอบโครงร่างจนถึงการสอบป้องกัน
วิทยานิพนธ์

รองศาสตราจารย์ ดร.วณิชพล มหาอาชา ผู้มีความเชี่ยวชาญด้านกฎหมาย อาชญาวิทยาและ
งานยุติธรรม เป็นกรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย ตั้งแต่การสอบโครงร่างจนถึงการสอบป้องกัน
วิทยานิพนธ์

อาจารย์ ดร.บุญทริกา บุญโณ เป็นผู้ให้กำลังใจและอำนวยความสะดวกในการจัดทำตาราง
วิชาการให้แก่ผู้วิจัย

พระมหาวีระนิต ณะโชติ ป.ธ.9 เพื่อนนิสิตปริญญาโท ผู้ร่วมทุกข์ร่วมสุขกันมา ได้รับเป็น
ธุระดำเนินการเรื่องพักการศึกษาในระหว่างที่ผู้วิจัยเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล และพระมหานุกูล
เงางาม ป.ธ.7, อ.ม. ที่ได้ให้กำลังใจและเสนอแนะด้านวิชาการแก่ผู้วิจัยตลอดมา

ผู้วิจัยขอประกาศเกียรติคุณและขอกราบขอบพระคุณ/ขอบพระคุณทุกท่านไว้ ณ โอกาสนี้

สมชาย จำปาทอง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญรูปภาพ.....	ญ
บทที่ 1.....	1
บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ในการวิจัย.....	2
1.3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	3
1.4 สมมติฐานการวิจัย.....	3
1.5 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	4
1.6 ขอบเขตการวิจัย.....	5
1.7 ทฤษฎีทางทัศนวิทยาที่ใช้วิเคราะห์.....	5
1.8 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	5
1.9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
1.10 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	12
บทที่ 2.....	13
อาบัติและการออกจากอาบัติในพระวินัย.....	13
2.1 กฎเกณฑ์สำหรับพระภิกษุสงฆ์.....	13
2.1.1 กฎเกณฑ์สำหรับพระภิกษุ.....	14

2.1.1.1	กฎเกณฑ์สำหรับพระภิกษุในพระปาติโมกข์.....	15
2.1.1.2	กฎเกณฑ์สำหรับพระภิกษุนอกพระปาติโมกข์	22
2.1.1.3	วัตรปฏิบัติ.....	24
2.1.2	กฎเกณฑ์สำหรับพระสงฆ์.....	28
2.1.2.1	กฎเกณฑ์สำหรับพระสงฆ์ในพระปาติโมกข์.....	29
2.1.2.2	กฎเกณฑ์สำหรับพระสงฆ์นอกพระปาติโมกข์	31
2.2	อาบัติ.....	43
2.2.1	ประเภทของอาบัติ.....	46
2.2.1.1	อาบัติที่แก้ไขไม่ได้.....	48
2.2.1.2	อาบัติที่แก้ไขได้.....	49
2.2.2	ความสำคัญของอาบัติ	49
2.2.2.1	หน้าที่พึงปฏิบัติต่ออาบัติ.....	49
2.2.2.2	โทษของอาบัติตามพระวินัย	55
2.2.2.3	การออกจากอาบัติ	57
	1) การพ้นจากสภาพความเป็นพระภิกษุ	58
	2) การประพฤติกฎฐานวิธี.....	58
	3) การแสดงอาบัติ.....	62
บทที่ 3	64
ทฤษฎีการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้ง	64
3.1	แนวคิดของทฤษฎีเกี่ยวกับข่มขู่ยับยั้ง	64
3.1.1	วิธีดำเนินการ.....	65
3.1.2	อาบัติจากมุมมองของทฤษฎีการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้ง	67
3.2	วิธีการที่เกี่ยวข้องกับการลงโทษ.....	72
3.2.1	การพ้นจากสภาพความเป็นพระภิกษุ.....	72

3.2.2 การประพาดวิญญานวิธี	74
3.2.3 การแสดงอาบัติ	78
3.3 การป้องกันการกระทำผิดตามแนวทางของทฤษฎี.....	81
3.3.1 การปรับปรุงกฎเกณฑ์และโทษให้เหมาะสม	81
3.3.2 การศึกษาพระวินัย.....	84
3.3.2.1 การบอกอกรณียกิจ.....	86
3.3.2.2 การทำอุโบสถและการสวดปาติโมกข์	87
3.3.2.3 การศึกษาปริยัติธรรม	88
บทที่ 4	91
ทฤษฎีการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟู.....	91
4.1 แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู.....	91
4.1.1 วิธีดำเนินการ.....	92
4.1.2 อาบัติจากมุมมองของทฤษฎีการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟู.....	93
4.2 วิธีการที่เกี่ยวกับการลงโทษ	97
4.2.1 การพ้นจากสภาพความเป็นพระภิกษุถาวร	98
4.2.2 การประพาดวิญญานวิธี	100
4.2.2 การแสดงอาบัติ.....	105
4.3 การป้องกันการกระทำผิดซ้ำตามแนวทางของทฤษฎี.....	106
บทที่ 5.....	108
ความสัมพันธ์ระหว่างอาบัติและภาคีทั้ง 5	108
5.1 ตัวพระภิกษุผู้ต้องอาบัติ	108
5.1.1 การรู้หน้าที่ของตัวเอง.....	109
5.1.2 การสำรวมในศีล	110
5.1.3 การเว้นที่อโคจร.....	111

5.2	เพื่อนพระภิกษุผู้เป็นสหธรรมิก	115
5.3	ชุมชนสงฆ์.....	119
5.4	คฤหัสถ์นอกคณะสงฆ์	124
5.4.1	การสอดส่องดูแล.....	125
5.4.2	การตำหนิ.....	126
5.4.3	การเรียนรู้พระวินัย.....	128
5.5	พระศาสนา.....	128
บทที่ 6	132
สรุปผลการวิจัย	132
6.1	สรุปผลการวิจัย.....	132
6.2	ข้อเสนอแนะ.....	137
6.2.1	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย.....	137
6.2.2	ข้อเสนอแนะในการศึกษา.....	139
บรรณานุกรม	140
ประวัติผู้เขียน	145

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัยเรื่องอาบัติในมุมมองของทฤษฎีทางทัศนวิทยา.....	4
ภาพที่ 2 บทบาทของภาคีในคณะสงฆ์ต่อการออกจากอาบัติ.....	55
ภาพที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างอาบัติและภาคีในชุมชนสงฆ์	123
ภาพที่ 4 ความสัมพันธ์ระหว่างอาบัติและภาคีทั้ง 5.....	130
ภาพที่ 5 การออกจากอาบัติประกอบด้วยแนวทางของทฤษฎีทั้ง 2	134
ภาพที่ 6 แนวทางการออกจากอาบัติสำหรับพระภิกษุซึ่งมีคุณธรรมแตกต่างกัน	135

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระสงฆ์เป็นชุมชนของพระภิกษุพระภิกษุณีซึ่งอยู่ร่วมกันเพื่อศึกษาสืบทอดธรรมของพระพุทธเจ้าผู้ทรงเป็นพระศาสดาตามแนวทางของศีลสมาธิปัญญาเพื่อให้ถึงที่สุดแห่งทุกข์ เมื่อสมาชิกของพระสงฆ์รูปหนึ่งกระทำการสิ่งที่ไม่ถูกต้องเหมาะสมด้วยเหตุแห่งอาสวกิเลสที่ตนยังละไม่หมดสิ้น พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทเพื่อเป็นบรรทัดฐานความประพฤติของชุมชนและกำหนดความผิดและโทษไว้ หากสิกขาบทยังไม่รัดกุม จึงทรงแก้ไขเพิ่มเติมในส่วนที่เรียกว่า อนุบัญญัติ ทำให้สิกขาบทใช้การได้ดี พระภิกษุที่ได้ละเมิดกฎเกณฑ์จึงต้องอาบัติ อาบัติ หมายถึง การกระทำผิด ความผิดและโทษ (กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2541, หน้า 11, 240; พระมหาโพธิวงศาจารย์, 2561, หน้า 28) ในงานวิจัยนี้หมายเอาอาบัติในความหมายของ โทษ ทั้งที่แก้ไขได้และแก้ไขไม่ได้

แม้อาบัติที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้นแก่สมาชิกของคณะสงฆ์อาจเกิดขึ้นได้บ่อยในชีวิตประจำวัน สามารถแก้ไขได้ตามพุทธบัญญัติ แต่อาบัติก็เป็นธรรมที่ผู้ต้องอาบัติอาจรู้สึกอายและไม่ต้องการออกจากอาบัติอันจะเป็นการเปิดเผยแก่ผู้อื่น ด้วยเหตุนี้ พระภิกษุจำนวนหนึ่งจึงพากันปกปิดอาบัติ การปกปิดอาบัติส่งผลเสียต่อคุณสมบัติของตนเองไม่อาจเข้าร่วมสังฆกรรมบางอย่างที่กำหนดคุณสมบัติในความเป็นผู้ไม่มีอาบัติเอาไว้ เช่น อุโบสถ ปวารณา เป็นต้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 4 ข้อ 169 หน้า 256; พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 4 ข้อ 219 หน้า 347)¹ ซึ่งจะทำให้กิจการของสงฆ์เสียหาย² ส่วนในด้านการศึกษา พระภิกษุผู้ต้องอาบดีย่อมได้รับความเดือดร้อนท้อใจ ไม่สามารถพัฒนาตนไปสู่เป้าหมายสูงสุดคือความพ้นทุกข์ได้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 4 ข้อ 135 หน้า 211)

¹ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาษาไทย

² ก่อนจะทำอุโบสถหรือปวารณา พระภิกษุผู้ต้องอาบัติที่แก้ไขได้ ต้องออกจากอาบัติให้เป็นผู้บริสุทธิ์ก่อน จึงทำอุโบสถหรือปวารณาร่วมกับสงฆ์ได้ แต่อนุญาตให้พระภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสและกำลังอยู่ปริวาสหรือประพฤติมานัตทำอุโบสถและปวารณาได้ ส่วนผู้ต้องอาบัติปาราชิก เป็นบุคคลที่พระวินัยกำหนดห้ามมิให้เข้าร่วมสังฆกรรมทุกประเภท หากเข้าร่วมในสังฆกรรมที่ตนเป็นหนึ่งในองค์สงฆ์ จะเป็นเหตุให้สังฆกรรมนั้นใช้การไม่ได้

ในแวดวงวิชาการของชาวยุโรป แนวคิดที่ว่าด้วยการกระทำความผิดและการลงโทษผู้กระทำ ความผิดได้มีการอภิปรายถกเถียงมานานแล้ว แต่มีการศึกษาอย่างจริงจังในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 โดยสำนักอาชญาวิทยาที่ตั้งเดิม และเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาสาขาวิชาอาชญาวิทยาและทัณฑ วิทยา (พรชัย ชันดี และคณะ, 2558, หน้า 36, 56) เพื่อศึกษาสาเหตุการกระทำผิดและการ ลงโทษ ปัจจุบันวิชาการสองแขนงนี้มีการพัฒนามาโดยลำดับ แม้จะเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน แต่ก็ สามารถอภิปรายแยกจากกันได้ ทฤษฎีทางทัณฑวิทยามีแนวคิดในการลงโทษบุคคลผู้กระทำ ความผิด เพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำ ที่สำคัญมีอยู่สองทฤษฎีได้แก่ ทฤษฎีการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้งและ ทฤษฎีการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟู

ด้วยเหตุที่ผู้วิจัยได้เคยศึกษาวิชาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรมมาก่อน จึงสนใจที่จะศึกษา อาบัติในมุมมองของทฤษฎีการลงโทษทั้งสองแบบ แม้ว่าทฤษฎีจะเกิดขึ้นจากการศึกษาสังคมมนุษย์ ซึ่งไม่อาจเปรียบเทียบได้กับสังคมสงฆ์ แต่ทั้งสังคมมนุษย์และสังคมสงฆ์เกิดขึ้นตามหลักการทางสังคม วิทยาที่ไม่แตกต่างกัน คือเป็นการการรวมตัวกันเป็นกลุ่มสังคมของมนุษย์ที่มีเป้าหมายอย่างเดียวกัน และยอมตนภายใต้กฎระเบียบเดียวกัน การลงโทษเป็นส่วนหนึ่งของกฎระเบียบในเวลาที่ถูกระเบียบ นั้นถูกละเมิด การวิเคราะห์อาบัติตามแนวทางของทฤษฎีการลงโทษจะทำให้เห็นวิธีการออกจาก อาบัติและวิธีการป้องกันการต้องอาบัติในแง่ของทฤษฎีการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้งและทฤษฎีการ ลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟู และแสดงให้เห็นว่าการแก้ไขภิกษุที่ต้องอาบัตินั้นเกี่ยวข้องกับภาคี ทั้ง 5 ได้แก่ ตัวพระภิกษุผู้ต้องอาบัติ เพื่อนพระภิกษุผู้เป็นสหธรรมิก ชุมชนสงฆ์ คฤหัสถ์นอก คณะสงฆ์ และพระศาสนา (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 1 ข้อ 39 หน้า 28-29) เพื่อเป็นประโยชน์ในการทำความเข้าใจอาบัติและการออกจากอาบัติ และตอกย้ำ ความสำคัญของภาคีทั้ง 5 ในการออกจากอาบัติและป้องกันการต้องอาบัติของพระภิกษุตลอดจน ประสิทธิภาพของกฎเกณฑ์อันเป็นพระวินัยของพระภิกษุสงฆ์ ความแตกต่างกันทางด้านกาลเวลา และสถานที่อาจทำให้ความผิดและระดับของโทษที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้แต่เดิมไม่มีประสิทธิภาพ มากพอที่จะทำให้พระภิกษุสงฆ์สำรวมระวัง ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจะได้เสนอแนะแนวทางในการเพิ่ม ประสิทธิภาพของกฎเกณฑ์เพื่อให้กฎเกณฑ์ สามารถข่มขู่ยับยั้งหรือแก้ไขฟื้นฟูพระภิกษุผู้ต้องอาบัติได้

1.2 วัตถุประสงค์ในการวิจัย

- 1) วิเคราะห์อาบัติในภิกษุปาติโมกข์ตามหลักทฤษฎีทางทัณฑวิทยา
- 2) วิเคราะห์บทบาทของอาบัติและภาคีทั้ง 5 ตามวัตถุประสงค์ของการบัญญัติพระวินัย

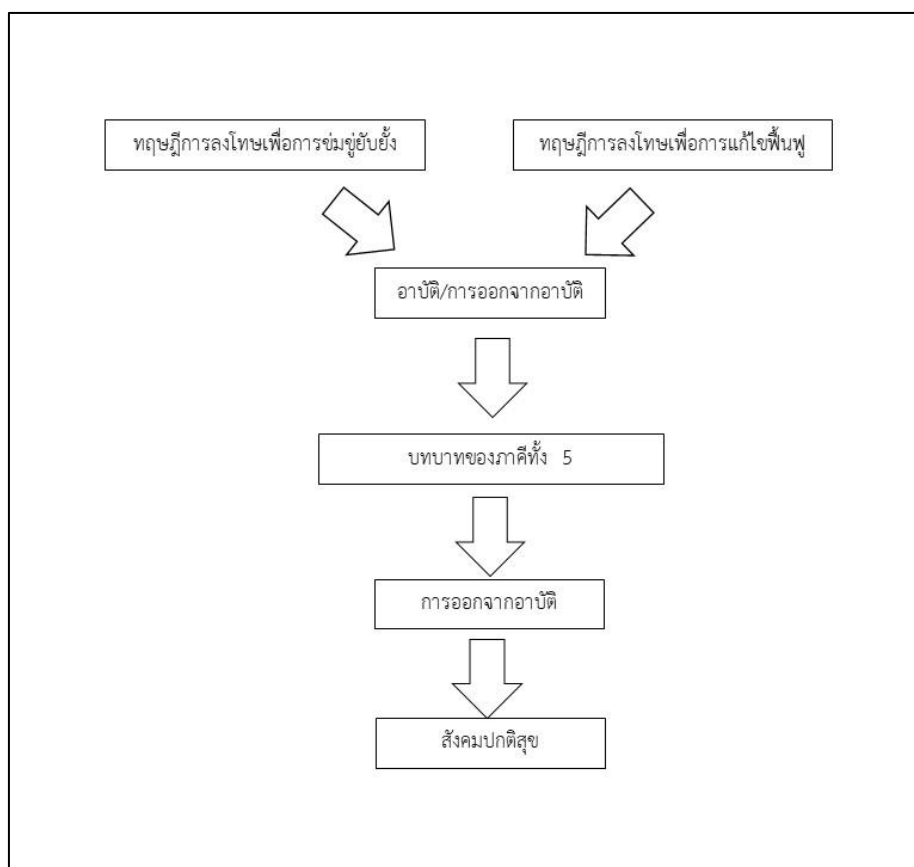
1.3 วิธีดำเนินการวิจัย

- 1) ศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีทัศนวิทยาทั้งสอง ได้แก่ ทฤษฎีการลงโทษเพื่อการช่มชู้ยั้งของนักวิชาการสำนักอาชญาวิทยาดั้งเดิมและทฤษฎีการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูของนักวิชาการสำนักปฏิฐานนิยมและทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
- 2) ศึกษาอาบัติในภิกขุปาติโมกข์ทั้งในพระไตรปิฎก คัมภีร์อรรถกถาและตำราวิชาการที่เกี่ยวข้อง
- 3) วิเคราะห์อาบัติที่ได้ศึกษาในบทที่ 2 ด้วยทฤษฎีทางทัศนวิทยา ได้แก่ ทฤษฎีการลงโทษเพื่อการช่มชู้ยั้ง ในบทที่ 3 และทฤษฎีการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟู ในบทที่ 4 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอาบัติและภาศีทั้ง 5 โดยระบุข้อดีจากการกำหนดอาบัติและการออกจากอาบัติ รวมทั้งบทบาทของภาศีทั้ง 5 ในการป้องกันการต้องอาบัติ ในบทที่ 5 และสรุปผลการวิจัยในบทที่ 6
- 4) เรียบเรียงผลการวิจัย
- 5) ทบทวนเพื่อปรับปรุงแก้ไขและเตรียมส่งวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์

1.4 สมมติฐานการวิจัย

การวิเคราะห์อาบัติของพระภิกษุโดยใช้มุมมองของทฤษฎีทางอาชญาวิทยาที่มุ่งเน้น (1) สาเหตุการกระทำผิดและการลงโทษ และ (2) การป้องกันการกระทำผิด ทำให้เห็นว่าการกำหนดอาบัติและวิธีการออกจากอาบัติเป็นคุณต่อภาศีฝ่ายต่าง ๆ อันได้แก่ เพื่อนภิกษุผู้เป็นสหธรรมิก ชุมชนสงฆ์ คฤหัสถ์นอกคณะสงฆ์ ไปจนถึงพระศาสนา นอกเหนือจากการควบคุมแก้ไขความประพฤติของพระภิกษุในทางพระวินัย นอกจากนี้ ยังทำให้เห็นว่า ภาศีเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการป้องกันหรือลดโอกาสการต้องอาบัติของพระภิกษุด้วย

1.5 กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัยเรื่องอาบัติในมุมมองของทฤษฎีทางทัณฑ์วิทยา

จากภาพ การวิเคราะห์อาบัติและการออกจากอาบัติด้วยทฤษฎีการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้งและทฤษฎีการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟู จะได้มุมมองที่มีต่ออาบัติและการออกจากอาบัติตามแนวทางของทฤษฎีทั้ง 2 ถือเป็น การข่มขู่ให้เกรงกลัวและการแก้ไขข้อบกพร่องของบุคคล ผลจากการวิเคราะห์สามารถนำไปวิเคราะห์บทบาทในการป้องกันการต้องอาบัติของภาคีทั้ง 5 ซึ่งจะมีประโยชน์ต่อสังคม ในที่นี้คือชุมชนของพุทธบริษัท 4 อันประกอบด้วย พระภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา

1.9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องอาบัติในมุมมองของทัศนวิทยาประกอบด้วยเนื้อหา 4 ประเด็น คือ

1) งานวิจัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม

วิทยานิพนธ์เรื่อง *ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในพระวินัยปิฎกของ อัจฉริยา ธีรศรีโชติ (2552)* วิทยานิพนธ์สังคมวิทยามหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากพระวินัยปิฎก พบว่า เหตุการณ์ความขัดแย้ง มีสาเหตุมาจากกิเลส 3 ประการ มีขั้นตอนและกระบวนการในการจัดการความขัดแย้งได้ 3 ขั้นตอน คือขั้นตอนการเกิดอริกรรม การนำอริกรรมกราบทูลพระพุทธเจ้าและการระงับอริกรรม ในกระบวนการดังกล่าว พระพุทธเจ้าได้บัญญัติสิกขาบทเพื่อจัดการความขัดแย้งและเพื่อเป็นการป้องกันการกระทำผิดซ้ำในอนาคต ส่วนแนวคิดและลักษณะสำคัญของการจัดการความขัดแย้ง พบว่าในพระไตรปิฎกให้ความสำคัญกับการใช้เหตุผลและปัญญา กระบวนการประชุมสงฆ์ และการไกล่เกลี่ยโดยกำหนดคุณสมบัติของผู้โจท ผู้ถูกโจทและผู้ไกล่เกลี่ย และรวมถึงหลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับทุกฝ่ายด้วยและพบว่า วิธีการดังกล่าวเป็นแบบ Win-win Methods สามารถจัดการความขัดแย้งได้ทุกระดับตั้งแต่ระดับบ่มเพาะความขัดแย้ง ระดับความขัดแย้งปรากฏ ระดับความช่งชิงอำนาจจนถึงระดับความขัดแย้งถึงขั้นอันตราย

อัจฉริยามองว่า การออกจากอาบัติเป็นการระงับความขัดแย้งอย่างหนึ่งในแง่ของกระบวนการทางพระวินัยโดยเฉพาะกระบวนการลงโทษ และหลักธรรมของพระพุทธศาสนา พระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนามีแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งจนกล่าวได้ว่าเป็นอัตลักษณ์ของพระพุทธศาสนา การจัดการความขัดแย้งในพระวินัยปิฎกส่วนใหญ่เป็นแบบไกล่เกลี่ยแบบล้อมวงหรือสังฆกรรม ส่วนการใช้วิธีอริกรรม 7 ประการในการระงับอริกรรมตามพระวินัยปิฎกนั้น เป็นไปตามหลักสันติวิธีโดยไม่ใช้ความรุนแรงในการจัดการความขัดแย้งของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า กระบวนการลงโทษในพระวินัยมีบทบาทในการจัดการความขัดแย้ง

ผู้วิจัยเห็นว่า เมื่อพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของการบัญญัติพระวินัย จะเห็นว่า การบัญญัติพระวินัยมิใช่เพื่อยุติความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในคณะสงฆ์และป้องกันการกระทำผิดในอนาคตเท่านั้น แต่เพื่อให้พระสงฆ์ยอมรับกฎเกณฑ์เพราะเห็นประโยชน์ที่พึงได้ร่วมกัน จะได้รับการศึกษาพระวินัยด้วยความเต็มใจ พระสงฆ์ทุกรูปจะได้อยู่สุขสบายและเพื่อความมั่นคงของสังคมสงฆ์และพระพุทธศาสนา เป็นที่รองรับคฤหัสถ์ชายหญิงผู้มีศรัทธาตลอดจนการพัฒนาตนเองในธรรม

บทความวิจัยเรื่อง พระภิกษุยกยอกทรัพย์ ในแง่ของความรับผิดชอบทางอาญาและอาบัติตามพระวินัย ของสุชาติ ศรีใหม่ และฉัตรตมาศ วิเศษสินธุ์ (2560, หน้า 107) เก็บข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการและพระวินัยปิฎก ศึกษาวิเคราะห์ในทศตวรรษ โดยนำกรณีศึกษาที่ภิกษุรูปหนึ่งนำเงินของวัดไปซื้อที่ดินและโอนเป็นชื่อของตนเอง มีข้อกังขาต่อพระภิกษุรูปนั้นว่า ต้องอาบัติปาราชิกแล้วหรือไม่ มหาเถรสมาคมได้วินิจฉัยชี้ขาดว่า ไม่ต้องอาบัติปาราชิก เพราะคดีได้ยุติที่ศาลแล้ว แสดงให้เห็นว่าเป็นการตัดสินโดยใช้เกณฑ์กฎหมายอาญาเพียงประการเดียว ไม่ได้นำเกณฑ์ทางพระวินัยมาวินิจฉัยด้วย สุชาติและฉัตรตมาศไม่เห็นด้วยกับการวินิจฉัยคล้ายตามกฎหมายบ้านเมืองโดยปราศจากการอ้างอิงเกณฑ์ของพระวินัยและมองว่า กระบวนการชี้ขาดของมหาเถรสมาคมยังปฏิบัติหน้าที่ได้ไม่ชัดเจน การไม่นำพระวินัยมาปรับใช้กับข้อเท็จจริง แสดงให้เห็นถึงการไม่เห็นความสำคัญในการใช้พระวินัยมาเป็นเครื่องมือในการตัดสินพระภิกษุผู้ต้องโทษ และได้เสนอแนะเพิ่มเติมว่า ในภายภาคหน้า รัฐควรส่งเสริมให้มีศาลสงฆ์ขึ้นเป็นการเฉพาะ โดยให้ภิกษุผู้ทรงพระวินัยเป็นผู้ทำหน้าที่ชี้ขาดโดยปราศจากอคติโดยยึดถือธรรมเป็นใหญ่ (สุชาติ ศรีใหม่ และฉัตรตมาศ วิเศษสินธุ์, 2560, หน้า 130)

กรณีดังกล่าวเป็นความผิดฐานยกยอกทรัพย์ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 352 และคำพิพากษาของศาลฎีกาที่ 1608/2519 ว่าด้วยวินิจฉัยเกี่ยวกับภิกษุยกยอกทรัพย์ ในขณะที่คณะผู้วิจัยได้ศึกษาสิกขาบทข้อทศตวรรษ ในประเด็นที่เกี่ยวกับต้นบัญญัติ องค์ประกอบของสิกขาบท อนุบัญญัติและข้อยกเว้นไม่ต้องอาบัติ

ผู้วิจัยเห็นว่า คุณค่าของงานชิ้นนี้ตอกย้ำให้เห็นความสำคัญของพระวินัยที่พระสงฆ์ควรยึดถือ ทั้งพระสงฆ์ผู้ต้องอาบัติ ทั้งพระวินัยธรซึ่งจะต้องปฏิบัติหน้าที่โดยปราศจากอคติใดๆ และแสดงให้เห็นว่า แม้คดีอาญาจะระงับแล้วด้วยกฎหมายบ้านเมือง แต่เมื่อพระสงฆ์ไม่ปฏิบัติหน้าที่ อธิกรณ์ที่เป็นปัญหาที่ยังคงอยู่ในคณะสงฆ์ต่อไป

2) งานวิจัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสาเหตุการกระทำผิดและการป้องกัน

บทความวิจัยเรื่องอาชญาวิทยาแนวพุทธ กระบวนทัศน์พระพุทธศาสนาว่าด้วยอาชญากรรมของพระครูอรุณจริยานุวัตร (2560, หน้า 35-44) เก็บข้อมูลจากตำราทางวิชาการและพระไตรปิฎกพบว่า ศีล 5 ในพระไตรปิฎกมีความหมายตรงตามอาชญากรรมในทางอาชญาวิทยาดังนี้ ปาณาติบาตเปรียบเทียบกับอาชญากรรมที่รุนแรงที่เกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย อทินนาทานเปรียบเทียบกับอาชญากรรมเกี่ยวกับทรัพย์ กาเมสุมิฉฉาจารเปรียบเทียบกับอาชญากรรมเกี่ยวกับเพศ มุสาวาทเป็นสาเหตุให้เกิดอาชญากรรมอื่น ๆ เช่น การปลอมแปลง เป็นต้น การดื่มสุราและการเสพยาเสพติดเป็นสาเหตุแห่งการทะเลาะวิวาทและทำให้เกิดเป็นเหยื่ออาชญากรรม ส่วนปัจจัยที่ก่อให้เกิดอาชญากรรมคือ จิตที่ประกอบด้วยราคะโทสะและโมหะ เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อมและสถาบันการเมืองการปกครอง พระครูอรุณจริยานุวัตรศึกษาเปรียบเทียบความหมายของอาชญากรรมและ

การกระทำผิดในมุมมองทางอาชญาวิทยาและในมุมมองของพระพุทธศาสนา เพื่อแสดงให้เห็นว่า อาชญากรรมแต่ละประเภทที่ปรากฏในวิชาอาชญาวิทยา เมื่อเปรียบเทียบกับพระพุทธศาสนาแล้ว จะมีความหมายว่าอย่างไร เช่น การกระทำผิดเกี่ยวกับชีวิตร่างกายในทางอาชญาวิทยามีความหมาย เท่ากับปาณาติบาต เป็นต้น นอกจากนี้ยังพยายามอธิบายสาเหตุอาชญากรรมทั้งภายในและภายนอก ในมุมมองของพระพุทธศาสนาโดยการเทียบเคียงกับความหมายทางอาชญาวิทยา

ตามความเห็นของผู้วิจัยพระวินัยไม่ควรศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมาย เพราะกฎเกณฑ์แต่ ละชนิดมีวัตถุประสงค์แตกต่างกัน ของพระวินัยคือเพื่อคุ้มครองป้องกันสมณธรรมของปัจเจกบุคคล หากไม่รักษาสมณธรรมที่สำคัญก็ต้องออกจากคณะสงฆ์ซึ่งเป็นชุมชนของสมณะนั้น ส่วนกฎหมาย อาญาก็มีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาป้องกันการละเมิดชีวิตร่างกายทรัพย์สินเสรีภาพของบุคคล เป็นเรื่องที่ รัฐต้องคุ้มครองดูแลประชาชน หากทำผิดก็สามารถลงโทษได้ อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีอาชญาวิทยา สามารถนำมาใช้ในการพิจารณากฎเกณฑ์และการลงโทษได้ ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายบ้านเมืองหรือ ชุมชนสมณะอย่างพระวินัยของพระสงฆ์

งานวิจัยเรื่อง*กระบวนการเกิดอาชญากรรมในแง่ของพุทธธรรม* ของวิศิษฐ์ เจนนานนท์ ปิ่นหยารักษ์ ฌิตสุนทรโรทยาน และสุเทพ พรหมเลิศ (2562, หน้า 55) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา สาเหตุของอาชญากรรมและรูปแบบการป้องกันอาชญากรรมตามหลักพุทธธรรม เป็นงานวิจัยแบบ ปริมาณและคุณภาพ ทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติ One-way Anova³ พบว่า อาชญากรรมเกิดจาก ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายใน ได้แก่ อุกุศลมูล 3 ประการ และอนุสัย 7 ประการ ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การคบเพื่อน ซึ่งทางพุทธธรรมเรียกว่า ปรโตโฆสะ และผลการวิจัย เชีงปริมาณ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการกระทำผิดได้แก่ ปัจจัยทางจิต ปัจจัยทางด้านสังคมและปัจจัย ทางด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม และอยู่ในระดับปานกลาง จัดทำเป็น Model จะได้ MABA-PP Model เมื่อจัดทำเป็น Model การป้องกันการกระทำผิดจะได้ SYGO-PK Model (S=สัมมาทิฐิ Y=โยนิโสมนสิการ GO-P=ปรโตโฆสะฝ่ายดี K=กัลยาณมิตตตา)

คณะผู้วิจัยได้ทดสอบตัวแปรสาเหตุและการป้องกันอาชญากรรมตามหลักพุทธธรรม เพื่อ สร้างโมเดลการอธิบายสาเหตุอาชญากรรมและโมเดลในการป้องกันอาชญากรรม กลุ่มตัวอย่างเป็น ผู้ต้องขังเพศชายที่กระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินและชีวิตร่างกาย ผลการวิจัยมีข้อจำกัดในการอธิบาย สาเหตุและการป้องกันอาชญากรรมชนิดอื่น ๆ กล่าวคืออธิบายได้เฉพาะสาเหตุและการป้องกัน อาชญากรรมของอาชญากรเพศชายที่กระทำผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย อย่างไรก็ตาม ใน

³ คือการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว เพื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของประชากร 2 กลุ่มที่มีต่อ สาเหตุของอาชญากรรม

การศึกษาพระวินัย หรือไตรสิกขา หรือวิธีการป้องกันจากมมมมองทฤษฎีช่วยป้องกันอกุศลหรือสนับสนุนกุศลซึ่งเป็นเหตุของการทำชั่วทำดี

ดุชฎินิพนธ์เรื่อง *Crime and the control of crime : An Ethical Analysis from a Theravāda Buddhist Point of View* ของ Sarananda Thero Elamaldenive (2019, p.7) ดุชฎินิพนธ์สาขาศาสนศึกษา University of the West เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ การศึกษานี้พิจารณาบทบาทของการลงโทษในประเด็นที่เกี่ยวกับการลดอาชญากรรมตามที่กล่าวไว้ในพระไตรปิฎก ได้แก่ จักกวัตตสูตร และอัคคัณฺฐสูตร ในที่มนี้กาย พระไตรปิฎกเน้นแนวทางการแก้ไขมากกว่าการลงโทษและได้ให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและสังคมที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมอาชญากรรมเช่นกัน

งานวิจัยนี้ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการลงโทษไว้ว่า พระพุทธศาสนาไม่นิยมการลงโทษเพื่อการลงโทษ แต่นิยมการลงโทษเพื่อการแก้ไข ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการลงโทษสมัยใหม่ ที่เน้นการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูและสรุปไว้ว่า ถึงแม้ว่ากฎหมายอาญาจะเป็นเครื่องมือในการจัดการอาชญากรรม ในการควบคุมหรือการลงโทษอาชญากร แต่อาชญากรที่มีความเชี่ยวชาญ ผู้มีความเจนจัดในอาชีพอาชญากร จึงหาช่องของกฎหมายอาญาและกระทำผิดอยู่เสมอ พระพุทธศาสนาจึงเสนอหลักไตรสิกขา และหลักทริโอดัตตปปะสำหรับควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ไม่ให้ประกอบอาชญากรรม

ผู้วิจัยเห็นว่า งานวิจัยนี้ได้ศึกษาการลงโทษในบางพระสูตรเท่านั้น พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยและโทษจากการละเมิดไว้หลายอย่าง ถือว่าไม่ครอบคลุมแนวคิดการลงโทษในพระพุทธศาสนาทั้งหมด จึงไม่อาจสรุปได้ว่า พระพุทธศาสนาเน้นการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูเท่านั้น เพราะการออกจากอาบัติในพระวินัยปิฎกแสดงให้เห็นการการขมิชู้ โดยให้ผู้ที่ต้องอาบัติต้องเหนื่อยกายและเหนื่อยใจ โดยมีได้เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้เพื่อแก้ไขของการกระทำผิดเท่านั้น

3) งานวิจัยที่มีเนื้อเกี่ยวกับการแก้ไขผู้กระทำผิด

งานวิจัยเรื่อง *การแก้ไขผู้กระทำผิดเชิงพุทธ* ของ สุนทร สุขทรัพย์ทวีผล (2559, หน้า 23) เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการและพระไตรปิฎก มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางในการแก้ไขผู้กระทำผิดในพระวินัยปิฎก ผลการศึกษาพบว่า การแก้ไขผู้กระทำผิดตามหลักทางทัณฑวิทยาและพระวินัยมีความสอดคล้องกันในแง่ของความสามารถในการแก้ไขผู้กระทำผิด ถึงแม้ยังมีการกระทำผิดอย่างต่อเนื่อง และลักษณะของโทษที่ใช้สำหรับผู้กระทำผิด เป็นแบบแก้ไขฟื้นฟูมากกว่าการแก้แค้นทดแทน แตกต่างกันในประเด็นที่เกี่ยวกับการสำนึกผิด ในการแก้ไขผู้กระทำผิดตามแนวทางของพระพุทธศาสนา สุนทรได้กำหนดไว้ 3 เงื่อนไขคือ 1) เงื่อนไขกระบวนการ 2) เงื่อนไขคุณธรรม 3) เงื่อนไขความสำเร็จ ส่วนวิธีการประยุกต์หลักการแก้ไขในพระวินัยสามารถทำได้ 2 แนวทางคือ 1) การประยุกต์วิธีการออกจากอาบัติสังฆาทิเสส

และ 2) การประยุกต์หลักการปลงอาบัติสำหรับแก้ไขการกระทำผิด นอกจากนี้ผู้วิจัยได้เสนอหลักไตรสิกขามาประกอบการแก้ไขผู้กระทำผิดร่วมด้วย

งานวิจัยให้ความหมายของการกระทำผิดไว้ในแง่ของวิชากฎหมาย อาชญาวิทยาและสังคมวิทยาอย่างสอดคล้องกันว่า การกระทำผิด หมายถึง การกระทำที่มีผลกระทบกระเทือนต่อสังคมหรือคนส่วนใหญ่ของประเทศ และพยายามหาแนวทางในการแก้ไขผู้กระทำผิดจากพระวินัยปิฎก โดยนำวิธีการออกจากอาบัติสังฆาทิเสสและวิธีการปลงอาบัติของพระสงฆ์ไปประยุกต์ใช้กับผู้กระทำผิด ทั้งนี้ประเด็นของการศึกษามีความใกล้เคียงกับงานวิจัยเรื่องอาบัติและนิคหกรรมในมุมมองของทัศนวิทยาในแง่ของการศึกษาแนวคิดการกระทำผิดและการแก้ไขผู้กระทำผิด แตกต่างกันในด้านขอบเขตการศึกษาเกี่ยวกับวิธีการลงโทษและการแก้ไขผู้กระทำผิด และผลกระทบจากการลงโทษและแก้ไขผู้กระทำผิด รวมทั้งการป้องกันการกระทำผิด

ผู้วิจัยเห็นว่า การประพัตติวุฏฐานวิธีและการแสดงอาบัติมิใช่เป็นการลงโทษเพื่อแก้ไขเพียงอย่างเดียว ในขณะที่เดียวกันผู้ออกจากอาบัติได้รับความอับอายเพราะการประจานโทษ การควบคุมการจำกัดความสามารถต่างๆ การได้รับความเหน้อยกายเหน้อยใจ และความยุ่งยากในระหว่างออกจากอาบัติด้วย

งานวิจัยเรื่อง *A Comparative Study of Punishment in Buddhist and Western Educational Psychology* ของ Wickrama Kankanamge Don Keerthirathne (2016, p. 41) เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ มีวัตถุประสงค์การเปรียบเทียบจิตวิทยาการศึกษาแนวพุทธและแนวตะวันตก พบว่า แนวคิดเกี่ยวกับการลงโทษในพระพุทธศาสนาซึ่งในที่นี้คือพระวินัยมีมนุษยธรรมมากกว่าการลงโทษในอาชญาวิทยาและในจิตวิทยาการศึกษาตะวันตก ในทางจิตวิทยาการศึกษา พระพุทธศาสนาไม่สนับสนุนการใช้วิธีการลงโทษทางกายในระบบการพัฒนาทางปัญญา เพราะไม่ได้มีผลต่อการสร้างแรงจูงใจในพัฒนาตนเอง ระบบการศึกษาในปัจจุบันมีแนวโน้มในการต่อต้านการลงโทษทางกาย เพราะเชื่อว่าไม่สามารถกำจัดพฤติกรรมที่ไม่ต้องการได้ แต่ในปัจจุบันจิตวิทยาตะวันตกซึ่งบูรณาการกับจิตวิทยาแนวพุทธ ส่งเสริมการศึกษาโดยการให้รางวัลและหลีกเลี่ยงการลงโทษ พระพุทธเจ้าจึงทรงเป็นนักจิตวิทยากลุ่มแรกๆ ที่เห็นว่า การลงโทษสร้างความกลัว ความวิตกกังวลให้กับผู้ถูกลงโทษ ยิ่งไปกว่านั้นจุดประสงค์ในการลงโทษของพระพุทธศาสนามีไว้เพื่อนำผู้กระทำผิดเข้าถึงจิตวิญญาณที่สูงขึ้นด้วยความบริสุทธิ์ของผู้กระทำผิด ผู้วิจัยสังเกตว่า การลงโทษในพระพุทธศาสนามีได้เน้นการแก้ไขฟื้นฟูอย่างเดียว แต่มีการลงโทษเพื่อการข่มขู่ให้เกรงกลัวควบคู่กันไปด้วย ทั้งนี้เพื่อให้การลงโทษมีความเหมาะสมกับผู้กระทำผิด

งานวิจัยนี้ศึกษาการลงโทษโดยมาตรการของอาบัติและนิคกรรมและการลงโทษที่มีปรากฏในพระสูตร เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาระบบการศึกษาโดยเฉพาะการเรียนการสอน แสดงถึงความหลากหลายในมิติการศึกษาเรื่องการลงโทษและพระพุทธศาสนาแสดงให้เห็นว่า การลงโทษทางกายไม่ได้มีผลดีต่อการพัฒนาการศึกษา กลับก่อให้เกิดความเลวร้ายต่อผู้เรียน และแสดงแนวคิดไว้อย่างน่าสนใจว่า การลงโทษมีไว้เพื่อทำให้ผู้กระทำผิดมีความบริสุทธิ์และสามารถพัฒนาตนได้สูงสุด

4) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์เนื้อหาและผลกระทบจากการกระทำผิด

วิทยานิพนธ์เรื่องการศึกษาวิเคราะห์การอวดอุตตริมนุสสรธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทของ มานพ บุญชื่น (2561) วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการและพระไตรปิฎก พบว่าพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติห้ามภิกษุไม่ให้กล่าวอวดอุตตริมนุสสรธรรมที่ไม่มีในตน ผู้ละเมิดย่อมขาดจากความเป็นพระภิกษุ และทรงให้ความสำคัญกับสิกขาบทนี้โดยทรงตรัสไว้ว่า เป็นยอดของมหาโจร เพราะฉันทข้าของชาวบ้านโดยโดยจิต ไซ้เกณฑ์การตัดสินตามนัยแห่งสิกขาบท แต่บางรูปก็สร้างความยุ่งยากในการวินิจฉัยตัดสินลงโทษ เพราะไม่ได้กล่าวอ้างตามองค์ประกอบความผิดในสิกขาบทโดยตรง การกล่าวอวดอุตตริมนุสสรธรรมยังมีผลกระทบต่อสังคมไทยในด้านเป็นผู้ไม่เอื้อเฟื้อต่อพระธรรมวินัย เป็นผู้ทำลายวัฒนธรรมและเป็นผู้ทำลายเศรษฐกิจ และตัวพระภิกษุผู้ละเมิดตกอยู่ในฐานะอาชญากรของสังคม

มาณฑศึกษาการบัญญัติสิกขาบทเรื่องการอวดอุตตริมนุสสรธรรม การกล่าวอวดอุตตริมนุสสรธรรมมี 2 เรื่องคือ การพูดอวดอุตตริมนุสสรธรรมในเรื่องอริยผล มรรคผลและเรื่องฤทธิ์ นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ให้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาชวัญฐานิยธรรม หมายถึง ธรรมเป็นที่อาศัยของอาสวะและความชั่วอื่นๆ ความเดือดร้อนและการจองจำ⁴

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ส่วนใหญ่จะเน้นในแง่ของความผิด ซึ่งมีได้เกี่ยวข้องกับงานของผู้วิจัย แต่อย่างน้อยที่สุดทำให้เห็นทิศทางของการศึกษา อีกส่วนหนึ่งศึกษาวินัยในแง่ของโทษที่ปรากฏในพระวินัยและนำไปประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบัน ได้แก่ งานวิจัยของประเทศไทยของ อัจฉริยา อธิศรีโชติ และสุนทร สุขทรัพย์ทวิผล Sarananda Thero Elamaldenive และ Wickrama Kankanamge Don Keerthirathne ได้สรุปว่า การลงโทษในพระพุทธศาสนาเป็นแบบการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด อย่างไรก็ตามผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าพระพุทธเจ้า

⁴ ธรรมเหล่าใดอันอาสวะตั้งอยู่ คือไม่ผ่านเลยไป อธิบายว่า วิติกมมธรรม อันเป็นที่ตั้งแห่งอาสวะที่เป็นไปในปัจจุบันและสัมปรายภกัฏฐิ เป็นทุกขาสวะกัฏฐิ เป็นกิเลสาสวะกัฏฐิ มีการกล่าวร้ายผู้อื่น ความเดือดร้อน การฆ่า และการจองจำเป็นต้นกัฏฐิ เป็นทุกขินอบายกัฏฐิ เป็นเหตุแห่งอาสวะที่เป็นไปในปัจจุบันเป็นต้นเหล่านั้น

ทรงเน้นการลงโทษแบบข่มขู่ด้วย เพื่อไม่ให้เกิดการออกจากอาบัตินง่ายหรือเร็วเกินไป สร้างความลำบาก ภาย ลำบากใจ ยุ่งยากซับซ้อน อาศัยผู้อื่นให้ร่วมรับรู้และเป็นพยานในการพัฒนาตนเอง แสดงให้เห็นว่า ความผิดตามพระวินัยไม่ใช่เรื่องส่วนตัว โทษของอาบัติที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเนืองๆเป็นสิ่งที่ขัดกับสัจธรรมนิพพานอันเป็นเป้าหมายของการบวชและการทำความดีในพุทธศาสนา ซึ่งหมายความว่าพระพุทธเจ้าสนับสนุนให้คนตระหนักถึงความสำคัญของการเข้าสู่การออกจากอาบัติอันเป็นกระบวนการรับโทษตามพระวินัย การแก้ไขฟื้นฟูต้องต่อยอดความผิดเดิมเพื่อเรียนรู้ว่าไม่ควรทำ และสัญญากับตัวเองว่าจะไม่ทำอีก

1.10 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) เข้าใจกระบวนการของอาบัติในการปรับปรุงพฤติกรรมทางกายและวาจาของพระภิกษุจากมุมมองของทฤษฎีทางพันธุวิทยา
- 2) เข้าใจบทบาทของอาบัติและภาคีทั้ง 5 ที่มีต่อการแก้ไขและป้องกันการต้องอาบัติของพระภิกษุ

บทที่ 2

อาบัติและการออกจากอาบัติในพระวินัย

พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทและระเบียบปฏิบัติต่างๆแก่พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งรวบรวมไว้ในพระวินัยปิฎก สิกขาบทและระเบียบปฏิบัติเหล่านี้เป็นกฎเกณฑ์ที่พระภิกษุสงฆ์ต้องศึกษาและปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด หากล่วงละเมิดย่อมเป็นอาบัติ ความเข้าใจอาบัติของพระสงฆ์จึงเริ่มต้นด้วยการศึกษากฎเกณฑ์สำหรับพระภิกษุสงฆ์เป็นสำคัญ ในบทนี้ ผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์กฎเกณฑ์สำหรับพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ 1) กฎเกณฑ์ส่วนบุคคลซึ่งพระภิกษุแต่ละรูปจะต้องศึกษาและปฏิบัติโดยเคร่งครัด 2) กฎเกณฑ์สำหรับสงฆ์ซึ่งเป็นธรรมเนียมที่พระสงฆ์ต้องดำเนินการ ประเภทอาบัติและการออกจากอาบัติ เพื่อการศึกษาวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีทางพันธุวิทยาต่อไป การศึกษาวิเคราะห์กฎเกณฑ์ของพระภิกษุสงฆ์ในงานวิจัยเล่มนี้จึงอาจจะแตกต่างจากแนวทางของนักวิชาการทั่วไป ซึ่งยึดการนำเสนอโครงสร้างตามวรรณคดีบาลี⁵

2.1 กฎเกณฑ์สำหรับพระภิกษุสงฆ์

กฎเกณฑ์สำหรับพระสงฆ์ในพระวินัยปิฎก รวมเรียกว่า สิกขาบท⁶ คือเป็นบทแห่งการศึกษา หรือข้อที่จะต้องศึกษา (พระพรหมคุณาภรณ์, 2551, หน้า 447) สิกขาบทแบ่งเป็น 3

⁵ ตัวอย่างเช่น อาจารย์แม่ชีวิมุตติยาซึ่งได้สรุปเนื้อหาของกฎเกณฑ์ในส่วนชั้นธกะได้ 4 ประเภท ดังนี้

- 1) กิจที่สงฆ์ต้องทำร่วมกันเป็นหมู่คณะ เช่น การอุปสมบท การทำอุโบสถ การจำพรรษา การปวารณาออกพรรษา กฐิน และการระงับอธิกรณ์ที่เป็นปัญหา เป็นต้น
- 2) ธรรมเนียมและวัตรปฏิบัติของพระภิกษุแต่ละรูป เช่น เรื่องจีวร รองเท้า บริหาร การบำรุงรักษาเสนาสนะ การสำรวมในการบิณฑบาตร เป็นต้น
- 3) ธรรมเนียมและวัตรปฏิบัติที่พึงกระทำต่อพระภิกษุรูปอื่น เช่น วัตรที่พึงกระทำต่อพระอุปัชฌาย์ วัตรที่พึงกระทำต่อสัทธีวาริก วัตรที่พึงกระทำต่ออาจารย์ วัตรที่พึงกระทำต่ออันเตวาสิก วัตรของเจ้าถิ่น วัตรของอาคันตุกะ เป็นต้น
- 4) ธรรมเนียมและวัตรปฏิบัติที่พึงกระทำต่อคฤหัสถ์ เช่น การกล่าวสัมโมทนียกถาเพื่อความเจริญศรัทธาของคฤหัสถ์ (สุภาพรณ ฌ บางช้าง, 2550, หน้า 62)

⁶ พระบัญญัติข้อหนึ่งๆ ที่พระภิกษุพึงศึกษาปฏิบัติ , คีล 5 คีล 8 คีล 10 คีล 227 คีล 311 รวมเรียกว่า สิกขาบท เพราะเป็นบทฝึกตนของสาวุธชน อุบาสก อุบาสิกา สามเณร พระภิกษุ พระภิกษุณี (พระพรหมคุณาภรณ์, 2551, หน้า 447)

ลักษณะคือ 1) เป็นข้อห้าม เป็นต้นว่า ห้ามการเสพเมถุน ห้ามมิให้ฆ่ามนุษย์ ซึ่งเป็นลักษณะของสิกขาบทส่วนใหญ่ 2) เป็นข้อบังคับให้ปฏิบัติ เป็นต้นว่า ให้พระภิกษุอธิษฐานจีวรแล้วใช้สอย และ 3) เป็นข้ออนุญาต เป็นต้นว่า อนุญาตให้พระภิกษุรับผ้าอาบน้ำฝนได้ ซึ่งลักษณะที่ 3 มีทั้งปรับอาบัติและไม่ปรับอาบัติ ในการศึกษานี้ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับสิกขาบท 2 ลักษณะแรก ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงปรับอาบัติเมื่อมีการล่วงละเมิด แสดงให้เห็นความมุ่งหวังของพระพุทธเจ้าที่ต้องการให้พระภิกษุสงฆ์ยึดถือปฏิบัติตาม เป็นมาตรฐานความประพฤติสำหรับพระภิกษุสงฆ์

กฎเกณฑ์ดังกล่าวแทรกอยู่ในพระปาติโมกข์และนอกปาติโมกข์ กฎเกณฑ์ที่พระภิกษุสงฆ์สวดกันทุก 14-15 วัน จัดเป็นกัณฑ์ เรียกว่า สิกขาบทที่มาในพระปาติโมกข์ หรืออาทิพรหมจรรย์กาสิกขา แปลว่า การศึกษาเป็นส่วนเบื้องต้นของพรหมจรรย์ ส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อการขัดเกลาจิตใจของบุคคล ส่วนกฎเกณฑ์ที่มีได้สวดกันทุก 14-15 วัน จัดเป็นชั้นธกะ เรียกว่า สิกขาบทนอกพระปาติโมกข์หรืออภิสมาจาริกาสิกขา แปลว่า การศึกษาเกี่ยวกับแบบแผนธรรมเนียมและมารยาทต่างๆ (สุภาพรรณ ฌ บางช้าง, 2550, หน้า 22) เพื่อให้พระสงฆ์สง่างาม น่าเคารพและน่าเลื่อมใส กฎเกณฑ์บางส่วนที่เรียกว่าอภิสมาจาริกาสิกขาที่มีความสำคัญจึงได้จัดอยู่ในพระปาติโมกข์ เช่นเดียวกับสิกขาบทที่มาในพระปาติโมกข์อื่นๆ จะอ้างความไม่รู้เพื่อให้พ้นผิดมิได้ พระสงฆ์จึงต้องศึกษาและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ทั้งสองอย่างเคร่งครัด และเพื่อแสดงให้เห็นหน้าที่ส่วนตัวและหน้าที่ส่วนรวม ผู้วิจัยจึงจำแนกกฎเกณฑ์ออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กฎเกณฑ์สำหรับพระภิกษุและกฎเกณฑ์สำหรับพระสงฆ์มีดังนี้

2.1.1 กฎเกณฑ์สำหรับพระภิกษุ

กฎเกณฑ์สำหรับพระภิกษุเป็นกฎเกณฑ์สำหรับปัจเจกบุคคล เป็นมาตรฐานทางจริยธรรมทางกายและวาจาที่พระภิกษุทุกรูปจะต้องรักษาหรืองดเว้นไม่ล่วงละเมิด เป็นข้อในการฝึกหัดขัดเกลากายและวาจาของพระภิกษุในพุทธศาสนา ด้วยกฎเกณฑ์เหล่านี้ กายและวาจาที่เป็นของคฤหัสถ์จะเปลี่ยนกายและวาจาของบรรพชิตหรือพระภิกษุ ยกตัวอย่างเช่น ชายคนหนึ่งแต่เดิมมีภรรยา แต่เมื่อสมათานและยึดกฎเกณฑ์สำหรับพระภิกษุก็ทำให้ชายนั้นประพฤติพรหมจรรย์ แต่เดิมพูดมุสาวาทก็กลับกลายเป็นพูดแต่ความจริง แต่เดิมประกอบอาชีพด้วยการงานอย่างใดอย่างหนึ่งก็กลับกลายเป็นบิณฑบาตเลี้ยงชีพ หรือแต่เดิมแต่งตัวอย่างคฤหัสถ์ก็ต้องอธิษฐานและนุ่งห่มจีวรและมีจีวรได้เพียง 3 ผืน เป็นต้น

พระภิกษุที่ปฏิบัติตามจะเป็นผู้มีกายและวาจาตรงตามมาตรฐานของพระภิกษุตามที่พระพุทธเจ้ากำหนดไว้ ในขณะที่เดียวกันจิตใจที่ได้รับฝึกหัดขัดเกลาให้ห่างไกลจากกิเลสตัณหา ก็พร้อมต่อการพัฒนาขั้นสู่สมาธิและปัญญาและเข้าถึงพระนิพพานได้อย่างรวดเร็ว Gombrich เห็นว่า การที่พระภิกษุดำรงชีวิตตามกฎเกณฑ์ทำให้เข้าใกล้พระนิพพาน หากไม่สามารถบรรลุพระนิพพานในปัจจุบันชาติได้ พระสงฆ์ก็สามารถเป็นแบบอย่างของคฤหัสถ์ทั้งหญิงชายได้ (Gombrich, as cited in Jory, 2021, p. 23) พระภิกษุที่งดเว้นไม่ได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ เมื่อต้องอาบัติ ก็ออกจากอาบัติ จิตจะพัฒนาสู่สมาธิและปัญญาได้อย่างล่าช้า ส่วนพระภิกษุที่งดเว้นไม่ได้เลยหรือล่วงละเมิดกฎเกณฑ์อย่างร้ายแรง กายและวาจาจึงต่ำกว่ามาตรฐานและหมดโอกาสพัฒนาตนในฐานะเป็นพระภิกษุ ให้นำตัวออกจากสงฆ์เหมือนมหาสมุทรรชดชากศพขึ้นฝั่ง (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 7 ข้อ 384 หน้า 280) พระภิกษุจึงต้องหมั่นศึกษา กฎเกณฑ์เหล่านี้และนำไปปฏิบัติ กฎเกณฑ์สำหรับพระสงฆ์มีดังนี้

2.1.1.1 กฎเกณฑ์สำหรับพระภิกษุในพระปาติโมกข์

แม้สิกขาบทสำหรับพระภิกษุสงฆ์จะมีขึ้นสวดทุกวันอุโบสถมีจำนวน 227 ข้อ แต่หากพิจารณาแต่กฎเกณฑ์ที่พระพุทธเจ้าทรงตั้งเป็นมาตรฐานจริยธรรมสำหรับพระภิกษุแต่ละรูปจริงๆ จะพบว่ามีเพียง 218 ข้อ ได้แก่ กฎเกณฑ์ในปาราชิกกัณฑ์จำนวน 4 ข้อ สังฆาทิเสสกัณฑ์จำนวน 13 ข้อ นิสสัคคีกัณฑ์จำนวน 30 ข้อ ปาจิตตีกัณฑ์จำนวน 92 ข้อ ปาฏิเทสนีย์จำนวน 4 ข้อ เสดชียกัณฑ์จำนวน 75 ข้อ⁷ ดังนี้

1) ปาราชิกกัณฑ์ 4 ข้อ

ปาราชิกกัณฑ์ หมวดแห่งปาราชิก ปาราชิก แปลว่า ฟ่ายแพ้ หมายถึง ทำให้พระภิกษุผู้ละเมิดต้องฟ่ายแพ้หรือขาดจากความเป็นพระภิกษุทันที (สุภาพรรณ ณ บางช้าง, 2550, หน้า 30) กล่าวคือทำให้ผู้นั้นไม่มีคุณสมบัติของความเป็นภิกษุแม้จะนุ่งห่มจีวรก็ตาม กฎเกณฑ์หมวดปาราชิกกัณฑ์มี 4 ข้อ ได้แก่

⁷ สิกขาบทบางกัณฑ์ที่ไม่รวมอยู่ในข้อนี้ ได้แก่ อนียตและอธิกรณสมณะ เพราะจัดอยู่ในกลุ่มกฎเกณฑ์สำหรับพระสงฆ์

1) ห้ามจงใจเสพเมถุนธรรมกับมนุษย์ อมนุษย์ สัตว์เดรัจฉาน ทั้งที่ยังมีชีวิตหรือตาย แล้วแต่ร่างกายยังมีความสมบูรณ์หรือค่อนข้างสมบูรณ์ ทั้งเพศหญิงหรือชาย บัณเฑาะก์⁸ อุภโตพยัญชนก⁹ ในทวารทั้ง 3 คือ ทางปาก ทางทวารหนัก ทางทวารเบา เรียกทวารทั้งสามตามลำดับว่า มุขมรรค ปัสสาวามรรค และเวจจมรรค จนกระทั่งห้ามใช้ปากอมองค์กำเนิดของชายอื่น

2) ห้ามจงใจลักทรัพย์ของผู้อื่น ทั้งที่เป็นสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ ทั้งด้วยตนเองและด้วยการสั่งผู้อื่น ในข้อนี้บัญญัติห้ามตั้งแต่การทำวัตถุสิ่งของให้เคลื่อนออกจากฐานที่ตั้ง จนกระทั่งการนำวัตถุสิ่งของไปในกรณีเป็นสังหาริมทรัพย์ ในกรณีเป็นอสังหาริมทรัพย์ คือการทำให้ทรัพย์ของผู้อื่นมาเป็นกรรมสิทธิ์ของตนด้วยการเข้าไปยึดถือครอบครองใช้ประโยชน์ ทำให้ผู้อื่นเสียกรรมสิทธิ์หรือเสียประโยชน์จากการใช้อสังหาริมทรัพย์นั้น

3) ห้ามจงใจฆ่ามนุษย์ทางกายและทางวาจาคือการพรรณาคุณของความตายเพื่อให้ผู้อื่นฆ่าตัวตาย โดยมีให้กระทำด้วยตนเองและห้ามมิให้สั่งผู้อื่นกระทำ เพราะการสั่งให้ผู้อื่นกระทำเสมือนเป็นผู้ฆ่าเอง

4) ห้ามจงใจพูดอวดอุตริมนุสสรธรรมหรือธรรมของมนุษย์ผู้ยอดเยี่ยม ได้แก่ ฌาน วิโมกข์ สมาธิ สมาบัติ มรรคผล เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ธรรมวิเศษ ที่ไม่มีในตนเองหรือตนเองไม่ได้มีจริงแก่ผู้อื่น ทั้งที่เป็นอุปสัมบันและอนุุปสัมบัน ด้วยวัตถุประสงค์ในการเลี้ยงชีพหรือวัตถุประสงค์อื่นใด (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ข้อ 224 หน้า 214) เว้นไว้แต่เข้าใจผิดว่าได้บรรลุ

2) สังฆาติเสสกันท์ 13 ข้อ

สังฆาติเสสกันท์ หมวดแห่งอาบัติสังฆาติเสส สังฆาติเสส แปลว่า เกี่ยวกับสงฆ์ตั้งแต่กรรมเบื้องต้นและกรรมในที่สุด (สุภาพรรณ ณ บางช้าง, 2550, หน้า 30) หมายถึง อาบัติที่พระภิกษุต้องอาศัยสงฆ์ตั้งแต่กรรมเบื้องต้นจนถึงกรรมสุดท้าย ได้แก่ สงฆ์เป็นผู้ให้ปริวาส มานัตและอัพภาน

⁸ บัณเฑาะก์ คือ กะเทย, ชายที่ไม่ปรากฏเพศชายหรือหญิงได้แก่ กะเทยโดยกำเนิด ชายที่ถูกตอนเรียกว่าขันที และชายมีโรคจะจัดประพฤตินอกกริตในทางเสพกามและยั่วชวนชายอื่นให้เสพกามด้วย

⁹ อุภโตพยัญชนก คือ คนมีทั้ง 2 เพศ

หรือให้มุลายปฏิภักสสนาในบางกรณี (พระพรหมคุณาภรณ์, 2551, หน้า 417) กฎเกณฑ์ในหมวดสังฆาทิเสสมี 13 ข้อ ผู้วิจัยจำแนกตามเนื้อหาสาระได้เป็น 6 กลุ่ม ดังนี้

1) ห้ามมีพฤติกรรมเกี่ยวกับกามทางกายและทางวาจา กามทางกายมีจำนวน 2 ข้อ ได้แก่ การทำอสุจิของตนให้เคลื่อน การจับต้องกายของหญิง ส่วนกามทางวาจามีจำนวน 3 ข้อ ได้แก่ การพูดวาจาพาดพิงทวารทั้งสาม การพูดให้หญิงบำเรอกาม และการพูดชักส่อให้ชายหญิงหรือประพฤติกามกอนาจาร

2) ห้ามสร้างที่อยู่อาศัยเพื่อตนเองและเพื่อสงฆ์ที่มีขนาดใหญ่มากเกินไป และต้องให้สงฆ์กำหนดสถานที่สร้างที่อยู่อาศัยให้ก่อนก่อสร้าง และห้ามมิให้ก่อสร้างก่อนได้รับอนุญาตจากสงฆ์สิกขาบทเหล่านี้มีทั้งข้อห้ามมิให้กระทำและข้อบังคับให้กระทำ มีจำนวน 2 ข้อ

3) ห้ามใส่ร้ายพระภิกษุอื่นถึงขั้นอาบัติปาราชิก ในลักษณะใส่ร้ายโดยตรงว่าต้องอาบัติปาราชิกและการใส่ร้ายโดยอ้อมคือการอ้างลักษณะอื่นใดซึ่งตรงกับพระภิกษุรูปที่ตนต้องการใส่ร้าย ซึ่งถือว่าก่อความไม่สงบแก่เพื่อนสหธรรมิกจำนวน 2 ข้อ

4) ห้ามทำลายความสามัคคีของสงฆ์ โดยห้ามมิให้เป็นตัวการคือเป็นผู้ดำเนินการทำสงฆ์ให้แตกความสามัคคีกัน และห้ามเป็นผู้สนับสนุนหรือส่งเสริมการทำสงฆ์ให้แตกความสามัคคีกัน ซึ่งถือว่าทำลายความมั่นคงขององค์กรสงฆ์ มีจำนวน 2 ข้อ

5) ห้ามมิให้เป็นคนว่ายากสอนยากหรือดื้อรั้น โดยไม่ยอมให้พระภิกษุทั้งหลายตักเตือนเมื่อกระทำผิด ซึ่งปิดโอกาสในการพัฒนาตนในพระธรรมวินัยนี้ มีจำนวน 1 ข้อ

6) ห้ามมิให้พระภิกษุผู้ประทุษร้ายสกุลด่าว่าสงฆ์ผู้กระทำปาปพหวนิยกรรรม คำว่า “ประทุษร้ายสกุล” ไม่ได้หมายถึงการปองร้ายหรือการทำร้ายกัน แต่หมายถึงการประจบสอพลอหรือการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้ศฤห์สดีพอใจ เช่น การมอบของกำนัลให้แก่ศฤห์สดีในโอกาสต่างๆ เป็นต้น มีจำนวน 1 ข้อ

กฎเกณฑ์ในหมวดสังฆาทิเสสมีการปรับอาบัติเป็น 2 คราว คือ ปรับอาบัติสังฆาทิเสสทันทีเมื่อได้กระทำผิดสำเร็จ และปรับอาบัติสังฆาทิเสสทันทีเมื่อการสวดสมณูภาสน¹⁰ ห้ามมิให้ถ้อรันจบลง การปรับอาบัติในระยะแรก เรียกว่า ปฐมาปัตติกะ แปลว่า เป็นอาบัติตั้งแต่ครั้งแรก การปรับ

¹⁰ การสวดประกาศห้ามไม่ให้ถ้อรันการอันมิชอบ (พระพรหมคุณาภรณ์, 2551, หน้า 399)

อาบัติระยะหลังเรียกว่า ยาวตติยกะ แปลว่า ปรับอาบัติเมื่อสงฆ์สวดสมณูภาสน์ครบ 3 ครั้ง โดยจะมีการปรับอาบัติไต่ระดับความรุนแรงตั้งแต่รอบที่ 1-2 หากสงฆ์สวดครบรอบที่ 3 แล้วยังไม่สำนึก จึงปรับอาบัติสูงสุดในหมวดนี้

3) นิสัคคิกัณฑ์ 30 ข้อ

นิสัคคิกัณฑ์ หมวดแห่งนิสัคคีย์ นิสัคคีย์ แปลว่า อันจะต้องสละ อันจะต้องสละสิ่งของ หมายถึง เมื่อพระภิกษุต้องละเมิดสิกขาบทหมวดนี้ จะต้องสละสิ่งของแก่ผู้อื่นแล้วจึงแสดงอาบัติ (พระพรหมคุณาภรณ์, 2551, หน้า 169) เป็นชื่อของสิกขาบทด้วย เป็นชื่อของวินัยกรรมที่จะต้องปฏิบัติก่อนแสดงอาบัติด้วย ในที่นี้เป็นชื่อของสิกขาบท โดยทั่วไปเรียกว่า นิสัคคียปาจิตติย์ เพื่อบ่งชี้อาบัติที่ต้องและวินัยกรรมที่ต้องปฏิบัติ

กฎเกณฑ์กลุ่มนี้จัดเป็น 3 วรรค วรรคละ 10 ข้อ คือ จีวรวรรค โกศิยวรรค และปัตตวรรค จีวรวรรค มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับจีวร โกศิยวรรค มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับเครื่องรองนั่ง ซึ่งทำด้วยไหมและขนเจียมรวมถึงเรื่องเงินทองและรูปียะ ส่วนปัตตวรรค มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับบาตร จีวรเภสัช ด้าย และลาภสงฆ์ เหมือนเป็นหมวดเบ็ดเตล็ดรวมเอาเรื่องต่างๆมาเก็บไว้ ซึ่งมีเนื้อหาสาระดังนี้

1) จีวรวรรค ตอนว่าด้วยจีวร มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับจีวร โดยห้ามมิให้ขอและเก็บจีวรเกินกำหนดเวลา ในขณะที่เดียวกันก็ต้องรักษาจีวร ห้ามมิให้ขอจีวรกับบุคคลผู้มีโชฎฐาติและห้ามวานพระภิกษุณีและผู้มีโชฎฐาติชักจีวรจีวรซึ่งเป็นเหตุนำมาซึ่งกาม

2) โกศิยวรรค ตอนว่าด้วยขนเจียมเจือด้วยไหม มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับเครื่องรองนั่งและเงินทอง ห้ามมิให้ทำเครื่องรองนั่งด้วยไหม ห้ามมิให้ใช้ขนเจียมเกินอัตราส่วนในการทำเครื่องรองนั่งและห้ามทำเกินขนาดที่พระวินัยกำหนด เมื่อยังไม่ถึง 6 ปีห้ามมิให้หล่อเครื่องรองนั่งใหม่ ห้ามยินดีรับเงินทองและห้ามการซื้อขายด้วยรูปียะ

3) ปัตตวรรค ตอนว่าด้วยบาตร มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับบาตร เครื่องนุ่งห่มและด้าย เภสัชทั้ง 5 และลาภสงฆ์ ห้ามมิให้มีบาตรเกินความจำเป็น เมื่อบาตรยังชำรุดน้อยกว่า 5 ห้ามขอบาตรใหม่ การแสวงผ้าอาบน้ำฝนในเวลาอันไม่สมควร ห้ามมิให้ชิงจีวร ห้ามมิให้เก็บจีวรนานเกินกำหนด เมื่ออยู่ในเสนาสนะป่าห้ามมิให้เก็บจีวรไว้ในบ้านเกิน 6 คินวันแต่ได้รับการแต่งตั้ง ห้ามขอได้และห้ามกะเกณฑ์ให้ช่างทำจีวรตามที่ตนเองต้องการ ห้ามมิให้รับประเคนและฉันทเภสัชเกิน 7 วัน และห้ามมิให้น้อมลาภสงฆ์มาเพื่อตน

4) ปาจิตตยิกัณฑ์ 92 ข้อ

ปาจิตตยิกัณฑ์ หมวดแห่งปาจิตตีย์ล้วนหรือสุทธิกปาจิตตีย์ ปาจิตตีย์ แปลว่า การละเมิด ทำให้กุศลตกไป (พระพรหมคุณาภรณ์, 2551, หน้า 235) เป็นชื่ออาบัติด้วย เป็นชื่อสิกขาบทด้วย ในที่นี้เป็นชื่อของสิกขาบท

สิกขาบทหมวดนี้มี 92 ข้อ แบ่งออกเป็น 9 วรรค โดย 8 วรรคแรกมี 10 ข้อและ วรรคสุดท้ายมี 12 ข้อ ชื่อของแต่ละวรรคมีได้บ่งบอกเนื้อหาสาระทั้งหมดในวรรคนั้น เพียงแต่บอก เนื้อหาสาระของสิกขาบทแรกในหมวดนั้นๆ

1) มุสาวาทวรรค ตอนว่าด้วยมุสาวาท ห้ามประพฤติวิจิตรทุกอย่าง ห้ามมีพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับกามในทางกายและทางวาจา ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามก่อความเสียหายโดยการนอนร่วมกับ อนุปลัมบัน การบอกราชการ การกล่าวอวดอุตริมนุสสรธรรมที่มีจริง ห้ามกระทำการในลักษณะไม่ เคารพธรรม

2) ภูตคามวรรค ตอนว่าด้วยภูตคาม ห้ามทำลายสิ่งแวดล้อม ห้ามมิให้สร้างวิหารใหญ่เกิน ขนาด ห้ามทิ้งขี้ขางเสนาสนะของสงฆ์หลังจากใช้สอยแล้ว ห้ามมีพฤติกรรมที่ไม่เอื้อเพื่อในพระวินัย และการทำลายความสงบของสงฆ์ ห้ามฉุดคร่าพระภิกษุและห้ามฆ่าสัตว์

3) โฉวาทวรรค ตอนว่าด้วยการสอน ห้ามมิให้มีพฤติกรรมเกี่ยวกับกามทางกายและทาง วาจา กับพระภิกษุณี ได้แก่ การรับจีวร การสอนธรรมถึงที่อยู่และในเวลาที่พักอาศัยแล้ว การ เดินทาง การนั่งในที่ลับ การฉันอาหารที่พระภิกษุณีแนะนำ ห้ามมิให้เบียดเบียนพระภิกษุณี ห้าม มิให้ก่อความไม่สงบในสงฆ์

4) โภชนวรรค ตอนว่าด้วยโภชนะ ห้ามมิให้ฉันโภชนะในที่พักแรมเกิน 1 ครั้ง ห้ามฉัน เป็นหมู่ ห้ามรับอาหารเกิน 3 บาตร เมื่อฉันเสร็จแล้วห้ามมิให้ฉันอีกและห้ามรับเร้าให้พระภิกษุอื่น ฉันอีก ห้ามมิให้ฉันปริมปรโภชนะ¹¹นอกกาลสมัย ห้ามนำอาหารที่สั่งสมมาฉัน ห้ามฉันอาหารใน เวลาวิกาล¹² ห้ามมิให้ฉันอาหารโดยมิได้ประเคนหรือยกถวาย

¹¹ แปลว่า โภชนะที่เหลือ หมายถึง พระภิกษุไม่ฉันโภชนะ 5 อย่างในที่ที่ทายกนิมนต์ แต่ไปฉันในที่อื่นเสีย

¹² ผิดเวลา, ในวิกาลโภชนสิกขาบท (ห้ามฉันอาหารในเวลาวิกาล) หมายถึง ตั้งแต่เที่ยงแล้วไปจนถึงก่อนอรุณวัน ใหม่ (พระพรหมคุณาภรณ์, 2551, หน้า 365)

5) อเจลกวรรค ตอนว่าด้วยเรื่องเกี่ยวกับนักบวชชีเปลือย ห้ามให้อาหารแก่นักบวชนอกศาสนา ห้ามแสดงพฤติกรรมส่อทางชู้สาว ได้แก่ การนั่งในที่ลับหรือในที่กำบังกับหญิงสองต่อสอง ห้ามมิให้รับนิมนต์แล้วไม่ไปฉัน ห้ามมิให้เบียดเบียนพระภิกษุด้วยการไล่กลับและการนั่งแทรกแซง และขอคฤหัสถ์ที่ปวารณาไว้ได้ไม่เกิน 4 เดือน ห้ามมิให้อยู่ในที่อโคจร

6) สุราปานวรรค ตอนว่าด้วยสุรา ห้ามดื่มสุรา ห้ามเล่นคณอองทางกายได้แก่ การเล่นน้ำ การจึกัน การเล่นลือกกัน การชอนจิวร ห้ามมิให้อื้อเพื่อพระวินัย ห้ามมิให้ผิงไฟวันไว้แต่มีเหตุอันควร ยังไม่ถึง 15 วันห้ามมิให้อาบน้ำ การทำวินัยกรรมก่อนการใช้สอยจิวร ได้แก่ การทำให้เสียสี การวิกัปปให้เป็นของสงฆ์

7) สัปปาณวรรค ตอนว่าด้วยสัตว์มีชีวิต ห้ามมิให้ฆ่าสัตว์ ห้ามมิให้อื้อเพื่อต่อพระพุทธรเจ้าสงฆ์และพระวินัย ห้ามบวชให้กุลบุตรมีอายุไม่ถึง 20 ปี ห้ามมิให้อยู่ในที่อโคจร ได้แก่การเดินทางร่วมกันกับหญิงและพ่อค้าผู้เป็นโจร ห้ามมิพฤติกรรมทางกายที่เกี่ยวข้องกับกาม ห้ามมิให้ขัดคำสั่งของสงฆ์

8) สหธรรมิกวรรค ตอนว่าด้วยสหธรรมิก ห้ามมิให้ทำความลำบากและการก่อความไม่สงบภายในสงฆ์ด้วยการกลั่นแกล้งโจทอาบัติไม่มีมูล รื้อฟื้นอธิกรณ์ที่ระงับโดยธรรม ห้ามติเตียนพระวินัย ห้ามติเตียนสงฆ์และห้ามติเตียนสังฆกรรมที่ถูกต้องโดยธรรม ห้ามเสียมารยาทโดยการแอบฟังผู้อื่น ห้ามน้อมลามกสงฆ์เพื่อพวกพ้อง

9) รตนวรรค ตอนว่าด้วยรัตนะ ห้ามเข้าเขตพระราชฐานก่อนได้รับการนิมนต์ ห้ามเก็บหรือใช้ให้เก็บรัตนะวันไว้แต่ในอาราม ห้ามใช้บริวารที่ทำด้วยวัตถุต้องห้ามหรือมีขนาดใหญ่เกินขนาดที่กำหนด และห้ามใช้ผ้าอาบน้ำฝนที่ไม่ได้ขนาด

5) ปาฏิเทศนียกัณฑ์ 4 ข้อ

ปาฏิเทศนียกัณฑ์ หมวดแห่งปาฏิเทศนีย ปาฏิเทศนีย แปลว่า จะพึงแสดงคืน อาบัติที่จะพึงแสดงคืน (พระพรหมคุณาภรณ์, 2551, หน้า 235) เป็นชื่อของสิกขาบทด้วย เป็นชื่อของอาบัติด้วย ในที่นี้เป็นชื่อของสิกขาบท เมื่อพระภิกษุละเมิดสิกขาบทหมวดนี้แล้วต้องกล่าวคำขอโทษ

- 1) ห้ามมิให้รับอาหารด้วยมือของตนจากมือของพระภิกษุณีมาฉัน
- 2) ห้ามมิให้รับนิมนต์ในที่ที่มีพระภิกษุณีเป็นผู้เจ้าก็เจ้าการให้ถวาย
- 3) ห้ามมิให้รับอาหารจากตระกูลชดสนที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นเสขะ

4) เมื่ออยู่ในป่าอันน่าสะพรึงกลัว ไม่ได้รับแจ้งจากคฤหบดีไว้ก่อน ห้ามมิให้รับอาหารจากมือของคฤหบดีด้วยมือของตนมาฉัน

6) เสขียกัณฑ์ 75 ข้อ

เสขียกัณฑ์ หมวดแห่งเสขียวัตร เสขียวัตร แปลว่า วัตรหรือธรรมเนียมที่พระภิกษุจะต้องศึกษาและฝึกฝนปฏิบัติ มารยาทที่เหมาะสมสำหรับพระภิกษุ (กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2541, หน้า 1-27) เป็นชื่อของสิกขาบท ในแต่ละข้อมีข้อความว่า “เสขียตพพ” “อันพระภิกษุพึงทำการศึกษาวา..” กำกับไว้

เสขียวัตรแบ่งออกเป็น 7 วรรค วรรคที่ 1-6 มีจำนวน 10 ข้อ วรรคที่ 7 มีจำนวน 15 ข้อ รวมเป็น 75 ข้อ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 2 ข้อ 576-654 หน้า 649-734) ได้แก่

1) ปริมณฑลวรรค ตอนว่าด้วยการนุ่งห่ม มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการนุ่งห่ม การสำรวมกายเมื่อเข้าระแวกบ้าน

2) อุชัคคิกวรรค ตอนว่าด้วยการหิวระเอาะ มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการสำรวมกายและวาจาเมื่อเข้าระแวกบ้าน

3) ชัมภตกวรรค ตอนว่าด้วยการเท้าสะเอว มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการสำรวมกายเมื่อเข้าระแวกบ้านและการรับบิณฑบาตด้วยความสำรวมและรับแต่พอดี

4) สักกัจจวรรค ตอนว่าด้วยความเคารพ มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการฉันบิณฑบาตด้วยความด้วยความเคารพและด้วยความสำรวม รู้จักประมาณ และไม่ฉันอย่างน่ารังเกียจ

5) กพวรรค ตอนว่าด้วยคำข้าว มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการฉันบิณฑบาตด้วยความสำรวม

6) สุรสุรวรรค ตอนว่าด้วยการฉันตั้งซู้ตๆ มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการฉันบิณฑบาตด้วยความสำรวม การรู้ธรรมเนียมในการแสดงธรรมและการเผยแพร่ธรรม โดยคำนึงถึงความเคารพในธรรม ความปลอดภัย สถานที่และบุคคล

7) ปาทุกาวรรค ตอนว่าด้วยรองเท้า มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับธรรมเนียมในการแสดงธรรมและการเผยแพร่ธรรม การรักษาสุขอนามัย

เนื้อหาในแต่ละวรรคยังสามารถจัดเป็น 4 หมวดตามเนื้อหาสาระดังนี้

- 1) หมวดสารูปจำนวน 26 ข้อ มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการสำรวมกายและวาจาเข้าละแวกบ้าน
- 2) หมวดโภชนาปฏิบัติจำนวน 30 ข้อ มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการรับประทานอาหารด้วยความสำรวมและมีความพอดี มีความสำรวมในการฉันไม่ให้น่ารังเกียจ
- 3) หมวดธรรมเทศนาปฏิบัติจำนวน 16 ข้อ มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการแสดงธรรมและการเผยแผ่ธรรม โดยคำนึงถึงความเหมาะสมในด้านสถานที่ ความปลอดภัย เวลาและบุคคล
- 4) หมวดปกิณณะจำนวน 3 ข้อ มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับสุขอนามัย

ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า แต่เดิมเสขียวัตรอยู่นอกพระปาติโมกข์ เช่น ปิณฑจาริกวัตร วัจจุกุฎีวัตร ภัตตคควัตร ในวัตตขันธกะ เป็นต้น แต่เพื่อให้พระภิกษุผู้มีกิริยามารยาทงดงามน่าเลื่อมใส จึงนำมาไว้ในพระปาติโมกข์ให้พระสงฆ์สวดทบทวนกันทุกกึ่งเดือนและนำไปประพฤติปฏิบัติ ซึ่งแสดงให้เห็นความสำคัญของเสขียวัตร

2.1.1.2 กฎเกณฑ์สำหรับพระภิกษุออกพระปาติโมกข์

กฎเกณฑ์ส่วนบุคคลมิได้มีเพียงในพระปาติโมกข์อย่างเดียว ยังปรากฏในขันธกะต่างๆ แห่ง คัมภีร์มหาวรรค จุฬวรรค ในพระวินัยปิฎก ได้แก่ กฎเกณฑ์เกี่ยวกับจีวร เครื่องนุ่ง ยารักษาโรค เสนาสนะและเรื่องเบ็ดเตล็ด ซึ่งมีรายละเอียดมาก จะต้องศึกษาจากพระอุปัชฌาย์ อาจารย์หรือพระภิกษุผู้ทรงพระวินัย หากจะกล่าวว่ กฎเกณฑ์ส่วนนี้ไม่สำคัญ จึงไม่ได้ยกขึ้นสู่อุทเทส ก็คงไม่เป็นเช่นนั้น เพราะกฎเกณฑ์ทุกส่วนมีความสำคัญทั้งสิ้น เพื่อให้พระภิกษุปฏิบัติตัวได้อย่างถูกต้องตรงกัน แต่ที่ไม่ได้กำหนดให้ยกขึ้นสู่อุทเทสอาจเพราะเห็นว่ามากเกินไปจนความจำเป็น กฎเกณฑ์ดังกล่าวมีเนื้อหาสาระโดยสรุปดังนี้

1) **กฎเกณฑ์เกี่ยวกับจีวร** พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระภิกษุรับจีวรที่เขาถวายหรือคหบดีจีวรได้ ทั้งนี้ต้องเป็นไปตามพระดำรัสว่า “เราสรรเสริญการใช้จีวรตามมีตามได้” กฎเกณฑ์เกี่ยวกับจีวร ได้แก่ ชนิดของผ้าที่ทรงอนุญาต ลักษณะใช้สอยผ้าที่ทรงอนุญาต เช่น ผ้ารองนั่ง ผ้าเช็ดปาก เป็นต้น กำหนดชนิดของผ้าที่ต้องวิกัปและอธิษฐาน วิธีการจัดสรรปันส่วนจีวรที่หามาได้แก่กันและกัน การแต่งตั้งพระภิกษุที่ทำหน้าที่ต่างๆ ในนามสงฆ์ ได้แก่ เจ้าหน้าที่รับจีวร เจ้าหน้าที่รักษาเรือนคลัง เจ้าหน้าที่แจกจีวร แนวทางการนุ่งห่มไตรจีวรในเขตบ้านหรือเขตวัด การปฏิบัติต่อจีวรที่เกิดขึ้นในฤดู

กฐิน รวมถึงการกำหนดคุณสมบัติของผู้พยาบาลพระภิกษุไข้ และการแบ่งบริวารของพระภิกษุผู้มรณภาพ

2) **กฎเกณฑ์เกี่ยวกับเครื่องหนัง** แม้พระพุทธเจ้าจะทรงอนุญาตให้พระภิกษุใช้รองเท้าหนังได้ แต่ก็ทรงห้ามมิให้พระภิกษุใช้สอยรองเท้าและเครื่องหนังบางชนิด กฎเกณฑ์เกี่ยวกับเครื่องหนังระบุดังข้อห้ามมิให้พระภิกษุใช้สอยที่นึ่งที่นอนอันวิจิตรงดงามมากเกินไป และห้ามมิให้นำหนังสัตว์ทำที่นึ่งที่นอนหรือเสนาสนะอื่นใด มีเรื่องเกี่ยวกับความลำบากในการปฏิบัติตามพระวินัยเนื่องด้วยความไม่เหมาะสมตามกาลเทศะ ที่พระสงฆ์ขอให้พระพุทธเจ้าลดหย่อนผ่อนปรนให้ เช่น ขออนุญาตให้สงฆ์ป่วยรรคให้การอุปสมบทในปัจจุบันชนบทได้ เพื่อความสะดวกในการให้การอุปสมบท และการกำหนดเขตมณฑลชนบทและปัจจุบันชนบทเพื่อปรับใช้พระวินัยอย่างเหมาะสม

3) **กฎเกณฑ์เกี่ยวกับเภสัช** พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระภิกษุฉันเภสัช 5 ชนิด ได้แก่ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้งและน้ำอ้อย นอกจากนั้นยังทรงอนุญาตวิธีการรักษาโรคอื่นๆ ข้อห้ามเกี่ยวกับวิธีการรักษาโรคบางชนิด เช่น ห้ามมิให้ผ่าตัดหรือบีบเค้นริดสีดวง ซึ่งมีอันตรายถึงชีวิตได้ ข้อห้ามอาหารบางชนิดสำหรับพระภิกษุไข้ และห้ามมิให้ปรุงอาหารแก่พระภิกษุไข้ด้วยตนเอง กฎเกณฑ์เกี่ยวกับเภสัชยังรวมถึงเนื้อที่ทรงอนุญาตและไม่ทรงอนุญาต พระพุทธเจ้าทรงห้ามมิให้ฉันเนื้อที่เขาฆ่าเจาะจงตนเอง หากไม่รู้ ไม่เห็น ไม่เคลือบแคลงสงสัย พระภิกษุฉันได้ ตลอดจนรายละเอียดเกี่ยวกับสถานที่เก็บอาหารของสงฆ์ การอนุญาตให้พระภิกษุเดินทางไกลในที่กัณดานแสวงหาและจัดเตรียมเสบียงเพื่อเดินทางได้ การอนุญาตให้พระภิกษุดื่มน้ำผลไม้หรือน้ำอัฐบานได้ เรื่องสงฆ์และคฤหัสถ์ปลูกพืชในที่ดินของอีกฝ่าย

4) **กฎเกณฑ์เกี่ยวกับเสนาสนะ** พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระภิกษุใช้สอยเสนาสนะ 5 ชนิด ได้แก่ วิหาร เรือนมุงแถบเดียว ปราสาท เรือนโล้น และถ้ำ รวมถึงอุปกรณ์ที่จำเป็น เช่น ประตู หน้าต่าง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีเสนาสนะอื่นๆที่ทรงอนุญาตเพิ่มเติม เช่น หอฉัน กฎเกณฑ์เกี่ยวกับเสนาสนะ ยังประกอบด้วยการบริหารจัดการเสนาสนะ โดยแต่งตั้งผู้แจกเสนาสนะ วิธีการแจกเสนาสนะและเวลาที่ควรแจกเสนาสนะ เสนาสนะที่ไม่ควรแจก การใช้และเก็บรักษาเสนาสนะ พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระภิกษุไม่เกิน 2 รูปนั่งบนเตียงหรือตั้งเพื่อไม่ให้รับน้ำหนักมากเกินไป ทรงให้พระสงฆ์รักษาความสะอาดเสนาสนะ โดยมีให้ผู้มีเท้าเปื่อยหรือเปื้อนเหยียบบนเสนาสนะ เป็นต้น

5) **กฎเกณฑ์เบ็ดเตล็ด** ประกอบด้วยข้อห้ามข้อปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องอื่นๆ เช่น ห้ามมิให้พระภิกษุตกแต่งร่างกายเหมือนคฤหัสถ์ เช่น ไว้ผมยาวเกิน 2 นิ้ว การตัดหน้า การส่องกระจกดูเงาหน้า เป็นต้น ห้ามมิให้ตกแต่งผ้าถุงผ้าห่มด้วยสิ่งของอันวิจิตรสวยงาม ซึ่งไม่เหมาะสมกับสมณสาธูป อนุญาตให้พระภิกษุฉันผลไม้ที่คฤหัสถ์ทำให้เป็นของสมควรแก่การฉันแล้ว การอนุญาตอุปกรณ์สำหรับเย็บผ้าจีวรในฤดูกฐิน การกำหนดให้พระภิกษุรักษาสุขภาพโดยดื่มน้ำที่กรองแล้วและอนุญาตให้พระภิกษุอุจจาระและปัสสาวะในเวจกุฎี กำหนดวัตรในการอาบน้ำที่เหมาะสม ห้ามมิให้เปลือยกาย ห้ามมิให้พระภิกษุเรียนวิชาการที่ไม่เป็นไปเพื่อความหลุดพ้นและห้ามยกพุทธพจน์ขึ้นเป็นฉันท

2.1.1.3 วัตรปฏิบัติ

วัตรปฏิบัติ หมายถึง ระเบียบตามกาลเทศะและบุคคล (กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2538, หน้า 52) พระภิกษุทุกรูปมีกฎเกณฑ์ที่ต้องปฏิบัติตามสถานการณ์ต่างๆหรือบทบาทหน้าที่ ซึ่งเป็นที่รับรู้ร่วมกันในชุมชนสงฆ์ เช่น การบริโภคอาหาร การใช้สอยเสนาสนะในพระอาราม การเป็นพระอุปัชฌาย์ การเป็นสัทธวิहारิก พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติกฎเกณฑ์ที่ปัจเจกบุคคล หรือบุคคลทั้งสองฝ่ายต้องปฏิบัติต่อกัน ได้แก่ กฎเกณฑ์การบริโภคอาหาร กฎเกณฑ์การใช้สอยเสนาสนะ กฎเกณฑ์ทั้งที่พระอุปัชฌาย์ต้องปฏิบัติต่อสัทธวิहारิกและที่สัทธวิहारิกต้องปฏิบัติต่อพระอุปัชฌาย์ เช่นเดียวกับพระภิกษุที่จาริกไปยังที่ต่างๆ เมื่อต้องพักอาศัยในพระอารามมีสถานะเป็นพระอาคันตุกะ ส่วนพระภิกษุซึ่งพำนักอยู่ที่พระอารามนั้นเป็นพระภิกษุเจ้าถิ่น พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติกฎเกณฑ์ที่พระภิกษุเจ้าถิ่นต้องปฏิบัติต่อพระภิกษุอาคันตุกะ และกฎเกณฑ์ที่พระภิกษุอาคันตุกะต้องปฏิบัติต่อพระภิกษุเจ้าถิ่น กฎเกณฑ์ส่วนนี้เรียกว่า วัตรปฏิบัติ เป็นส่วนหนึ่งของกฎเกณฑ์ส่วนบุคคล ซึ่งพระภิกษุควรให้ความสำคัญและประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง วัตรปฏิบัติแบ่งเป็น 3 ประเภทดังนี้

1) วัตรปฏิบัติของพระภิกษุแต่ละรูป

ได้แก่ วัตรปฏิบัติในชีวิตประจำวันของพระภิกษุ ซึ่งต้องบริโภค หรืออุปโภคใช้สอยสิ่งของต่างๆ ร่วมกับพระภิกษุอื่นๆ ซึ่งรวบรวมอยู่ในวัดตมชั้นธกะ บางข้อถูกยกนำไปรวมไว้ในเสขียวัตถ 75 ซึ่งเป็นสิกขาบทที่มาในพระปาติโมกข์เพื่อให้พระสงฆ์หมั่นใส่ใจศึกษาเพราะเป็นกฎเกณฑ์ที่เนื่องด้วยกิจวัตรประจำวัน มีรายละเอียดดังนี้

1) **กัตตคควัตถ** คือ ธรรมเนียมปฏิบัติในโรงฉัน พระภิกษุที่อยู่ด้วยกันเป็นหมู่คณะ มีภูมิหลังต่างกัน มารยาทในการฉันอาจแตกต่างกันด้วย จึงต้องมีมารยาทในการฉันมิให้เป็นที่ยกย่องและกระทบกระทั่งกันและกัน พระภิกษุจึงถือปฏิบัติกัตตคควัตถเป็นมาตรฐานความประพฤติ เพื่อความ

สะอาดเรียบร้อยและเพื่อความสำรวม เพื่อความศรัทธาแก่คฤหัสถ์ทั้งหลาย เป็นต้นว่า มีกายและ วาจาสงบ เดินไปตามลำดับพรรษา สำรวมระวังฉันอาหาร แลดูเฉพาะบาตรของตน ขณะฉันต้อง ระมัดระวังมิให้ประอะเปื้อน จับภาชนะต่างๆอย่างถูกต้อง ระวังมิให้ภาชนะเสียหาย (พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 7 ข้อ 363-364 หน้า 230-232)

2) **เสนาสนวัตร** คือ ธรรมเนียมที่พึงปฏิบัติในเสนาสนะ เสนาสนะคือ ที่อยู่อาศัยและ เครื่องใช้ในเสนาสนะที่พระภิกษุใช้ประโยชน์ร่วมกัน (พระพรหมคุณาภรณ์, 2551, หน้า 462) เป็น ของสาธารณะสำหรับพระสงฆ์ หากไม่ช่วยกันบำรุงรักษา เสนาสนะจะชำรุดเสียหาย ทำให้อายุการ ใช้งานสั้นลงและจะต้องขออุปกรณ์กับคฤหัสถ์เพื่อการสร้างเสนาสนะใหม่ ซึ่งเป็นการเบียดเบียน คฤหัสถ์มากเกินไป พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติห้ามมิให้พระสงฆ์ขอมากเกินไป เช่น การจำกัดขนาด ของวิหาร การมิให้ขอกับผู้มีโชติภูมิไชวารณา เป็นต้น พระภิกษุจึงถือปฏิบัติเสนาสนวัตรเป็น มาตรฐานความประพฤติ เป็นต้นว่า ทำความสะอาดและซ่อมแซมวิหารเมื่อชำรุด ทำความสะอาด สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆภายในวิหารและจัดวางให้เหมาะสม เปิดปิดประตูหน้าต่างในเวลาที่เหมาะสม (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 7 ข้อ 369-370 หน้า 237-239)

3) **ขันตาววัตร** คือ ธรรมเนียมที่พึงปฏิบัติในเรือนไฟ เรือนไฟคือ ห้องที่พระภิกษุ ทั้งหลายใช้สำหรับอาบน้ำเพื่อรักษาโรค ในบางครั้งพระภิกษุหลายรูปใช้สอยเรือนไฟพร้อมกัน อาจมี ความกระทบกระทั่ง ความไม่เคารพต่อพระเถระ ความไม่สะอาดและก่ออันตรายแก่กัน พระภิกษุ จึงถือปฏิบัติขันตาววัตรเป็นมาตรฐานความประพฤติ เป็นต้นว่า ทำความสะอาดเรือนไฟก่อนและ หลังการใช้เรือนไฟ จัดเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ทำกิจในเรือนไฟแก่พระเถระ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 7 ข้อ 371-372 หน้า 239-241)

4) **วัจจกฐีวัตร** คือ ธรรมเนียมที่พึงปฏิบัติในเวจกฐี เวจกฐีคือ สถานที่ที่พระภิกษุ ทั้งหลายถ่ายอุจจาระและปัสสาวะ ซึ่งเป็นของปฏิกุศลของมนุษย์ หากสกปรกจะทำให้เป็นที่รังเกียจ ของเพื่อนสหธรรมิกและเป็นสาเหตุของโรคร้ายทั้งหลาย พระภิกษุจึงถือปฏิบัติวัจจกฐีวัตรเป็น มาตรฐานความประพฤติ เพื่อให้พระภิกษุต่างวรรณะ ซึ่งมีธรรมเนียมการถ่ายอุจจาระและปัสสาวะ ต่างกันถือปฏิบัติอย่างเดียวกัน มิให้เป็นที่น่ารังเกียจแก่เพื่อนสหธรรมิกและคฤหัสถ์ทั้งหลาย เป็นต้นว่า กระแอมก่อนเข้าเวจกฐี งดส่งเสียงดังในเวจกฐี ไม่รีบทำกิจในเวจกฐี ไม่ถ่มน้ำลายลงใน ถาน รักษาความสะอาดเวจกฐีหลังจากใช้แล้ว (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย เล่ม 7 ข้อ 373-374 หน้า 241-243)

5) **คมิกวัตร** คือ ธรรมเนียมของพระภิกษุผู้เตรียมตัวจะไป เมื่อพระภิกษุอยู่ในอาวาสใดๆ จำเป็นที่จะต้องใช้เสนาสนะในอาวาสนั้น ซึ่งเสนาสนะบางประเภทเสียหายได้ง่าย เพราะทำจากดินเผาหรือไม้ ก่อนจะไปจะต้องเก็บให้เรียบร้อยหรือมอบหมายให้มีผู้ดูแลแทน พระภิกษุจึงถือปฏิบัติคมิกวัตรเป็นมาตรฐานความประพฤติ เป็นต้นว่า ก่อนจะไปพระภิกษุพึงซ่อมแซมและเก็บเสนาสนะอย่างเหมาะสม และส่งคืนพระภิกษุเจ้าถิ่นหรือคนวัดอื่นใด (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 7 ข้อ 360 หน้า 227)

6) **อารัญญกวัตร** คือ ข้อปฏิบัติสำหรับพระภิกษุผู้อยู่ป่าหรือธรรมเนียมที่พระภิกษุผู้อยู่ป่าพึงถือปฏิบัติ(พระพรหมคุณาภรณ์, 2551, หน้า 548) ป่าเป็นสถานที่เต็มไปด้วยอันตรายต่างๆ เช่น อันตรายจากการหลงป่า อันตรายจากสัตว์ร้ายทั้งหลาย เพื่อความสะดวกในการดำรงชีพ และเพื่อกำหนดรู้วันอุโบสถซึ่งกระทำทุกกึ่งเดือน พระภิกษุผู้อยู่ในป่าถือปฏิบัติอารัญญกวัตรเป็นมาตรฐานความประพฤติ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 7 ข้อ 367 หน้า 235) เป็นต้นว่า ศึกษาเรียนรู้เรื่องนักษัตรและเรื่องทิศ เตรียมน้ำสำหรับอุปโภคและบริโภค จัดเตรียมอุปกรณ์ก่อไฟ จัดเก็บเสนาสนะให้เรียบร้อย นุ่งห่มจีวรให้เรียบร้อย บินชบาทด้วยกิริยาอาการสงบ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 7 ข้อ 368 หน้า 236-237)

2) **วัตรที่พึงปฏิบัติต่อพระภิกษุรูปอื่น**

วัตรปฏิบัติในหัวข้อนี้เป็นบทบาทหน้าที่ที่สัมพันธ์กับผู้อื่น ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเพื่อเป็นข้อตกลงในคณะสงฆ์ที่รับรู้ร่วมกัน เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุข มีรายละเอียดดังนี้

1) **อุปัชฌาย์วัตรและสัทธินิหาริกวัตร** ธรรมเนียมที่สัทธินิหาริกพึงปฏิบัติแก่พระอุปัชฌาย์ของตน เรียกว่า อุปัชฌาย์วัตร (พระพรหมคุณาภรณ์, 2558, หน้า 576) ส่วนธรรมเนียมที่พระอุปัชฌาย์พึงกระทำแก่สัทธินิหาริกของตน เรียกว่า สัทธินิหาริกวัตร (พระพรหมคุณาภรณ์, 2558, หน้า 433) พระอุปัชฌาย์¹³และสัทธินิหาริก¹⁴ประพฤติปฏิบัติติดต่อกัน พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติอุปัชฌาย์วัตรแก่สัทธินิหาริก และทรงบัญญัติสัทธินิหาริกวัตรแก่พระอุปัชฌาย์ สัทธินิหาริกต้องคอย

¹³ พระอุปัชฌาย์ คือผู้เพ่งโทษน้อยโทษใหญ่ ผู้รับรองกุลบุตรเข้ารับการอุปสมบทในท่ามกลางพระภิกษุสงฆ์ เป็นทั้งผู้นำเข้าหมู่และเป็นผู้อบรมสั่งสอน

¹⁴ สัทธินิหาริก คือ ศิษย์หรือผู้อยู่ด้วย ใช้เรียกผู้ได้รับการอุปสมบท ถ้าอุปสมบทกับพระอุปัชฌาย์รูปใด ก็เป็นสัทธินิหาริกของพระอุปัชฌาย์รูปนั้น

อุปัฏฐากพระอุปัชฌาย์ รับการศึกษา ช่วยป้องกันและแก้ไขอาบัติ แก้ไขความเห็นผิด เรียนรู้ธรรมเนียมอื่นๆ คอยดูแลในคราวที่พระอุปัชฌาย์ป่วยไข้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 7 ข้อ 376 หน้า 245-250) ส่วนพระอุปัชฌาย์มีธรรมเนียมที่พึงปฏิบัติแก่สัทธวิहारิกเช่นเดียวกับอุปัชฌาย์วัตร เช่น การอุปัฏฐากสัทธวิहारิก¹⁵ เป็นต้น

2) อาจารย์วัตรและอันเตวาสิกวัตร พระอาจารย์และอันเตวาสิกประพาศปฏิบัติติดต่อกัน พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติอาจารย์วัตรแก่อันเตวาสิก และทรงบัญญัติอันเตวาสิกวัตรวัตรแก่พระอาจารย์ ธรรมเนียมที่อันเตวาสิกควรปฏิบัติต่ออาจารย์¹⁶ เรียกว่าอาจารย์วัตร ส่วนธรรมเนียมที่อาจารย์ควรปฏิบัติต่ออันเตวาสิก เรียกว่า อันเตวาสิกวัตร อันเตวาสิก¹⁷ คือผู้อยู่ในสำนัก ภิกษุผู้ขออยู่ร่วมสำนักหรือศิษย์ (พระพรหมคุณาภรณ์, 2551, หน้า 533) ในพระไตรปิฎกเห็นได้ชัดว่า พระอาจารย์ทำหน้าที่เป็นผู้ให้นิสัยและให้การศึกษาอบรมภิกษุให้แก่อันเตวาสิกจนกว่าจะพ้นนิสัย ซึ่งต่างฝ่ายมีธรรมเนียมที่พึงปฏิบัติต่อกันเหมือนพระอุปัชฌาย์และสัทธวิहारิก ปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้มีความบกพร่องเช่นเดียวกัน

3) อาคันตุกวัตรและอาวาสิกวัตร ธรรมเนียมที่พระภิกษุผู้ไปสู่อาวาสอื่นควรปฏิบัติ เรียกว่า อาคันตุกวัตร พระภิกษุทั้งหลายพาต่าหนิพฤติกรรมของพระภิกษุอาคันตุกะ¹⁸ที่ปฏิบัติไม่ถูกต้องในขณะเข้าวิหาร พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติอาคันตุกวัตรแก่พระภิกษุ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 7 ข้อ 356 หน้า 222) มีธรรมเนียมที่พึงปฏิบัติ เช่น แสดงอาการเคารพ ทำความสะอาดร่างกาย สังเกตและสอบถามพระภิกษุเจ้าถิ่นเกี่ยวกับสถานที่ต่างๆ การทำความสะอาดเสนาสนะ เป็นต้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 7 ข้อ 357 หน้า 233-224)

¹⁵ อรรถกถาจารย์อธิบายว่า ให้กระทำในคราวที่สัทธวิहारิกป่วยไข้เท่านั้น

¹⁶ อาจารย์แบ่งออกเป็น 4 ประเภทคือ บรรพชาจารย์ อุปสัมปทาจารย์ นิสสัยจารย์ อุเทศจารย์หรือธรรมาจารย์ โดยอาจารย์ในการบรรพชา เรียกว่า บรรพชาจารย์ อาจารย์ในอุปสมบทกรรม เรียกว่า อุปสัมปทาจารย์ อาจารย์ผู้ให้นิสัย เรียกว่า นิสสัยจารย์ และอาจารย์ผู้สั่งสอนธรรม เรียกว่า อุเทศจารย์หรือธรรมาจารย์

¹⁷ อันเตวาสิกแบ่งเป็น 4 ประเภทคือ อันเตวาสิกในบรรพชา เรียกว่า ปัพพชันเตวาสิก อันเตวาสิกในอุปสมบท เรียกว่า อุปสัมปทันเตวาสิก อันเตวาสิกผู้เข้าไปอาศัยอยู่ เรียกว่า นิสสัยันเตวาสิก และอันเตวาสิกผู้เล่าเรียนธรรม เรียกว่า ฌมันเตวาสิก

¹⁸ อาคันตุกะ คือ ผู้มาหา ผู้มาจากที่อื่น ผู้จรมา แยก พระภิกษุผู้อยู่จำพรรษาที่วัดอื่นจรมา

ส่วนธรรมเนียมที่พระภิกษุผู้เป็นเจ้าของพึงปฏิบัติ เรียกว่า อวาสิกวัตร พระภิกษุผู้เป็นเจ้าของ¹⁹ พึงต้อนรับพระภิกษุอาคันตุกะ เป็นต้นว่า จัดเตรียมน้ำล้างเท้า ลุกขึ้นรับบาตรและจีวร ปลูกอาสนะ ให้อาหารพระภิกษุอาคันตุกะผู้แก่พรรษากว่าตน บอกที่ตั้งน้ำสำหรับบอุบโกศบริโกศ บอกสถานที่สำหรับถ่ายอุจจาระปัสสาวะ บอกกติกาสงฆ์ บอกสถานที่สำหรับเที่ยวบิณฑบาต (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 7 ข้อ 358-359 หน้า 225-226)

3) วัตรที่พึงปฏิบัติต่อคฤหัสถ์

เป็นข้อตกลงในคณะสงฆ์ที่พระภิกษुरुูปหนึ่งควรปฏิบัติต่อคฤหัสถ์ มีอยู่เพียงข้อเดียวคือ

ภัตตานุโมทนาวัตร คือ ธรรมเนียมในการอนุโมทนา การอนุโมทนาคือการกล่าวแสดงความชื่นชมหรือซาบซึ้งเห็นคุณค่าแห่งการกระทำของทายกทายิกา เพื่อความศรัทธาเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปของทายกทายิกา พระภิกษุจึงถือปฏิบัติภัตตานุโมทนาวัตรเป็นมาตรฐานความประพฤติ เป็นต้นว่า พระภิกษุที่เป็นเถระจะทำการอนุโมทนาด้วยตนเองหรือใช้พระภิกษุรูปอื่นทำ โดยมีพระภิกษุจำนวน 4-5 รูปอยู่ในโรงฉันด้วย (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 7 ข้อ 362 หน้า 228-229)

2.1.2 กฎเกณฑ์สำหรับพระสงฆ์

พระสงฆ์เป็นชุมชนของพระภิกษุและพระภิกษุณี สมาชิกของพระสงฆ์ซึ่งเป็นสาวกของพระพุทธเจ้าที่ได้รับการอุปสมบทและศึกษาปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า เมื่อมาอยู่ร่วมกันจึงต้องมีกฎเกณฑ์สำหรับสมาชิกที่ต้องรับรู้และปฏิบัติด้วยกันเพื่อความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นข้อปฏิบัติที่ช่วยขัดเกลาทั้งตนเองให้สามารถเข้าถึงเป้าหมายของการศึกษาปฏิบัติ ทั้งชุมชนที่สามารถรักษาความสงบเรียบร้อย สามารถดำเนินภารกิจที่พระพุทธเจ้าทรงมุ่งหวัง คือการสืบทอดพระธรรมคำสอนให้ดำรงอยู่ต่อไปในอนาคตได้ แม้ว่ากฎเกณฑ์ต่างๆจะเน้นการพัฒนาตนของบุคคลก็ตาม แต่ก็ไม่ได้ให้ทอดทิ้งเพื่อนสหธรรมิกและทำให้ผู้ปฏิบัติเข้าถึงพระนิพพานเพียงผู้เดียว พระภิกษุ

¹⁹ อรรถกถาพระวินัยได้ให้ความหมายคำว่า อวาสิกะหมายถึง เจ้าอาวาส ซึ่งมีหน้าที่ในการดำเนินการก่อสร้างสิ่งใหม่หรือดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์ของเก่า ซึ่งแตกต่างจากพระภิกษุผู้เป็นเจ้าของซึ่งอาศัยอยู่ในอารามอย่างเดียวนั้น ไม่ได้เกี่ยวข้องกับกิจกรรมดังกล่าว ภิกษุเหล่านี้เรียกว่า เนวาสิก (ภิกษุเจ้าถิ่น) แต่ในวัตรชั้นธกะ ได้ให้ความหมายของคำว่า อวาสิกะ หมายถึง พระภิกษุผู้เป็นเจ้าของ ซึ่งอาศัยอยู่ในอารามนั้น ๆ เป็นประจำ ไม่ได้จำแนกว่า เป็นเจ้าอาวาสหรือเนวาสิกะ หากอยู่ในอาวาสนั้น ก็มีความสัมพันธ์โดยหน้าที่ที่จะต้องต้อนรับพระภิกษุอาคันตุกะ

ต้องเป็นกัลยาณมิตรช่วยเหลือเพื่อนสหธรรมิกให้พ้นจากอาบัติและพัฒนาตนต่อไปได้ ตลอดถึงดำรงตนเป็นสมาชิกสงฆ์ที่ดีช่วยเหลือกิจการขององค์กรสงฆ์ให้สำเร็จลุล่วง เพื่อความเป็นอยู่ผาสุกของหมู่คณะ เพราะหากเพื่อนสหธรรมิกกระทำผิดกฎเกณฑ์ย่อมส่งผลเสียต่อการพัฒนาตนของพระภิกษุอื่นๆ และส่งผลต่อสภาพแวดล้อมของสงฆ์ที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนาจิตสู่ธรรมในระดับสูงขึ้นไป พระภิกษุทุกรูปจึงต้องศึกษากฎเกณฑ์สำหรับสงฆ์ด้วย

กฎเกณฑ์ของสงฆ์มีลักษณะเป็นทั้งข้อห้ามและข้อนุญาต ที่เป็นข้อห้าม ปรับโทษแก่ผู้ล่วงละเมิด ที่ไม่ได้ปรับโทษไว้โดยตรง เป็นเพียงคำสั่งสอนว่าไม่ควรทำ ซึ่งพระอาจารย์ปรับโทษไว้ก็มี ส่วนที่เป็นข้อนุญาตเพื่ออำนวยความสะดวกแก่พระภิกษุ ไม่ได้ปรับโทษไว้ เพราะไม่ได้บังคับให้ปฏิบัติทุกรูป ให้ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติได้ตามอัธยาศัยก็มี ที่เป็นข้อนุญาตโดยการห้ามก็มี (กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2538, หน้า 1-2)

กฎเกณฑ์ของสงฆ์ส่วนใหญ่รวบรวมอยู่ในชั้นธกะ เช่น มหาชั้นธกะ อุโปสถชั้นธกะ กัมมชั้นธกะ เป็นต้น ยกเว้นกฎเกณฑ์บางประเภท เช่น อธิกรณสมถะ 7 เป็นหัวข้ออยู่ในพระปาติโมกข์ อธิกรณสมถกัณฑ์ รายละเอียดอยู่ในสมถชั้นธกะ ที่ปรากฏในนิทานต้นบัญญัติก็มี ในวินีตวัตถุสำหรับใช้เทียบเคียงการปรับอาบัติหรืออยู่ในอรรถกถาก็มี (กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2538, หน้า 1)

ผู้วิจัยได้จำแนกกฎเกณฑ์สำหรับสงฆ์เป็น 2 อย่างคือ 1) กฎเกณฑ์สำหรับพระสงฆ์ในพระปาติโมกข์ 2) และกฎเกณฑ์สำหรับพระสงฆ์นอกพระปาติโมกข์

2.1.2.1 กฎเกณฑ์สำหรับพระสงฆ์ในพระปาติโมกข์

กฎเกณฑ์สำหรับพระสงฆ์ในพระปาติโมกข์มี 2 กัณฑ์คือ อนียตกัณฑ์และอธิกรณสมถกัณฑ์ พระพุทธเจ้าอนุญาตให้พระภิกษุสวดกันทุก 14-15 วัน เช่นเดียวกับกฎเกณฑ์สำหรับพระภิกษุ ซึ่งผู้วิจัยได้จัดกฎเกณฑ์ทั้ง 2 กัณฑ์นี้เป็นกฎเกณฑ์สำหรับพระสงฆ์ เพราะเห็นว่าอนียตเป็นวิธีการวินิจฉัยอธิกรณที่พระภิกษุถูกใจทว่าได้กระทำผิดและระบुความผิดที่แน่นอนไม่ได้ เพราะเงื่อนไขเกี่ยวกับสถานที่และพฤติกรรม ส่วนอธิกรณสมถะเป็นวิธีการในการระงับอธิกรณทั้งที่เป็นปัญหาและอธิกรณทั่วไปที่เกิดขึ้นในสงฆ์ ครอบคลุมกิจการทุกอย่าง ส่วนรายละเอียดของอธิกรณสมถะต้องศึกษาต่อในสมถชั้นธกะ ซึ่งพระวินัยรและพระภิกษุทุกรูปจะต้องศึกษาและนำไปใช้ให้ถูกต้องเพื่อความถูกต้องชอบธรรมและไม่เป็นเหตุแห่งการรื้อฟื้นอธิกรณ หากเปรียบเทียบกับปัจจุบัน กฎเกณฑ์เหล่านี้ก็คือกฎหมายวิธีสบัญญัติ (Procedural law) ที่กำหนดให้ทุกขั้นตอนของ

กระบวนการยุติธรรมมีความถูกต้องชอบธรรมและเป็นไปตามหลักนิติธรรม เพื่อให้ทุกขั้นตอนมีความโปร่งใสตรวจสอบได้ อนียตกัณฑ์และอิกรณสมถกัณฑ์มีความหมายและรายละเอียดดังนี้

1) อนียตกัณฑ์ 2 ข้อ

อนียตกัณฑ์ หมวดแห่งอนียต อนียต แปลว่า ไม่แน่นอน มิได้เป็นชื่อของอาบัติแต่เป็นชื่อลักษณะที่แปลว่าปรับอาบัติไว้ไม่แน่นอนและเป็นชื่อของวิติกกมะคือความละเมิดที่ไม่แน่นอน (กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2541, หน้า 78) เพราะเป็นการกระทำที่มีเงื่อนไขเกี่ยวกับสถานที่และพฤติการณ์ ซึ่งพระวินัยธราจะปรับอาบัติปาราชิก สังฆาทิเสสหรือปาจิตตีย์อย่างใดอย่างหนึ่งโดยเชื่อฟังพยานหรือเชื่อตามที่ต้องอาบัติยอมรับสารภาพ (สุภาพรรณ ณ บางช้าง, 2550, หน้า 30) มีหลักการวินิจฉัยดังนี้

1) หากพระภิกษุหนึ่งในที่ลับตากับหญิงสองต่อสอง พระวินัยธรทำหน้าที่ในนามสงฆ์ตรวจสอบสวนข้อเท็จจริง หากพบว่าพระภิกษุพุดมฺสาวาทหรือยอมรับผิดเบากว่าความผิดที่ได้กระทำ พระวินัยกำหนดให้รับฟังพยานและปรับอาบัติ หากยอมรับผิดตามที่กระทำ ก็ให้ปรับอาบัติ ตัวหนึ่งในบรรดาอาบัติ 3 ตัว อันได้แก่ อาบัติปาราชิก สังฆาทิเสสหรือปาจิตตีย์

2) หากพระภิกษุหนึ่งในที่ลับตากับหญิงสองต่อสอง พระวินัยธรจะตรวจสอบข้อเท็จจริง หากพระภิกษุยอมรับผิดก็ให้ปรับโทษตามนั้น หากไม่ยอมรับผิดตามที่กระทำ ก็ให้เชื่อผู้เป็นพยานและปรับอาบัติตัวหนึ่งในบรรดาอาบัติ 2 ตัว ได้แก่ อาบัติสังฆาทิเสสหรืออาบัติปาจิตตีย์

2) อิกรณสมถกัณฑ์ 7 ข้อ

อิกรณสมถกัณฑ์ หมวดแห่งวิธีการระงับอิกรณ อยู่ในส่วนท้ายที่สุดของพระปาติโมกข์ คำว่า อิกรณ หมายถึง เรื่องที่เกิดขึ้นภายในสงฆ์ทั้งเรื่องที่เป็นปัญหา ความขัดแย้ง และกิจการงานทั่วไป อิกรณสมถะเป็นวิธีการสำหรับระงับเรื่องที่เกิดขึ้นภายใน แปลตามรูปศัพท์ว่า สงบได้ด้วย การกระทำอันยิ่ง เป็นเรื่องที่ต้องกระทำหรือจัดการให้สำเร็จลุล่วง มี 7 อย่าง ได้แก่ สัมมุขาวินัย สติวินัย อมฺุพหวินัย ปฎิญาตกรณะ เภภุยยสิกา ตัสสปาปิยสิกา ติมวัตถารกะ การรวบรวมอิกรณสมถะไว้เป็นส่วนหนึ่งในพระปาติโมกข์แสดงถึงความสำคัญของกฎเกณฑ์นี้ภายในสงฆ์ แม้จะเป็นหัวข้อธรรมสั้นๆ แต่หลักการใช้อิกรณสมถะเหมาะสมสำหรับกิจการงานซึ่งมีความแตกต่างกัน แต่ละวิธีการมีความหมายและแนวทางในการระงับอิกรณ ดังนี้

1) สัมมุขาวินัย วิธีระงับอย่างพร้อมหน้ากัน คือ พร้อมหน้าสงฆ์ พร้อมหน้าบุคคล พร้อมหน้าวัตถุ พร้อมหน้าธรรมวินัย ที่ว่าพร้อมหน้าสงฆ์คือการประชุมครบองค์สงฆ์ พร้อมหน้าบุคคล

คือบุคคลที่เกี่ยวข้องอยู่พร้อมหน้ากัน พร้อมหน้าวัตถุคือยกเรื่องราวขึ้นพิจารณา และพร้อมหน้าธรรมวินัยคือกระทำถูกต้องตามกฎระเบียบ

2) สติวินัย วิธีระงับโดยถือเอาสติเป็นหลัก คือการสวดประกาศให้พระอรหันต์ไม่ต้องอาบัติ เมื่อถูกโจทในศีลวิบัติ

3) อมฺพหวินัย วิธีระงับสำหรับผู้หายจากความเป็นบ้า คือ การสวดประกาศพระภิกษุผู้ถูกโจทเพราะต้องอาบัติในขณะที่เป็นบ้าให้พ้นจากอาบัติ

4) ปฎิญาตกรรม การกระทำตามที่ยอมรับ คือการปรับอาบัติและลงโทษตามที่พระภิกษุผู้ถูกโจทยอมรับ การออกจากอาบัติก็เป็นการกระทำตามที่พระภิกษุนั้นยอมรับ

5) เยภุยยสิกา การตัดสินตามเสียงข้างมาก คือ วิธีการจับสลากเพื่อตัดสินถูกผิด โดยเอาเสียงที่มากกว่าเป็นเครื่องตัดสิน

6) ตัสสปาปิยสิกา การลงโทษผู้กระทำผิดที่ไม่ยอมรับผิด คือ การลงโทษพระภิกษุผู้ให้การกลับไปกลับมาและไม่ยอมรับผิด เป็นการเพิ่มโทษจากอาบัติที่ได้ต้องแล้ว

7) ทิณวัตถารกะ การระงับเหมือนกลบไว้ด้วยหญ้าหรือการประนีประนอมกัน คือ วิธีการระงับลหุกาบัติที่มีพระภิกษุเกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก โดยไม่สืบสาวหาความผิดของกันและกันเพราะจะทำให้เรื่องราวลุกลามใหญ่โต โดยตัดสินให้ทั้งสองฝ่ายเลิกแล้วต่อกัน เพื่อความสามัคคีของหมู่คณะ (พระพรหมคุณาภรณ์, 2551, หน้า 481; กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2541, หน้า 214-215)

วิธีการระงับอธิกรณ์ทั้ง 7 วิธี ใช้ร่วมกับอธิกรณ์ 4 อย่าง ในกัมมชั้นธกะ ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงต่อไปในหัวข้อการระงับอธิกรณ์ซึ่งเป็นหัวข้อย่อยในหัวข้อกฎเกณฑ์สำหรับสงฆ์นอกพระปาติโมกข์

2.1.2.2 กฎเกณฑ์สำหรับพระสงฆ์นอกพระปาติโมกข์

พระสงฆ์ยังมีกฎเกณฑ์อื่นๆซึ่งเป็นข้อตกลงที่สมาชิกรับทราบและปฏิบัติร่วมกันเพื่อความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นกิจกรรมที่ทำให้พระสงฆ์สามารถดำรงอยู่เป็นสถาบันอยู่ได้ จำแนกตามประโยชน์ได้ 2 อย่าง

1) การบริหารงานคณะสงฆ์

เมื่อพระสงฆ์มีจำนวนมากขึ้น กิจการที่เกี่ยวข้องกับสงฆ์ก็มากขึ้นด้วย พระพุทธเจ้าจึงได้วางกฎเกณฑ์และวิธีการต่างๆ เพื่อให้พระสงฆ์บริหารกิจการต่างๆได้ด้วยตนเอง เพื่อแบ่งเบาภาระของพระองค์และทำให้กิจการต่างๆมีประสิทธิภาพ ตั้งแต่การอุปสมบท การบริหารปัจจัย 4 และการแก้ปัญหาต่างๆภายในสงฆ์ บางครั้งกิจการดังกล่าวเกิดจากการร้องขอหรือความต้องการของบุคคลอื่น และเกิดจากปัญหาที่เกิดขึ้นในสงฆ์ ซึ่งมีได้เกิดขึ้นตามกาลเวลาที่แน่นอน พระสงฆ์จึงต้องช่วยกันบริหารในกิจการต่างๆเพื่อตอบสนองความต้องการและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อดำรงและสืบทอดพระธรรมวินัย รวมถึงการรักษาสถาบันสงฆ์ให้มั่นคงถาวร การที่พระสงฆ์ที่ไม่สนใจกิจการของหมู่คณะ เป็นเหตุให้สถาบันสงฆ์เสื่อมทรามลงได้เช่นกัน พระสงฆ์จึงต้องมีจิตสำนึกต่อส่วนรวมอยู่เสมอ และรวมตัวประชุมพร้อมหน้ากันในการดำเนินการทุกประเภทให้ครบองค์สงฆ์ จะแบ่งแยกกระทำในนามของภิกษุผู้เดียวหรือในนามของคณะมิได้ พระพุทธเจ้าบัญญัติห้ามทั้งหมด เพื่อทำหน้าที่บริหารในกิจการต่างๆ ตั้งแต่การอุปสมบทเพื่อรับสมาชิกใหม่เข้าสู่สังฆมณฑลแห่งการศึกษาพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรม การแต่งตั้งพระภิกษุทำหน้าที่ในการจัดสรรปัจจัยสี่ ตลอดถึงการลงโทษสมาชิกผู้กระทำความผิดให้เข็ดหลาบและกลับตัวได้ พระสงฆ์ในที่ประชุมจะต้องได้จำนวนตามกำหนด²⁰ ตามประเภทสังฆกรรม²¹ กิจการที่พระสงฆ์ต้องร่วมกันบริหารนั้นได้แก่

²⁰ สงฆ์จำนวน 4 รูป เรียกว่า สงฆ์จตุวรรค

สงฆ์จำนวน 5 รูป เรียกว่า สงฆ์ปัญจวรรค

สงฆ์จำนวน 10 รูป เรียกว่า สงฆ์ทศวรรค

สงฆ์จำนวน 20 รูป เรียกว่า สงฆ์วิสติวรรค

สงฆ์จำนวนเกิน 20 รูป เรียกว่า สงฆ์อติเรกวิสติวรรค (พระพรหมคุณาภรณ์, 2551, หน้า 356)

²¹ กรรมคือการบอกเล่า กรรมอันทำด้วยการบอกกันในที่ประชุมสงฆ์ ไม่ต้องตั้งญัตติ คือคำเผด็จไม่ต้องสวดอนุสาวนา คือประกาศความปรึกษาและตกลงของสงฆ์ เรียกว่า อปโลกนกรรม (พระพรหมคุณาภรณ์, 2551, หน้า 498)

กรรมอันกระทำด้วยตั้งญัตติไม่ต้องสวดอนุสาวนา คือประกาศให้สงฆ์ทราบ เพื่อทำกิจร่วมกัน เรียกว่า เผด็จสงฆ์อย่างเดียว ไม่ต้องขอมติ เรียกว่าญัตติกรรม

กรรมมีญัตติเป็นที่สองหรือกรรมมีวาจาครบ 2 ทั้งญัตติ กรรมอันทำด้วยตั้งญัตติแล้วสวดอนุสาวนาหนเดียว เรียกว่าญัตติทุติยกรรมวาจา

1) การอุปสมบท เป็นพิธีรับบุคคลเข้าสู่สมาชิกสงฆ์ พระสงฆ์ในที่ประชุมจะต้องได้จำนวน 10 รูป ในมัชฌิมประเทศ ซึ่งหาพระภิกษุได้ง่าย หรือจะต้องได้จำนวน 5 รูป ในปัจฉิมประเทศ ซึ่งหาภิกษุได้ยาก และจะต้องมีพระอุปัชฌาย์ที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมต่อการปฏิบัติหน้าที่ในการดูแลและให้การศึกษาแก่พระภิกษุใหม่ จะต้องไม่เป็นบุคคลที่พระวินัยบัญญัติห้ามไว้ ส่วนบุคคลผู้ต้องการอุปสมบท จะต้องไม่เป็นบุคคลที่พระวินัยบัญญัติห้าม เช่น เป็นโจร มีความบกพร่องทางเพศคือลักษณะทางกายภาพไม่สามารถบ่งบอกเพศชายหรือหญิงได้ ไม่เป็นโรคติดต่อ และไม่มีหนี้เป็นต้น ในการนี้ พระภิกษุผู้ฉลาดสามารถจะทำหน้าที่ในนามสงฆ์สอบถามอันตรายกกรรม และสวดญัติจุดตุถกรรมวาจาประกาศขอมติสงฆ์ในที่ประชุม หากแม้ภิกษุรูปหนึ่งในที่ประชุมไม่คัดค้าน ก็เป็นพระภิกษุโดยสมบูรณ์ จากนั้นพระอุปัชฌาย์ให้การศึกษาแก่ศิษย์และช่วยเหลือศิษย์ทุกด้าน ในขณะเดียวกัน ศิษย์ก็ต้องตั้งใจศึกษาเล่าเรียนและปรนนิบัติพระอุปัชฌาย์อย่างครบถ้วนตลอดระยะเวลาอย่างน้อย 5 พรรษาและจะได้เป็นอิสระจากพระอุปัชฌาย์ หากเป็นบุคคลโง่เขลา พระวินัยกำหนดให้อาศัยอยู่เพื่อศึกษากับพระอุปัชฌาย์ตลอดชีวิต

2) การบริหารปัจจัย 4 ปัจจัย 4 คือปัจจัยที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีพของมนุษย์ ในฝ่ายของพระสงฆ์ ได้แก่ บิณฑบาตหรืออาหาร จีวรหรือผ้าห่ม ผ้าห่ม เสนาสนะหรือที่อยู่อาศัยและเครื่องใช้ต่างๆในที่อยู่อาศัยนั้น และเภสัชหรือยารักษาโรค พระพุทธเจ้าอนุญาตให้พระภิกษุมิเท่าที่จำเป็น หรือเท่าที่หายากได้ถวายปัจจัย 4 แก่สงฆ์ สงฆ์จึงต้องจัดเก็บปัจจัย 4 ไว้เป็นของสงฆ์ ด้วยการกำหนดสถานที่จัดเก็บและแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆผู้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติต่างๆ ไม่มีอคติ เทียงธรรม มีปัญญาเฉลียวฉลาดในการปฏิบัติหน้าที่ของตน และมีประสิทธิภาพ และสงฆ์จตุรวรรคประกาศแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา เจ้าหน้าที่ดังกล่าว เรียกว่า เจ้าอธิการ ได้แก่ เจ้าอธิการแห่งเรือนคลัง เจ้าอธิการแห่งจีวร เจ้าอธิการแห่งเสนาสนะ เจ้าอธิการแห่งอาราม เจ้าอธิการแห่งอาหาร ในแต่ละฝ่ายมีเจ้าอธิการผู้ปฏิบัติงานดังนี้

1) เจ้าอธิการแห่งเรือนคลัง ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ผู้รักษาเรือนคลัง เรียกว่า ภัณฑาคาริก เจ้าหน้าที่แจกจ่ายของเล็กน้อย เรียกว่า อัปมัตตวิสัยชกะ เรือนคลังในที่นี้หมายถึงสถานที่เก็บรักษาสสิ่งของ

กรรมมีญัตติเป็นที่สี่ ได้แก่สังฆกรรมที่สำคัญ ซึ่งเมื่อตั้งญัตติแล้ว ต้องสวดอนุสาวนา คำประกาศขอมติถึง 3 ทน เพื่อสงฆ์จะได้มีเวลาพิจารณาหลายเที่ยวว่าจะอนุมัติหรือไม่ เรียกว่า ญัตติจุดตุถกรรมวาจา (พระพรหมคุณาภรณ์, 2551, หน้า 89)

2) เจ้าอธิการแห่งจีวร ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ผู้รับจีวร เรียกว่า จีวรปฏิคคาหกะ เจ้าหน้าที่ผู้เก็บจีวร เรียกว่า นิททหกะ และเจ้าหน้าที่ผู้แจกจีวร เรียกว่า จีวรภาซกะ

3) เจ้าอธิการแห่งเสนาสนะ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ผู้แจกเสนาสนะ เรียกว่า เสนาสนคาหาปกะ เจ้าหน้าที่ตกแต่งสถานที่ เรียกว่า เสนาสนปัญญาปกะ เสนาสนะในที่นี้หมายถึงที่อยู่อาศัย และของใช้ต่างๆ

4) เจ้าอธิการแห่งอาราม ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ใช้คนวัด เรียกว่า อารามิกเปสกะ เจ้าหน้าที่ผู้ใช้สามเณร เรียกว่า สามเณรเปสกะ เจ้าหน้าที่ควบคุมการก่อสร้าง เรียกว่า นวกัมมิกะ

5) เจ้าอธิการแห่งอาหาร ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ผู้แจกภัต เรียกว่า ภัตตุเทศกะ เจ้าหน้าที่แจกข้าวยาคุ เรียกว่า ยาคุภาซกะ เจ้าหน้าที่ผู้แจกผลไม้ เรียกว่า ผลภาซกะ และเจ้าหน้าที่ผู้แจกของเคี้ยว เรียกว่า ชัชชภาซกะ (พระธรรมปิฎก, 2538, หน้า 50)

ตามปกติพระภิกษุจะได้รับอาหารจากการบิณฑบาตหรือการถวายเลี้ยง บางครั้งอาจมีทายกทายิกานำอาหารบางประเภทมาถวายพระสงฆ์ จึงเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่เหล่านี้ที่จะต้องแจกจ่ายอาหารแก่พระสงฆ์ให้เหมาะสมกับประเภทของอาหารและกาลบริโภคน

ในการแต่งตั้งเจ้าอธิการนั้น หากหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน สงฆ์สามารถแต่งตั้งพระภิกษุรูปเดียวเป็นเจ้าหน้าที่หลายอย่างได้ เช่น พระภิกษุรูปเดียวเป็นเจ้าหน้าที่รับจีวร เก็บจีวรและแจกจีวรในขณะเดียวกันได้ เป็นต้น หรือจะแต่งตั้งพระภิกษุแต่ละรูปให้ทำคนละหน้าที่ก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสมัครใจของพระภิกษุผู้จะได้รับการแต่งตั้งและความเห็นชอบของสงฆ์ เจ้าหน้าที่ผู้ได้รับการแต่งตั้งจากสงฆ์จึงเป็นตัวแทนของสงฆ์และมีอิสระในการปฏิบัติหน้าที่บริหารปัจจัย 4 แก่สงฆ์อย่างเหมาะสม

3) การระงับอธิกรณ์ อธิกรณ์สมณะในพระปาติโมกข์มีรายละเอียดอยู่ในสมถขันธกะ คณะสงฆ์ต้องประชุมร่วมกันให้ครบองค์สงฆ์เพื่อชำระเรื่องต่างๆในสงฆ์ เรื่องที่เป็นปัญหา ก็ต้องทำให้หมดปัญหา ที่เป็นเรื่องทั่วไป ก็ต้องทำให้สำเร็จลุล่วง แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ กิจจาธิกรณ์ อาปัตตาธิกรณ์ อนุวาทาธิกรณ์ และวิวาทาธิกรณ์ ซึ่งมีวิธีระงับอธิกรณ์ 7 ประการ²² ที่เหมาะสมกับอธิกรณ์แต่ละประเภทดังนี้

²² แสดงรายละเอียดในหัวข้อกฎเกณฑ์สำหรับพระสงฆ์ในพระปาติโมกข์

1) วิวาทาธิกรณ์ การโต้เถียงในเรื่องพระธรรมวินัย เกิดจากพระภิกษุมีความคิดเห็นเกี่ยวกับพระธรรมวินัยที่แตกต่างกันและถกเถียงกัน ซึ่งจะต้องวินิจฉัยและชี้ขาดลงไปว่าข้อใดเป็นธรรมเป็นวินัย ข้อใดมิใช่ธรรมมิใช่วินัย จะได้เป็นเกณฑ์มาตรฐานความประพฤติของพระภิกษุ วิวาทาธิกรณ์ ระบุว่าด้วยสัมมุขาวินัย และเยภุยยสิกา ในบางกรณี วิวาทาธิกรณ์ระบุว่าด้วยสัมมุขาวินัยคือการตกลงกันอย่างเดียว หากตกลงกันไม่ได้ ก็ระบุว่าด้วยเยภุยยสิกาคือการตัดสินด้วยเสียงข้างมาก ในบางกรณีที่สงฆ์กำลังวินิจฉัยวิวาทาธิกรณ์อยู่ มีเสียงอีกทีกและไม่มีที่ท่าว่าจะเงียบสงบหรือไม่รู้ว่าจะเสียงนั้นมาจากที่ใด หรือสงฆ์มีความไม่สะดวก เพราะเกิดการอย่างใดอย่างหนึ่ง สงฆ์สามารถแต่งตั้งพระภิกษุ²³ ซึ่งมีคุณสมบัติ 10 ประการ²⁴ ด้วยเหตุยกรรมวาจา (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 6 ข้อ 231 หน้า 349-350) หรือด้วยอปโลกนกรรมคือการบอกในที่ประชุมสงฆ์ (อรรถกถาสมันตปาสาทิกา (บาลี) เล่ม 3 ข้อ 231 หน้า 329) เพื่อทำการวินิจฉัยวิวาทาธิกรณ์ที่ค้างอยู่

2) อนุวาทาธิกรณ์ การโจทก์กันในเรื่องอาบัติ เกิดจากการที่พระภิกษุรูปหนึ่งโจทพระภิกษุอีกรูปหนึ่งว่าต้องอาบัติแล้วไม่ปลงอาบัติ ซึ่งสงฆ์จะต้องวินิจฉัยว่าจริงหรือไม่ หากเป็นจริงตามที่โจทก็จะได้ลงโทษ หากไม่เป็นจริงตามที่โจท ผู้ถูกโจทจะเป็นผู้บริสุทธิ์ และพระภิกษุผู้กลั่นแกล้งจะได้รับโทษเช่นเดียวกัน อนุวาทาธิกรณ์ระบุว่าด้วยสัมมุขาวินัย สติวินัย อมุพหวินัย ตัสสปายิสสิกา ในบางกรณีอนุวาทาธิกรณ์ระบุว่าด้วยสัมมุขาวินัยกับสติวินัย สัมมุขาวินัยกับอมุพหวินัย หรือสัมมุขาวินัยกับตัสสปายิสสิกา

3) อาปัตตาธิกรณ์ การต้องอาบัติหรือการปรับอาบัติ เกิดจากการที่พระภิกษุได้ละเมิดสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าได้บัญญัติไว้ และต้องอาบัติ ซึ่งจะต้องยอมรับผิดและยอมออกจากอาบัติแต่

²³ ได้ทำการตกลงกับสงฆ์ไว้แล้วว่าจะรับหน้าที่ในการวินิจฉัยวิวาทาธิกรณ์

²⁴ (1) เป็นผู้มั่งคั่ง สำรวมในพระปาติโมกข์ เปรียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร เห็นภัยในโทษเพียงแม้เพียงเล็กน้อย (2) เป็นพหูสูต ทรงสุตะ ซึ่งธรรมทั้งหลาย (3) รู้ปาติโมกข์ทั้งสองคือภิกขุปาติโมกข์และภิกขุณีปาติโมกข์ (4) เป็นผู้ตั้งมั่นในพระวินัย (5) เป็นผู้มีความสามารถในการทำให้อุบัติกรรม ยินยอม เพ่ง เห็นและเลื่อมใส (6) เป็นผู้ฉลาดในการระงับอธิกรณ์ (7) รู้อธิกรณ์ (8) รู้เหตุเกิดของอธิกรณ์ (9) รู้ความระงับแห่งอธิกรณ์ (10) รู้ทางระงับอธิกรณ์

โดยตี อาปัติตาทิกรณั รั้งบด้วยสั่มมุขาวินัย ปฎิณญูตกรณะ ตินวัตถารกะ²⁵ บางกรณิ อาปัติตาทิกรณั รั้งบด้วยสั่มมุขาวินัยกับปฎิณญูตกรณะ หรือสั่มมุขาวินัยกับตินวัตถารกะ

4) กิจจาทิกรณั กิจจุระที่สงฆ์พึงทำ เกิดจากการที่พระพุทเจ้าได้มอบการปกครองแก่คณะ สงฆ์ โดยให้สงฆ์เป็นใหญ่ สงฆ์จึงต้องดำเนินกิจการต่างๆให้สำเร็จลุล่วง การรั้งบกิจจาทิกรณัใช้ สั่มมุขาวินัยอย่างเตียว (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 6 ข้อ 228-241 หน้า 344-369)

วิธีการรั้งบอิกรณัทั้ง 4 นี้คืออิกรณัสมถทั้ง 7 ซึ่งได้กล่าวแล้วข้างต้น

มีข้อสังเกตว่า สั่มมุขาวินัยใช้กับอิกรณัสมถอื่นๆ เพื่อรั้งบอิกรณัได้ทุกประเภท เพราะ เรื่องของสงฆ์มีความสำคัญในอันที่จะต้องรับรู้และพิจารณาาร่วมกัน โดยเฉพาะผู้ต้องอาบัติซึ่งเป็น ต้นเหตุของอนุวาทิกรณัจะต้องอยู่ในที่นั้นด้วยเพื่อให้สงฆ์ได้สอบสวนข้อเท็จจริง จะได้เป็นธรรมแก่ ทุกฝ่าย สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (2541, หน้า 216) เห็นว่า ปฎิณญูตกรณะ และตินวัตถารกะ สามารถรั้งบอนุวาทิกรณัได้ กล่าวคือ หากพระภิกษุผู้ถูกโจท ว่าต้องอาบัติได้ยอมรับผิด พระวินัยธรก็สามารถวินิจฉัยและตัดสินตามที่ยอมรับผิดได้เหมือนในอนิยต และหากพระภิกษุผู้ถูกโจท เป็นพระมหาเถระหรือเป็นผู้ได้รับการนับถือมาก การตัดสินโทษอาจจะ ทำให้สร้างความเสียแก่สงฆ์ส่วนรวม พระวินัยธรใช้วิธีตินวัตถารกะคือไม่เอาโทษก็ได้ ข้อวินิจฉัยของ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสแสดงให้เห็นการใช้หลักนิติศาสตร์ควบคู่กับหลัก รัฐศาสตร์ กล่าวคือ ในเบื้องต้นให้พระภิกษุสงฆ์ยึดกฎเกณฑ์เป็นสำคัญ หากมีความเสียหายแก่หมู่ คณะเพราะการยึดกฎเกณฑ์ ก็ให้สละกฎเกณฑ์เพื่อรักษาหมู่คณะไว้

กฎเกณฑ์ในการพิจารณาอิกรณัทำให้เห็นว่าพระพุทเจ้าทรงมุ่งหวังให้อิกรณัทุกเรื่องมี ความถูกต้อง ไม่เป็นเหตุแห่งการโต้แย้ง และสำเร็จตามความมุ่งหมายที่พระพุทเจ้าทรงคาดหวัง หากเป็นอิกรณัที่เกี่ยวกับความขัดแย้ง สั่มมุขาวินัยช่วยอำนวยความสะดวกแก่ทุกฝ่าย เพราะไม่ได้ พิจารณาความขัดแย้งในทางลับหรือโดยแอบแฝงจนทำให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้รับความยุติธรรม จึงมี ความโปร่งใส เมื่อทำการสอบสวนและวินิจฉัยพยานหลักฐานของพระภิกษุผู้โจทและผู้ถูกโจทอย่าง เพียงพอและได้ความจริงแล้ว จึงทำการลงโทษ ส่วนผู้ใดไม่ยอมรับผิดทั้งที่มีพยานและหลักฐาน พร้อมมูลแล้ว นอกจากจะลงโทษตามความผิดที่ได้ก่อแล้ว ยังจะต้องถูกลงโทษเพิ่มขึ้นด้วย

²⁵ ใช้รั้งบอาบัติเบาและเป็นความผิดที่มีได้เกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์

สำหรับพระอรหันต์ที่ถูกต้องอาบัติเพราะล่วงละเมิดสิกขาบทที่เกี่ยวข้องกับศีลอันเป็นหลักของการประพฤติพรหมจรรย์หรือศีลวิบัติ หรือผู้ที่ต้องอาบัติในขณะที่สติไม่สมประกอบหรือเป็นบ้า พระวินัยกำหนดให้สงฆ์สวดประกาศเพื่อให้พระภิกษุทั้งหลายรับรู้ว่ามีคนผู้นี้ไม่มีความผิดและไม่ต้องอาบัติและไม่ต้องรับโทษใดๆทั้งสิ้น และหากข้อขัดแย้งใหญ่โตจนบานปลาย ก็ให้ยึดความสามัคคีโดยไม่พินิจพิจารณาตะเข็บเพื่อเอาโทษฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

3) การประพติวุฏฐานวิธี เป็นข้อตกลงในคณะสงฆ์เกี่ยวกับขั้นตอนการออกจากอาบัติสังฆาทิเสสซึ่งต้องอาศัยสงฆ์ให้เป็นผู้ดำเนินการทุกขั้นตอน พระภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้วจะต้องเข้าไปหาสงฆ์เพื่อขอประพติวุฏฐานวิธีที่เหมาะสมแก่ตนเอง สงฆ์จะเป็นผู้กำหนดวุฏฐานวิธีแก่ผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสส วุฏฐานวิธีนั้น ได้แก่ การอยู่ปริวาส การประพติมานัต การอัพภานหรือมุลายปฏิกัสนาคือการชักเข้าหาอาบัติเดิม สงฆ์ 4 รูปขึ้นไปสวดประกาศให้ปริวาสและมานัตและมุลายปฏิกัสนาได้ ส่วนการให้อัพภานหรือการพ้นจากอาบัติสังฆาทิเสสเพื่อกลับเข้าหมู่คณะต้องเป็นสงฆ์ 20 รูปเท่านั้น

4) การลงนิคหกรรม คือการลงโทษกลุ่มหนึ่งที่สงฆ์ใช้พลังสงฆ์ในการดำเนินการลงโทษพระภิกษุผู้กระทำผิดและไม่ยอมรับผิด เพราะไม่มีความละอาย หรือลงโทษผู้กระทำผิดแล้วผลของการกระทำผิดก่อความเสียหายมาก และอาบัติที่ต้องเพราะกระทำผิดนั้นจะต้องเป็นเทศนาคามินีคืออาบัติที่พ้นได้ด้วยการแสดงอาบัติ โดยผู้กระทำผิดไม่ต้องทำการร้องขอใดๆ โดยพระภิกษุรวมเป็นองค์สงฆ์ได้ 4 รูปขึ้นไปสวดประกาศลงโทษด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจาด้วยความชอบธรรมคือดำเนินการลงโทษตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด การลงโทษมี 5 ประเภท ได้แก่ ตัชชนียกรรม นิยสกรรม ปัพพาทนียกรรม ปฏิสารณียกรรมและอุกเขปนียกรรม

วุฏฐานวิธีและการลงนิคหกรรม เป็นเนื้อหาของงานวิจัยซึ่งผู้วิจัยจะแสดงรายละเอียดต่อไป

2) กิจการตามกำหนดเวลา

กิจการกลุ่มนี้เป็นประเพณีสงฆ์ เกิดขึ้นตามกำหนดเวลาที่แน่นอน เมื่อถึงวาระของกิจการดังกล่าว พระสงฆ์ทั้งหมดที่อยู่ในสีมาเดียวกันดำเนินการตามกฎหมายเกณฑ์ คือต้องประชุมครบเป็นองค์สงฆ์ตามพุทธบัญญัติจึงดำเนินการต่างๆได้ ได้แก่ การทำอุโบสถ การเข้าพรรษา การปวารณากรรม กฐิน หากพระภิกษุไม่สามารถดำเนินการเป็นการสงฆ์ได้ พระพุทธเจ้าบัญญัติให้ดำเนินการเป็นคณะหรือเป็นบุคคลได้ กล่าวคือ การที่พระภิกษุไม่ครบองค์สงฆ์ไม่สามารถเป็นเหตุยกเว้นในการดำเนินการกิจการดังกล่าวได้ สะท้อนถึงความสำคัญของกิจการที่พระภิกษุทุกรูปต้องปฏิบัติอย่าง

เคร่งครัดและห้ามมิให้กระทำนอกกาลเวลา มิฉะนั้นจะถือว่ากิจกรรมนั้นๆไม่สำเร็จประโยชน์ มีรายละเอียดดังนี้

1) การทำอุโบสถ คือการประชุมสงฆ์เพื่อทบทวนและตรวจสอบศีลของพระภิกษุทุก 14 คำหรือ 15 คำ เน้นย้ำให้เห็นความสำคัญของความสามัคคีของหมู่สงฆ์ ความบริสุทธิ์ของบุคคล จนถึงความบริสุทธิ์ของสงฆ์ทั้งมวล เพราะความบริสุทธิ์แสดงถึงความเสมอกันในด้านความประพฤติ และความเห็น การมีความประพฤติและความเห็นที่แตกต่างกันส่งผลเสียต่อความสามัคคีของสงฆ์ด้วย และเน้นย้ำให้เห็นความสำคัญของการศึกษา ในการตรวจสอบความถูกต้องของกฎเกณฑ์และทบทวนกฎเกณฑ์ที่ได้ศึกษาจากพระอุปัชฌาย์และอาจารย์ ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน จากกฎเกณฑ์ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติอาจนำมาซึ่งการปฏิบัติที่ผิดและเป็นเหตุแห่งวิวาทาธิกรณ์ ในเบื้องต้นสงฆ์กำหนดสීමาคือเขตแดนสำหรับประชุมกันและต้องไม่ใหญ่เกิน 3 โยชน์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 4 ข้อ 140 หน้า 216) ซึ่งพระภิกษุทั้งหลายที่อยู่ในสීමานั้นจะได้ประชุมโดยพร้อมเพรียงกันด้วยความสะดวก และกำหนดให้มีโรงอุโบสถเดียวในสීමาเดียว เมื่อถึงวันอุโบสถให้ประกาศโดยทั่วกันและห้ามมิให้พระภิกษุไปที่อื่น ส่วนพระภิกษุที่ไปทำอุโบสถเองไม่ได้ ต้องมอบฉันทะ²⁶และปาริสุทธิ²⁷แก่พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งไปบอกในที่ประชุมสงฆ์ ให้กระทำบุพกรรม²⁸และบุพกิจ²⁹และชำระศีลให้บริสุทธิ์ก่อนสวดปาติโมกข์ และห้ามมิให้มีบุคคลต้องห้ามอยู่³⁰ในที่ประชุมสงฆ์ แล้วจึงสวดปาติโมกข์ตามลำดับแห่งอุทเทส³¹

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁶ ความยินยอม, ความยอมให้ที่ประชุมทำกิจนั้นๆ ในเมื่อตนมิได้ร่วมอยู่ด้วย, เป็นธรรมเนียมของภิกษุ ที่อยู่ในวัดซึ่งมีสීමารวมกัน มีสิทธิที่จะเข้าประชุมทำกิจของสงฆ์ เว้นแต่ภิกษุนั้นอาพาธจะเข้าร่วมประชุมด้วยไม่ได้ ก็มอบฉันทะคือแสดงความยินยอมให้สงฆ์ทำกิจนั้นๆ ได้

²⁷ การแจ้งความบริสุทธิ์จากอาบัติของกันและกัน

²⁸ บุพกรรม ธุระอันจะพึงทำในเบื้องต้น งานที่จะต้องทำที่แรก เรื่องที่ควรตระเตรียมให้เสร็จก่อน เช่น บุพกรรมของการทำอุโบสถ ได้แก่ เมื่อถึงวันอุโบสถ พระเถระลงอุโบสถก่อน สั่งพระภิกษุให้กวาดโรงอุโบสถก่อน ให้กวาดโรงอุโบสถ ตามไฟ ตั้งน้ำฉันน้ำใช้ ตั้งหรือปลูตาอาสนะ เป็นต้น

²⁹ บุพกิจ กิจอันจะพึงทำก่อนกิจเบื้องต้น เช่น บุพกิจในการทำอุโบสถ ได้แก่ ก่อนสวดปาติโมกข์ต้องนำปาริสุทธิของพระภิกษุอาพาธมาแจ้งให้สงฆ์ทราบ นำฉันทะของภิกษุอาพาธมา บอกฤดู นับภิกษุ ให้โอวาทพระภิกษุณี เป็นต้น (พระพรหมคุณาภรณ์, 2551, หน้า 184)

³⁰ 1) สิกขมานา คือสามเณรีผู้มีอายุครบ 18 ปี อีก 2 ปีจะครบวชเป็นพระภิกษุณี ภิกษุณีสงฆ์สวดคถาให้สมาทานศีล 6 ข้อ 2) สามเณร 3) สามเณรี 4) ผู้บอกลาสิกขาแล้ว 5) ผู้ต้องอาบัติปาราชิก 6) ผู้ที่สงฆ์ลง

กรณีในอาวาสนั้น ไม่มีพระภิกษุที่สามารถสวดปาติโมกข์ได้ ให้คณะสงฆ์ส่งพระภิกษุนวณะไปเรียนปาติโมกข์ในอาวาสใกล้เคียงแล้วจึงกลับมาสวดปาติโมกข์ในอาวาสที่ตนอาศัยอยู่ ในกรณีต้องสภาคาบัตติ³²ทั้งอาวาส ให้ส่งพระภิกษุรูปหนึ่งไปแสดงอาบัติในอาวาสใกล้เคียงและกลับมาให้พระภิกษุทั้งหลายแสดงสภาคาบัตติกับพระภิกษุผู้พ้นจากสภาคาบัตติแล้ว หากพระภิกษุมีจำนวนไม่เพียงพอที่จะเป็นสงฆ์ พระภิกษุสามารถทำอุโบสถเป็นคณะ³³หรือบุคคล³⁴ก็ได้ หากมีพระภิกษุผู้ต้องอาบัติแล้วไม่ยอมรับผิด อาจมีการโจทหรือการกล่าวงดพิจารณาในที่ประชุมเพื่อให้สงฆ์สอบสวนและวินิจฉัยตัดสินโทษ ถ้าผิดจริงตามนั้น ผู้ต้องอาบัติจะต้องแสดงอาบัติหรือสงฆ์ไม่สวดปาติโมกข์จนกว่าพระภิกษุผู้ต้องอาบัติได้ออกจากที่ประชุมและให้ทำด้วยญัตติกรรม³⁵ หรือนำพระภิกษุนั้นออกไปจากที่ประชุมแล้วจึงสวดปาติโมกข์ ในขณะที่สวดปาติโมกข์ หากมีอันตรายจากเหตุการณ์ต่างๆ ให้สวดปาติโมกข์ย่อได้³⁶ หากไม่มีอันตรายแล้วสวดปาติโมกข์ย่อ จะต้องอาบัติ นอกจากพระภิกษุจะทำอุโบสถโดยปกติแล้ว พระพุทธเจ้าอนุญาตให้สงฆ์ที่แตกกันแล้วกลับมาสามัคคีกันกระทำอุโบสถได้ โดยไม่จำกัดเวลา อุโบสถนี้เรียกว่า สามัคคีอุโบสถ

3) การจำพรรษา คือประเพณีสงฆ์ที่กำหนดให้พระสงฆ์ที่จาริกไปมาได้หยุดพักอยู่ในที่แห่งใดแห่งหนึ่ง³⁷ในฤดูฝน เพื่อปฏิบัติตามธรรมเนียมของสังคมนักบวชที่หยุดจาริกในช่วงฤดูฝน เพื่อความปลอดภัยตามการคัดค้านของชาวบ้าน เพื่อการศึกษาเล่าเรียนอย่างเต็มที่ ตลอดจนจนเป็นเนื้อหา

อุกเขปเปยยกรรรม 7) ผู้ลักเพศหรือผู้ปลอมบวช 8) ภิกษุผู้เข้ารีตเดียรัจฉาย 9) สัตว์เดรัจฉาน 10) คนฆ่ามารดา 11) คนฆ่าบิดา 12) คนฆ่าพระอรหันต์ 13) คนประทุษร้ายพระภิกษุณี 14) คนทำร้ายพระศาสดาให้ห้อเลือด 15) คน 2 เพศ

³¹ นินทานุเทศ ปาราชิกุเทศ สังฆาทีเสสุทเทศ อนียตฺตเทศ นิสสัคคิยฺทเทศ ปาจิตตียุเทศ ปาฎิเทศนียุเทศ เสขิยฺทเทศ และสมถุเทศ

³² การต้องอาบัติเพราะกระทำผิดในเรื่องเดียวกัน เรียกว่า สภาคาบัตติ

³³ พระภิกษุเป็นคณะคือ 2-3 รูปให้ทำปาริสุทธิอุโบสถ คือการบอกความบริสุทธิ์แก่กันและกัน

³⁴ พระภิกษุรูปเดียวทำอุโบสถ

³⁵ “สุณฺหาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ อิตถนฺนาโม ปุคฺคโล สาปตฺติโก ตสฺส ปาติโมกฺโข ฐมฺปิ น ตสฺมี สมฺมุชฺชิตฺวา ปาติโมกฺโข อุทฺทิสิตฺวา” แปลว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟัง (คำ) ของข้าพเจ้า บุคคลผู้มีชื่ออย่างนี้ มีอาบัติติดตัว ข้าพเจ้าจะงดปาติโมกข์แก่บุคคลนั้น เมื่อบุคคลนั้นอยู่ในที่พร้อมหน้า ไม่พึงสวดปาติโมกข์

³⁶ 1) พระราชาเสด็จมา 2) โจรมาปล้น 3) ไฟไหม้ 4) น้ำท่วม 5) คนมามาก 6) ฝนเข้าสิงพระภิกษุ 7) สัตว์ร้ายเข้ามา 8) งูเลื้อยเข้ามา 9) ภิกษุมรณภาพ 10) มีอันตรายแก่พรหมจรรย์

³⁷ เช่น ในอาราม คอกโคคือสถานที่คนเลี้ยงโคอาศัยอยู่ หมูเถรียนของพวกพ่อค้า และในเรือ เป็นต้น

บุญของชาวบ้าน การหยุดพักอยู่กับที่นอกเหนือจากในฤดูฝน ไม่เรียกว่า การจำพรรษา การจำพรรษาแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ การจำพรรษาแรก เรียกว่า ปุริมพรรษา³⁸ ผู้ที่จำพรรษาแรกมีสิทธิ์รับกฐินหลังจากออกพรรษาแล้ว และได้รับอานิสงฆ์กฐิน ส่วนการจำพรรษาหลัง เรียกว่า ปัจฉิมพรรษา³⁹ ผู้จำพรรษาหลังจะไม่ได้ผ้ากฐินและไม่ได้รับอานิสงฆ์กฐินเหมือนพวกแรก เนื่องจากยังอยู่ในช่วงเวลาของการจำพรรษาหลัง จึงไม่ได้ประโยชน์โดยปริยาย อย่างไรก็ตาม พระภิกษุทุกรูปจะต้องจำพรรษา มิฉะนั้น จะต้องอาบัติ ในวันเข้าพรรษา พระภิกษุทุกรูปจะต้องอธิษฐาน⁴⁰ อยู่ที่แห่งใดแห่งหนึ่ง⁴¹ ตลอด 3 เดือน โดยไม่ไปค้างแรมที่อื่น หากมีกิจจำเป็นทรงอนุญาตให้ไปได้ 7 วัน เรียกว่า สัตตทากรรมิยะ⁴² หากไม่อยู่ในเขตจำพรรษาในวันที่ 7 ทำให้พรรษาขาด และต้องอาบัติ ในระหว่างอยู่จำพรรษาพระภิกษุจะต้องรักษาผ้าไตรจีวร ระวังมิให้ผ้าเป็นนิสสัคคีย์คือต้องสละและจะต้องอยู่ในเขตจำพรรษาจนกว่าจะได้อรุณ (สุภาพรรณ ฌ บางช้าง, 2550, หน้า 64) พระภิกษุที่อยู่จำพรรษาแล้วจะได้กรานกฐินและประโยชน์อื่นๆอีก 5 ประการตลอดระยะเวลาออกพรรษาไปแล้ว 1 เดือน⁴³

4) การปวารณา คำว่า“ปวารณา” มี 2 ความหมาย คือ 1) การยอมให้ขอ การเปิดโอกาสให้ขอ⁴⁴ 2) การยอมให้ว่ากล่าวตักเตือนหรือการเปิดโอกาสให้ว่ากล่าวตักเตือน (พระพรหมคุณาภรณ์, 2551, หน้า 224) ในที่นี้หมายถึง การยอมให้เพื่อนสหธรรมิกว่ากล่าวตักเตือน เพื่อแก้ไขความประพฤติเสียหายของกันและกัน ซึ่งแตกต่างจากการโจททั่วไป ตรงที่ยอมให้ผู้อื่นว่ากล่าวตักเตือนตั้งแต่แรก ในขณะที่การโจททั่วไป ผู้โจทเป็นผู้แสดงความจำนงในการโจทก่อน เมื่อได้รู้ตัวและเห็น

³⁸ เริ่มตั้งแต่ แรม 1 ค่ำเดือน 8 ถึงขึ้น 15 ค่ำเดือน 11

³⁹ เริ่มตั้งแต่ แรม 1 ค่ำเดือน 9 ถึงขึ้น 15 ค่ำเดือน 12

⁴⁰ คำอธิษฐานพรรษา “อิมสมิ อวาเส อิมิ เตมาสี วสสี อุเปมิ” แปลว่า ข้าพเจ้าจะเข้าจำพรรษาในอวาสนี้ตลอด 3 เดือน

⁴¹ ให้จำพรรษาในสถานที่ที่มีเครื่องมุงบัง มีประตูและหน้าต่างเปิดปิดได้ โดยห้ามมิให้จำพรรษาในร่ม กระโจมผืนในดุ่ม

⁴² รุระเป็นเหตุให้พระภิกษุออกจากวัดและต้องกลับภายใน 7 วัน ได้แก่ ไปเพื่อพยาบาลบิดามารดาหรือเพื่อนสหธรรมิก ไปเพื่อระงับการศึกษาของเพื่อนสหธรรมิก ไปเพื่อทำกิจของสงฆ์ และไปเพื่อฉลองศรัทธาทายกทายิกา

⁴³ ประโยชน์หรืออานิสงฆ์การจำพรรษา 5 ประการ ได้แก่ ไปได้ไม่ต้องบอกลา จาริกไปโดยไม่ต้องนำไตรจีวรไปครบชุด ฉันทคุณโภชนและปรัมปรโภชนได้ เก็บอดิเรกจีวรได้ตามต้องการ เป็นเจ้าของจีวรที่เขาถวายในที่นั้น

⁴⁴ คฤหัสถ์ที่ปวารณายอมให้ขอได้ เอื้อประโยชน์แก่พระภิกษุให้ขอได้ เพื่อป้องกันการต้องอาบัติเพราะชอกกับบุคคลที่ไม่ใช่ญาติหรือปวารณา

ความผิดของตน เพื่อจะได้แก้ไขความประพฤติของตนเองต่อไป และเหตุที่ทำให้ว่ากล่าวตักเตือนกันได้แก่ เพราะได้เห็น ได้ยิน หรือมีความสงสัยในพฤติกรรมของกันและกัน พระวินัยกำหนดให้ทำปวารณากรรมแทนการสวดปาติโมกข์ในวันออกพรรษา ให้พระภิกษุทำบุพการณ์และบุพกิจดังกล่าวแล้วในการสวดปาติโมกข์ เพียงแต่ไม่ต้องนำปาริสุทธิ แต่ให้นำปวารณาของภิกษุเข้ามา สามารถทำเป็นสงฆ์⁴⁵หรือคณะ⁴⁶หรือบุคคล⁴⁷ก็ได้ หากทำการสงฆ์ให้ตั้งญัตติกรรม ทำเป็นคณะไม่ต้องตั้งญัตติกรรม เพียงประกาศแก่ภิกษุในที่นั้นได้ทราบ⁴⁸ และจึงปวารณาต่อกัน 3 ครั้ง⁴⁹ การปวารณาจบสิ้นเมื่อพระภิกษุในที่นั้นได้ทำปวารณากรรมทุกรูป หากทำเป็นบุคคล ก็ให้ทำอธิษฐานปวารณา⁵⁰

ในกรณีพิเศษที่มีความจำเป็น พระวินัยอนุญาตให้เลื่อนการปวารณาออกไปและในขณะจะทำปวารณา มีพระภิกษุผู้มีอาบัติติดตัวอยู่ในที่นั้น พระภิกษุอื่นสามารถโจทด้วยวิธีปกติหรือกล่าวงดปวารณาเพื่อให้สงฆ์สอบสวนและวินิจฉัยในที่ประชุมให้เสร็จสิ้น หากผิดจริงและไม่ออกไปจากที่ประชุม สงฆ์จึงทำการงดปวารณาจนกว่าจะออกไป หากไม่ได้กระทำผิดตามการโจท สงฆ์ก็จะทำปวารณาต่อไป นอกจากพระภิกษุจะทำปวารณาในวันออกพรรษาแล้ว พระพุทธเจ้าอนุญาตให้สงฆ์ที่แตกกันแล้วกลับมาสามัคคีกันกระทำปวารณากันได้ โดยไม่จำกัดเวลา ปวารณานี้เรียกว่า สามัคคีปวารณา การทำปวารณาจึงเป็นการเปิดโอกาสให้ว่ากล่าวตักเตือนกันได้ เพื่อแก้ไขข้อบกพร่อง เอื้อ

⁴⁵ พระภิกษุ 5 รูปขึ้นไป

⁴⁶ พระภิกษุ 2-4 รูป

⁴⁷ พระภิกษุรูปเดียว

⁴⁸ “สุนนตุ เม อายสมนโต อชช ปวารณา ยथाสมนตานิ ปตตกลล อญญมณญ์ ปวาเรยาม” คำแปล ขอท่านทั้งหลาย จงฟังข้าพเจ้า วันนี้เป็นวันปวารณา ถ้าท่านทั้งหลายพร้อมกันแล้ว พึงปวารณากันเถิด

⁴⁹ ปวารณาเป็นการสงฆ์ว่า “สงฆ์ อวฺุโส ปวาเรมิ ทิฏฺฐเนน วา สุตฺเตน วา ปริสฺสกาเย วา วทฺตุ มํ อายสมนโต อญฺกมฺบิ อูปาทาย ปสฺสนโต ปฏิกฺกิสฺสามิ” คำแปล ท่านขอรับ กระผมขอปวารณาสงฆ์ ขอท่านทั้งหลายอาศัยความอนุเคราะห์ จงว่ากล่าวตักเตือนกระผม ด้วยเรื่องที่ได้เห็น ได้ยินหรือด้วยความสงสัย เมื่อกระผมมองเห็นความผิด จักกระทำคืน หากผู้ปวารณามีพรรษาอ่อนกว่า ใช้คำว่า “ภนฺเต” แทน “อวฺุโส”

ปวารณาเป็นคณะว่า “อหิ อวฺุโส อายสมนโต ปวาเรมิ ทิฏฺฐเนน วา สุตฺเตน วา ปริสฺสกาเย

วา วทฺตุ มํ อายสมมา อญฺกมฺบิ อูปาทาย ปสฺสนโต ปฏิกฺกิสฺสามิ” คำแปล ท่าน กระผมขอปวารณาท่านทั้งหลาย ขอท่านอาศัยความอนุเคราะห์ จงว่ากล่าวตักเตือนกระผมด้วยเรื่องที่ได้เห็น ได้ยินหรือได้สงสัย เมื่อกระผมมองเห็นความผิด จักกระทำคืน

⁵⁰ “อชช เม ปวารณา” คำแปล วันนี้เป็นวันปวารณาของเรา

ประโยชน์ต่อการประพาศพิภพจรจรและการดำรงมั่นของพระศาสนา (สุภาพรรณ ฌ บางช้าง, 2550, หน้า 64)

5) **กฐิน** เป็นประเพณีสงฆ์ที่พระพุทธเจ้าอนุญาตให้ขยายระยะเวลาการทำจีวรออกไปจนถึงฤดูหนาว⁵¹ แก่พระภิกษุผู้อยู่จำพรรษาถ้วนไตรมาส พระวินัยกำหนดให้สงฆ์อย่างน้อย 5 รูป ประกอบกฐินกรรมได้ และกำหนดระยะเวลาไว้ตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำเดือน 11 ไปจนถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 รวมระยะเวลา 1 เดือน คำว่า“กฐิน” แปลว่า ไม้สะดึงหรือไม้แบบสำหรับซึ่งทำจีวร ส่วนการกางไม้สะดึงซึ่งทำจีวรและการอนุโมทนา กฐิน เรียกว่า การกรานกฐิน ผ่านนั้น เรียกว่า ผ่ากฐิน ผู้ทำผ่ากฐินนั้น เรียกว่า ผู้กราน เมื่อมีผ้าในอาวาสนั้นๆ พระภิกษุทั้งปวงในอาวาสพร้อมใจกันมอบผ้าให้แก่พระภิกษุรูปหนึ่งผู้มีคุณสมบัติ 8 ประการ⁵² (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 8 ข้อ 409 หน้า 580) ด้วยอุตติหตุติกรรมวาจา เพื่อให้กรานกฐิน ตั้งแต่การชักจนถึงการอธิษฐาน⁵³ เป็นผ้าครองผืนใดผืนหนึ่ง และต้องดำเนินการภายในวันเดียว จากนั้นจึงบอกพระภิกษุทั้งปวงเพื่ออนุโมทนา กฐิน หรือพระภิกษุทั้งปวงในอาวาสจะช่วยการทำผ้า กฐินให้สำเร็จและประชุมทำอุตติหตุติกรรมมอบผ้ากฐินที่สำเร็จแล้วนั้นแก่พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเพื่อ กรานกฐินตั้งแต่การพินทุกับปะ⁵⁴จนถึงการอธิษฐานเป็นผ้าครองผืนใดผืนหนึ่งได้ จึงให้พระภิกษุใน อาวาสอนุโมทนา พระภิกษุทั้งปวงในอาวาสนั้นจะได้รับอานิสงส์ของกฐิน 5 ประการเหมือน อานิสงส์การจำพรรษา ในระยะเวลาที่ยาวนานกว่า ในขณะที่เดียวกันพระภิกษุต้องระมัดระวังมิให้ กฐินเตาะหรือเสียหาย ใช้การไม่ได้ เพราะจะไม่ได้รับอานิสงส์หรือประโยชน์จากกฐินเลย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁵¹ โดยปกติอนุญาตให้ทำจีวรได้จนถึงท้ายฤดูฝน

⁵² 1) รู้จักบุพพรณ์ 2) รู้การถอนผ้า 3) รู้การอธิษฐานผ้า 4) รู้การกราน 5) รู้มาติกา 6) รู้ปัลลิว 7) รู้การ เตาะกฐิน 8) รู้อานิสงส์

⁵³ ในทางพระวินัย แปลว่า การตั้งเอาไว้ ในที่นี้คือการตั้งใจกำหนดลงไปว่าเป็นของใช้ประจำตัวชนิดนั้นๆ เช่น ได้ผ้าผืนหนึ่ง ตั้งใจว่าจะใช้เป็นอะไร คือ จะเป็นสังฆาฏิ อุตตราสงค์ หรืออังตราวาสก ก็อธิษฐานเป็นอย่างนั้นๆ เมื่ออธิษฐานแล้ว ของนั้นเรียกว่าเป็นของอธิษฐาน เช่น สังฆาฏิอธิษฐาน เป็นต้น (พระพรหมคุณาภรณ์, 2551, หน้า 484)

⁵⁴ การทำเป็นจุดวงกลม อย่งใหญ่เท่าแหวตวนกุง อย่งเล็กเท่าหลังตัวเรือด ที่มุมจีวร ด้วยสี่เหลี่ยมคราม โคลน หรือดำคล้ำ เพื่อทำให้จีวรเสียสีหรือมีตำหนิตามพระวินัยบัญญัติและเป็นเครื่องหมายเพื่อให้จำได้ด้วย (พระพรหมคุณาภรณ์, 2551, หน้า 267)

2.2 อาบัติ

คำว่า อาบัติ หรือ “*อาปตติ*” เป็นทั้งภาษาบาลีและสันสกฤต มาจาก อา+ปทฺ อาอุปสรรค แปลว่า ถึง ปทฺ ธาตุ แปลว่า ไป จึงแปลว่า การต้อง การถึง หรือธรรมชาติที่พระภิกษุพึงต้องพึงถึง (อรรถกถาสมันตปาสาทิกา (บาลี) เล่ม 1 ข้อ 57 หน้า 312; พระอมราภีรักขิต, 2545, หน้า 89; กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2541, หน้า 11; พระมหาโพธิวงศาจารย์, 2561, หน้า 28) ว่าโดยความหมาย อาบัติ หมายถึง โทษทางวินัยของพระสงฆ์ ความผิดพลาด การละเมิด การกระทำผิด การกระทำผิดกฎเกณฑ์ (Santuttho Bhikkhu, 2017, p.131) ความถึง วิติกมโทษคือการล่วงละเมิดสิกขาบท ธรรมชาติที่ภิกษุพึงต้องพึงถึงด้วยการประพฤตินอกพระบัญญัติ (พระอมราภีรักขิต, 2545, หน้า 89) กิริยาที่ล่วงละเมิดพระบัญญัติและมีโทษเหนือตน และโทษจากการละเมิดในข้อที่พระพุทธเจ้าห้าม (กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2541, หน้า 11, 240; พระมหาโพธิวงศาจารย์, 2561, หน้า 28)

ฉะนั้น อาบัติ จึงแปลว่า ความถึง ความต้อง หากเปรียบเทียบเกณฑ์ต่างๆเป็นรั้วกั้นพฤติกรรมของพระภิกษุ การที่พระภิกษูก้าวล่วงรั้วนั้นแล้วแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมต่างๆออกมา เรียกว่า อาบัติ เมื่อได้กำหนดพฤติกรรมบางอย่างว่าเป็นความผิดแล้ว เมื่อพระภิกษุได้แสดงออกซึ่งพฤติกรรมหรือได้แต่ต้องพฤติกรรมที่ถือเป็นความผิดดังกล่าวนั้น จึงมีความผิดติดตัวตราบเท่าที่ยังไม่โดนลงโทษตามกฎหมาย เรียกว่า อาบัติ และเมื่อมีความผิดเพราะได้ล่วงละเมิดกฎเกณฑ์ของสังคัม ก็ต้องโดนลงโทษเหมือนอย่างสังคัมทั่วไป เรียกว่า การออกอาบัติ

พระภิกษุที่ละเมิดกฎเกณฑ์ต่างๆสำหรับพระสงฆ์และสำหรับสงฆ์ จะต้องอาบัติ อาบัติ หมายถึง โทษหรือมาตรการต่างๆที่ทำให้พระภิกษุต้องปฏิบัติตามหรือฝึกฝนมากขึ้น เพื่อป้องกันการละเมิดกฎเกณฑ์ครั้งแรกและการละเมิดกฎเกณฑ์ซ้ำ และโทษหรือมาตรการนั้นไม่ใช้การลงทัณฑ์ด้วยศาสตราวุธใดๆที่ทำให้เกิดความเจ็บปวดทางด้านร่างกายและจิตใจ ดังที่พระเจ้าปเสนทิโกศลตรัสรับรองไว้ว่า “ข้าพระองค์ฝีกคนเพราะอาศัยอาชญาและศาสตราวุธ แต่น่าอัศจรรย์ พระองค์ (พระพุทธเจ้า) ฝีกคนโดยไม่ใช้อาชญาและไม่ใช้ศาสตราวุธเลย” สะท้อนให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงฝีกคนให้พัฒนาตนเองโดยไม่ใช้คำสั่งบังคับและการลงโทษด้วยความรุนแรง

ก่อนการบัญญัติกฎเกณฑ์ใดๆ พระพุทธเจ้าทรงชี้เห็นคุณประโยชน์ของการบัญญัติกฎเกณฑ์ เพื่อให้พระภิกษุยอมรับกฎเกณฑ์ที่พระองค์ทรงบัญญัติขึ้น ตามวัตถุประสงค์ของการบัญญัติสิกขาบทในข้อที่ว่า “*สงฺฆสฺสุฏฺฐตฺตาย*” แปลว่า เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 1 ข้อ 39 หน้า 28) ดังที่พระอรรถกถาจารย์อธิบายไว้ว่า “เราจะ

แสดงโทษในการไม่ยอมรับและแสดงอาณิสงส์ในการยอมรับ คือไม่กตซีโดยพลการ จักบัญญัติสิทธิบาทเพื่อให้สงฆ์ยอมรับคำของเราว่า “ดีละ พระเจ้าข้า” (อรรถกถาสมันตปาสาทิกา (บาลี) เล่ม 1 ข้อ 39 หน้า 262) ดังนั้น กฎเกณฑ์ในพระวินัยจึงไม่ใช่คำสั่ง อาบัติต่างจากโทษที่ลงแก่ผู้ทำผิดอาญา แต่เป็นโอกาสในการฝึกฝนตัวเองให้มากขึ้น เหล่านี้เป็นเอกลักษณ์ของอาบัติ

อาบัติเกิดขึ้นได้เสมอแก่พระภิกษุผู้ฝึกตนและตั้งอยู่ในคุณธรรมหลายระดับ ตั้งแต่เป็นปุถุชนผู้เป็นกัลยาณชนจนถึงพระอริยบุคคลชั้นสูงสุด ตราบใดที่ยังต้องปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ อยู่เสมอ ก็อาจปฏิบัติถูกต้องบ้าง ไม่ถูกต้องบ้าง อย่างไรก็ตาม อาบัติบางอย่างมิได้เกิดขึ้นเพราะความตั้งใจในการละเมิดกฎเกณฑ์อย่างเดียว เรียกว่า กฎเกณฑ์ที่ไม่ได้มีความผิดในตัวเอง หากผู้กระทำให้เป็นเหตุปัจจัยให้เกิดภาพลักษณ์เสียหายกระทบต่อสงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติให้เป็นความผิด เช่น พระอรหันต์นอนในชายคาเดียวกันกับสตรีเพราะไม่รู้ว่ามีสตรีอยู่ ซึ่งเหลือวิสัยที่จะหลีกเลี่ยงในการกระทำได้ ในความเป็นจริงท่านน่าจะไม่มีผิด แต่พฤติกรรมทำให้ภาพลักษณ์ของพระภิกษุนั้นและพระสงฆ์เสียหาย เป็นต้น คัมภีร์ปริวารจึงกล่าวถึง อาบัติที่เนื่องด้วยผู้อื่น “*ปรปุคคปฏิสถนุตตา อาปตติ*” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 8 ข้อ 321 หน้า 425) ดังนั้น แม้พระอรหันต์ก็ไม่อาจพ้นจากอาบัติได้อย่างเด็ดขาด จึงไม่ต้องกล่าวถึงพระอริยบุคคลชั้นพระอนาคามีลงไปจนถึงพระโสดาบันและที่เป็นปุถุชนซึ่งยังมีกิเลส อาบัติจึงเกิดขึ้นได้กับพระภิกษุทุกรูป ยกเว้นพระพุทธเจ้า

คัมภีร์ปริวาร ซึ่งเป็นคัมภีร์สุดท้ายของพระวินัยปิฎก แต่งขึ้นในลังกา หลังพุทธกาลราวประมาณ 200 ปี (พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ, 2558, หน้า 23-24) ได้แสดงเหตุของอาบัติ 6 ประการ ได้แก่

1) เพราะไม่ละอาย “*อลชชิตา*” หมายถึง พระภิกษุรู้ว่าพฤติกรรมนั้นเป็นความผิดเพราะพระพุทธเจ้าได้กำหนดกฎเกณฑ์ห้ามไว้แล้ว ตั้งใจล่วงละเมิดโดยไม่ละอายต่อความเป็นพระภิกษุของตนเอง ไม่เกรงกลัวการลงโทษและบาปกรรมทั้งหลาย เป็นผู้เก้อยาก

2) เพราะไม่รู้ “*อญญาตตา*” หมายถึง พระภิกษุไม่รู้ว่าพระพุทธเจ้าได้บัญญัติเป็นกฎเกณฑ์ไว้แล้วจึงละเมิด ซึ่งอาจเป็นกฎเกณฑ์นอกพระปาติโมกข์ที่ไม่ได้เน้นย้ำด้วยการสวดทุกกึ่งเดือน

3) เพราะสงสัย “*กุกุกุจจปคตตา อกปปิเย กปปิยสญญิตา*” หมายถึง พระภิกษุสงสัยในพฤติกรรมบางอย่างว่าต้องมีพระพุทธบัญญัติเป็นกฎเกณฑ์ไว้หรือไม่ และยังไม่ทันถามท่านผู้รู้ให้สิ้นความสงสัยและกระทำลงไป หากมีบัญญัติไว้ ก็ปรับอาบัติตามความผิด หากไม่มีบัญญัติไว้ ก็ปรับอาบัติเพราะความสะเพร่า เพราะฝืนกระทำโดยไม่ถามท่านผู้รู้ให้สิ้นความสงสัย

4) เพราะสำคัญในของที่ไม่สมควรว่าสมควร “อกปิเย กปิยสญญิตา” หมายถึง ได้กระทำเรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติห้ามไว้ ด้วยความเข้าใจผิดว่ากระทำได้

5) เพราะสำคัญในของที่สมควรว่าไม่สมควร “อกปิเย กปิยสญญิตา” หมายถึง ได้กระทำเรื่องที่พระพุทธเจ้ามิได้บัญญัติห้ามไว้ ด้วยความเข้าใจผิดว่ากระทำไม่ได้

6) เพราะลัทธิ “สติสมโมสา” หมายถึง หลงลืมไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่มีพระบัญญัติให้กระทำ ตัวอย่างเช่น พระภิกษุได้ผ้าซึ่งนอกเหนือจากไตรจีวร ต้องทำวิกัปให้ผู้อื่นครอบครองร่วมกัน ภายใน 10 วัน หากจำไม่ได้ เก็บไว้เกิน 10 วันไป จะต้องอาบัติ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 8 ข้อ 295 หน้า 394)

ข้อสังเกต อาบัติที่ต้องเพราะความไม่รู้ ได้แก่ความผิดในสิกขาบทที่ไม่อาจรับรู้ได้ว่าเป็นความผิดเว้นไว้แต่ได้ศึกษา เช่น สิกขาบทที่เกี่ยวข้องกับจีวร เป็นต้น อาบัติที่ต้องเพราะความสงสัย และเพราะความเข้าใจผิด มีความเกี่ยวข้องกับสิกขาบทที่สามารถรับรู้ได้ด้วยสามัญสำนึกว่าเป็นความผิดหรือมีความเกี่ยวข้องกับศีลธรรม เช่น การห้ามดื่มสุรา เป็นต้น พระวินัยบัญญัติให้ปรับอาบัติเพราะความประมาท

การต้องอาบัติเพราะไม่ละอาย เพราะความไม่รู้ เพราะความสงสัย เพราะเข้าใจว่าควรในของที่ไม่ควรแล้วละเมิด พระวินัยกำหนดให้ปรับอาบัติตามมาตรานั้นๆ เว้นแต่ขาดองค์ประกอบของความผิด แต่การต้องอาบัติเพราะเข้าใจว่าไม่ควรในของที่ควรแล้วละเมิด พระวินัยกำหนดให้ปรับอาบัติเบาลงมาจากอาบัติที่กำหนดไว้เดิม เช่น พระภิกษุเข้าใจว่าญาติเป็นบุคคลอื่นเอ่ยปากขोजีวรโดยไม่มีเหตุจำเป็น เป็นอาบัติทุกกฎแทนอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 2 ข้อ 520 หน้า 45) เพราะองค์ประกอบด้านวัตถุไม่สมบูรณ์ จึงปรับโทษลดลงมาจากอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์

เมื่อสังเคราะห์สาเหตุแห่งการต้องอาบัติจะได้ 3 อย่างคือ

1) เพราะขาดความละอาย จิตใจด้าน จึงต้องลงโทษ ให้เกิดความละอาย ให้ได้รับความลำบาก จะได้ทราบจำ และสั่งสอนธรรมเพื่อให้ละอายต่อความชั่วกัถผลของบาป

2) เพราะขาดความรู้และการแสวงหาความรู้ในพระวินัย จึงต้องแก้ไขด้วยการให้ความรู้และวิธีการแสวงหาความรู้

3) เพราะสติและสมาธิมีกำลังอ่อน ซึ่งไม่เพียงพอต่อการสำรวมระวังในศีล จึงต้องเจริญสติ และสมาธิมากขึ้น

2.2.1 ประเภทของอาบัติ

อาบัติที่หมายถึงความผิดและโทษ ว่าโดยชื่อมี 7 ประเภท ได้แก่ ปาราชิก สังฆาทิเสส ฤกษ์จัจฉัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนีย์ ทุกกฏ ทุพภาสิต แต่ละประเภทมีความหมายดังนี้

1) **ปาราชิก** แปลว่า ความพ่ายแพ้ กล่าวคือ การเคลื่อน ความผิดพลาด ความห่างไกล จากพระสังฆธรรม (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 8 ข้อ 339 หน้า 515) เป็นบทคุณศัพท์ของบุคคล แปลว่า เป็นผู้พ่ายแพ้ เป็นบทคุณศัพท์ของอาบัติ แปลว่า ทำบุคคลให้พ่ายแพ้คือทำให้ขาดจากความเป็นพระภิกษุ เป็นบทคุณศัพท์ของสิกขาบท แปลว่า ปรับอาบัติปาราชิก

2) **สังฆาทิเสส** แปลว่า การละเมิดที่ต้องอาศัยสงฆ์ในการกระทำความผิดในเบื้องต้นและกรรมที่เหลือ ดังบทวิเคราะห์ว่า “*สังฆาทิเสโสติ สงฆเวย ตสสา อาปตติยา ปริวาส์ เทติ มุลา ยปฏิกสสติ มานตตฺ เทติ อพภเตติ น สมพหุลา น เอกปุคฺคโล เตน วุจฺจติ สงฆาทิเสโสติ*” (พระไตรปิฎก ฉบับสยามรัฐ (บาลี) เล่ม 1 ข้อ 629 หน้า 429) ที่ชื่อว่า สังฆาทิเสส เพราะอรรถว่า สงฆ์เท่านั้นยอมให้ปริวาสสำหรับอาบัตินั้น ลากกลับมาที่เดิม ให้มานัต เรียกกลับเข้าหมู่ ภิกษุมารูป กระทำไม่ได้ บุคคลเดียว กระทำไม่ได้ เพราะฉะนั้น จึงเรียกว่า สังฆาทิเสส เป็นอาบัติที่มีความหนักนกรองจากอาบัติปาราชิก แต่ยังสามารถแก้ไขได้ มีวิธีการชับช้อนและต้องใช้เวลาในการแก้ไขอาบัติ

3) **ฤกษ์จัจฉัย** แปลว่า อาบัติหนา อาบัติหยาบ ในบรรดากลุ่มอาบัติที่เป็นเทศนาคามินี คืออาบัติที่พ้นได้ด้วย การแสดง กล่าวคือ ครั้นเปรียบเทียบกับอาบัติ 4 กองที่เหลือ ได้แก่ อาบัติ ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนีย์ ทุกกฏ ทุพภาสิตแล้ว อาบัติฤกษ์จัจฉัยหนักที่สุด และเป็นบาปฐานของอาบัติ ปาราชิกด้วย อาบัติตั้งแต่ฤกษ์จัจฉัยลงมาเป็นอาบัติจากการละเมิดกฏเกณฑ์โดยตรง และเป็นอาบัติจากความผิดที่ไม่ครบองค์ประกอบ

4) **ปาจิตตีย์** แปลว่า อาบัติที่ยังกุศลให้ตกไป ทำอริยมรรคให้เสียไป ทำจิตให้ลุ่มหลง (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 8 ข้อ 339 หน้า 516) โดยแยกเป็นนิสสัยคดียปาจิตตีย์คืออาบัติที่ต้องสลละสิ่งของที่ทำให้ต้องอาบัติแล้วจึงแสดงอาบัติและสุทริก ปาจิตตีย์ คืออาบัติที่แสดงอย่างเดี๋ยบบ้าง หรือต้องรื้อ ทูบทำลายก่อนแล้วจึงแสดงอาบัติบ้าง

5) **ปาฏิเทสนีย์** แปลว่า จะพึงแสดงคืน อาบัติที่จะพึงแสดงคืน ความผิดที่พึงแสดงคืนด้วยการกล่าวขอโทษ เพราะต้องธรรมนาคีเตียน เป็นลหุกาบัติคือเป็นอาบัติเบารองลงมาจากอาบัติปาจิตตีย์ (พระพรหมคุณาภรณ์, 2551, หน้า 235)

6) **ทุกกฎ** แปลว่า การทำไม่ดี การทำพลาด (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 8 ข้อ 339 หน้า 517) มีรูปวิเคราะห์ว่า “*ยถา ทุกฺกุ กตฺ วิรูปี ว กตฺ ตํ ทุกฺกุ*” กรรมใดที่บุคคลทำไม่ดีหรือกระทำผิดรูปไป กรรมนั้น ชื่อว่า ทุกกฎ อีกอย่างหนึ่ง ทุกกฎที่ชื่อว่าผิด เพราะละเมิดพระบัญญัติ ที่ชื่อว่าแย้ง เพราะแย้งกุศล ที่ชื่อว่าพลาด เพราะอย่างขึ้นสู่อริยมรรคไม่ได้ (อรรถกถาสมันตปาสาทิกา (บาลี) เล่ม 3 ข้อ 339 หน้า 540) อาบัติทุกกฎปรากฏในสิกขาบทในพระปาติโมกข์และนอกพระปาติโมกข์ ซึ่งอย่างหลังมีจำนวนนับไม่ถ้วน มีโอกาสที่พระภิกษุทั่วไปจะพลาดพลั้งและสร้างความเสียหายได้มาก

7) **ทพภาสิต** แปลว่า พูดคำชั่ว พูดไม่ดี พูดเสียหาย มีวิเคราะห์ว่า บทใดอันพระภิกษุกล่าวคือพูดเจรจาชั่ว บทนั้นชื่อว่าอันพระภิกษุกล่าวชั่ว บทใดอันพระภิกษุกล่าวชั่ว บทนั้นชื่อว่าทพภาสิต (อรรถกถาสมันตปาสาทิกา (บาลี) เล่ม 3 ข้อ 339 หน้า 340) เป็นอาบัติเบาที่สุดที่เกี่ยวกับคำพูด เป็นความผิดเกี่ยวกับบวชกรรมในระดับใกล้เคียงกับทุกกฎ เช่น พระภิกษุว่ากล่าวพระภิกษุอื่นเพื่อให้ได้รับความอับอาย ต้องอาบัติทพภาสิต เป็นต้น (พระพรหมคุณาภรณ์, 2551, หน้า 137)

ในวินัยมุข พระนิพนธ์ในสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (2541, หน้า 11-15) มีการศึกษาอาบัติ โดยจัดแบ่งเป็นกลุ่มต่างๆ ได้ดังนี้

อาบัติว่าโดยโทษมี 3 สถาน คือ อย่างหนัก ทำให้ขาดจากความเป็นพระภิกษุ อย่างกลาง ทำให้ต้องประพฤติมานัต เพื่อทรมานตนเอง อย่างเบา ทำให้ต้องประจานตนเองต่อหน้าพระภิกษุ ฉะนั้น อาบัติปาราชิก จัดอยู่ในกลุ่มอาบัติที่มีโทษอย่างหนัก อาบัติสังฆาทิเสส จัดอยู่ในกลุ่มอาบัติที่มีโทษอย่างกลาง อาบัติถุลลัจจัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนีย์ ทุกกฎ ทพภาสิต จัดอยู่ในกลุ่มอาบัติที่มีโทษอย่างเบา

อาบัติที่มีโทษทางโลก เรียกว่าโลกวัชชะ คือความผิดที่แม้ชาวบ้านทั่วไปละเมิดก็มีความผิด เช่น การลักขโมย การฆ่ามนุษย์ให้ถึงแก่ความตาย การหลอกลวง การโจทอาบัติปาราชิกไม่มีมูล การทำลายสงฆ์ การพูดมุสาวาท การพูดส่อเสียด เป็นต้น ความผิดที่มีโทษทางพระบัญญัติ เรียกว่า ปณณัตติวัชชะ มีโทษเฉพาะพระภิกษุเท่านั้น ชาวบ้านละเมิดไม่มีความผิด เช่น การเสพเมถุน การทำ

วิหารและกุฏิเกินขนาดที่พระวินัยกำหนด การประจบคฤหัสถ์ การให้พระภิกษุณีชกจีวร การฉันทอาหารในเวลาวิกาล เป็นต้น

อาบัติเกิดขึ้นได้ 6 ทางคือ กายอย่างเดียวโดยไม่มีเจตนา วาจาอย่างเดียวโดยไม่มีเจตนา กายร่วมกับเจตนา วาจาร่วมกับเจตนา กายร่วมกับวาจา กายวาจากับจิต

อาบัติว่าโดยเจตนามี 2 อย่างคือ อาบัติที่มีเจตนาในการกระทำผิด เรียกว่า สจิตตกะ อาบัติที่ไม่มีเจตนาในการกระทำผิด เรียกว่า อจิตตกะ อาบัติอาจเกิดขึ้นได้ทั้งทางกายและวาจาที่มีเจตนาหรือไม่มีเจตนาพร้อมด้วย การกระทำผิดบางอย่าง เมื่อไม่มีเจตนา ก็ไม่ต้องอาบัติ การกระทำผิดบางอย่าง แม้ไม่มีเจตนา ก็ต้องอาบัติ กรณีของสิกขาบทที่พระภิกษุแม้ไม่มีเจตนาล่วงละเมิด แต่ก่อความเสียหายต่อภาพลักษณ์ของตัวพระภิกษุและสงฆ์ พระวินัยจึงต้องปรับอาบัติเพื่อให้สำรวมระวังให้มาก เช่น พระภิกษุที่ไม่มีเจตนาอันหลับร่วมกับหญิงใต้หลังคาเดียวกัน ก็ทำให้ชาวบ้านเข้าใจผิดว่าได้อยู่เสพเมถุนธรรมกัน

การจำแนกอาบัติออกเป็นหลายนัยในคัมภีร์ปวิวารสะท้อนให้เห็นความสนใจเกี่ยวกับการศึกษาพระวินัยของพระภิกษุมาแต่โบราณ ซึ่งเอื้อประโยชน์อย่างน้อย 2 ประการคือ 1) เพื่อให้ง่ายต่อการจดจำ เพราะได้จัดแบ่งกลุ่มตามเนื้อหาไว้ 2) ทำให้เข้าใจเรื่องเกี่ยวกับอาบัติได้ง่ายขึ้น (สุภาพรรณ ฦ บางช้าง, 2550, หน้า 68) เมื่อเทียบอัตราส่วนระหว่างการศึกษาอาบัติในมุมมองของความผิดและโทษในคัมภีร์ปวิวาร เห็นว่า อาบัติในมุมมองของความผิด ได้มีการศึกษาวิเคราะห์เป็นจำนวนมาก และมีแนวโน้มจะวิเคราะห์หรือออกไปได้อีก ส่วนการศึกษาวิเคราะห์อาบัติในมุมมองของโทษ มีแนวโน้มจะไม่สามารถกระทำได้มากกว่าที่มีอยู่ เพื่อแสดงให้เห็นวิธีการออกจากอาบัติ จึงจำแนกอาบัติตามความรุนแรงออกเป็น 2 กลุ่มดังนี้

2.2.1.1. อาบัติที่แก้ไขไม่ได้

อาบัติที่แก้ไขไม่ได้หรือเยียวยาไม่ได้ เรียกว่า อเทกิจฉา หมายถึง อาบัติปาราชิกที่พระภิกษุต้องแล้ว ไม่สามารถแก้ไขด้วยวิธีการใดๆ เพราะอาบัติได้ตัดรากเหง้าหรือถอนรากถอนโคนความเป็นพระภิกษุอย่างหมดสิ้น ขาดจากความเป็นพระภิกษุทันที ไม่มีสังวาสคือ ขาดคุณสมบัติของความเป็นพระภิกษุ จึงไม่ถือเป็นองค์คณะในสังฆกรรม จึงห้ามเข้าร่วมสังฆกรรมทุกประเภท⁵⁵

⁵⁵ เนื่องจากพระพุทธเจ้ากำหนดให้ผู้ต้องอาบัติปาราชิกเป็นผู้ไม่มีสังวาสคือเข้าร่วมสังฆกรรมกับสงฆ์ไม่ได้ เพราะมีสถานะเป็นอนุสัมบัน ซึ่งถือว่าเป็นวินัย ฉะนั้น การเข้าร่วมสังฆกรรมของผู้ต้องอาบัติปาราชิกจึงเป็นการละเมิด

และไม่สามารถอุปสมบทอีกไม่ได้ตลอดชีวิตนี้ จัดเป็นโมฆะ เพราะขาดคุณสมบัติที่พระวินัยกำหนดไว้ หากสงฆ์ทราบในภายหลัง ต้องนำผู้นั้นออกจากสงฆ์ทันที หากอุปสมบทอีกก็ไม่สำเร็จเป็นพระภิกษุโดยวินัยได้ (กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2541, หน้า 53-54)

2.2.1.2. อาบัติที่แก้ไขได้

อาบัติที่แก้ไขได้หรือเยียวยาได้ เรียกว่า สเทกิจฉา หมายถึง อาบัติที่เหลื่อจากอาบัติปาราชิก ยังคงสถานะเป็นพระภิกษุเหมือนเดิม มีโอกาสแก้ไขตัวเองด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง และมีความเจริญงอกงามในภาวะความเป็นพระภิกษุต่อไป จัดแบ่งเป็น 2 กลุ่มตามวิธีการแก้ไข

- 1) อาบัติที่แก้ไขได้ด้วยสงฆ์เท่านั้น ซึ่งมีความยุ่งยากและเข้มงวด ได้แก่ อาบัติสังฆาติเสส
- 2) อาบัติที่แก้ไขได้ด้วยพระภิกษุรูปเดียว พระภิกษุเป็นคณะหรือสงฆ์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภทของอาบัติ ได้แก่ อาบัติอุลลัจจัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนีย์ ทุกกฏและทุพภาสิต วิธีการออกจากอาบัตินี้ดังกล่าวนี้นี้

2.2.2 ความสำคัญของอาบัติ

การต้องอาบัติ เป็นการล่วงละเมิดกฏเกณฑ์ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เป็นมาตรฐาน เพราะสิกขาบทแต่ละข้อทรงบัญญัติเพื่อเป็นแนวปฏิบัติสำหรับหมู่คณะ เพื่อความถูกต้อง เพื่อความสง่างาม เพื่อความเลื่อมใสของชนทั้งหลาย เพื่อรักษาพระศาสนาให้มั่นคงถาวรตลอดไป เมื่อมีการล่วงละเมิด ทำให้เกิดความไม่ถูกต้อง ไม่สง่างาม เป็นที่เสื่อมศรัทธาของชนทั้งหลาย เป็นเหตุอันตรธานเสื่อมสูญไปของพระศาสนา

2.2.2.1 หน้าที่พึงปฏิบัติต่ออาบัติ

เมื่อมีการต้องอาบัติขึ้นในคณะสงฆ์ พระภิกษุผู้ละเมิดกฏเกณฑ์ต้องรีบเข้าสู่กระบวนการออกจากอาบัติ และจะเป็นหน้าที่ของเพื่อนสหธรรมิกและสงฆ์ในการเข้าไปจัดการเมื่อผู้ละเมิดไม่ปฏิบัติดังมีรายละเอียดดังนี้

1) **หน้าที่ของพระภิกษุผู้ต้องอาบัติ** พระภิกษุผู้ต้องอาบัติจะต้องยอมรับอาบัติที่เกิดขึ้นจากการละเมิดกฏเกณฑ์ด้วยความมีสติและความละเอียดใจ แล้วออกจากอาบัติตามพระวินัย เช่น

พระวินัย และหากสังฆกรรมมีบุคคลผู้ต้องอาบัติปาราชิกเป็นองค์คณะพอดี ถือว่าองค์คณะในสังฆกรรมนั้นไม่ครบจำนวนตามพระวินัย และทำให้สังฆกรรมเป็นโมฆะ หรือหากเข้าร่วมสังฆกรรมที่มีได้เป็นองค์คณะพอดี ก็ทำให้สังฆกรรมไม่ถูกต้องตามพระวินัย

การอยู่กรรม การแสดงอาบัติ จึงจะเป็นผู้บริสุทธิ์จากอาบัติ แล้วระวังไม่ให้เกิดความผิดพลาดอีก (พระมหาโพธิวงศาจารย์, 2561, หน้า 33) โดยปกติพระภิกษุผู้เป็นลัทธิที่มีความละเอียด เมื่อต้องอาบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง จะต้องรีบออกจากอาบัติตามขั้นตอนของการออกจากอาบัตินั้นๆ

กรณีที่พระภิกษุต้องอาบัติและยังไม่สามารถออกจากอาบัติได้ทันที จะต้องเปิดเผยอาบัติแก่พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง เพื่อแสดงเจตนาในการปฏิบัติตามพระวินัยและเพื่อป้องกันการต้องอาบัติ เพราะการปกปิด เพราะการปกปิดอาบัติของตน⁵⁶ เป็นอาบัติทุกกฏ (อรรถกถาสมันตปาสาทิกา (บาลี) เล่ม 3 ข้อ 97 หน้า 301) พระภิกษุจึงต้องเปิดเผยอาบัติ ด้วยการบอกถึงเรื่องที่ผิด และบอกอาบัติที่ต้องซึ่งหมายถึงโทษ หรือบอกทั้งสองอย่างทั้งความผิดและโทษพร้อมกัน (อรรถกถาสมันตปาสาทิกา (บาลี) เล่ม 3 ข้อ 97 หน้า 304) แก่พระภิกษุผู้เป็นมิตรกัน ไม่จำเป็นต้องเปิดเผยอาบัติกับพระภิกษุผู้เป็นศัตรูกันหรือผู้ต้องการประจานให้ได้รับความละเอียด แม้ว่าพระภิกษุนั้นจะเป็นพระอุปัชฌาย์ก็ตาม (อรรถกถาสมันตปาสาทิกา (บาลี) เล่ม 3 ข้อ 97 หน้า 301)

จะเห็นได้ว่า หากการเปิดเผยอาบัติ จะทำให้เกิดความขัดแย้งเป็นผลเสียแก่ผู้ต้องอาบัติ พระองค์ก็อนุญาตให้เปิดเผยกับพระภิกษุอื่นที่เป็นมิตรกัน ด้วยการเปล่งวาจาว่า “*ตุยหฺ สนฺติเก เอกํ อาปตฺตี อววิกโรมิ วา อาจิกขามิ วา อาโรเจมิ วา มม เอกํ อาปตฺตี อาปนฺนภาวํ ขานาหิ วา เอกํ ครุ กวาปตฺตี อววิกโรมิ*” (อรรถกถาสมันตปาสาทิกา (บาลี) เล่ม 3 ข้อ 97 หน้า 302) กระผมจะเปิดเผย จะบอกหรือจะกล่าวอาบัติตัวหนึ่งในสำนักของท่าน ท่านจงรู้ว่ากระผมต้องอาบัติตัวหนึ่ง หรือกระผมจะเปิดเผยครุกาบัติตัวหนึ่ง เมื่อเปิดเผยอาบัติและพระภิกษุอื่นเข้าใจ ถือว่าการเปิดเผยอาบัติสำเร็จ ส่วนการกำหนดเวลา พระวินัยกำหนดให้เปิดเผยก่อนอรุณขึ้น จึงจะไม่ต้องอาบัติทุกกฏ

ในกรณีพระภิกษุทั้งพระอารามต้องอาบัติเพราะกระทำผิดเรื่องเดียวกันหรือสภากาบัติหรือมีความสงสัยว่าจะกระทำผิดเรื่องเดียวกัน พระวินัยเปิดโอกาสให้แสดงอาบัติในพระอารามใกล้เคียง และให้กลับมารับอาบัติของพระภิกษุในอารามของตน หากไม่สามารถทำอย่างนั้นได้ พระวินัยเปิดโอกาสให้สงฆ์สวดประกาศด้วยญัตติกรรมให้รับรู้โดยทั่วกัน มีใจความว่า สงฆ์ทั้งหมดต้องอาบัติในเรื่องเดียวกัน หากพบพระภิกษุผู้ไม่มีอาบัติ จักกระทำคิน ดั่งนี้แล้วทำอุโบสถและปวารณาต่อไป

สังเกตว่า การต้องอาบัติในเรื่องเดียวกันในที่นี้ หมายถึง การต้องอาบัติเบาที่ถูกลงโทษให้แสดงอาบัติ เพราะมีข้อกำหนดไว้ไม่ให้แสดงอาบัติกับพระภิกษุที่ต่างอาบัติในเรื่องเดียวกัน มิฉะนั้น

⁵⁶ ต้องอาบัติและรู้ว่าต้องอาบัติหนึ่ง ไม่ใช่เป็นพระภิกษุที่ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมหนึ่ง ไม่มีอันตราในบรรดาอันตรา 10 อย่างหนึ่ง มีความสามารถในการบอกแต่ไม่บอกหนึ่ง ต้องการปกปิดไว้หนึ่ง นี้เรียกว่าปกปิดอาบัติ

จะต้องอาบัติทุกกฎเพิ่มอีก 1 ตัว ดังนั้น คำว่า กระทบคืนหรือ “*ปฏิกฤษสามิ*” หมายถึง การแสดงอาบัติ มิใช่การออกไปจากสงฆ์ชั่วคราวเพื่ออยู่ปริวาสหรือประพฤติมานัต ซึ่งแตกต่างจากกรณีที่พระภิกษุไม่แน่ใจในการต้องอาบัติของตน แล้วบอกแก่พระภิกษุซึ่งอยู่ในที่ประชุมรูปใดรูปหนึ่งโดยมีใจความว่า กระผมมีความไม่แน่ใจในอาบัตินี้ เมื่อหมดความไม่แน่ใจ จักกระทบคืนอาบัตินั้น ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า คำว่ากระทบคืนอย่างหลังนั้น หมายถึง การแสดงอาบัติ หรือการออกไปจากสงฆ์ชั่วคราวเพื่ออยู่ปริวาสหรือประพฤติมานัตก็ได้

ฉะนั้น ภิกษุจึงต้องบอกพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งในที่ประชุม เมื่อรู้ตัวว่าต้องอาบัติในขณะที่กระทำอุโบสถหรือปวารณาก็ตาม แม้จะไม่แน่ใจในการต้องอาบัติของตนก็ตาม เพื่อป้องกันมิให้พระภิกษุปกปิดอันจะเป็นอาบัติอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งมีโทษทั้งให้แสดงอาบัติและให้อยู่ปริวาส การประกาศบอกความไม่แน่ใจในการต้องอาบัติในเรื่องเดียวกันของสงฆ์ทั้งพระอาราม ก็เพื่อป้องกันการต้องอาบัติเพราะการปกปิดอาบัติเช่นกัน ทั้งนี้เพื่อมิให้พระภิกษุต้องอาบัติและรับโทษหลายอย่าง และได้รับความความลำบากจากการรับโทษต่างๆ

การเปิดเผยอาบัติ ทำให้ไม่เป็นมุสาวาทและและไม่ทำให้ฉาน วิโมกข์ สมาธิ สมาบัติ เป็นต้นเสื่อมลง การปกปิดอาบัติ จัดเป็นมุสาวาท พระภิกษุที่ปกปิดอาบัติ อาบัตีย่อมขัดขวางไม่ให้คุณธรรมเหล่านั้นเกิดขึ้นหรือที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมลง (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 4 ข้อ 134 หน้า 211) พระภิกษุจึงควรออกจากอาบัติตามสมควรแก่ความผิดที่ได้ละเมิดเพื่อเป็นผู้บริสุทธิ์จากอาบัติต่างๆ หรือแจ้งความสงสัยอาบัติของตนแก่พระภิกษุอื่นเป็นการยอมรับอาบัติโดยบริสุทธิ์ใจ ไม่เป็นเหตุแห่งอนุวาทาธิกรณในคณะสงฆ์ คือการโจทก์กันว่าต้องอาบัติ พระพุทธเจ้าทรงดำหนิพระภิกษุผู้ปกปิดอาบัติว่า เป็นคนเน่าภายใน (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 18 ข้อ 242 หน้า 245) เมื่อต้องอาบัติแล้วควรรีบเปิดเผยอาบัติทันที เสมือนเด็กทารกนอนหงายชักมือกลับเมื่อโดนไฟที่ร้อน (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 12 ข้อ 496 หน้า 534) พระพุทธเจ้าและสาวกของพระพุทธเจ้าสรรเสริญว่า บุคคลผู้กระทำผิดและรู้ตัวว่าผิด และรีบแก้ไขตนเอง จะเป็นผู้มีความสำเร็จในอริยวินัยต่อไป (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 13 ข้อ 136 หน้า 154)

2) หน้าที่ของพระภิกษุที่รู้เห็น พระภิกษุที่รู้เห็นการต้องอาบัติ ต้องว่ากล่าวตักเตือนกันเป็นการส่วนตัว หากผู้ต้องอาบัติไม่ยอมแก้ไขตนเอง จะโจทก์กันในสำนักของพระอาจารย์หรือในท่ามกลางสงฆ์ก็ได้ (กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2541, หน้า 213) เพื่อให้พระอาจารย์และพระภิกษุผู้ที่สงฆ์แต่งตั้งได้เป็นผู้วินิจฉัยและตัดสินโทษ ผู้ต้องอาบัติจะได้แก้ไขข้อบกพร่องของตนเอง

การว่ากล่าวตักเตือนเป็นธรรมเนียมสงฆ์ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ เมื่อรู้เห็นการต้องอาบัติและช่วยกันปกปิดจะต้องอาบัติปาจิตตีย์หรืออาบัติทุกกฏ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 2 ข้อ 400 หน้า 511) พระภิกษุผู้ปรารถนาให้เพื่อนสหธรรมิกมีสติและมองเห็นความผิดของตนจึงได้ว่ากล่าวตักเตือน และสามารถกระทำได้ทันทีเมื่อพบเห็นการต้องอาบัติ เช่น พระภิกษุว่ากล่าวตักเตือนพระภิกษุที่ได้เสพเมณุกับลิง (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 1 ข้อ 41 หน้า 30) และในบางคราวผู้เห็นการต้องอาบัติอาจมิได้ตักเตือนด้วยตนเองเพียงแต่แจ้งแก่พระภิกษุทั้งหลายให้รับทราบ ดังกรณีของพระภิกษุผู้อยู่ปริวาสสอบถามพระภิกษุรูปหนึ่งที่ได้ปกปิดอาบัติชั่วหยาบของพระอุปนันทศากยบุตรและแจ้งแก่พระภิกษุทั้งหลาย (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 2 ข้อ 397 หน้า 509) เป็นต้น ส่วนพระภิกษุที่ได้รับการตักเตือนแล้วกลับตัวได้ ก็ไม่ต้องถูกโจทอาบัติในท่ามกลางสงฆ์อีก หากตักเตือนแล้วพระภิกษุผู้ต้องอาบัติไม่เชื่อฟัง พระวินัยอนุญาตให้โจทอาบัติกันได้ด้วยการขออนุญาต เพื่อเป็นการให้เกียรติผู้ถูกโจทมิให้เกิดความละอายมากเกินไปและเพื่อแสดงความเคารพสงฆ์ เมื่อผู้ถูกโจทหรือสงฆ์อนุญาตก็สามารถโจทได้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 4 ข้อ 153 หน้า 233)

การโจท แปลว่า การฟ้องร้อง การทักท้วง (พระพรหมคุณาภรณ์, 2551, หน้า 75) หมายถึง การฟ้องร้องพระภิกษุผู้ต้องอาบัติและไม่ยอมรับว่าเป็นอาบัติ สามารถกระทำได้ทางกายหรือวาจา (อรรถกถาสมันตปาสาทิกา (บาลี) เล่ม 2 ข้อ 385-386 หน้า 94) การโจททางกายคือการไม่แสดงความนับถือว่าเป็นพระภิกษุ เช่น ไม่กระทำการอภิวาท เป็นต้น ถือว่ามีได้เป็นการโจทโดยตรง เพียงเป็นสาเหตุให้สอบถามกันขึ้นซึ่งเป็นเบื้องต้นของการโจท อีกอย่างหนึ่ง สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เห็นว่า การโจทด้วยกายอาจกระทำโดยการเขียนเป็นหนังสือก็ได้ แต่ผู้วิจัยเห็นว่า การใช้ตัวหนังสือเป็นวิธีการโจททางวาจา ส่วนการโจททางวาจาผู้โจทอาจจะบุเรื้อรังที่ละเมียดหรืออาบัติที่ต้องก็ได้ (กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2555, หน้า 138-139) พระวินัยห้ามการปกปิดอาบัติชั่วหยาบของผู้อื่น โดยมีพระบัญญัติว่า พระภิกษุที่ปกปิดอาบัติชั่วหยาบของพระภิกษุต้องอาบัติปาจิตตีย์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 2 ข้อ 398 หน้า 510) อาบัติชั่วหยาบในที่นี้ได้แก่ อาบัติปาราชิกและอาบัติสังฆาทิเสสหากปกปิดอาบัติไม่ชั่วหยาบได้แก่ อาบัติ 5 อย่างที่เหลือ ต้องอาบัติทุกกฏ ต้องรับว่ากล่าวตักเตือนหรือรับแจ้งแก่สงฆ์เพื่อทำการแก้ไขทันที

การโจทชนั้นอาศัยเหตุ 3 ประการคือ เพราะได้เห็นเอง เพราะได้ยินจากผู้อื่นหรือเพราะเห็นพฤติกรรมที่น่าสงสัย ซึ่งจะโจทด้วยสี่ลวิบัติ⁵⁷ ด้วยอาจารย์วิบัติ⁵⁸ ด้วยทฎฐวิบัติ ด้วยอันตคาทิกทฎฐิ⁵⁹ ด้วยอาชีวิวิบัติ⁶⁰ โดยระบุถึงความผิดหรืออาบัติก็ได้ การโจทระบุถึงเรื่องที่ละเมิด ทำให้รู้ถึงอาบัติที่ต้อง มีความชัดเจนมากกว่าการระบุถึงอาบัติอย่างเดียว ซึ่งไม่สามารถบอกถึงเรื่องที่ละเมิดได้ นอกจากนี้สามารถโจทด้วยการห้ามเข้าร่วมสังฆกรรมก็ได้ (อรรถกถาสมันตปาสาทิกา (บาลี) เล่ม 2 ข้อ 385-386 หน้า 94-95)

ผู้โจทอาจเป็นพระภิกษุรูปเดียว พระภิกษุหลายรูปหรือสงฆ์ก็ได้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 5 ข้อ 397 หน้า 285) ต้องเป็นผู้ตั้งอยู่ในคุณธรรม เช่น รู้จักเวลาโจท เป็นเรื่องจริง โจทด้วยวาจาสุภาพ ความเป็นผู้มีเมตตาจิตแล้วโจท เป็นต้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 8 ข้อ 359 หน้า 541) ในเบื้องต้นควรพิจารณาถึงนิสัยใจคอของผู้ถูกโจท เพื่อความปลอดภัยของตนเองและควรขอโอกาสผู้ถูกโจท หลังจากได้รับอนุญาตแล้ว จึงโจทได้ การโจทโดยไม่ขอโอกาส เป็นอาบัติแก่ผู้โจท (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 4 ข้อ 153 หน้า 233-234) ดังนั้น การโจทเป็นไปเพื่อให้พระภิกษุผู้ต้องอาบัติและไม่ยอมรับว่าเป็นอาบัติ ได้ระลึกถึงความผิดที่ได้ก่อขึ้น การสอบสวน มีประโยชน์เพื่อให้พระภิกษุระลึกความผิดและสงฆ์ได้ทำการข่มขี้ให้เข็ดหลาบ ส่วนคณะสงฆ์มีประโยชน์ในการช่วยการพิจารณาถึงความถูกต้องและชอบธรรมหรือไม่ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 8 ข้อ 359 หน้า 539; อรรถกถาสมันตปาสาทิกา (บาลี) เล่ม 3 ข้อ 359 หน้า 551)

ฉะนั้น พระภิกษุที่อยู่ในหมู่คณะเดียวกัน เมื่อเห็นพระภิกษุประพฤติผิดพระวินัย ให้ตั้งสติทำใจและอาศัยเมตตาธรรม แนะนำ ตักเตือนหรือสั่งสอนให้เลิกกระทำผิด จะได้มีสติ ได้ความรู้ เพื่อจะได้กลับตัวเลิกประพฤติดี มีใจปล่อยวางให้กระทำตามใจชอบ แม้จะทำให้เสียความสง่างาม

⁵⁷ อาบัติปาราชิกและอาบัติสังฆาติเสส

⁵⁸ อาบัติถุลลัจจัย อาบัติปาจิตตีย์ อาบัติปาฏิเทสนีย์ อาบัติทุกกฏ อาบัติทุพภาสิต

⁵⁹ ความเห็นที่สุดโต่งไปข้างใดข้างหนึ่ง มี 10 อย่างคือ 1) โลกเที่ยง 2) โลกไม่เที่ยง 3) โลกมีที่สิ้นสุด 4) โลกไม่มีที่สิ้นสุด 5) ชีวะก็อันนั้น สรรีระก็อันนั้น 6) ชีวะก็อย่างหนึ่ง สรรีระก็อย่างหนึ่ง 7) ตถาคตเบื้องหน้าแต่ตาย ย่อมเป็นอีก 8) ตถาคตเบื้องหน้าแต่ตาย ย่อมไม่เป็นอีก 9) ตถาคตเบื้องหน้าแต่ตาย ย่อมเป็นอีก ก็ใช่ ไม่ใช่ 10) ตถาคตเบื้องหน้าแต่ตาย ย่อมเป็นอีก ก็มีใช่ ย่อมไม่เป็นอีก ก็มีใช่

⁶⁰ ความเสียหายเพราะการเลี้ยงชีพ คือการประกอบมิจฉาชีพ มีการหลอกลวงเขาเลี้ยงชีพ เป็นต้น

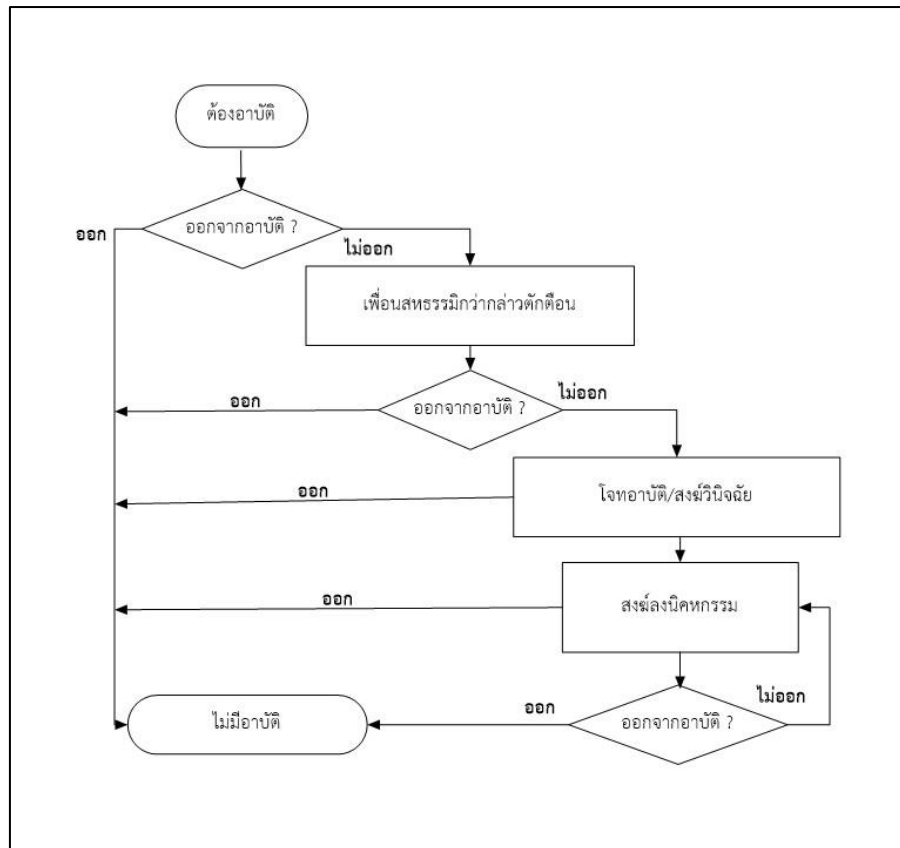
และเสียความรู้สึกในหมู่คณะก็ตาม ถ้าไม่สนใจและเพิกเฉย ทำให้กฎเกณฑ์ไม่เป็นกฎเกณฑ์ กฎเกณฑ์ไม่ศักดิ์สิทธิ์ และในที่สุดกระทบต่อหมู่คณะ (พระมหาโพธิวงศาจารย์, 2561, หน้า 33)

3) หน้าที่ของสงฆ์ หากพระภิกษุผู้ต้องอาบัติแล้วไม่ปฏิบัติตามที่พระวินัยกำหนดและมีการโจทกันขึ้น ก็จะต้องมีการวินิจฉัยตัดสิน ผู้วินิจฉัยอาจจะเป็นสงฆ์ คณะหรือบุคคล ซึ่งตั้งตนอยู่ในคุณธรรม เช่น ความยุติธรรม ความเคารพในสงฆ์ ความเมตตา ความฉลาดในการวินิจฉัยคำพูดของพระภิกษุผู้โจทและผู้ถูกโจท เป็นต้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 8 ข้อ 365 หน้า 550) กรณีอธิกรณ์เป็นเรื่องเล็กน้อย ก็อาจให้พระเถระหรือพระภิกษุเป็นคณะวินิจฉัยเอง ถ้าอธิกรณ์เป็นเรื่องใหญ่และมีความสำคัญมาก ก็จะต้องประชุมสงฆ์เพื่อวินิจฉัย โดยพร้อมหน้ากันทั้งผู้โจทและผู้ถูกโจท (กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2555, หน้า 139) ผู้วินิจฉัยจะไต่สวนพระภิกษุผู้โจทก่อน ถ้าการโจทไม่มีมูล ปรับอาบัติสังฆาทิเสสหรืออาบัติปาจิตตีย์ต่อผู้โจท ขึ้นอยู่ปริมาณความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้ถูกโจทอาบัติ หากไต่สวนแล้วการโจทมีมูล ก็จะสอบสวนพระภิกษุผู้ถูกโจทจนกว่าจะยอมรับผิดหรือจำนนต่อพยานและหลักฐาน ถ้าพระภิกษุผู้ถูกโจททำ ความยุ่งยากให้แก่สงฆ์ในระหว่างสอบสวน สงฆ์มีอำนาจในการลงโทษพระภิกษุนั้นเพิ่มเติม หากพระภิกษุถูกโจทยอมรับผิดและรับโทษตามมติของสงฆ์ อธิกรณ์นั้นก็ระงับไป

อย่างไรก็ตาม ถ้าผู้ถูกโจทไม่ยอมรับผิดหรือความผิดนั้นก่อความเสียหายแก่สงฆ์มาก คณะสงฆ์สามารถลงกรรมแก่พระภิกษุนั้นได้โดยอาศัยมติสงฆ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เรียกสังฆกรรมชนิดนี้ว่า นิคคกรรม (กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2555, หน้า 184) นิคคะ แปลว่า การข่ม การกำราบ การลงโทษ เป็นสังฆกรรมที่สงฆ์ดำเนินการเพื่อหาวิธีการที่เหมาะสมในการลงโทษแก่พระภิกษุผู้กระทำการไม่สมควรที่ไม่ได้บัญญัติไว้ในสิกขาบท ซึ่งสร้างความเสียหายแก่ส่วนรวม (สุภาพรณ ณ บางช้าง, 2550, หน้า 67) เพื่อหยุดยั้งไม่ให้เกิดการอันเป็นการสร้างความเสียหายหรือก่อความเดือดร้อนต่อคณะสงฆ์อีก

กล่าวโดยสรุป พระวินัยได้ให้โอกาสแก่พระภิกษุในการเปิดเผยอาบัติจนถึงก่อนวันรุ่งขึ้น มีเวลาเพียงพอในการแสวงหาพระภิกษุผู้รับอาบัติและโอกาสในการเปิดเผยอาบัติ และให้โอกาสแก่พระภิกษุที่ตั้งใจว่าจะเปิดเผยอาบัติไม่ต้องอาบัติ จะเห็นว่าพระวินัยเปิดโอกาสให้พระภิกษุได้แก้ไขอาบัติด้วยตนเองในเบื้องต้น ส่วนการไม่เปิดเผยอาบัติทั้งที่มีโอกาส แสดงให้เห็นเจตนาในการปกปิดอาบัติ จัดเป็นการกระทำของอัสซีและเป็นผู้ทำความเสียหายให้แก่สังฆมสงฆ์ จึงอนุญาตให้ผู้อื่นโจทอาบัติได้ ซึ่งเป็นวิธีการข่มขู่พระภิกษุทั้งหลาย หากเป็นคนหัวดี หัวรั้น และเรื่องที่โจทเป็น

ความเสียหายร้ายแรงแก่คณะสงฆ์ ก็จะถูกลงนิคกรรม เพื่อให้เซ็ดหลาบ ฉะนั้นพระภิกษุผู้ต้องอาบัติต้องเปิดเผยและออกจากอาบัติ จึงจะบริสุทธิ์ ไม่เป็นผู้เฒ่าภายในตามที่กล่าวแล้ว

ภาพที่ 2 บทบาทของภิกษุในคณะสงฆ์ต่อการออกจากอาบัติ

จากภาพ พระภิกษุที่ต่ออาบัติและรู้ตัว ก็จะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ด้วยการออกจากอาบัติด้วยวิธีการต่างๆ มีฉะนั้น จะถูกว่ากล่าวตักเตือนโดยเพื่อนสหธรรมิกให้ออกจากอาบัติ หากไม่ยอมออกจากอาบัติก็จะถูกโจทในท่ามกลางสงฆ์ พระภิกษุบางรูปก็รีบออกจากอาบัติทันทีเมื่อถูกโจท หากไม่ยอมรับทั้งที่ต่ออาบัติก็ต้องถูกสอบสวนและลงนิคกรรมตามพระวินัย

2.2.2.2 โทษของอาบัติตามพระวินัย

พระภิกษุต่ออาบัติส่วนใหญ่เพราะมีเจตนาในการละเมิดสิกขาบท เป็นต้นว่า การจับต้องกายหญิง ต้องมีเจตนาในการจับต้องจึงต่ออาบัติ หากถูกต้องโดยไม่มีเจตนา พระวินัยไม่ปรับอาบัติใดๆ การพูดให้หญิงบำเรอกามให้แก่ตนเอง ซึ่งต่ออาศัยเจตนาในการพูดอย่างแน่นอน ติความเป็นอย่างอื่นไม่ได้ การแก้ตัวไม่สามารถพ้นจากอาบัติ หรือการใส่ความพระภิกษุอื่นให้ต่ออาบัติ ก็ต่อ

อาศัยเจตนา จึงจะต้องอาบัติ หากมีเจตนาโจทโดยมีมูลความจริง ไม่ต้องอาบัติ ส่วนการละเมิดสิกขาบทและต้องอาบัติโดยไม่ต้องอาศัยเจตนา ก็มี เป็นต้นว่า หลงลืมสติเก็บผ้าจีวรส่วนเกินจากไตรจีวรหรือบาตรส่วนเกินที่ตนเองใช้สอยไว้เกิน 10 วัน หรือนอนร่วมกันกับอนุสัมบัน เช่น สามเณรและคฤหัสถ์ เป็นต้นไว้เกิน 3 วัน ล้วนต้องอาบัติทั้งสิ้น

การต้องอาบัติมีผลต่อความมั่นใจในการอยู่ในท่ามกลางสงฆ์ พระวินัยและอรรถกถาอธิบายว่า อาบัติที่พระภิกษุมีเจตนาในการล่วงละเมิดและปล่อยให้มีอาบัติติดตัวโดยไม่ยอมแสดงอาบัติเมื่อต้องอาบัติเบา ไม่ยอมประพฤติมานัตเมื่อต้องอาบัติหนักคือสังฆาทิเสส หรือไม่ยอมสละเพศบรรพชิตยอมรับเพศอนุสัมบัน เมื่อต้องอาบัติปาราชิก คือเป็นพระภิกษุอลัชชีทนอยู่กับความผิดอยู่อย่างนั้น ผลก็คือ ไม่มีความมั่นใจเมื่อเข้าสู่ที่ประชุมสงฆ์ เพราะกลัวผู้อื่นจะรู้ความผิดของตนและกลัวว่าจะถูกโจทเพื่อเอาผิดในที่ประชุมสงฆ์ เกิดวิปปฏิสารหรือความกระวนกระวาย กังวล ฟุ้งซ่านและร้อนใจ เช่น พวกพระภิกษุวัชชีบุตรชาวกรุงเวสาลีได้พากันเสพเมถุนและเตี้อร้อนใจ จึงให้พระอานนท์ทูลขอพระพุทธเจ้าให้การอุปสมบทแก่ตนเองอีกครั้ง ซึ่งพระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาต เป็นต้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 1 ข้อ 43 หน้า 32)

ในการทำงานเดียวกัน การต้องอาบัติมีผลต่อความมั่นใจในตนเอง ความผิดที่เกิดขึ้น แม้ผู้อื่นไม่รู้ ตนก็รู้และเตี้อร้อนใจตนเองได้ ดังเช่น พระสุทินได้เสพเมถุนกับภรรยาเก่าของตน ถึงแม้ในขณะนั้น จะยังไม่ได้บัญญัติให้การเสพเมถุนเป็นความผิด แต่เป็นพฤติกรรมที่ขัดกับความป็นสมณะก็ทำให้พระสุทินเตี้อร้อนใจ มีร่างกายชุปหอม อินทรียไม่ผ่องใสเหมือนก่อน ผลของการปฏิบัติธรรมก็ไม่ก้าวหน้า (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 1 ข้อ 37 หน้า 25) เช่นเดียวกับพระภิกษุที่มีเจตนาต้องอาบัติแล้วและไม่ยอมทำตามวินัยกรรมเพื่อออกจากอาบัติ เป็นผู้มีความพุดมูสา จึงเกิดความเตี้อร้อนใจหรือวิปปฏิสาร ส่งผลต่อการปฏิบัติธรรมตั้งแต่กรรมฐานไม่เจริญก้าวหน้า สังขารไม่ปรากฏ จิตรวมเป็นหนึ่งหรือเอกัคคตาไม่ได้ ขัดขวางการบรรลุปฐมฌาน ทุตติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน กล่าวคือการบรรลุฌาน ขัดขวางการบรรลุวิโมกข์สมาธิ สมาบัติ เนกขัมมะ นิสสรณะ ปวิเวก และกุศลธรรม (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 4 ข้อ 135 หน้า 211-212) รวมความก็คือ ขัดขวางสวรรค์และนิพพาน เพื่อพิสูจน์ผลของอาบัติ อรรถกถาจารย์ถึงกับแนะนำการตรวจสอบความบริสุทธิ์ของพระภิกษุไว้ว่า ให้พระภิกษุที่ต้องการการตรวจสอบได้เจริญกรรมฐานในที่แห่งหนึ่ง ถ้าพระกรรมฐาน

เจริญก้าวหน้า จิตรวมเป็นหนึ่งได้ ให้ถือว่าเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ ถ้ากรรมฐานไม่เจริญก้าวหน้า ให้ถือว่าเป็นผู้มีศีลไม่บริสุทธิ์⁶¹

ดังนั้น พระภิกษุผู้ต้องอาบัติจึงต้องออกจากอาบัติเพื่อให้จิตใจไม่มีวิปปฏิสาร สามารถบรรลุธรรมขั้นสูงได้ ดังปรากฏในอรรถกถาพระสูตรว่า เพราะได้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้า พระภิกษุที่ต้องอาบัติปาราชิก ยอมสละเพศพระภิกษุและบรรพชาเป็นสามเณร สมาทานศีล 10 ปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง สามารถบรรลุเป็นพระอริยบุคคลชั้นพระเสขะได้⁶² แต่ไม่สามารถบรรลุเป็นพระอรหันต์ซึ่งเป็นพระอเสขะได้ ส่วนพระภิกษุผู้ต้องอาบัติหนักที่แก้ไขได้หรือผู้ต้องอาบัติเบา ได้ออกจากอาบัติด้วยการประพตวิภูฐานวิธีบ้าง ด้วยการแสดงอาบัติบ้าง ได้บรรลุเป็นพระอริยบุคคลชั้นต่างๆจนถึงเป็นพระอริยบุคคลชั้นอเสขะ ส่วนผู้ที่ลาสิกขาเป็นคฤหัสถ์ ก็ได้บำเพ็ญทานและศีลให้บริบูรณ์เป็นต้นจนได้สวรรค์สมบัติ (อรรถกถาโมรตปุรณี (บาลี) เล่ม 13 หน้า 90) ส่วนผู้มีเจตนาต้องอาบัติแล้วไม่ออกจากอาบัติ ถือว่าได้ทำลายทางสวรรค์และทางพระนิพพานของตน การออกจากอาบัติโดยทัณฑ์ทำให้จิตใจไม่กังวลเดือดร้อนนานจนเกินไป จะได้มุ่งหน้าปฏิบัติธรรมและมีความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรมด้วย ตามที่พระอรรถกถาจารย์กล่าวไว้ว่า อาบัติที่พระภิกษุออกแล้ว จะไม่ทำลายทั้งสวรรค์และนิพพาน (อรรถกถาสมันตปาสาทิกา (บาลี) เล่ม 2 ข้อ 417 หน้า 464)

จะเห็นว่า อาบัติในมุมมองของพระวินัยส่วนมากจะเน้นผลดีและผลร้ายต่อการศึกษาของปัจเจกบุคคลคือพระภิกษุแต่ละรูป แม้ว่าประโยชน์ของการบัญญัติสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงอ้างถึงมุ่งประโยชน์ต่อภาคีฝ่ายต่างๆ ได้แก่ ชุมชนสงฆ์ พระภิกษุผู้ต้องอาบัติ เพื่อนพระภิกษุ คฤหัสถ์ นอกชุมชนสงฆ์และพระศาสนา แต่ก็มีได้กล่าวถึงกันอย่างจริงจัง ซึ่งจะแสดงให้เห็นในงานวิจัยนี้

2.2.2.3 การออกจากอาบัติ

พระภิกษุที่รู้ตัวว่าต้องอาบัติ จะต้องออกจากอาบัติอย่างรวดเร็ว การออกจากอาบัติ “อาปตติยา วุฏฐาน” (พระไตรปิฎก ฉบับสยามรัฐ (บาลี) เล่ม 4 ข้อ 98 หน้า 135) ซึ่งมีได้สะท้อนถึงการลงโทษที่นิยมใช้ในบ้านเมืองมาอย่างยาวนานหรือการแก้ไขฟื้นฟูที่นิยมใช้ในปัจจุบันซึ่งเป็นแนวคิดสมัยใหม่ แต่เป็นกระบวนการที่ผู้ต้องอาบัติต้องดำเนินการด้วยตนเองโดยอาศัยปัจเจกชน

⁶¹ เพราะผู้มีศีลบริสุทธิ์เท่านั้นสามารถบรรลุอตรัสสนุสธรรมได้

⁶² พระอเสขะคือผู้ไม่ต้องศึกษา ได้แก่พระอรหันต์ ส่วนพระเสขะคือผู้ยังต้องศึกษา ได้แก่ พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี

และคณะสงฆ์ เพื่อปลดปล่อยตนออกจากอาบัติและกลับมาบริสุทธิ์อีกครั้ง สามารถจำแนกได้ 3 ระดับ ดังนี้

1) การพ้นจากสภาพความเป็นพระภิกษุ

พระภิกษุผู้ต้องอาบัติปาราชิกขาดจากความเป็นภิกษุทันทีและเป็นพระภิกษุอีกไม่ได้ตลอดชีวิต เสมือนบุคคลที่ตายแล้ว ไปไม้แกที่หล่นออกจากขั้ว ก้อนหินที่แตกเป็นเสี่ยงและต้นตาลยอดด้วนที่ไม่สามารถเจริญงอกงามได้อีก จึงขาดคุณสมบัติที่จะศึกษาในสิกขาบทที่พระสงฆ์ได้ศึกษาร่วมกัน มีอาจเข้าร่วมสังฆกรรมทุกอย่าง ผู้ต้องอาบัติจะต้องรู้ตัวและมีจิตสำนึกว่ามีได้เป็นพระภิกษุอย่างที่เคยเป็นมา จึงเข้าไปหาพระภิกษุเพื่อกล่าวคำลาสิกขาให้เรียบร้อย หลังจากนั้นจะเป็นสามเณรสมาทานศีล 10 หรือจะเป็นคฤหัสถ์ทั่วไปก็ได้ ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้นั่นเอง เพราะผู้ต้องอาบัติปาราชิกมิได้ศึกษาในสิกขาบทและมีอาจเข้าร่วมสังฆกรรมได้ พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า “ปาราชิกโก โหติ อสฺวาโส” (พระไตรปิฎก ฉบับสยามรัฐ (บาลี) เล่ม 2 ข้อ 24 หน้า 42) แปลว่า ผู้เป็นอาบัติปาราชิก ทำสังฆกรรมมิได้

2) การประพติวุฏฐานวิธี

วุฏฐานวิธี เป็นวิธีการออกจากอาบัติสังฆาติเสสที่มีความซับซ้อนมาก ประกอบด้วยเนื้อหาในหลายชั้นธกะ ได้แก่ ปาริวาสสิกชั้นธกะ สมุจจยชั้นธกะ มี 4 อย่าง คือ ปรีวาส มานัต อัพทาน และมุลายปฏิกัสสนา มานัตและอัพทานเป็นวิธีปฏิบัติที่ผู้ต้องอาบัติจะต้องผ่านทุกรูป ส่วนปรีวาสและปฏิกัสสนาอาจมีขึ้นหรือไม่ก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถในการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของผู้ต้องอาบัติ ทั้งก่อนและในระหว่างประพติวุฏฐานวิธี การประพติวุฏฐานวิธีมีขั้นตอนและรายละเอียดที่ต้องปฏิบัติจำนวนมาก ผู้ต้องอาบัติจะต้องดำเนินการเข้าไปหาสงฆ์เพื่อขอวิธีปฏิบัติ ตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้าย หากมีการปกปิดอาบัติและต้องอาบัติซ้ำในระหว่างปฏิบัติ ปรีวาสจะเป็นวิธีปฏิบัติเบื้องต้น มานัตและปฏิกัสสนาเป็นวิธีปฏิบัติอยู่ในลำดับถัดไป อัพทานเป็นลำดับสุดท้าย หากไม่มีการปกปิดอาบัติและไม่มีการต้องอาบัติซ้ำ มานัตจะเป็นวิธีปฏิบัติเบื้องต้น ส่วนอัพทานเป็นลำดับสุดท้าย ซึ่งการขอปรีวาส มานัตและปฏิกัสสนา ผู้ต้องอาบัติสามารถดำเนินการกับสงฆ์ 4 รูปขึ้นไป ส่วนการอัพทาน ผู้ต้องอาบัติจะต้องดำเนินการขอกับสงฆ์ 20 รูปขึ้นไปเท่านั้น ในบรรดาวุฏฐานวิธี 4 อย่างนั้น ผู้วิจัยได้จัดแบ่งเป็น 2 กลุ่มดังนี้

1) **วิธีปฏิบัติปกติ** หมายถึง วุฏฐานวิธีที่ผู้ต้องอาบัติจะต้องปฏิบัติ ไม่ว่าจะปกปิดอาบัติมาก่อนหรือไม่ ได้แก่

การประพาศิมนานต์ แปลว่า การนับ หมายถึง การนับให้ครบ 6 คีน หมายความว่า ผู้ต้องอาบัติจะต้องประพาศิมนานต์หรือปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ให้ได้ครบ 6 คีน อรรถกถาจารย์จัดแบ่งมานันต์เป็น 4 อย่างเพื่อให้สอดคล้องกับประเภทปริวาสและเพื่อความสะดวกในการดำเนินการขอมานันต์กับสงฆ์ มีดังนี้

- 1) มานันต์ที่ให้แก่พระภิกษุผู้ปกปิดอาบัติและได้อยู่ปริวาสมาแล้ว เรียกว่า ปฏิจฉนมานันต์
- 2) มานันต์ที่ให้แก่พระภิกษุผู้ไม่ได้ปกปิดอาบัติหรือไม่ได้อยู่ปริวาส เรียกว่า อัปปฏิจฉนมานันต์
- 3) มานันต์ที่ให้แก่พระภิกษุผู้ต้องอาบัติซ้ำและปกปิดไว้ก่อนการอัพภาน เรียกว่า สโมธานมานันต์

4) มานันต์ที่ให้แก่พระภิกษุผู้ต้องอาบัติทั้งที่ปกปิดและมิได้ปกปิดไว้ เรียกว่า ปักขมานันต์

สาระสำคัญของการอยู่มานันต์เหมือนวิธีปฏิบัติอื่นๆ คือ การประพาศิมนานต์อย่างเคร่งครัด โดยระวางมิให้วันที่ได้ประพาศิมนานต์แล้วเป็นโมฆะ เรียกว่ารัตติเขต หมายถึง ความขาดแห่งราตรีหรือคีนเหตุที่ทำให้เป็นรัตติเขตในระหว่างประพาศิมนานต์มี 4 อย่างคือ 1) การอยู่ร่วมกันกับพระภิกษุปกติ เรียกว่า สหवासะ 2) การอยู่ในอาวาสหรือมิใช่อาวาสที่ไม่มีพระภิกษุปกติอยู่ด้วย 3) การไม่บอกวัตรแก่พระภิกษุอื่นทุกวัน เรียกว่า อนาโรจนา 4) การประพาศิมนานต์ในอาวาสที่มีคณะสงฆ์ไม่ครบ 4 รูป เรียกว่า อุณ คณ จรณะ ยังมีวัตรหรือกฎเกณฑ์บางส่วนที่ละเมิดแล้วทำให้ต้องอาบัติทุกกฎแต่ไม่เป็นรัตติเขต เช่น การเป็นพระอุปัชฌาย์อุปสมบทให้กุลบุตรหรือการเป็นพระอาจารย์ให้นิสสัย เป็นต้น แต่วัตรบางส่วนที่พระภิกษุละเมิดแล้วส่งผลยิ่งกว่ารัตติเขตคือการต้องอาบัติสังฆาติเสสซ้ำในขณะประพาศิมนานต์ ทำให้ต้องประพาศิมนานต์หรือต้องอยู่ปริวาสซ้ำ⁶³อีก เรียกว่า มุลาปปฏิกัสนา

การอัพภาน คำว่า อัพภาน มาจาก “*อภิ+อายนะ (อา อุปสัค กลับความหมาย + ยา (อิ) ชาติ ในความหมายว่า ไป)*” แปลว่า การกลับมา หมายถึง การเรียกผู้ประพาศิมนานต์แล้วซึ่งเป็นผู้มีความพร้อมในการอัพภานกลับเข้าคณะสงฆ์ ทำให้เป็นพระภิกษุปกติที่มีคุณสมบัติและความสามารถเหมือนพระภิกษุทั่วไป กล่าวคือ เมื่อผู้ประพาศิมนานต์ได้ประพาศิมนานต์ได้อย่างสมบูรณ์ เพราะอาบัติที่ได้ปกปิดหรือไม่ก็ตาม พึงเข้าไปหาสงฆ์จำนวน 20 รูปเพื่อขออัพภานให้ระงับอาบัติทำให้เป็นผู้บริสุทธิ์เหมือนพระภิกษุปกติ ซึ่งไม่มีความแตกต่างกันในทางปฏิบัติ แต่มีความ

⁶³ กรณีต้องอาบัติสังฆาติเสสซ้ำในขณะประพาศิมนานต์และปกปิด

แตกต่างกันในคำขออัฟภาพและกรรมวาจาที่สงฆ์ให้อัฟภาพเหมือนกับการขอปริวาสและมานัตที่เหมาะสมกับผู้ประพตวิภูฐานวิธีแต่ละรูปเท่านั้น

2) วิธีปฏิบัติพิเศษ หมายถึง วิภูฐานวิธีที่ผู้ต้องอาบัติจะต้องปฏิบัติ เมื่อได้ปกปิดอาบัติมาก่อนและต้องอาบัติซ้ำในขณะประพตวิภูฐานวิธี ได้แก่

การอยู่ปริวาส แปลว่า การอยู่ชดใช้ (พระพรหมคุณาภรณ์, 2551, หน้า 221) เรียกโดยทั่วไปว่า การอยู่กรรม หมายถึง วิภูฐานวิธีอย่างหนึ่งที่พระภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสและปกปิดไว้จะต้องปฏิบัติเพื่อชดใช้ให้ครบเท่าจำนวนวันที่ปกปิดก่อนการประพตวิภูฐานวิธีซึ่งเป็นขั้นตอนปกติมี 3 อย่างคือ

1) ปริวาสที่ให้แกผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสและปกปิดไว้ ซึ่งกำหนดจำนวนวันที่ปกปิดได้เป็นจำนวนเดียว เรียกว่า ปฏิจฉนปริวาส

2) ปริวาสที่ให้แกผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสและปกปิดไว้ ซึ่งกำหนดจำนวนอาบัติและจำนวนวันที่ปกปิดมิได้ หรือจำได้บางส่วน สงฆ์จึงประมวลจำนวนอาบัติและวันที่ปกปิดเข้าด้วยกัน และให้อยู่ปริวาสต่อไปจนสงฆ์เห็นว่าบริสุทธิ เรียกว่า สุทนต์ปริวาส

3) ปริวาสที่ให้แกผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสและปกปิดไว้ ต่างคราวต่างวาระกัน สงฆ์จึงประมวลจำนวนอาบัติและจำนวนวันที่ปกปิดต่างคราวต่างวาระเข้าด้วยกัน เรียกว่า สโมธานปริวาส

ผู้อยู่ปริวาสต้องประพตวิภูฐานวิธีเป็นกรณีพิเศษจำนวน 94 ข้อ ซึ่งมีจำนวนเท่ากับวัตรของผู้ประพตวิภูฐานวิธี ระวางมิให้วัตรขาดซึ่งจะทำให้เป็นรัตติเขต คือราตรีขาด นับเข้าจำนวนวันที่อยู่ปริวาสแล้วมิได้ เหตุแห่งรัตติเขตมี 3 อย่างคือ 1) การอยู่ร่วมกันกับพระภิกษุปกติเรียกว่า สหवासะ 2) การอยู่ปริวาสในสถานที่ที่มีพระภิกษุอยู่ปริวาสรูปเดียว เรียกว่า วิปवासะ 3) การไม่บอกให้พระอาคันตุกะรับรู้ เรียกว่า อนาโรจนา และยังมีวัตรบางส่วนที่ผู้อยู่ปริวาสละเมิดแล้ว ทำให้ต้องอาบัติทุกกฏอย่างเดียว ไม่เป็นรัตติเขต แต่หากต้องอาบัติสังฆาทิเสสซ้ำ ไม่ว่าจะป็นสิกขาบทเดียวกันหรือไม่ก็ตาม ทำให้วันที่อยู่ปริวาสแล้วทั้งหมดเป็นโมฆะ นับจำนวนไม่ได้ จัดว่าเป็นรัตติเขตที่มีผลเสียมากกว่ารัตติเขตปกติ สงฆ์จะประมวลอาบัติสังฆาทิเสสที่ต้องต่างคราวต่างวาระเข้าด้วยกันและให้สโมธานปริวาส เพื่อให้อยู่ปริวาสโดยการนับราตรีใหม่ทั้งหมด วิภูฐานวิธีนี้ เรียกว่า มุลลายปฏิภักสสนา

มุลายปฏิภักสสนา แปลว่า การชักเข้าหาอาบัติเดิม เป็นวิภูฐานวิธีสำหรับอาบัติที่ต้องในระหว่าง คือระเบียบปฏิบัติในการออกจากอาบัติสังฆาทิเสสสำหรับผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสซ้ำในเวลาใดเวลาหนึ่งตั้งแต่อยู่ปริวาสจนถึงก่อนอัฟภาพ มีวิธีปฏิบัติอย่างเดียวกันกับการอยู่ปริวาสและประพต

มานัตคือ กรณีถูกสงฆ์ชักเข้าหาอาบัติเดิมโดยให้อยู่ปริวาสซ้ำ ซึ่งมีวิธีปฏิบัติไม่แตกต่างจากปริวาสครั้งแรก ก่อน แต่จะต้องขอและมานัตให้เหมาะสมกับปริวาสที่ตนอยู่แล้ว หรือกรณีถูกสงฆ์ชักเข้าหาอาบัติเดิม โดยให้ประพฤติมานัตซ้ำ ซึ่งไม่มีความแตกต่างกันกับมานัตที่ได้ประพฤติแล้ว เพียงแต่เริ่มประพฤติ มานัตและเริ่มต้นนับวันใหม่ แต่มีความแตกต่างกันในด้านคำที่ใช้ขอปริวาสและมานัตเท่านั้น เพราะผู้ ต้องอาบัติถูกสงฆ์ชักเข้าหาอาบัติเดิม การขอออกจากอาบัติจึงต้องระบุถึงวุฒฐานวิธีที่ประพฤติแล้ว การละเมิดวัตรรวมถึงการขอวุฒฐานวิธีที่ต้องประพฤติ สงฆ์จะได้ให้ปริวาสหรือมานัตที่เหมาะสมกับ ผู้ประพฤติวุฒฐานวิธีแต่ละรูปต่อไป

ในการประพฤติวัตรต่างๆ หากไม่สะดวกหรือไม่สามารถทำให้สมบูรณ์ได้ เช่น มีพระภิกษุ อาคันตุกะที่ยังไม่ได้บอกเข้าออกเขตจำนวนมาก ในขณะที่อยู่ปริวาสและประพฤติมานัต เป็นต้น พระพุทธเจ้าอนุญาตให้แก้วัตรได้ การแก้วัตรคือ การหยุดพักการบอกอาบัติสังฆาทิเสสของตนเอง แก่พระอาคันตุกะ จนกว่าจะมีจำนวนพระภิกษุเหมาะสมไม่มากเกินไปและสามารถบอกวัตรได้อย่าง พอดี จึงสมาทานประพฤติวัตรต่อไป ทรงอนุญาตให้ปฏิบัติอย่างนี้จนกว่าจะอัพภาน

จากการศึกษาพบว่า การประพฤติวุฒฐานวิธีถึงความซับซ้อน แต่สามารถสรุปได้ว่า ปริวาสมีไว้สำหรับผู้ปกปิดอาบัติเป็นกรณีพิเศษ เมื่ออยู่ปริวาสแล้วจึงประพฤติมานัตที่เหมาะสมตามที่ พระอรธรรคถาจารย์ได้ระบุไว้ ส่วนมานัตเป็นวุฒฐานวิธีสำหรับผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสส การอยู่ปริวาส และการประพฤติมานัตมีความคล้ายคลึงกันในวัตรที่ประพฤติ แต่จะมีความแตกต่างกันในรตติเขต หรือเหตุทำให้นบราตรีไม่ได้และการปฏิบัติที่มีความเข้มข้นต่างกันบ้างเล็กน้อย เช่น ผู้อยู่ปริวาสไม่ ต้องบอกวัตรทุกวัน โดยให้บอกในวันเริ่มสมาทานวัตร วันอุโบสถหรือวันปวารณาก็ได้ แต่ผู้ประพฤติ มานัตต้องบอกวัตรทุกวัน เป็นต้น ทั้งสองสามารถพักการประพฤติวัตรได้เหมือนกัน ส่วน มุลาปฏิบัติสสนาหรือการชักเข้าหาอาบัติเดิมเป็นเพียงวิธีการให้พระภิกษุอยู่ปริวาสและประพฤติมานัต ใหม่ เมื่อผู้ประพฤติวุฒฐานวิธีประพฤติวัตรอย่างสมบูรณ์ สงฆ์จะรับกลับเข้าหมู่โดยการสวดอัพภานให้ เป็นผู้บริสุทธิ์ต่อไป

ในการประพฤติวุฒฐานวิธี พระภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสต้องรู้ว่าตนต้องอาบัติสังฆาทิเสส เรื่องใด ไม่ปกปิดอาบัติหรือปกปิดอาบัติแล้วเป็นเวลากี่วัน ต้องรู้หน้าที่และเข้าไปหาสงฆ์เพื่อขอ ปริวาส มานัต ในระหว่างนี้ จะต้องรู้ข้อห้ามและข้อควรปฏิบัติ เมื่อมีความบกพร่องจะต้อง ดำเนินการอย่างไร หากปฏิบัติได้อย่างบริบูรณ์จะต้องเข้าไปหาสงฆ์เพื่อร้องขอการปฏิบัติในชั้นตอน ถัดไปจนจบกระบวนการ การที่พระภิกษุมีความรับผิดชอบ รู้หน้าที่ตนเอง จะทำให้เอื้อประโยชน์ ต่อสงฆ์ในการให้วุฒฐานวิธีที่เหมาะสมกับความผิดต่อไป เป็นธรรมดาที่การต้องอาบัติสังฆาทิเสส

สามารถเกิดขึ้นได้กับพระภิกษุทุกรูปที่ยังเป็นปุถุชน เมื่อรู้ตัวว่าต้องอาบัติต้องเข้าไปหาสงฆ์เพื่อขอออกจากอาบัติได้ทุกเมื่อ และสงฆ์จะเป็นผู้ให้ภูฏฐานวิธีที่เหมาะสมกับความผิด จึงบรรลូវัตถุประสงค์ของการประพตฺวิภูฏฐานวิธี ทำให้ผู้ต้องอาบัติออกจากอาบัติได้

3) การแสดงอาบัติ

การแสดงอาบัติ หมายถึง การยอมรับโดยเปิดเผยว่าตนต้องอาบัติ กระทำโดยพระภิกษุ 2 ฝ่ายคือพระภิกษุผู้แสดงอาบัติ และพระภิกษุผู้รับอาบัติจะเป็นพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง พระภิกษุเป็นคณะ หรือสงฆ์ก็ได้และห้ามต้องอาบัติอย่างเดียวกัน หากแสดงทำให้ต้องอาบัติทุกกฎเพิ่มเติม การแสดงอาบัติใช้ออกจากอาบัติถูกล้างจายจนถึงอาบัติทุพภาสิต โดยมีวิธีปฏิบัติ 2 อย่าง คือ ถ้าพระภิกษุต้องอาบัติถูกล้างจาย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนีย์ ทุกกฎและทุพภาสิต พึงเข้าไปหาเพื่อน สหธรรมิกหรือคณะหรือสงฆ์แล้วจึงแสดงอาบัติ ถ้าพระภิกษุต้องอาบัติปาจิตตีย์ เพราะได้วัตถุสิ่งของไม่ถูกต้องตามวินัย หรือมีขนาดเกินที่กำหนดไว้ จะต้องทำลาย ตัด หรือรื้อถอนก่อนจึงแสดงอาบัติได้ ส่วนพระภิกษุผู้ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์ จะต้องสละจีวร บาตร เป็นต้น แก่เพื่อน สหธรรมิก คณะหรือสงฆ์ก่อน จึงแสดงอาบัติ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 2 ข้อ 467 หน้า 6)

กรณีพระภิกษุต้องอาบัติที่เกี่ยวข้องกับวัตถุสิ่งของ ต้องบอกเรื่องการต้องอาบัติก่อนจึงสละสิ่งของให้แก่พระภิกษุรูปหนึ่งหรือแก่พระภิกษุหลายรูปเป็นคณะหรือแก่สงฆ์จึงแสดงอาบัติ กรณีต้องอาบัติอย่างเดียว พึงแสดงอาบัติอย่างเดียว กรณีต้องอาบัติเพราะได้หรือครอบครองวัตถุสิ่งของบางอย่าง พึงทุบทำลาย รื้อ ตัดวัตถุสิ่งของนั้นก่อน จึงแสดงอาบัติ หากต้องอาบัติปาฏิเทสนีย์ พึงแสดงอาบัติที่แตกต่างกับการแสดงอาบัติข้างต้น โดยเปล่งวาจาขอโทษกับพระภิกษุอื่น (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 2 ข้อ 553 หน้า 629)

ฉะนั้น คำว่า“การออกจากอาบัติ” บ่งบอกเพียงอาการหรือกิริยาการออกไปจากความผิดและโทษเท่านั้น พระวินัยไม่เคยใช้คำว่า “ทณฺฑ” ซึ่งแปลว่า การลงโทษในบริบทของการละเมิดกฎเกณฑ์ของสงฆ์เลย จึงมิได้สะท้อนถึงวิธีการลงโทษที่ให้ผลร้ายโดยสร้างความเจ็บปวดแก่ร่างกายหรือการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล ทั้งนี้ได้สะท้อนถึงวิธีการปรับปรุงแก้ไขหรือเยียวยารักษาพฤติกรรมของบุคคล แต่เมื่อพิจารณาถึงการนำไปใช้ การออกจากอาบัติมิใช่เพื่อตอบโต้หรือตำหนิพฤติกรรมที่เป็นอันตรายต่อสมณธรรมและตำหนิพฤติกรรมที่เป็นอันตรายต่อสังคมว่าเป็นสิ่งไม่ควรทำ ซึ่งจะเกิดขึ้นทุกครั้งทีพระภิกษุทุกรูปได้ละเมิดกฎเกณฑ์และไม่ละเว้นแก่พระภิกษุใหม่หรือพระภิกษุชั้นเถระหรือมหาเถระ ไม่ว่าจะ เป็นปุถุชนหรือพระอริยบุคคล ส่วนพระภิกษุปกติที่ได้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์จะไม่มี

การออกจากอาบัติใดๆทั้งสิ้น ฉะนั้น การออกจากอาบัติและการลงโทษ จึงมีลักษณะการนำไปใช้
อย่างเดียวกันคือเพื่อตําหนิพฤติกรรมที่เป็นความผิด ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า สามารถนำวิชาการเกี่ยวกับ
การลงโทษที่เรียกว่าทัณฑวิทยาของนักวิชาการชาวตะวันตกมาวิเคราะห์การออกจากอาบัติของ
พระสงฆ์ เพื่อแสดงให้เห็นแง่มุมอื่นๆของการออกจากอาบัติตามทฤษฎีทางทัณฑวิทยา ซึ่ง
ประกอบด้วย การลงโทษเพื่อการช้่มชู่ย้บยั้งและการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูตามลำดับ ซึ่งจะ
กล่าวถึงในบทที่ 3 และบทที่ 4 ตามลำดับต่อไป

บทที่ 3

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้ง

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้ง เน้นโทษที่หนักหน่วงแก่ผู้กระทำความผิดให้เกิดความเกรงกลัวและเข็ดหลาบ ไม่กล้ากระทำความผิดอีก วัตถุประสงค์สุดท้ายของการลงโทษตามทฤษฎีนี้จึงเป็นไปเพื่อการป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากการกระทำความผิด สังคมจะได้มีความสุข อាប់ดีที่รุนแรงซึ่งมองว่า เขียวขาดทำให้เกิดความลำบากกายใจแก่ผู้ต้องอาบัติจึงอาจมองด้วยทฤษฎีเพื่อการข่มขู่ยับยั้งได้ ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้ศึกษาอาบัติตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้ง โดยเริ่มจากการวิเคราะห์แนวคิดของทฤษฎี การลงโทษในพระวินัยตามแนวคิดของทฤษฎี และการป้องกันการกระทำความผิดตามแนวทางของทฤษฎี ตามลำดับ

3.1 แนวคิดของทฤษฎีเกี่ยวกับข่มขู่ยับยั้ง

ทฤษฎีการยับยั้งข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence theory) เป็นแนวคิดของสำนักอาชญาวิทยาตั้งเดิม⁶⁴ ของซีซาร์ เบ็คคาเรีย (Cesare Beccaria) (ค.ศ. 1738-1794) นักปราชญ์ด้านกฎหมายชาวอิตาลี และเจอรามี เบนแธม (Jeremy Bentham) (ค.ศ. 1748-1832) นักปรัชญาชาวอังกฤษ และสำนักอาชญาวิทยาตั้งเดิม⁶⁵ ของนักปรัชญาหลายท่าน เช่น รอซซี การ์ราด (Rossi Garrand) เป็นต้น ทฤษฎีสำนกอาชญาวิทยาตั้งเดิมเป็นแนวคิดริเริ่มการลงโทษที่สมควรแก่ความผิด ปฏิเสธการลงโทษที่โหดเหี้ยมทารุณซึ่งในขณะนั้นคริสตจักรมีอำนาจมากในการลงโทษโดยอ้างพระเจ้า การใช้กฎหมายและการลงโทษตามอำเภอใจ ไม่เป็นธรรม คนชั้นล่างได้รับโทษสถานหนัก ในขณะที่คนชั้นสูงที่กระทำความผิดแบบเดียวกันรับโทษสถานเบาหรืออาจไม่มีความผิดเลย ส่วนทฤษฎีสำนกอาชญาวิทยาตั้งเดิมมีหลักการพื้นฐานของทฤษฎีคล้ายกับทฤษฎีสำนกอาชญาวิทยาตั้งเดิม แต่ได้พัฒนาข้อยกเว้นไม่ต้องลงโทษบุคคลบางประเภท เช่น ผู้ป่วยจิตเวช (พรชัย ชันดีและคณะ, 2543, หน้า 16-20) เพื่อให้การลงโทษเหมาะสมกับผู้กระทำความผิด เพราะบุคคลบางประเภทไม่สมควรได้รับโทษ

⁶⁴ สำนักอาชญาวิทยาตั้งเดิม คือ กลุ่มแนวคิดของนักวิชาการที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มแรกในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบงานยุติธรรมในสังคมให้มีความเป็นธรรมและเสมอภาค

⁶⁵ สำนักอาชญาวิทยาตั้งเดิม คือกลุ่มแนวคิดของนักวิชาการที่เห็นด้วยกับสำนักอาชญาวิทยาตั้งเดิม แต่ได้ปรับปรุงแก้ไขแนวคิดของสำนักอาชญาวิทยาเพื่อนำไปใช้อย่างเหมาะสม

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้งมีมุมมองต่อการกระทำผิดว่า มนุษย์มีเจตจำนงอิสระ (Free will) คือมีความอิสระและเหตุผลในการตัดสินใจกระทำสิ่งต่างๆด้วยตนเอง โดยพิจารณาถึงความทุกข์และความสุขจากการกระทำ มนุษย์ทั่วไปย่อมเห็นแก่ความสุขของตนเองเสมอ ถ้าบุคคลพิจารณาแล้วเห็นว่าการกระทำ จะทำให้เกิดความสุขมากกว่าความทุกข์ ก็จะตัดสินใจเลือกกระทำการนั้น นัยตรงข้าม ถ้าพิจารณาแล้วเห็นว่าจะได้ความทุกข์มากกว่าความสุขที่คาดหวัง ก็จะตัดสินใจเลือกไม่กระทำการ การละเมิดกฎหมายก็เช่นกัน ถ้าบุคคลได้พิจารณาแล้วเห็นว่าการละเมิดกฎหมายทำให้เกิดผลลัพธ์ซึ่งทำให้เกิดความสุขมากกว่า เช่น การฆ่าชิงทรัพย์เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินที่ต้องการ ก็ตัดสินใจทำโดยไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้อื่น สังคมที่เขาอาศัยอยู่รวมไปถึงประเทศชาติ แต่หากเขาได้เห็นโทษที่ได้รับจากการละเมิดกฎหมายจะทำให้เขาต้องเจ็บปวดทรมานใจ ทั้งทรัพย์สินที่ได้รับมาก็ถูกยึดคืนกลับไป ไม่คุ้มกับการกระทำ เขาก็จะไม่กล้าที่จะฆ่าชิงทรัพย์ของผู้อื่น ฉะนั้น โทษที่รุนแรงซึ่งกระทำต่อร่างกายจิตใจของผู้ละเมิดตามกฎหมายจะช่วยยับยั้งการกระทำละเมิดนั้นได้ ตามทฤษฎีนี้ โทษที่รุนแรงจึงช่วยป้องกันการกระทำผิดได้

3.1.1 วิธีดำเนินการ

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้งมีแนวคิดเกี่ยวกับการลงโทษ โดยคำนึงถึงประโยชน์จากโทษที่บุคคลผู้กระทำผิดได้รับในการช่วยยับยั้งไม่ให้บุคคลกระทำผิดซ้ำ การกระทำผิดซ้ำถือว่าเป็นความล้มเหลวในการลงโทษ นอกจากนี้ ผลจากการลงโทษต้องส่งผลต่อส่วนรวมในการข่มขู่คนทั่วไปให้มีความเกรงกลัว ไม่กล้ากระทำผิดอย่างเดียวกัน ดังนั้น การลงโทษจะต้องกระทำอย่างรุนแรงเด็ดขาด และเปิดเผยต่อสาธารณชน คือทำให้คนทั่วไปให้เห็น จะได้ไม่เอาเป็นเยี่ยงอย่าง

เบนแธม กล่าวว่า การทำให้คนกลัวไม่กล้าละเมิดกฎหมายนั้น จะต้องบังคับโทษที่มีลักษณะดังต่อไปนี้

1) การลงโทษจะต้องมีความแน่นอน (certainty) กล่าวคือ ผู้ละเมิดกฎหมายทุกคนจะต้องได้รับโทษ โดยไม่มีข้อยกเว้น หมายถึง ผู้ละเมิดกฎหมายทุกคนจะต้องถูกฟ้องและลงโทษตามที่กฎหมายกำหนด

2) การลงโทษจะต้องมีความรุนแรง (severity) กล่าวคือ โทษที่จะลงจะต้องมีความรุนแรงอย่างเพียงพอต่อการยับยั้งการละเมิดกฎหมายของบุคคล

3) การลงโทษต้องกระทำด้วยความรวดเร็ว (celerity) กล่าวคือ กระบวนการยุติธรรมทั้งหมดได้แก่ การจับกุม การคุมขัง การฟ้องคดี และการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล รวมถึงการลงโทษจะต้องกระทำด้วยความรวดเร็ว

4) การลงโทษจะต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อสาธารณชน (publicity) กล่าวคือ การลงโทษจะต้องให้สาธารณชนรับรู้หรือได้เห็นเป็นตัวอย่าง เพื่อข่มขู่บุคคลทั่วไปให้มีความเกรงกลัว

จะเห็นว่า ตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้ง บทลงโทษต้องมีความชัดเจน รวดเร็ว เด็ดขาดในการบังคับใช้ รุนแรงสอดคล้องกับความผิดและบังคับใช้กับทุกคนในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน จะช่วยยับยั้งการละเมิดกฎหมายมิให้คนที่เคยละเมิดหวนย้อนกลับมาละเมิดกฎหมายอีก ในขณะที่เดียวกันก็ข่มขู่มิให้บุคคลอื่นเอาเป็นเยี่ยงอย่างด้วย (สุนติ คงเทพ, 2557, หน้า 38-39) กฎหมายจึงต้องบัญญัติโทษให้เหมาะสมกับการกระทำความผิด และมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเสมอหน้า เพื่อให้กฎหมายศักดิ์สิทธิ์

เมื่อนำทฤษฎีมาวิเคราะห์อาบัติ พบปรากฏการณ์เฉพาะสำหรับพระสงฆ์ ดังนี้

1) ทฤษฎีทัณฑ์วิทิตา ซึ่งนักคิดทั้งหลายพัฒนาขึ้น เกิดจากการศึกษาการลงโทษในสังคมมนุษย์ทั่วไปและศึกษากับนักโทษที่กระทำผิดกฎหมายจริงๆ โทษที่ใช้จึงมีสภาพบังคับรุนแรงต่อร่างกาย จิตใจและชีวิตโดยไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ส่วนสงฆ์เป็นสังคมอุดมคติซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันของผู้มีอุดมการณ์ด้านการศึกษาและพัฒนาตนตามแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีความเฉพาะ โทษสูงสุดที่บังคับใช้จึงเป็นการไล่ออกจากกลุ่มแทน โทษในพระวินัยจะมีผลบังคับต่อเมื่อผู้ต้องอาบัติยอมรับเงื่อนไขที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติใช้จึงต้องยอมรับโทษ เพื่อให้ตนเองกลับเป็นสมาชิกของสงฆ์ผู้บริสุทธิ์อีกครั้ง

2) ในสังคมคฤหัสถ์ที่ปกครองด้วยกฎหมาย ไม่ว่าจะใช้ระบบกล่าวหาหรือได้สวน เมื่อการกระทำผิดเกิดขึ้น หากไม่มีผู้เสียหายร้องทุกข์กล่าวโทษ ย่อมไม่มีการสืบสวนสอบสวนบุคคลผู้กระทำผิด และบุคคลผู้กระทำผิดจะไม่มี ความผิดและไม่ถูกลงโทษ ตรงกันข้ามกับสังคมสงฆ์ หากพระภิกษุละเมิดสิกขาบท พระภิกษุนั้นจะต้องอาบัติทันที จึงต้องเปิดเผยอาบัติ หากปกปิดเอาไว้จะต้องอาบัติเพราะปกปิดเพิ่มเติมอีก มีความเสี่ยงถูกพระภิกษุอื่นโจทและลงโทษด้วยนิคหกรรม

3) พระพุทธเจ้าเป็นผู้บัญญัติกฎหมายเพื่อใช้ปกครองสงฆ์ และความสามารถในการนี้ถูกสงวนไว้เฉพาะพระพุทธเจ้าเท่านั้น ส่วนกฎหมายเป็นเรื่องของราษฎราธิปไตยในขณะนั้น ในยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระมหากษัตริย์เป็นผู้ออกกฎหมาย ประชาธิปไตยได้ส่งตัวแทนของตนเพื่อ

ทำหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติเพื่อออกกฎหมาย ส่วนในยุคประชาธิปไตย ประชาชนเป็นรัฐอธิปไตยได้ส่งผู้แทนราษฎรเป็นตัวแทนของตนเพื่อทำหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติเพื่อออกกฎหมาย

4) ผู้บังคับใช้กฎหมาย สังคมภายนอกมีเจ้าหน้าที่รัฐของแต่ละหน่วยงานเป็นผู้บังคับใช้กฎหมายในกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่การจับกุมจนถึงการลงโทษ แต่ในสังคมสงฆ์ได้มีพระภิกษุที่ทำหน้าที่บังคับใช้วินัยโดยเฉพาะ แต่เป็นหน้าที่ของพระภิกษุทุกรูปที่จะมีความสำคัญในกฎหมาย ในขณะที่เดียวกันก็ต้องสอดส่องดูแลร่วมกันเป็นส่วนหนึ่งขององค์สงฆ์ วินิจฉัยและตัดสินอธิกรณ์ รวมถึงการบังคับใช้โทษ

5) ความรุนแรงของโทษ โทษสูงสุดของสังคมสงฆ์ลักษณะของการให้สิ้นสภาพความเป็นพระสงฆ์ และความยุ่งยากซับซ้อนในระหว่างการรับโทษ ซึ่งอาจรุนแรงไม่เพียงพอต่อการข่มขู่ผู้เป็นลัทธิให้เกรงกลัว เพราะอาจจะปกปิดหรือลบล้างเพราะไม่ต้องการรับโทษ อย่างไรก็ตามความรุนแรงของโทษระดับนี้สามารถข่มขู่ผู้เป็นลัทธิให้เกรงกลัวได้ สมาชิกจึงต้องมีความศรัทธาในพระรัตนตรัย ตั้งใจปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเป็นเบื้องต้น

6) การลงโทษ ในสังคมภายนอกจะมีเจ้าหน้าที่รัฐเป็นผู้ลงโทษผู้กระทำความผิด ส่วนในสังคมสงฆ์ สมาชิกสงฆ์จะต้องยอมรับผิดและลงโทษตนเองตามวิธีการที่พระวินัยกำหนด นั่นหมายความว่าพระภิกษุจะต้องดำเนินการลงโทษตนเองตั้งแต่ต้นจนจบ

แม้ปรากฏการณ์เฉพาะของคณะสงฆ์จะทำให้การวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้งจะมีข้อจำกัดหลายประการ แต่สามารถทำให้เห็นแง่มุมอื่นของการลงโทษในพระวินัย

3.1.2 อับติจากมมมของทฤษฎีการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้ง

ตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้ง มองว่า อับติคือพฤติกรรมที่ละเมิดกฎหมายของสังคมสงฆ์ ซึ่งมีผลกระทบต่อส่วนตัวและส่วนรวมดังกล่าวแล้วในบทที่ 2 สาเหตุการต้องอับติตามทฤษฎีที่ปรากฏในคัมภีร์ปวิวารคือ การละเมิดกฎหมายด้วยไม่ละอายและไม่เกรงกลัวโทษในทางพระวินัยและในทางธรรม ควรลงโทษเพื่อข่มขู่ให้หยาบช้า ส่วนแนวทางการป้องกันการต้องอับติตามทฤษฎีคือการให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายอย่างแม่นยำ จึงจะป้องกันการต้องอับติได้

พระพุทธเจ้าทรงกำหนดอับติจากการฝ่าฝืนกฎหมายที่ทรงบัญญัติตามแนวทางของทฤษฎีข่มขู่ยับยั้ง จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงตำหนิผู้กระทำความผิดอย่างรุนแรงในท่ามกลางสงฆ์ เมื่อมีพระภิกษุกระทำความผิดครั้งแรก เป็นต้นว่า “โมฆบุรุษ การกระทำของเธอไม่สมควร ไม่คล้อยตาม ไม่เหมาะสม ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำเลย เธอบวชในธรรมวินัยที่เรากล่าวดีแล้ว ไฉนจึงไม่

สามารถประพาศพิภพจรรรยให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ได้ ตลอดชีวิตแล้ว..... ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 1 ข้อ 39 หน้า 27) การตำหนิมุ่งชี้ให้ผู้ฟังเห็นถึงความประพาศที่ทำให้อาสาวิเลสพอกพูน ชัดขวางทางพันทุกข์ เป็นเยี่ยงอย่างที่ไม่ดีแก่ผู้อื่น ทำลายความศรัทธาของคฤหัสถ์ และตรัสถึงโทษของความเป็นคนเลี้ยงยากและคุณแห่งความเป็นคนเลี้ยงง่าย เป็นต้น เหตุที่ทรงตำหนิเช่นนี้ก็เพื่อให้พระภิกษุได้สำรวมระวัง แต่หากวิเคราะห์ในมุมมองของการข่มขู่ขยับยั้ง จะเห็นถึงความรุนแรงของถ้อยคำและน้ำเสียง ทำให้ผู้กระทำผิดได้เกรงกลัวการตำหนิของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นผู้ปกครอง และเพื่อประกาศข่มขู่ผู้กระทำผิดและพระภิกษุทั้งหลายได้รับรู้ว่าการกระทำผิดครั้งแรกจะยังไม่ต้องอาบัติ แต่หลังจากที่ได้บัญญัติสิกขาบท ผู้กระทำผิดจะต้องอาบัติ และต้องออกจากอาบัติ ไม่เว้นแม้แต่พระภิกษุผู้เป็นต้นบัญญัติ

เนื่องจากอาบัติของสงฆ์มิได้มีสภาพบังคับอย่างเด็ดขาดเหมือนกับโทษของสังคัมทั่วไป พระพุทธเจ้าจึงใช้ประโยชน์ในปัจจุบันและประโยชน์ในภายหน้าเป็นเครื่องข่มขู่ คือ การไม่บรรลुकุณธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งในชาตินี้ อันเป็นเป้าหมายของความเป็นสมณะเพราะปฏิบัติตรงกันข้ามกับความเป็นสมณะ และการไปสู่ทุกคติภูมิในชาติต่อไป เพราะไม่ทำหน้าที่ของสมณะให้สมบูรณ์ และตรัสถึงวัตถุประสงค์ของการบัญญัติพระวินัย 10 ประการว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้ เรา จะบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย โดยอาศัยอำนาจประโยชน์ 10 ประการ”⁶⁶ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 1 ข้อ 39 หน้า 28-29) ซึ่งผู้วิจัยให้ความสำคัญกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ข้อที่ 3 และข้อที่ 4 เพราะสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษตามทฤษฎีการข่มขู่ขยับยั้งโดยมีใจความว่า “เพื่อความอยู่ผาสุกของสงฆ์ เพื่อข่มขู่พระภิกษุผู้เก้อยาก และเพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าพระภิกษุผู้มีศีล” กล่าวคือ เมื่อมีพระวินัยหรือกฎเกณฑ์ไว้เป็นมาตรฐาน ความประพาศของสมาชิกสงฆ์ สงฆ์ก็สามารถกล่าวอ้างกฎเกณฑ์เพื่อเอาผิดและลงโทษพระภิกษุที่ละเมิดกฎเกณฑ์โดยความชอบธรรม จากนั้นเพื่อนสหธรรมิกและสงฆ์ซึ่งเคยได้รับผลกระทบอันเป็นโทษเพราะถูกเบียดเบียน จะได้อยู่อย่างผาสุก นอกจากนี้ การบัญญัติสิกขาบททย่อมเกิดประโยชน์แก่

⁶⁶ 1) เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ 2) เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์ 3) เพื่อข่มขู่บุคคลผู้เก้อยาก
4) เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม 5) เพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน
6) เพื่อกำจัดอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต 7) เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส
8) เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปของคนที่ยังเลื่อมใสแล้ว 9) เพื่อความตั้งมั่นแห่งสังฆธรรม 10) เพื่อเอื้อเพื่อพระวินัย

ภาคี 5 ได้แก่ ชุมชนสงฆ์ พระภิกษุผู้ต้องอาบัติ เพื่อนพระภิกษุผู้เป็นสหธรรมิก คฤหัสถ์นอกคณะ สงฆ์และพระศาสนา และได้ประโยชน์ 3 อย่าง คือ

- 1) **ข่มขู่และป้องกัน**พระภิกษุผู้กระทำผิดครั้งแรกให้เกรงกลัวโทษจะได้ไม่กระทำผิดซ้ำ
- 2) **ป้องกัน**ไม่ให้พระภิกษุรูปอื่นเอาเป็นเยี่ยงอย่างและต้องอาบัติอย่างเดียวกัน
- 3) **รักษาคัมภีร์**ของภิกษุผู้มีศีล ชุมชนสงฆ์ สังคมคฤหัสถ์และพระศาสนา

ฉะนั้น ประโยชน์ที่เกิดจากการบัญญัติสิกขาบทหรือกฎเกณฑ์ สอดคล้องกับหลักการ ป้องกันในด้านการใช้กฎเกณฑ์เพื่อการข่มขู่ยับยั้ง นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบว่าแนวทางของทฤษฎีข่มขู่ ยับยั้งสอดคล้องกับแนวทางในการบัญญัติกฎเกณฑ์และโทษในพระวินัยอีกหลายประการ ดังนี้

1) การบัญญัติกฎเกณฑ์ในพระวินัยมีลักษณะของการข่มขู่ให้ผู้กระทำผิดเกรงกลัว หรือ หากไม่ละการกระทำผิด ก็ยังมีเวลาข่มขู่เพื่อเตือนให้ผู้กระทำผิดตัดสินใจหยุดการกระทำผิด เห็นได้จาก เวลาในการต้องอาบัติ 2 อย่าง ได้แก่

- 1) อาบัติที่แก้ไขได้ทั้ง 2 อย่าง ได้แก่ การประพตวิภูฐานวิธีและการแสดง อาบัติมีลักษณะของการกำหนดโทษและกตัตนให้ยอมรับอาบัติทันทีที่ความผิดกระทำสำเร็จ
- 2) การปรับอาบัติไล่ระดับตั้งแต่สถานเบาถึงสถานหนักตามจำนวนครั้งของการสวด และปรับอาบัติสูงสุดเมื่อการสวดครั้งสุดท้ายจบลง ซึ่งมีจำนวนน้อย เช่น การทำสงฆ์ให้แตกสามัคคี การเลื้อกข้างพระภิกษุผู้กระทำสงฆ์ให้แตกความสามัคคี การคัดค้านคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นต้น ล้วนแสดงถึงการข่มขู่ทั้งหมด

กรณีแรก พระพุทธเจ้าแสดงให้เห็นพระภิกษุทั้งหลายได้รับรู้ว่า เมื่อกระทำผิดสำเร็จจึงต้อง อาบัติทันทีแม้ไม่มีใครรู้ มีความเดือดร้อนใจและมีภาระในการรับโทษ กรณีที่สองสงฆ์สวดสมณูภาสน์ ให้เลิกดื้อรั้นและปรับอาบัติตามลำดับสถานเบาจนถึงสถานหนักกตัตนให้เลิกกระทำผิด กล่าวคือ เมื่อสงฆ์สวดสมณูภาสน์ครั้งที่ 1-2 จบลงและยังดื้อรั้น จะปรับอาบัติเบา และเมื่อสงฆ์สวดสมณูภาสน์ ครั้งสุดท้ายจบลงและยังดื้อรั้น จึงปรับอาบัติสูงสุดในความผิดนั้น จะเห็นว่าในการสวดแต่ละครั้งจะ เพิ่มความระดับของอาบัติไปจนถึงที่สุด นั้นหมายความว่า การสวดหมายถึงการข่มขู่บีบบังคับให้ลด ความเห็นผิดหรือการกระทำผิดนั้น

2) การกำหนดอาบัติกรณีมีเจตนาปกปิด การปกปิดในที่นี้คือการนิ่งเฉยต่ออาบัติ เสมือนว่า ไม่ต้องอาบัติและเข้าร่วมประชุมสงฆ์ที่กำหนดให้สมาชิกที่เข้าร่วมมีความบริสุทธิ์ในศีลและวินัย การ

ปกปิดอาบัติซึ่งเป็นอันตรายสำหรับสังคมสงฆ์ จึงจำเป็นต้องมีการแสดงอาบัติอย่างเปิดเผยเพื่อแสดงความบริสุทธิ์ของการกระทำและความตั้งใจในการแก้ไขพฤติกรรมของตนเอง กรณีที่ผู้ต้องอาบัติมีเจตนาปกปิด พระวินัยสามารถดำเนินการ 2 อย่างเพื่อข่มขู่ได้แก่

- 1) การปรับอาบัติทุกกฏ จะถูกลงโทษด้วยการให้แสดงอาบัติเพิ่มเติมกรณีปกปิดอาบัติ
- 2) การใช้กระบวนการทางสังฆกรรมมี 3 อย่างคือ

1) สงฆ์ทำอปโลกนัมอบหมายให้พระภิกษุบอกอาบัติของพระภิกษุผู้ต้องอาบัติเนื่องๆแก่คฤหัสถ์ เพื่อให้เกิดความกลัวและความอับอาย จะได้ไม่กระทำผิดอีก ในมุมมองของผู้วิจัยเห็นว่า การที่สงฆ์แต่งตั้งพระภิกษุให้กระทำการนี้ เพราะการกระทำผิดที่ทำให้ต้องอาบัติจะต้องมีความเกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์หรือความผิดเกี่ยวกับการประจบคฤหัสถ์หรือประทุษร้ายสกุล จึงต้องบอกให้คฤหัสถ์รับรู้

2) การทำอุกเขปนียกรรมคือการคว่ำบาตรพระภิกษุผู้กระทำผิดไม่ให้สมาชิกของสงฆ์คบค้าสมาคมหรือทำสังฆกรรมด้วยเพื่อให้ผู้ปกปิดอาบัติเกรงกลัวและสำนึกในความผิดของตนเอง

3) การให้อยู่ปริวาสเพื่อลงโทษพระภิกษุผู้ปกปิดอาบัติสังฆาติเสสของตน ซึ่งต้องถูกควบคุมและถูกจำกัดความสามารถต่างๆ ซึ่งรู้กันว่ามีอาการลำบาก เพื่อให้ผู้ต้องอาบัติมีความสำนึกในความผิดของตน

ส่วนพระภิกษุที่มีเล่ห์เหลี่ยม พระวินัยให้ปรับอาบัติตามกรณีและลงโทษเพิ่มเติมเพราะแก่งทำหลงให้สงฆ์ลำบาก และปรับอาบัติปาจิตตีย์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 2 ข้อ 444 หน้า 553)

ดังนั้น กระบวนการทางพระวินัย ทั้งการปรับอาบัติทุกกฏ การทำอปโลกนัมอบหมายให้พระภิกษุบอกอาบัติแก่คฤหัสถ์และการทำอุกเขปนียกรรม การให้อยู่ปริวาส การทำโมหาโรปนกรรม และการปรับอาบัติปาจิตตีย์ ก็เพื่อให้พระภิกษุผู้ต้องอาบัติมีความละอายและความเกรงกลัว ไม่กล้าปกปิดอาบัติซ้ำอีก นี่คือนั่งในกระบวนการการบังคับในการนำคนผิดมาลงโทษให้ได้ ตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อการข่มขู่ขยับยั้ง

3) การจัดระดับวิธีการออกจากอาบัติกรณีต้องอาบัติ พระพุทธเจ้าได้กำหนดวิธีออกจากอาบัติไว้ 3 ระดับ 1) การพ้นสภาพจากความเป็นพระภิกษุ มีระดับความรุนแรงมากที่สุด 2) การประพฤติกฎฐานวิธี มีระดับความรุนแรงน้อยกว่า และ 3) การแสดงอาบัติ มีระดับความรุนแรง

น้อยที่สุด การจัดระดับให้อาบัติและการออกจากอาบัติเหมาะสมกับการละเมิดกฎเกณฑ์ที่ได้กระทำ เช่น พระภิกษุจำเป็นต้องกายหึงจะยับยั้งตนเองไม่ให้เสพเมถุน เพราะกลัวว่าจะต้องถูกให้พ้นสภาพ จากความเป็นพระภิกษุ เป็นต้น หากความผิดทุกอย่างมีโทษไม่แตกต่างกัน พระภิกษุที่จำเป็นต้องกาย หึงอาจจะเสพเมถุนร่วมด้วยก็ได้ แสดงให้เห็นถึงการใช้เหตุผลเพื่อประกอบการตัดสินใจก่อนการ กระทำผิด

4) การให้รับแสดงอาบัติและรับโทษ พระวินัยกำหนดไว้ว่า เมื่อพระภิกษุต้องอาบัติ จะต้องออกจากอาบัติทุกครั้ง โดยกำหนดเวลาอย่างช้าที่สุดไม่เกินวันรุ่งขึ้นหลังจากต้องอาบัติแล้ว ในมุมมองของทฤษฎีการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้งมองว่า การลงโทษทุกครั้งเมื่อมีการกระทำผิด ทำให้ผู้กระทำผิดและผู้อื่นได้เรียนรู้การถูกลงโทษทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ส่วนพระภิกษุที่เป็นอลัชชี เพราะต้องอาบัติแล้วไม่เปิดเผย จะต้องเปิดเผยอาบัติของตนและรีบออกจากอาบัติในวันอุโบสถ ถ้าต้องอาบัติสถานหนัก ก็ให้เปิดเผยอาบัติโดยการบอกกล่าวและออกจากอาบัติด้วยการประพาดิ ฎฐานวิธีหลังจากทำอุโบสถแล้ว ถ้าต้องอาบัติสถานเบา ก็ให้แสดงอาบัติก่อนทำอุโบสถ ทำให้ ผู้กระทำผิดได้รับโทษรวดเร็ว โดยกำหนดเวลาอย่างช้าที่สุด 14-15 วัน การออกจากอาบัติทันที หลังจากต้องอาบัติ ทำให้ผู้ต้องอาบัติตอบสนองต่อการออกจากอาบัติคือการหยุดพฤติกรรมที่ไม่พึง ประสงค์และข่มขู่ผู้อื่นให้เกรงกลัวได้ด้วย

5) การปรับอาบัติแก่พระภิกษุอย่างเสมอภาค ดังปรากฏในทุกสิกขาบท เป็นต้นว่า “ก็ พระภิกษุใด ถูกราคะครอบงำแล้ว มีจิตแปรปรวน พุดเกี้ยวมาตุคามด้วยวาจาชั่วหยาบ พาดพิง เมถุน เหมือนชายหนุ่มพุดเกี้ยวสาว เป็นสังฆาทิเสส” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย เล่ม 1 ข้อ 284 หน้า 316) จะเห็นได้ว่า คำว่าภิกษุใด หมายถึง พระภิกษุ ทั้งหมดในพระศาสนา จะต้องถูกกันออกจากคณะสงฆ์ชั่วคราว โดยไม่เลือกปฏิบัติเพราะเห็นแก่ชาติ ตระกูล การงาน สีมิว ระดับของพระภิกษุ หรือแม้กระทั่งวิธีการอุปสมบท เป็นต้น (พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 1 ข้อ 285 หน้า 316) เพื่อให้เกิดความ ยุติธรรมแก่ทุกฝ่าย การปรับอาบัติอย่างเสมอภาคจะทำให้ผู้ต้องอาบัติรอดพ้นจากการออกจากอาบัติ ได้ยาก และทำให้ผู้ต้องอาบัติแน่ใจว่าตนไม่อาจจะเลี่ยงการออกจากอาบัติได้อย่างแน่นอน

6) การยกเว้นอาบัติแก่พระภิกษุบางประเภท เช่น พระภิกษุผู้เป็นต้นบัญญัติ พระภิกษุ วิกลจริต พระภิกษุมุ่งพร้าสอน เป็นต้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 1 ข้อ 287 หน้า 324) เพราะการปรับอาบัติ อาจจะทำให้พระภิกษุกลุ่มนี้ไม่ได้รับความเป็น

ธรรม เพราะได้กระทำผิดไปโดยไม่มีวินัยบัญญัติไว้ จึงไม่อาจรู้ว่าเป็นความผิด เพราะความวิกลจริต หรือกระทำลงไปเพราะมีเจตนาดี เป็นต้น

3.2 วิธีการที่เกี่ยวข้องกับการลงโทษ

พระพุทธเจ้าจะทรงบัญญัติสิกขาบทเพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำและข่มขู่มิให้ผู้อื่นเอาเป็นเยี่ยงอย่าง บังคับใช้กับพระสงฆ์ทุกรูปอย่างเท่าเทียมกัน เว้นไว้แต่พระภิกษุบางกลุ่ม เป็นต้นว่า พระภิกษุต้นบัญญัติ พระภิกษุวิกลจริต ฟุ้งซ่าน หรือเป็นบ้า เป็นต้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 1 ข้อ 66 หน้า 53) ซึ่งเป็นผู้กระทำผิดก่อนการบัญญัติสิกขาบทหรือเป็นผู้หย่อนความสามารถในการพิจารณาไตร่ตรอง จึงไม่ต้องอาบัติตามแนวทางของการลงโทษของทฤษฎีสำนึกอาชญาวิทยาที่ตั้งเดิม ที่ยกเว้นโทษให้แก่ผู้หย่อนความสามารถ พระภิกษุที่กระทำผิด จึงต้องอาบัติและรับโทษ ตามความผิดที่ได้ละเมิด ตามมุมมองของการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้งดังนี้

3.2.1 การพ้นจากสภาพความเป็นพระภิกษุ

เมื่อพระภิกษุต้องอาบัติปาราชิกสิ้นสภาพในความเป็นพระภิกษุแล้ว ต้องสำนึกตัวเองและปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบ โดยการลาสิกขากับพระภิกษุรูปเดียว คณะหรือสงฆ์หรือจะออกไปโดยไม่มีผู้รู้เห็นก็ได้ ซึ่งทำให้ตนเองบริสุทธิ์และมีได้รับอันตรายจากอาบัติปาราชิกอีก ในมุมมองของทฤษฎีการข่มขู่ยับยั้ง หากต้องอาบัติปาราชิกและไม่ยอมรับ ลักเพศความเป็นพระภิกษุ จะได้รับผลกระทบที่เป็นผลร้ายในทางพระวินัยและในทางธรรม ในทางพระวินัยคือหมดสิ้นสภาพความเป็นพระสงฆ์ สิกขาบทวิภังค์แห่งอาบัติปาราชิกตอกย้ำให้เห็นความรุนแรงของอาบัติด้วยอุปมา 4 ข้อ ล้วนแต่สะท้อนถึงความหมดสิ้น ความหมดหวัง ความแตกหัก การแก้ไขไม่ได้โดยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง ได้แก่ คนถูกประหารชีวิต หินแตกเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย ใบไม้หลุดออกจากขั้วและต้นตาล ยอดด้วนซึ่งไม่สามารถงอกงามได้อีก (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 1 ข้อ 55, 92, 172, 198 หน้า 43, 82, 142, 185) ผู้ที่ต้องอาบัติปาราชิกจะอับอายเพื่อน สหธรรมิกและพุทธศาสนิกชนที่เคยให้การเคารพนับถือและมีความเกรงกลัวต่อผลกระทบอื่นๆ จึงพากันปกปิดไม่ให้ผู้อื่นรับรู้

นอกจากนี้ ผู้ต้องอาบัติปาราชิกจะไม่สามารถรับอนุญาตให้อุปสมบทอีกตลอดชีวิต ซึ่งเป็นการตัดหรือปิดโอกาสไม่ให้ได้รับในการศึกษาพัฒนาตนในคณะสงฆ์ เพราะผู้ต้องอาบัติปาราชิก ชื่อว่าได้ทำลายความไว้วางใจของคณะสงฆ์อย่างหมดสิ้น และคณะสงฆ์เชื่อว่าผู้ต้องอาบัติไม่สามารถพัฒนา

ตนในขณะที่เป็นพระภิกษุได้อีก จึงไม่ไว้วางใจให้อุปสมบท หากกลับมาอุปสมบทอีกครั้ง ก็มีแนวโน้มทำให้คณะสงฆ์เสียหาย ตั้งพรรคพวกเป็นธรรมวาทีข่มขู่พวกธรรมวาที ทำให้พระสังฆกรรมล่มสลายภายหลังหากพบว่าได้อุปสมบทอีก คณะสงฆ์ก็มีมาตรการในการป้องกันความเสียหายอีกชั้นด้วยการให้สึกออกไปทันที แม้ว่าพระวินัยจะเปิดโอกาสเป็นอนุสัมบัน แต่อนุสัมบันก็ต้องประกอบกิจการงานเพื่อการเลี้ยงชีพ จึงมีโอกาสในการฝึกหัดขัดเกลากิเลสน้อยและมีโอกาสในการบรรลุธรรมชั้นสูงได้น้อยกว่าวิถีชีวิตของพระภิกษุ

การต้องอาบัติปาราชิกและปกปิดไว้และนุ่งห่มผ้ากาสาหวัดอย่างไม่มี ความละอาย หลอกลวงชาวบ้านว่าเป็นพระภิกษุทั้งที่มีใช่เป็นพระภิกษุแล้ว จะทำอันตรายคือขัดขวางสวรรค์และทางนิพพาน (อรรถกถาสมันตปาสาทิกา (บาลี) เล่ม 1 ข้อ 198 หน้า 602) ในแง่ของการขัดขวางทางสวรรค์นั้น เพราะผู้ต้องอาบัติไม่ได้บำเพ็ญทาน ศีลและภาวนาที่เหมาะสมแก่สภาวะของตนเอง หากดำรงอยู่เป็นพระภิกษุต่อไป ผลของความเดือดร้อนใจย่อมขัดขวางการบรรลุสมาธิและวิปัสสนาญาณอย่างแน่นอนและปิดทางพระนิพพานอย่างสิ้นเชิง ดังที่พระอรรถกถาจารย์อธิบายว่าพระวินัยธรเมื่อรู้ว่าพระภิกษุต้องอาบัติ ไม่เพียงบอกว่าต้องอาบัติปาราชิก แต่บอกให้พระภิกษุแสวงหาสถานที่สงัดและเจริญสมาธิ หากจิตของผู้นั้นไม่เข้าสู่สมาธิ นั่นคือผลลัพธ์ของการต้องอาบัติปาราชิก

ผลของการต้องอาบัติปาราชิกมิได้ทำอันตรายต่อสวรรค์และนิพพานเท่านั้น ยังส่งผลต่อการเกิดในทุคติภูมิ ดังที่พระอรรถกถาจารย์กล่าวไว้ว่า หากพระภิกษุมิได้ฟังอัคคิขันธโรปมสูตรแล้วไซ้ จะมีความประมาท บำปอกุศลทั้งหลายส่งผลให้จมลงในอบายอย่างแน่นอน (อรรถกถาโมรธปุรณี เล่ม 1 หน้า 100) นี่คือผลที่เกิดขึ้นแก่ผู้ต้องอาบัติปาราชิก หากมองถึงผลร้ายที่มีต่อผู้ต้องอาบัติปาราชิก คือการได้รับความอับอายจากการต้องอาบัติปาราชิก การให้ลาสิกขาเมื่อรู้ว่าเคยต้องอาบัติปาราชิก ความไม่มั่งคั่งของคุณธรรมต่างๆ การได้รับผลกระทบจากการหลอกลวง การห้ามมิให้ผู้ต้องอาบัติปาราชิกเข้าร่วมสังฆกรรม ล้วนแสดงถึงการข่มขู่ผู้ต้องอาบัติปาราชิกมิให้กลับมาอุปสมบทอีก หากมองถึงประโยชน์ในการลงโทษที่มีต่อสงฆ์ การดำเนินโทษพระภิกษุผู้เป็นต้นบัญญัติก่อนการบัญญัติสิกขาบทในท่ามกลางสงฆ์ ความเด็ดขาดของอาบัติปาราชิก ล้วนข่มขู่พระภิกษุผู้รู้เห็นเหตุการณ์มิให้เอาเป็นเยี่ยงอย่าง มิฉะนั้นจะได้รับผลเช่นเดียวกัน

ความรุนแรงของอาบัติปาราชิกเห็นได้จากการที่อาบัติปาราชิกเป็นเครื่องมือในการใส่ร้ายกันในสงฆ์ พระภิกษุหรือคฤหัสถ์ที่มีความขัดแย้งกันอาจใส่ร้ายพระภิกษุผู้เป็นศัตรูให้ได้รับความย่อยยับด้วยอาบัติปาราชิก มุ่งหมายให้อีกฝ่ายหนึ่งพ้นจากความเป็นพระภิกษุ เคลื่อนออกไปจากคณะสงฆ์และพระศาสนา ตัวอย่างเช่น พระเมตติยะและพระภุมมชกะ มีความโกรธเคืองและรู้ถึงความ

ร้ายแรงของอาบัติปาราชิกที่สามารถทำให้พระทัฬหีมลบุตรย่อยยับได้ พวกกันโจทพระทัฬหีมลบุตรว่าได้เสพเมถุนธรรมกับพระภิกษุณีเมตติยาและโจทว่าต้องอาบัติปาราชิก การใส่ความด้วยอาบัติปาราชิกมีความร้ายแรงมาก พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามการใส่ความผู้อื่นด้วยอาบัติปาราชิกไม่ว่าจะโดยตรงหรือด้วยเลศก็ตาม เพราะเป็นความประสงค์ร้ายทำให้ผู้ถูกใส่ความได้รับความเสียหาย ถูกสอบสวนให้สิ้นสภาพจากความเป็นพระภิกษุและถูกขับออกไปจากสงฆ์ ซึ่งผู้กระทำจะต้องออกจากอาบัติด้วยการประพติวุฏฐานวิธี ซึ่งจะได้รับความสะดวกและความทุกข์ยากหลายประการ

ข้อสังเกต การที่พระภิกษุต้องอาบัติปาราชิกแล้วแจ้งต่อสงฆ์และลาสิกขาตามระเบียบ ช่วยป้องกันมิให้สงฆ์ให้การอุปสมบทซ้ำ หลังการนำบุคคลซึ่งขาดคุณสมบัติเข้ามาเป็นสมาชิก แต่ในทางปฏิบัติผู้ต้องอาบัติปาราชิกอาจไปจากคณะสงฆ์และใช้ชีวิตฆราวาสเลยก็ได้

3.2.2 การประพติวุฏฐานวิธี

การออกจากอาบัติด้วยการประพติวุฏฐานวิธี ตามมุมมองของทฤษฎีการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้งเป็นการกันพระภิกษุผู้ต้องอาบัติออกจากคณะสงฆ์ชั่วคราว ถูกจำกัดอิสรภาพ ถูกจำกัดความสามารถต่างๆ และให้มีสถานะต่ำกว่าพระภิกษุทั่วไป การประพติวุฏฐานวิธีจะต้องอาศัยสงฆ์ทุกชั้นตอน จึงก่อความลำบากในการแสวงหาพระภิกษุให้ครบองค์สงฆ์ หากจำนวนสงฆ์ไม่เพียงพอ ก็ออกจากอาบัติไม่ได้ ต้องแสวงหาพระภิกษุจนกว่าจะครบองค์สงฆ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชั้นตอนการอัphan จะต้องใช้หมู่สงฆ์ซึ่งประกอบด้วยพระภิกษุจำนวน 20 รูปขึ้นไป หากสงฆ์ไม่ครบตามจำนวนที่พระวินัยกำหนด จะอัphanมิได้ ความยุ่งยากต่างๆที่เกิดขึ้นในระหว่างออกจากอาบัติทำให้ผู้ต้องอาบัติสังฆาติเสสเกิดความเกรงกลัวและไม่ต้องการอยู่ในสถานะนี้เช่นเดียวกับพระภิกษุอื่นซึ่งน่าจะมีความคิดความรู้สึกไม่แตกต่างกัน

การประพติวุฏฐานวิธี⁶⁷ มีลักษณะของทฤษฎีข่มขู่ยับยั้งดังนี้

1) การออกจากอาบัติด้วยการอยู่ปริวาสจะยาวนานเท่ากับระยะเวลาของการปกปิดอาบัติสังฆาติเสส พระวินัยให้พระภิกษุผู้ปกปิดอาบัติสังฆาติเสสอยู่ปริวาสเพื่อสนับสนุนให้พระภิกษุรีบเปิดเผยอาบัติทันทีที่รู้ว่าต้องอาบัติ หากเปิดเผยล่าช้า พระวินัยกำหนดให้อยู่ปริวาสตามจำนวน

⁶⁷ รายละเอียดของวุฏฐานวิธี ผู้วิจัยแสดงไว้ในบทที่ 2 หัวข้อที่ 2) ในหัวข้อ 2.2.2.3

วันที่ปกปิด ซึ่งโดยปกติจะไม่เกิน 14-15 วัน เพราะได้มีการชำระความบริสุทธิ์ทุกวันอุโบสถอยู่แล้ว หรือบางกรณีพระภิกษุอยู่ปริวาสมากกว่ากรณีปกติ เพื่อให้การอยู่ปริวาสได้สัดส่วนกับความผิด เพราะการปกปิดอาบัติหลายวันทำให้สังฆกรรมไม่ถูกต้อง ดังนั้น หากปกปิดไว้อาบัติสังฆาติเสสไว้นานเท่าไร การออกจากอาบัติด้วยการอยู่ปริวาสก็ยิ่งนานตามลำดับเท่านั้น

2) การกำหนดระยะเวลาที่แน่นอนสำหรับผู้ประพติมานัต พระวินัยกำหนดให้ประพติมานัต 6 ราตรี โดยมีได้เพิ่มจำนวนมานัตตามจำนวนอาบัติสังฆาติเสสที่ต้อง แม้ว่าอาบัติสังฆาติเสสที่ต้องจะมีจำนวนมากกว่า 1 ข้อ จำนวนวันของมานัตไม่ได้เพิ่มขึ้นด้วย อาจเพราะพระภิกษุผู้ออกจากอาบัติสังฆาติเสสต้องอยู่ปริวาสเพิ่มเติมจากการปกปิดอาบัติอยู่แล้ว ซึ่งถือว่าเป็นโทษที่หนักเพียงพอ อย่างไรก็ตาม ในระหว่างที่พระภิกษุประพติมานัต จะมีสถานะเป็นผู้ถูกลงโทษ ซึ่งถูกจำกัดความสามารถต่างๆ ควบคู่ไปกับการทำให้ได้รับความอับอายหลายประการ ซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไป

3) พระภิกษุผู้ออกจากอาบัติด้วยการอยู่ปริวาสและประพติมานัตต้องวางภาระหน้าที่และความรับผิดชอบที่มีทั้งหมดที่เป็นเหตุแห่งการได้รับการยอมรับนับถือจากเพื่อนสหธรรมิกและศิษย์ทั้งหลาย เมื่อความสามารถถูกจำกัด จึงเป็นการลดเกียรติที่มี แม้กระทั่งเกียรติพื้นฐานที่ควรได้รับ ในขณะที่เป็นภิกษุก็ไม่มี อยู่ในสถานะต่ำกว่าพระภิกษุผู้อุปสมบทใหม่ การจำกัดความสามารถต่างๆ เหล่านี้ สามารถใช้ข่มขู่และลงโทษพระภิกษุได้ทุกระดับ ตั้งแต่ระดับพระอุปัชฌาย์จนถึงพระนวกะ ยิ่งเป็นพระอุปัชฌาย์หรืออาจารย์ ซึ่งมีหน้าที่และความรับผิดชอบมาก จึงเห็นได้ว่าวิธีการนี้มีประสิทธิภาพในการข่มขู่พระภิกษุที่มีสถานภาพสูง(มีพรรษาอาวุโสสูง)ภายในคณะสงฆ์ ทำให้พระภิกษุเช่นนี้ยังต้องมีความสำรวมให้มากขึ้นเพื่อป้องกันมิให้ตนต้องอาบัติสังฆาติเสส ในขณะที่พระนวกะ ซึ่งไม่มีหน้าที่รับผิดชอบใดๆ ก็อาจไม่ต้องกังวลในเรื่องนี้มากนัก

4) การควบคุมให้พระภิกษุผู้ออกจากอาบัติสำรวมระวังไม่ให้ต้องอาบัติซ้ำ พระภิกษุผู้กำลังประพติวุฏฐานวิธีทั้งที่อยู่ปริวาสหรือประพติมานัตแล้ว กำลังจะขออัพภาน ยังมีความเสี่ยงในการอยู่ปริวาสหรือประพติมานัตเพิ่มเติม หากต้องอาบัติสังฆาติเสสซ้ำอีก

5) การมีชีวิตที่ถูกจำกัด พระวินัยมิได้ควบคุมตัวพระภิกษุผู้ถูกลงโทษให้อยู่ในสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งโดยเฉพาะ กรณีของการอยู่ปริวาสต้องมีพระภิกษุปกปิดอยู่ด้วยอย่างน้อย 1 รูป (อรรถกถาสมันตปาสาทิกา (บาลี) เล่ม 3 ข้อ 80 หน้า 289) สำหรับผู้ประพติมานัต ต้องมีพระสงฆ์ 4-5 รูป (กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2555, หน้า 169) ทุกสถานที่ที่มีพระภิกษุปกปิดอยู่ด้วยสามารถใช้

เป็นที่ออกจากอาบัติได้ทั้งหมด ในขณะที่เดียวกัน ก็มีได้มีความเป็นอิสระในการดำเนินชีวิตเหมือนกับ พระภิกษุปกติทั่วไป เพราะต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของพระภิกษุปกติ พฤติกรรมต่างๆอยู่ใน สายตาของพระภิกษุปกติทั้งหมด ถือเป็นการควบคุมและเป็นการจำกัดอิสรภาพ ซึ่งเป็นภาวะที่ พระภิกษุทั่วไปไม่ปรารถนา

การอยู่ในสายตาของพระภิกษุปกติ น่าจะสร้างความอึดอัดใจแก่ผู้อยู่ปริวาสและผู้ประพฤติ มานัต เพราะในพระวินัยมีพระภิกษุได้ลาสิกขาในขณะที่อยู่ปริวาสและประพฤติมานัตเช่นกัน (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 6 ข้อ 160 หน้า 258) และ พระพุทธเจ้าทรงถือว่าการสึกออกไปไม่ทำให้การออกจากอาบัติเป็นผลสำเร็จ ดังนั้น การควบคุมเป็น หนึ่งในระยะเบียดที่ผู้ต้องอาบัติจะต้องประสบ หากละเมิดจะมีการกำหนดอาบัติเพิ่มเติมด้วย กล่าวคือ จะต้องอาบัติทุกกฎเพราะวัตรขาด และทำให้การออกจากอาบัติในวันนั้นเป็นโมฆะคือไม่นับเข้าใน จำนวนวันออกจากอาบัติ ต้องออกจากอาบัติเพื่อชดเชยวันที่เป็นโมฆะ ฉะนั้น การปรับอาบัติทุกกฎ เพิ่มเติม และการออกจากอาบัติเพิ่มขึ้นเพื่อชดเชยการออกจากอาบัติที่เป็นโมฆะ เป็นมาตรการการ ช่มชู้ให้กลัวและไม่กล้าละเมิดระเบียบในระหว่างการออกจากอาบัติ

6) การบอกวัตรเป็นการบอกอาบัติของตนเองแก่พระภิกษุอาคันตุกะ ถือเป็นการประจาน อาบัติของตนเองและขั้นตอนการออกจากอาบัติที่ตนเองกำลังได้รับแก่พระภิกษุอาคันตุกะที่เข้ามาใน เขตการประพฤติกฎฐานวิธีและต้องบอกด้วยวาจา พระวินัยกำหนดให้พระภิกษุผู้ออกจากอาบัติต้อง บอกอาบัติของตนเองเช่นนี้แก่พระภิกษุอาคันตุกะทุกรูป หากได้เห็นหรือได้ยินเสียงและจดจำได้ว่า เป็นพระภิกษุ จะต้องเดินไปบอกอาบัติของตนเองต่อหน้าพระภิกษุนั้น ดังนั้น ในมุมมองของทฤษฎี การลงโทษเพื่อการช่มชู้ยับยั้ง การบอกอาบัติของตนเองมุ่งหมายให้ผู้ต้องอาบัติรู้สึกอับอาย โดย อาศัยสายตา ความคิดและความรู้สึกของผู้อื่นที่มีต่อผู้ต้องอาบัติ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ จดจำผลร้าย และเข็ดหลาบไม่ยอมจะต้องอาบัติสังฆาติเสสอีก

คัมภีร์อรรถกถาพระวินัยแสดงถึงความลำบากในการบอกอาบัติให้ทั่วถึง ภิกษุผู้อยู่ปริวาส หรือประพฤติมานัตต้องบอกอาบัติแก่พระภิกษุอาคันตุกะที่เข้ามาในเขตอาวาสเพียงครู่เดียวแล้ว เดินออกไป หากบอกไม่ทัน ทำให้การออกจากอาบัติในวันนั้นเป็นโมฆะ ซึ่งจะต้องอยู่ปริวาสหรือ ประพฤติมานัตเพิ่มเติม การไม่บอกอาบัติไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม ทำให้ต้องออกจากอาบัติ ต่อไปอีก แต่วัตรหรือข้อปฏิบัติไม่บกพร่อง จึงไม่ต้องแสดงอาบัติเพิ่มเติม ส่วนความถี่ในการบอก อาบัติมีความแตกต่างกันคือ ในขณะที่อยู่ปริวาส จะต้องบอกอาบัติแก่พระภิกษุอาคันตุกะที่ยังไม่รู้ และผ่อนปรนให้บอกในวันสมათานปริวาส วันอุโบสถหรือวันปวารณาก็ได้ トラบเท่าที่ยังอาศัยอยู่ใน

อวาสดิสม หากตนเองเป็นพระภิกษุอาคันตุกะไปสู่อารามอื่นๆ ก็จะต้องบอกอาบัติแก่พระภิกษุในอารามนั้นๆอีก ส่วนในขณะประพุดิมานัตจะต้องบอกอาบัติทุกวัน ซึ่งมีความถี่มากกว่าการบอกอาบัติในขณะที่อยู่ปริวาส จะเพิ่มความอับอายและความยากลำบากแก่ผู้ประพุดิมานัตขึ้นไปอีก และมีความเสี่ยงสูงที่การออกจากอาบัติในวันนั้นจะเป็นโมฆะ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 6 ข้อ 92 หน้า 185) การอยู่ปริวาสและการประพุดิมานัตจึงเป็นวัตรที่จำกัดอิสระในการเดินทางของพระภิกษุ

7) พระภิกษุผู้อยู่ปริวาสหรือประพุดิมานัตเป็นที่รับรู้ในคณะสงฆ์ในพระอาราม การรับรู้นี้เกิดขึ้นจากการบอกอาบัติของผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสเอง หรือโดยการนั่งตามลำดับอาสนะหรือการประกาศในท่ามกลางสงฆ์ จึงเป็นเรื่องที่น่าอับอายสำหรับพระภิกษุนั้นเองและอาจกลายเป็นเรื่องขบขันของผู้รู้เห็นโดยเฉพาะพระภิกษุฝ่ายปฏิบัติ เช่น พระอุปนันทศากยบุตรกำลังอยู่ปริวาสกำลังประพุดิวัตร โดยการนั่งอาสนะสุดท้าย ทำให้พระภิกษุฉัพพัคคีย์ประจານพระอุปนันทศากยบุตรว่า “พระอุปนันทเป็นผู้ที่คนในตระกูลของท่านยกย่อง ไข่มือเปิบข้าวที่พวกท่านนำมาถวายด้วยศรัทธาพยายามทำน้ำอสุจิให้เคลื่อน ท่านต้องอาบัติเพราะจงใจทำน้ำอสุจิให้เคลื่อน....” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 2 ข้อ 78 หน้า 269) จากตัวอย่างจะเห็นว่า พระภิกษุฉัพพัคคีย์ประจານพระอุปนันทศากยบุตรให้ได้รับความอับอายใน 3 เรื่องคือ ประจານความผิด ประจานอาบัติ และขั้นตอนการออกจากอาบัติที่พระอุปนันทกำลังได้รับ หรือในบางครั้งพระอาคันตุกะอาจได้รับรู้เรื่องราวของการต้องอาบัติด้วยตนเองด้วย การทำให้พระภิกษุทั้งหลายรับรู้การต้องอาบัติและการออกจากอาบัติน่าจะสร้างความน่าเข็ดหลาบแก่พระภิกษุได้

8) การออกจากอาบัติจะมีสงฆ์เป็นผู้อนุมัติตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงที่สุด กล่าวคือ อนุมติให้ออกจากอาบัติด้วยการประพุดิวุฒฐานวิธีและการอนุมัติให้ผ่านขั้นตอนต่างๆ⁶⁸ เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ 4 รูป ส่วนขั้นตอนสุดท้ายซึ่งเป็นการระงับอาบัติและเรียกกลับเข้าหมู่สงฆ์เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์จำนวน 20 รูป สงฆ์จึงเป็นใหญ่และมีอำนาจในการตัดสินใจอนุมัติให้ผ่านหรือให้ออกจากอาบัติซ้ำ พระภิกษุจึงต้องตั้งใจประพุดิปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบเคร่งครัด ระวังมิให้กระทำผิดเล็กน้อยจนถึงขั้นรุนแรง และเมื่อมีการร้องขอเข้าสู่ขั้นตอนการระงับอาบัติ พระสงฆ์จำนวน 20 รูปที่คอย

⁶⁸ เว้นไว้แต่การอัฏฐาน

สอดส่องดูแลจะต้องมีการตรวจสอบความเรียบร้อยและประเมินความประพฤติของผู้ต้องอาบัติ พระภิกษุที่ออกจากอาบัติไม่เรียบร้อย จะไม่ได้รับการระงับอาบัติจากพระสงฆ์ทั้ง 20 รูป ดังนั้น การพิจารณาว่าพระภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสสได้ประพฤติดังระเบียบในกฎฐานวิธีหรือไม่ จึงต้องเป็นฉันทามติของพระสงฆ์ 20 รูป

9) การออกจากอาบัติด้วยการประพฤติกฎฐานวิธีซ้ำอีก พระภิกษุที่ต่ออาบัติสังฆาทิเสสซ้ำ ในระหว่างการออกจากอาบัติ ทำให้วันออกจากอาบัติที่ผ่านมาเป็นโมฆะทั้งหมด ต้องออกจากอาบัติ ต่อไปอีก ในอรรถกถาแสดงไว้ว่า ถ้าพระภิกษุอยู่ปริวาสมาแล้ว 60 ปี ต้องอาบัติสังฆาทิเสสซ้ำ จะต้องเริ่มต้นอยู่ปริวาสไปอีก 60 ปี ทำให้ระยะเวลาในการออกจากอาบัตินาน การต่ออาบัติสังฆาทิเสสซ้ำ ก็จะต้องอยู่ในวัฏจักรของการออกจากอาบัตินี้ตลอดไป เมื่อพิจารณาถึงความเคร่งครัดในการออกจากอาบัติ แสดงให้เห็นถึงกระบวนการบังคับพระภิกษุให้ปฏิบัติตามระเบียบ และเพื่อข่มขู่ไม่ให้ต่ออาบัติสังฆาทิเสสซ้ำ นอกจากนี้ ยังมีโทษจากการออกจากอาบัติโดยไม่เรียบร้อย โดยละเมิดข้อวัตรต่างๆ เป็นเหตุให้วัตรขาด ทำให้การออกจากอาบัตินานขึ้น ต้องแสดงอาบัติโดยการประจานตนเองเพิ่มเติม ถือว่าเป็นการลงโทษเพิ่มขึ้นให้เพื่อหลาบจำ

10) ขั้นตอนของกฎฐานวิธีที่มีความยุ่งยากซับซ้อนและอยู่ในสายตาของคณะสงฆ์ตลอดทั้งกระบวนการเป็นการปรามพระภิกษุทั้งหลายให้รู้ว่า การต่ออาบัติและการปกปิดอาบัติสังฆาทิเสสไม่เป็นคุณสำหรับตนเอง ผู้ต้องอาบัติต้องเสียเวลาในการออกจากอาบัติและประสบกับความทุกข์ยาก ทั้งความอับอายที่จะต้องบอกแก่ผู้อื่นตลอดเวลา จึงควรที่พระภิกษุทั้งหลายจะต้องมีความสำรวมในสิกขาบททั้งปวง

3.2.3 การแสดงอาบัติ

พระภิกษุผู้ต้องอาบัติสามารถดำเนินการแสดงอาบัติได้ด้วยตนเอง โดยแสดงกับพระภิกษุรูปเดียว พระภิกษุเป็นคณะหรือสงฆ์ก็ได้ เพราะไม่ได้กำหนดไว้โดยเคร่งครัด ซึ่งตรงกันข้ามกับการประพฤติกฎฐานวิธีที่ต้องอาศัยสงฆ์เท่านั้น ดังนั้น การแสดงอาบัติมีข้อกำหนดไว้ดังนี้

1) อาบัติเป็นเทสนาคามินี พระภิกษุจะต้องกระทำผิดและต่ออาบัติตั้งแต่ถูลัจจายลงไปจนถึงทุพภาสิต ความผิดในกลุ่มนี้เป็นความผิดทั่วไปและเกิดขึ้นได้บ่อยในชีวิตประจำวัน ซึ่งไม่ส่งผลกระทบรุนแรงต่อชื่อเสียงและความสงบเรียบร้อยของคณะสงฆ์ ตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อการข่มขู่ ยับยั้งมองว่า การลงโทษจะต้องมีความเหมาะสมคือไม่ลงโทษเบาหรือหนักเกินไปกว่าการข่มขู่ให้เกรงกลัว การลงโทษเบาหรือหนักเกินไปอาจทำให้เกิดผลกระทบที่เป็นโทษ คือการปิดบังซ่อนเร้น

หรือกระทำผิดรุนแรงกว่าเดิม การแสดงอาบัติสำหรับผู้ต้องเป็นอาบัติสถานเบา เป็นการดำเนินการตามกรอบของพระวินัย ซึ่งเป็นการทำให้สมาชิกสงฆ์รู้ว่า พระวินัยกำหนดการออกจากอาบัติไว้อย่างไร ก็ต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

2) กรณีต้องอาบัติตัวเดียวกันหลายครั้ง เพราะกระทำผิดในสิกขาบทเดียวกัน เช่น พุดมุสาหลายครั้ง ต้องอาบัติปาจิตตีย์หลายตัว หรือดื่มสุราหลายครั้ง ต้องอาบัติปาจิตตีย์หลายตัว เป็นต้น หรือกรณีต้องอาบัติตัวเดียวกันเพราะกระทำผิดในสิกขาบทที่แตกต่างกัน เช่น การกระทำผิดเกี่ยวกับการพูดโกหกและการดื่มสุรา ต้องอาบัติปาจิตตีย์ตัวเดียวกัน เป็นต้น สามารถแสดงอาบัติในคราวเดียวได้

3) ผู้รับอาบัติจะเป็นพระภิกษุรูปเดียว เป็นคณะหรือสงฆ์ก็ได้ ขึ้นอยู่กับความประสงค์ของผู้แสดงอาบัติ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเห็นว่า การเข้าไปหาพระภิกษุรูปเดียวสะดวกและง่ายกว่าการเข้าไปคณะหรือสงฆ์ จึงเลือกเข้าไปหาพระภิกษุรูปเดียวตามแนวทางทฤษฎีการข่มขู่ขยับยั้งมองว่า ความผิดก็คือการปฏิบัติตรงกันข้ามกับกฎเกณฑ์ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ เป็นเรื่องควรตำหนิ ซึ่งพระภิกษุผู้ต้องอาบัติได้แสดงอาบัติแก่พระภิกษุรูปเดียว ก็ทำให้อับอายได้เหมือนกัน ส่วนการแสดงอาบัติในที่ประชุมสงฆ์ อาจเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก ทำให้ผู้แสดงอาบัติรู้สึกอับอายได้มากกว่าการแสดงอาบัติแก่พระภิกษุรูปเดียว

4) ผู้แสดงอาบัติและผู้รับอาบัติจะต้องไม่ต้องอาบัติเพราะความผิดเดียวกัน เช่น ฉันทอาหารในเวลาวิกาลด้วยกัน หรือต้องอาบัติเพราะอยู่ปราศจากไตรจีวรเหมือนกัน เป็นต้น หากละเมียดถือว่าพ้นจากอาบัติที่ต้องแล้ว แต่ปรับอาบัติทุกกฏเพิ่มขึ้นแก่ผู้แสดงอาบัติและผู้รับอาบัติและต้องแสดงอาบัติซ้ำอีก เพื่อให้พ้นจากอาบัติทุกกฏ ตามทฤษฎีนี้มองว่า เพื่อให้บรรลุมรรคผลประสงคิในการทำให้ อับอาย จะต้องแสดงอาบัติกับผู้บริสุทธ์เพราะไม่ต้องอาบัติใดๆทั้งสิ้น แต่กำหนดให้แสดงอาบัติกับพระภิกษุผู้กระทำผิดต่างสิกขาบทแม้ต้องอาบัติตัวเดียวกันได้ แต่ทำให้เกิดความอับอายแก่ผู้แสดงอาบัติน้อยกว่าการเปิดเผยแก่ผู้บริสุทธ์ และการแสดงอาบัติแก่ผู้รับอาบัติที่กระทำผิดในสิกขาบทเดียวกัน ทำให้ผู้แสดงอาบัติไม่เกิดความอับอายใดๆ พระพุทธเจ้าจึงกำหนดอาบัติเอาผิดแก่ผู้ฝ่าฝืนคือปรับอาบัติทุกกฏซึ่งจะต้องแสดงอาบัติและทำให้เกิดความอับอายซ้ำอีก

5) ผู้รับอาบัติจะต้องไม่เป็นนานาสังวาสกล่าวคือจะต้องทำสังฆกรรมร่วมกันได้ เพราะผู้เป็นนานาสังวาสเนื่องมาจากมีความเห็นในข้อธรรมและวินัยต่างกัน จึงนำตัวเองไปเข้าพวกกับพระภิกษุผู้เห็นอย่างเดียวกันกับตนเอง (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 5 ข้อ

455 หน้า 340) การแสดงอาบัติกับพระภิกษุผู้เป็นนानาสังวาส อาจก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาทกันในสงฆ์ เพราะผู้เป็นปฏิบัติข่มขู่โอกาสในการทำลายกัน ข้อกำหนดนี้ถือว่าป้องกันความวุ่นวายและพระภิกษุผู้เป็นนานาสังวาสเพราะถูกลงโทษด้วยการถูกคว่ำบาตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 5 ข้อ 455 หน้า 340) ถือว่าเป็นผู้ถูกลงโทษ จะเป็นผู้รับอาบัติไม่ได้ ไม่บรรลូវัตถุประสงค์ให้เกิดความอับอายแก่ผู้แสดงอาบัติ เพราะผู้เป็นนานาสังวาสเพราะถูกคว่ำบาตรได้รับโทษที่หนักกว่าผู้แสดงอาบัติ

6) กรณีต้องอาบัติเพราะวัตถุสิ่งของ จะต้องสละวัตถุสิ่งของแก่พระภิกษุรูปเดียว พระภิกษุเป็นคณะหรือสงฆ์ก็ได้ การสละแก่พระภิกษุรูปเดียวหรือคณะไม่ต้องสวดญัตติ แต่การสละแก่สงฆ์ต้องทำในที่ประชุมซึ่งอยู่ในหัตถบาสนภายในสีมาเพราะต้องสวดญัตติกรรม การต้องอาบัติเพราะวัตถุสิ่งของซึ่งต้องหรือถอน ทบทำลายก่อนแสดงอาบัติก่อนก็มี ตามทฤษฎีมองว่า หากการได้มาหรือการเก็บรักษาวัตถุสิ่งของทำให้มีความผิด การสละสิ่งของหรือการทำลายสิ่งของ เป็นต้น เป็นไปเพื่อเตือนสติ มิให้ต้องอาบัติ หากเป็นสิ่งของต้องห้าม พระวินัยกำหนดให้ทำลายทิ้งเสีย เพื่อป้องกันมิให้ต้องอาบัติเพราะวัตถุสิ่งของอีก

7) ผู้รับอาบัติจะบอกอาบัติแก่นุสสัมบันคือตั้งแต่สามเณรไปจนถึงคฤหัสถ์ไม่ได้ หากบอกอาบัติจะต้องอาบัติ แม้ว่าพระพุทธเจ้าต้องการให้ผู้แสดงอาบัติมีความละอายก็ตาม แต่ก็ไม่ต้องการให้คนภายนอกสงฆ์ได้รับรู้การต้องอาบัติภายในสงฆ์ ซึ่งอาจทำให้คนที่ยังไม่ศรัทธาก็ไม่เกิดศรัทธาหรือทำลายศรัทธาของศาสนิกชนผู้เป็นปุถุชนที่มีศรัทธาไม่มั่นคงตามวัตถุประสงค์ของการบัญญัติพระวินัยและเป็นการทำลายความไว้วางใจกันในคณะสงฆ์จนเป็นเหตุให้แตกสามัคคีกัน พระพุทธเจ้าจึงกำหนดอาบัติห้ามปรามไว้

การแสดงอาบัติ ว่าโดยลักษณะคือการประจานความผิดและโทษของตนเองให้พระภิกษุอื่นได้รับรู้ ยังผลให้เกิดความอับอายแก่ผู้ประจาน (พรชัย ชันดีและคณะ, 2543, หน้า 147) การแสดงอาบัติจึงเป็นการตีตราลักษณะหนึ่ง ซึ่งตอกย้ำหรือทำให้ผู้ถูกลงโทษรู้สึกว่าเป็นผู้กระทำผิด (พรชัย ชันดีและคณะ, 2558, หน้า 287) เพราะโดยธรรมชาติคนทั่วไปจะไม่แสดงความผิดของตัวเองให้ผู้อื่นรับรู้ ไม่ว่าจะถูกบังคับโดยกฎเกณฑ์หรือโดยบุคคลก็ตาม ล้วนนำมาซึ่งความอับอายทั้งสิ้น ในฝ่ายของพระภิกษุเมื่อแสดงความผิดของตนเองแล้วเท่ากับเป็นการประจานตนเอง อาจจะถูกตีตราหรือประณามด้วยวาจา สายตาหรือด้วยสัญลักษณ์อื่นใดว่า เป็นผู้ทุศีล อันเป็นการตอกย้ำหรือตีตราผู้ต้องอาบัติ ทำให้รู้สึกอับอาย

ในการแสดงอาบัติต้องทำกับพระภิกษุผู้บริสุทธิ์หรืออย่างน้อยก็ไม่ต้องอาบัติเพราะกระทำผิดอย่างเดียวกัน และกำหนดให้ผู้รับอาบัติเป็นพระภิกษุอย่างน้อย 1 รูปและไม่อนุญาตแสดงอาบัติกับอนุสัมบันด้วย ทำให้พระภิกษุผู้ต้องอาบัติบางรูปเลือกแสดงอาบัติกับพระภิกษุรูปเดียวมากกว่าจะแสดงอาบัติกับคณะหรือสงฆ์ บางรูปเลือกแสดงอาบัติกับพระภิกษุผู้ต้องอาบัติเรื่องเดียวกัน เพื่อป้องกันการประณามจากผู้อื่นหรือให้มีผลกระทบจากการประณามน้อยที่สุด บางรูปหลีกเลี่ยงความอับอายนี้โดยการปกปิดอาบัติ ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงห้ามทั้งหมด ทรงแสดงโทษจากการปกปิดอาบัติแม้เป็นอาบัติเล็กน้อย (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 4 ข้อ 135 หน้า 221-222) ในทางทฤษฎีการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้งถือว่า เมื่อพระภิกษุได้รับความอับอายจะได้จดจำและไม่ต้องอาบัติซ้ำอีกและสร้างจินตนาการเกี่ยวกับความอับอายให้แก่ผู้อื่นและไม่กล้าต้องอาบัติ

3.3 การป้องกันการกระทำผิดตามแนวทางของทฤษฎี

แม้ทฤษฎีการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้ง จะให้ความสำคัญแก่การลงโทษ เพื่อสร้างประสบการณ์แก่ผู้กระทำผิดและสร้างจินตนาการแก่ผู้คนที่ทั้งหลาย แต่การลงโทษเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุคือมุ่งให้ผู้กระทำผิดเข็ดหลาบในการกระทำของตนและให้ผู้อื่นเกรงกลัวผลที่จะเกิดขึ้นหากกระทำผิด ทฤษฎีจึงให้ความสำคัญในการป้องกันการกระทำผิดด้วย แนวทางในการป้องกันการต้องอาบัติของชุมชนสงฆ์ตามกรอบของทฤษฎีมีดังนี้

3.3.1 การปรับปรุงกฎเกณฑ์และโทษให้เหมาะสม

ตามแนวทางของทฤษฎีการข่มขู่ยับยั้ง กฎเกณฑ์เกี่ยวกับการลงโทษมีความสำคัญในการข่มขู่ผู้กระทำผิดและข่มขู่สมาชิกในสังคม จึงต้องมีความรัดกุมและลงโทษผู้กระทำผิดได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม กฎเกณฑ์และโทษบางอย่างมีการเปลี่ยนแปลงตามกาลสมัย สิกขาบทและระเบียบปฏิบัติในพระวินัยซึ่งเป็นบทบัญญัติของพระสงฆ์แม้จะเป็นพุทธบัญญัติซึ่งพระพุทธเจ้าทรงกำหนดเป็นสิกขาบทและอาบัติแล้ว แต่ก็มีรายละเอียดบางอย่างที่จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมตลอดจนการเพิ่มกฎเกณฑ์ใหม่ๆที่จำเป็น

เพื่อให้การบัญญัติสิกขาบทเป็นไปตามประโยชน์ 10 ประการ เป็นต้นว่า เพื่อให้สงฆ์ยอมรับว่าดี เพื่อให้สงฆ์อยู่สุขสบาย เพื่อข่มขู่บุคคลผู้ไม่มีความละอาย และเพื่อป้องกันพระภิกษุผู้มีศีล เป็นต้น สิกขาบทจะต้องเป็นปัจจุบันทันต่อเหตุการณ์และสอดคล้องกับบรรทัดฐานของสังคมที่สงฆ์อาศัยอยู่ (สมพรนุช ต้นศรีสุข, 2565, หน้า 90) เมื่อพระภิกษุละเมิดสิกขาบทต่างๆที่ทรงบัญญัติไว้

ครั้งแรกหรือครั้งที่สองแล้วพากันปฏิเสธเพื่อให้ตนเองพ้นผิด พระพุทธเจ้าพิจารณาเห็นถึงช่องว่างของสิกขาบทเดิม และเห็นถึงความลำบากในการปฏิบัติตามของพระภิกษุ จึงได้แก้ไขเพิ่มเติมในสิกขาบทนั้นๆ ส่วนนี้เรียกว่า อนุบัญญัติ บางสิกขาบท มีอนุบัญญัติ 1 ข้อบ้าง 2 ข้อบ้าง และถือว่าอนุบัญญัติครั้งสุดท้ายมีความสมบูรณ์ ยกขึ้นแสดงในพระปาติโมกข์ อนุบัญญัติเพิ่มความรัดกุมแก่สิกขาบท ปิดช่องทางในการหลีกเลี่ยงความผิดและเพิ่มโอกาสในการลงโทษผู้กระทำผิด

สิกขาบทควรมีความรัดกุมและครอบคลุมความประพฤติทั้งหมดที่เป็นความผิดได้ ดังกรณีศึกษาในทศตปิฎก พระภิกษุฉัพพัคคีย์ ขโมยห่อผ้าของช่างย้อมในป่า ได้เถียงพระภิกษุทั้งหลายว่า พระพุทธเจ้าบัญญัติเฉพาะทรัพย์ที่อยู่ในบ้านเท่านั้น ซึ่งไม่ครอบคลุมถึงทรัพย์ที่อยู่ในป่า พระพุทธเจ้า จึงทรงแก้ไขเพิ่มเติมสิกขาบทให้ครอบคลุมทรัพย์ที่อยู่ในป่าด้วย (พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 1 ข้อ 90-91 หน้า 79-80) กล่าวคือ แม้ว่าพระภิกษุจะขโมยวัตถุสิ่งของจากในบ้านหรือในป่าก็ตาม ต้องอาบัติปาราชิกทั้งสิ้น แต่สิกขาบทบางข้อ พระพุทธเจ้าทรงแก้ไขเพิ่มเติมปรับให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตของพระภิกษุ ดังกรณีศึกษาในสหเสยยสิกขาบท พระภิกษุไม่เพียงนอนร่วมกับอนุสัมบัน และทรงแก้ไขเพิ่มเติมในภายหลังเพื่อความเหมาะสมแก่การนำไปปฏิบัติ จึงทรงบัญญัติว่า พระภิกษุนอนร่วมกับอนุสัมบันได้เพียง 3 คืน ถ้าเกินกำหนด ต้องปาจิตตีย์ เพื่ออนุเคราะห์พระภิกษุและอนุสัมบันให้ได้รับความสะดวก ซึ่งเป็นไปตามประโยชน์ของการบัญญัติสิกขาบทว่าด้วยความผาสุกของพระภิกษุผู้มีศีล

ไม่ว่าอนุบัญญัติจะเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ใดก็ตาม คือ เพื่อให้สิกขาบทมีความรัดกุมและสามารถนำผู้กระทำผิดมาลงโทษให้ได้ หรือเพื่อให้สิกขาบทช่วยให้พระภิกษุผู้มีศีลอยู่สบาย ล้วนแต่เป็นการเพิ่มขีดความสามารถของสิกขาบทให้สามารถควบคุมความประพฤติของพระภิกษุได้จริง ซึ่งสิกขาบทที่ไม่รัดกุมและไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของพระภิกษุ จะไม่ควบคุมพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ และไม่สามารถนำตัวพระภิกษุผู้กระทำผิดมาลงโทษได้ตามเจตนารมณ์ของสิกขาบท พระภิกษุทั้งหลายอาจจะพากันละเมิดสิกขาบททั้งที่รู้ตัวไปโดยปริยาย (กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2541, หน้า 20)

ในกรณีการกระทำการละเมิดสิกขาบทของพระภิกษุไม่ชัดเจน กล่าวคือ ไม่สามารถระบุลงไปได้อย่างแน่นอนว่าได้กระทำผิดในสิกขาบทใดและควรปรับอาบัติสถานใด พระวินัยธรและสงฆ์จึงต้องสอบสวนเพื่อให้รู้ข้อเท็จจริง เช่น กรณีศึกษาในอนนียดสิกขาบทที่ 1 ว่าด้วยการนั่งในที่ลับตากับหญิงสองต่อสอง ซึ่งปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่พระภิกษุที่นั่งในที่ลับตาอย่างเดียว ปรับอาบัติสังฆาทิเสสแก่พระภิกษุเพราะได้จับต้องกายหญิง หรือปรับอาบัติปาราชิกแก่พระภิกษุเพราะได้เสพเมถุนธรรม

กับหญิง ทั้งนี้ให้ปรับอาบัติตามที่พระภิกษุผู้กระทำความผิดได้ยอมรับสารภาพ มิฉะนั้น ให้สอบถามพยานที่เชื่อถือได้หรืออ้างหลักฐานที่มีแล้วปรับอาบัติ หรือในอนินยตสิกขาบทที่ 2 ว่าด้วยการนั่งในที่ลับทูกับหญิงสองต่อสอง ให้ปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่พระภิกษุเพราะการนั่งในที่ลับทูกับหญิง และปรับอาบัติสังฆาติเสสแก่พระภิกษุเพราะพูดเกี่ยวกับหญิง เป็นต้น

อีกอย่างหนึ่ง การกระทำที่ไม่สามารถระบุได้ว่าต้องอาบัติ จะต้องอาศัยการวินิจฉัยเจตนา ในขณะที่กระทำการจึงรู้ได้ ซึ่งมีความละเอียดอ่อนอย่างมาก ตัวอย่างเช่น พระพุทธเจ้าวินิจฉัยการกระทำของพระภิกษุที่สุมเสี่ยงว่าน่าจะกระทำความผิดในวินิตวัตถุของทุติยปาราชิก ว่าด้วยเรื่องของพระภิกษุที่พบผ้าห่มของชาวบ้านที่ตากไว้ แล้วมีเจตนาจะลักขโมย จึงมีความสงสัยในอาบัติของตน พระพุทธเจ้าจึงวินิจฉัยไม่ต้องอาบัติปาราชิก เพราะการคิดจึงไม่ต้องอาบัติ ตัวอย่างที่สอง พระภิกษุพบผ้าของช่างย้อมผ้าที่มีค่ามากแล้วทำผ้าให้เหวเท่านั้น พระพุทธเจ้าจึงวินิจฉัยให้ไม่ต้องอาบัติปาราชิก ให้ต้องอาบัติอุลลัจจัย ส่วนพระภิกษุที่พบผ้าของช่างย้อมผ้า มีเจตนาลักขโมยและจับผ้าให้เคลื่อนไหวนอกจากที่ พระพุทธเจ้าจึงวินิจฉัยให้ต้องอาบัติปาราชิก (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 1 ข้อ 132-133 หน้า 100-101) ในการนี้ จะเห็นว่า การกระทำที่ไม่ชัดเจนและทำให้เกิดความสงสัยว่าเป็นอาบัติหรือไม่ จะต้องอาศัยพระวินัยธรและสงฆ์ในการสอบสวนเพื่อให้รู้ข้อเท็จจริง จึงปรับอาบัติตามสมควรแก่ความผิดและได้รับโทษตามสมควรแก่อาบัติที่ต้อง

นอกจากนี้ การบัญญัติกฎหมายใหม่ที่สอดคล้องกับพระวินัยจึงมีความสำคัญ โดยเฉพาะในพุทธศาสนาไทยที่ยึดหลักว่า จะไม่มีการเปลี่ยนแปลงสิกขาบทใดๆที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้แต่เดิม ไม่ว่าจะเพิกถอนหรือการบัญญัติสิกขาบทขึ้นใหม่ ตามเจตนารมณ์ของพระมหากัสสปะเถระ ในสมัยการทำสังคายนาครั้งที่ 1 (อรรถกถาสมันตปาสาทิกา (บาลี) เล่ม 3 ข้อ 441 หน้า 455) มหาเถรสมาคมไทยในฐานะผู้มีอำนาจปกครองคณะสงฆ์ไทยจึงมีหน้าที่ออกประกาศ กฎและคำสั่งเพื่อควบคุมพฤติกรรมของพระภิกษุในประเทศไทยให้อยู่ในพระวินัยหลังดำเนินการสอบสวน เมื่อมีการร้องเรียนในกรณีพระภิกษุประพฤติตนไม่เหมาะสม เพราะขอบเขตของสิกขาบทครอบคลุมไม่ถึงพฤติกรรมที่เป็นความผิดบางอย่าง เช่น มติมหาเถรสมาคม เรื่อง ห้ามพระภิกษุสามเณรขับขี่รถยนต์และรถจักรยานยนต์ และ คำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่องห้ามพระภิกษุสามเณรยุ่งเกี่ยวกับการเมือง เป็นต้น เพื่อควบคุมพฤติกรรมของพระภิกษุให้มีความเหมาะสม

3.3.2 การศึกษาพระวินัย

ตามทฤษฎีการชมชู้ยั้ง สมาชิกของสังฆมณฑลได้รู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์และโทษทัณฑ์ เพื่อประโยชน์แก่การยับยั้งชั่งใจตัวเอง ควบคุมพฤติกรรมทั้งที่ควรปฏิบัติและไม่ควรปฏิบัติต่อกัน และตระหนักถึงความไม่ดีไม่ควรตลอดจนผลเสียต่างๆจากการกระทำความผิด สมาชิกสงฆ์จะต้องศึกษาพระวินัยเพื่อให้รู้กฎเกณฑ์และโทษทัณฑ์

การศึกษาพระวินัยได้เริ่มต้นขึ้น หลังจากกุกุบุตรได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุโดยการกล่าวว่า “อุปัชฌายโ ม เม ภนเต โหหิ อุปัชฌายโ ม เม ภนเต โหหิ อุปัชฌายโ ม เม ภนเต โหหิ” แปลว่า “ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงเป็นพระอุปัชฌาย์ของกระผมเถิด ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงเป็นพระอุปัชฌาย์ของกระผมเถิด ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงเป็นพระอุปัชฌาย์ของกระผมเถิด” ถ้าพระอุปัชฌาย์ ไม่ได้ตอบรับด้วยวาจาหรือกิริยาใดๆ ถือว่ายังไม่ได้พระอุปัชฌาย์ ต่อเมื่อพระอุปัชฌาย์กล่าวว่า “สาธุ” “ลหุ” “โอปายิก” “ปฏิรูป” หรือ “ปาสาทิเกน สมปาเทหิ” แปลว่า “ดีละ” “เบาใจละ” “ชอบแก่อุบายละ” “สมควรละ” หรือ “จงประพฤติปฏิบัติให้น่าเลื่อมใส” เพียงเท่านี้สังฆวิहारิกจึงได้อุปชฌาย์แล้ว (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 4 ข้อ 77 หน้า 107) ต่อมาภายหลังเพื่อความหนักแน่นขึ้นจึงกล่าวด้วยว่า “อชชตตคเคทานิ เถโร มยหิ ภาวโร อหฺมปิ เถรสส ภาวโร” แปลว่า “ตั้งแต่วินัยนี้เป็นต้นไป พระเถระเป็นภาระของกระผม แม้กระผมก็เป็นภาระของพระเถระ”(พระพรหมคุณาภรณ์, 2551, หน้า 172) เมื่อวิเคราะห์ตามกิจที่ปรากฏในอุปชฌาย์วัตรและสังฆวิहारิกวัตร คำว่า ภาระ ในทางปฏิบัติหมายถึง การอุปฐาก การป้องกัน การดูแลเมื่อป่วยไข้ และการให้การศึกษาและการรับการศึกษา

เมื่อพระสังฆวิहारิกได้พระอุปัชฌาย์แล้ว จะเกิดระบบควบคุมที่เรียกว่านิสสัย⁶⁹ เพื่อบังคับให้สังฆวิहारิกได้รับการศึกษาจากพระอุปัชฌาย์อย่างเต็มที่อย่างน้อย 5 พรรษาและมีคุณสมบัติตามที่พระวินัยกำหนด โดยให้มีความรู้ในพระวินัยอย่างต่ำที่สุดคือ รู้จักสิ่งที่เป็นอาบัติ สิ่งที่มีโทษอาบัติ รู้จักอาบัติเบา รู้จักอาบัติหนัก (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 4 ข้อ 103 หน้า 161) โดยสังฆวิहारิกต้องมีสติระวังไม่ให้นิสัยขาดจากอาจารย์อย่างเด็ดขาด หากอยู่โดยไม่มีพระอุปัชฌาย์คอยควบคุม ย่อมมีโทษแก่สังฆวิहारิก ถ้ามองในการป้องกัน เข้าใจได้ว่าตามธรรมดาพระภิกษุใหม่ เพราะยังไม่รู้กฎเกณฑ์อย่างครบถ้วน อาจละเมิดกฎเกณฑ์ กล่าวคือ

⁶⁹ การขอให้เป็นที่พึ่งในการศึกษา

แสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมกับบรรพชิต เช่น นุ่งห่มไม่เรียบร้อย บิณฑบาตอย่างไม่สำรวม เป็นต้น เห็นได้จากคราวที่พระภิกษุทั้งหลายยังไม่มีพระอุปัชฌาย์ พระพุทธเจ้าจึงแก้ปัญหาดังกล่าว โดยบัญญัติให้มีอุปัชฌาย์⁷⁰ เพื่อควบคุมและขัดเกลาภิกษุมารยาทจนกว่าครบตามกำหนดเวลา ในระหว่างที่อยู่ด้วยกันพระอุปัชฌาย์จะเป็นผู้ประเมินพฤติกรรมของสังฆวิहारิกของตนเกี่ยวกับคุณสมบัติที่พระวินัยกำหนด ถ้าพฤติกรรมได้ตามมาตรฐาน ก็จะทำให้เป็นผู้พ้นนิสัย มีอิสระโดยอยู่ห่างไกลจากพระอุปัชฌาย์ได้โดยไม่ต้องอาบัติ

ในทางตรงกันข้าม ถ้าคุณสมบัติไม่ได้มาตรฐานที่พระวินัยกำหนดไว้ ภิกษุนั้นจะต้องถูกควบคุมของพระอุปัชฌาย์ต่อไป ถ้าปล่อยให้อยู่ตามลำพัง อาจจะประพฤติเสียหายและนำความเสื่อมเสียมาสู่ตัวเองและชุมชนสงฆ์ พระอุปัชฌาย์บางรูปจึงไม่ปล่อยให้สังฆวิहारิกของตัวเองอยู่ลำพัง ยังคงให้การอบรมขัดเกลาสังฆวิहारิกตลอดถึงแม้สังฆวิहारิกจะมีพรรษาเกิน 5 พรรษาแล้วก็ตาม เช่น พระอุตตระผู้มีพรรษา 20 ได้รับฝากสิ่งของจากพระภิกษุชาววัชชีบุตรให้ถวายแก่พระเวรตะ โดยให้พระเวรตะกล่าวเรื่องที่ไม่สมควรในท่ามกลางสงฆ์ พระอุตตระจึงถูกพระเวรตะตำหนิและประณามนิสัย (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 7 ข้อ 454 หน้า 407-409) ระบบนิสัยจึงเป็นโอกาสให้พระอุปัชฌาย์ได้อบรมขัดเกลาสังฆวิहारิกของตัวเองเพื่อป้องกันการกระทำผิด

การเรียนในสำนักของพระอุปัชฌาย์ มีเป้าหมายให้สังฆวิहारิกจะได้ทบทวนและซักซ้อมความเข้าใจในคำสอนของพระพุทธเจ้า ถ้าไม่เข้าใจสามารถสอบถามพระอุปัชฌาย์ ส่วนพระอุปัชฌาย์ก็ให้อิโวาทาเพื่อสั่งสอนสังฆวิहारิกเมื่อได้กระทำผิดครั้งแรก หากกระทำผิดซ้ำซาก ก็จะพร่ำสอนจนกว่าจะเลิกกระทำผิดหรืออาจพร่ำสอนจนตลอดชีวิต ความรับผิดชอบของพระอุปัชฌาย์สอดคล้องกับสาเหตุที่พระวินัยกำหนดให้พระอุปัชฌาย์จะต้องมีพรรษา 10 ขึ้นไปและมีความรู้ในพระปาติโมกข์ทั้งสอง เป็นต้น เพื่อประโยชน์แก่การอบรมสั่งสอนสังฆวิहारิก

พระภิกษุนอกจากจะได้รับการศึกษาเกี่ยวกับพระวินัยในสำนักของพระอุปัชฌาย์ ยังจะได้รับการศึกษาเกี่ยวกับพระวินัยที่แทรกอยู่ในประเพณีสงฆ์ที่สำคัญดังนี้

⁷⁰ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติอาจารย์เพิ่มเติมกรณีที่พระภิกษุไม่ได้อยู่ใกล้กับอุปัชฌาย์ รายละเอียดเพิ่มเติมดูใน 2.1.1.3 วัตรปฏิบัติ -อาจารย์วัตรและอันตวาสีกวัตร

3.3.2.1 การบอกอกรณียกิจ

อกรณียกิจ หมายถึง กิจที่กระทำไม่ได้อย่างเด็ดขาด มี 4 ข้อ คือ การห้ามเสพเมถุนธรรม การห้ามลักทรัพย์ การห้ามฆ่ามนุษย์และการห้ามพูดอวดอุตริมนุสสรธรรม กล่าวคือปาราชิก 4 ข้อ พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระภิกษุบอกอกรณียกิจแก่ผู้อุปสมบทเสร็จ โดยไม่ได้เจาะจงว่าต้องเป็นหน้าที่ของภิกษุรูปใด ตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “เราอนุญาตให้อุปสมบทแล้ว ให้มีพระภิกษุเป็นเพื่อนแล้วบอกอกรณียกิจ ดังนี้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 4 ข้อ 129 หน้า 198-199) แต่ต่อมากลายเป็นหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์และพระกรรมวาจาจารย์ (กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2555, หน้า 113) เพื่อป้องกันการต้องอาบัติปาราชิกซึ่งไม่อาจแก้ไขให้กลับมาเป็นพระภิกษุได้อีก

ในมุมมองของทฤษฎีการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยังถือว่า เป็นการบอกให้สมาชิกใหม่ของสงฆ์ ได้รู้กฎเกณฑ์ของชุมชนสงฆ์ จะได้สำรวมระวังไม่พลาดพลั้งละเมิดกฎเกณฑ์ที่มีโทษร้ายแรงและแก้ไขไม่ได้ จึงเป็นการป้องกันในเบื้องต้นที่สำคัญ กล่าวคือ บอกขอบเขตความประพฤติแก่ผู้ปฏิบัติ ตามกฎเกณฑ์หรือผู้มีความรักความห่วงใยในศีลของตน หรือใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการตรวจสอบความประพฤติ ซึ่งส่งผลดีในการพัฒนาธรรมคือความปลาบปลื้มในศีลของพระภิกษุ และใช้เป็นเครื่องมือในการข่มขู่เป็นอวลซีให้เกรงกลัว จะได้ไม่ละเมิดกฎเกณฑ์ ในด้านการลงโทษ เมื่อพระภิกษุได้ศึกษาอกรณียกิจจึงมีความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ จะอ้างว่าไม่รู้เพื่อให้ตนเองพ้นผิดไม่ได้ เมื่อล่วงละเมิดต้องพ้นสภาพจากความเป็นพระภิกษุทั้งหมด ไม่มีความชอบธรรมในการอยู่ร่วมกันกับสงฆ์และต้องออกไปจากชุมชนสงฆ์

ดังนั้น การให้เรียนรู้กฎกติกาที่ทำให้ขาดจากความเป็นพระภิกษุได้ง่ายจึงมีความสำคัญมาก เพราะอกรณียกิจบางข้อ เป็นความผิดที่รู้ไม่ได้ด้วยสามัญสำนึก หากพระภิกษุไม่ได้รับการชี้แจงทันทีที่ได้รับการอุปสมบท เช่น การเสพเมถุนธรรม หรือการกล่าวคุณธรรมที่ไม่มีในตนเองแก่อนุสัมบันเพื่อประโยชน์แก่การเลี้ยงชีพ เป็นต้น⁷¹ การเรียนรู้จึงเป็นไปเพื่อให้พระภิกษุเรียนรู้ว่า

⁷¹ ภิกษุต้นบัญญัติ ได้แก่ พระสุทินน์และคณะสงฆ์ฝั่งแม่น้ำวัคคุมทาไม่ได้ตระหนักว่าการกระทำที่ตนตัดสินใจกระทำเป็นการล่วงละเมิดสมณธรรมอย่างรุนแรง จึงได้ตัดสินใจกระทำเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ในกรณีของพระสุทินน์คือการหยุดยั้งบิดามารดาของตนร้องขอให้ตนลาสิกขา ส่วนในกรณีของคณะสงฆ์ฝั่งแม่น้ำวัคคุมทาคือการทำให้ตนมีอาหารบริโภคและมีชีวิตรอดพ้นจากทุพภิกขภัยในขณะนั้น เช่นเดียวกับพระภิกษุผู้เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทอื่นๆ

พฤติกรรมใดกระทำได้หรือกระทำไม่ได้ จะได้สำรวมระวังตัวเอง และเป็นการบังคับให้พระภิกษุได้เรียนรู้พระวินัยด้วย นอกจากนี้ การที่สงฆ์ไม่บอกกรณียกิจให้พระภิกษุได้รับรู้ก่อน และปรับอาบัติปาราชิกและขับผู้ล่วงละเมิดออกจากคณะสงฆ์นั้น ดูเหมือนจะไม่เป็นธรรมแก่ผู้ล่วงละเมิดตามมุมมองของทฤษฎีการช่มช้อย์ยิ่ง แต่การได้บอกกรณียกิจในเบื้องต้น ช่วยสร้างความเป็นธรรมแก่ผู้ถูกลงโทษ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการสร้างความชอบธรรมแก่สงฆ์ในการลงโทษ ให้มีโอกาสได้ทบทวนกฎเกณฑ์ที่พึงปฏิบัติและโทษที่อาจได้รับการละเมิดกฎเกณฑ์

3.3.2.2 การทำอุโบสถและการสวดปาติโมกข์

การทำอุโบสถเป็นการประชุมสงฆ์เพื่อฟังปาติโมกข์ร่วมกันของพระสงฆ์ พระสงฆ์ที่เข้าร่วมนั้นต้องมีศีลบริสุทธิ ไม่มีอาบัติทั้งปวง จัดเป็นกิจจาธิกรณคือกิจที่สงฆ์จะต้องทำให้สำเร็จเดือนละ 2 ครั้ง กล่าวคือทุกวัน 14 ค่ำและ 15 ค่ำ พระวินัยกำหนดให้พระภิกษุต้องทำทุกรูป⁷² หากไม่มีเหตุจำเป็นแล้วไม่ทำอุโบสถจะต้องอาบัติแม้จะเป็นพระอรหันต์ก็ตาม ดังที่พระมหากัปปินะซึ่งเป็นพระอรหันต์สงสัยว่า ตนจะต้องทำอุโบสถหรือไม่หนอเพราะเป็นผู้บริสุทธิแล้ว พระพุทธเจ้าตรัสให้พระมหากัปปินะกระทำอุโบสถ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 4 ข้อ 137 หน้า 214) การบังคับดังกล่าวสะท้อนจากกิจที่พึงทำก่อนทำอุโบสถ เช่น การประกาศวันอุโบสถเพื่อมิให้พระสงฆ์เดินทางไปที่อื่น เป็นต้น วัตถุประสงค์ในการทำอุโบสถมี 2 ประการคือ

1) การตรวจสอบอาบัติของตนและการออกจากอาบัติก่อนทำอุโบสถ ในกรณีปกติพระวินัยกำหนดให้พระภิกษุทั้งหลายแสดงปาริสุทธิคือยืนยันความบริสุทธิ์ของตนแก่สงฆ์ และถ้ายืนยันด้วยตนเองไม่ได้ ต้องวานเพื่อนพระภิกษุให้ยืนยันความบริสุทธิ์แทนตนเอง ซึ่งเป็นระบบตรวจสอบความประพฤติของพระสงฆ์และยืนยันความโปร่งใสเดือนละ 2 ครั้ง เมื่อภิกษุที่รู้ตัวว่าไม่บริสุทธิ์จะได้ออกจากอาบัติเป็นผู้บริสุทธิ์และมีศีลกล่าวคือความประพฤติเท่ากับกับผู้อื่น ในกรณีพิเศษแม้จะมีพระภิกษุไม่ครบองค์สงฆ์คือมีเพียง 2-3 รูป ก็สามารถตรวจสอบความบริสุทธิ์ของกันและกันได้ แม้ในพระอารามจะมีพระภิกษุเพียงรูปเดียวก็ทำอธิฐานอุโบสถและตรวจสอบความบริสุทธิ์ของตนเอง การตรวจสอบความบริสุทธิ์ก่อนทำอุโบสถต้องการให้พระภิกษุทั้งหลายออกจากอาบัติที่ต้องแล้วตาม

⁷² แต่หากพระภิกษุป่วยไม่สามารถมาทำอุโบสถกับสงฆ์ได้ ก็ให้สงฆ์ทำอุโบสถในที่อยู่ของพระภิกษุป่วยนั้น ภายหลังพระพุทธเจ้าจึงยอมผ่อนปรนอนุญาตให้พระภิกษุป่วยมอบปาริสุทธิคือความบริสุทธิ์(การไม่ต้องอาบัติ)และฉันทะแก่พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งและบอกในท่ามกลางสงฆ์

วิถีปฏิบัติคือการแสดงอาบัติ หรือการแสดงเจตนาต่อผู้อื่นว่าจะประพจน์วิญญานวิธี หากพระภิกษุผู้สวดสอบถามถึงการต้องอาบัติแล้วไม่ยอมรับ⁷³ ย่อมเป็นอาบัติทุกกฏ⁷⁴ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 4 ข้อ 135 หน้า 211; อรรถกถาสมันตปาสาทิกา (บาลี) เล่ม 3 ข้อ 135 หน้า 114) หากมีผู้รู้เห็นความไม่บริสุทธิ์ของพระภิกษุ สามารถปีบบังคับให้ออกจากอาบัติด้วยการโจทอาบัติหรือตอโบสหรือการงดบวราณาคือการไล่ออกไปจากที่ประชุมสงฆ์ ซึ่งเป็นเหตุให้มีการสอบสวนเช่นเดียวกับการโจทอาบัติก็ได้

2) การทบทวนสิกขาบทในพระปาติโมกข์ ในสมัยพุทธกาลยังไม่มีตำราพระวินัยที่แพร่หลายเหมือนปัจจุบัน พระสงฆ์จะรู้วินัยด้วการศึกษาจากผู้ทรงจำและเชี่ยวชาญพระวินัยจากการฟังและการสวด ซึ่งจะได้เรียนรู้พระวินัยที่พระพุทเจ้าทรงบัญญัติใหม่และได้ทบทวนเพื่อให้เกิดความทรงจำพระวินัยที่บัญญัติไว้เดิม และเป็นการตรวจสอบความถูกต้องของพระวินัยที่ได้ศึกษามาด้วยว่าตรงตามที่พระพุทเจ้าบัญญัติไว้หรือไม่ หากถูกต้องก็ยืนยันในที่ประชุม หากไม่ถูกต้องก็แก้ไข ซึ่งในปัจจุบันในระหว่างสวดพระปาติโมกข์จะมีพระภิกษุรูปหนึ่งเป็นผู้ทวนควบคู่กันไปด้วย หากไม่ถูกต้องก็ให้สวดใหม่ การได้เรียนรู้พระวินัยใหม่ การทบทวนพระวินัยเดิม และการตรวจสอบความถูกต้องจะเป็นข้อมูลให้พระภิกษุได้รับทราบถึงกฎเกณฑ์ของคณะสงฆ์เป็นปกติ หากได้รับทราบความหนักเบาของโทษที่กำหนดไว้ ตามทฤษฎีการชมชู้บยั้งอาจจะไม่ละเมิดพระวินัยก็ได้ พระวินัยให้สวดปาติโมกข์ในอาวาสที่มีพระภิกษุอยู่ 4 รูปขึ้นไป ถ้าไม่มีพระผู้รู้ปาติโมกข์อยู่ในวัดนั้น ก็ให้ส่งพระภิกษุหนุ่มไปเรียนปาติโมกข์กับพระภิกษุในอาวาสใกล้เคียง เมื่อพระภิกษุทั้งหลายได้ทบทวนสิกขาบทเดิมที่ได้บัญญัติไว้ในที่ต่างๆ และได้เรียนรู้สิกขาบทใหม่แล้ว การอ้างว่าไม่รู้สิกขาบทหรือกฎเกณฑ์เพื่อให้ตนเองพ้นผิด จึงกระทำไม่ได้ การกล่าวอ้างต้องอาบัติปาจิตตีย์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 2 ข้อ 444 หน้า 553)

3.3.2.3 การศึกษาปริยัติธรรม

ปริยัติ แปลว่า การศึกษา การเล่าเรียนและความสามารถ หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนพระไตรปิฎกหรือพระพุทธพจน์ ด้วยการท่องจำ และทำความเข้าใจจนสามารถทรงจำพระไตรปิฎกหรือพระพุทธพจน์ได้อย่างถูกต้องแม่นยำ โดยทั่วไปการศึกษาปริยัติจะหมายถึงการเล่าเรียนพระไตรปิฎก

⁷³ กรณีต้องอาบัติ

⁷⁴ ปรับอาบัติทุกกฏ เพราะไม่ทำในสิ่งที่ควรทำ หากกล่าวมสา จึงจะปรับอาบัติปาจิตตีย์

หรือพระพุทธพจน์ ตลอดจนคัมภีร์อรรถาธิบายต่างๆ ซึ่งในพุทธกาลมีอยู่ 9 อย่างเรียกว่า นวังกส์ตฤศาสน์ ได้แก่ สุตตะ เคยยะ เวยยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัပ္ภุตธรรม เวทลละ อย่างไรก็ตาม การเรียนพระวินัยก็มีกล่าวถึงเช่นเดียวกัน ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงคุณของการศึกษาพระวินัย ทรงยกย่องพระอุบาลีเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุอื่นผู้ทรงจำวินัย พระภิกษุในสมัยนั้นมาเล่าเรียนพระวินัยในสำนักของพระอุบาลี (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 7 ข้อ 320 หน้า 138) แสดงให้เห็นว่า การเรียนพระวินัยมีความสำคัญ เป็นสิ่งที่พระภิกษุเล่าเรียนควบคู่กับการศึกษาปริยัติ ใช้เป็นเครื่องคุ้มครองศีลของตนให้บริสุทธิ์และสามารถแก้ข้อสงสัยและแนะนำข้อที่ควรแนะนำแก่พระภิกษุใหม่ บางรูปศึกษาเล่าเรียนพระวินัยได้อย่างเชี่ยวชาญจึงได้สืบต่อพระวินัยเรื่อยมา เช่น พระทาสกะ พระโสณกะ พระสิคควะ พระโมคคัลลี บุตรติสสะ จนถึงพระสีวละ เป็นต้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 8 ข้อ 8 หน้า 13-14)

ในปัจจุบันคณะสงฆ์ไทยจัดแบ่งการศึกษาพระปริยัติธรรมออกเป็นพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และพระปริยัติธรรมแผนกบาลี พระปริยัติธรรมแผนกธรรม แบ่งเป็น 3 ระดับชั้น คือ 1) นักธรรมชั้นตรี 2) นักธรรมชั้นโท 3) นักธรรมชั้นเอก กำหนดให้เล่าเรียนพระวินัยทุกระดับชั้นจากหนังสือวินัยมุข พระนิพนธ์ในสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส โดยนักธรรมชั้นตรีเรียนรู้เกี่ยวกับสิกขาบทที่มาในพระปาติโมกข์ นักธรรมชั้นโทและนักธรรมชั้นเอกเรียนรู้เกี่ยวกับสิกขาบทที่มานอกพระปาติโมกข์ ส่วนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีแบ่งเป็น 3 ระดับชั้นคือ 1) เปรียญตรี ได้แก่ ชั้นประโยค ป.ธ. 1-2-3 2) เปรียญโท ได้แก่ ชั้นประโยค ป.ธ. 4-5-6 3) เปรียญเอก ได้แก่ ชั้นประโยค ป.ธ. 7-8-9 โดยเปรียญตรีศึกษาเรียนรู้พระวินัยผ่านคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท เปรียญโทได้ศึกษาเรียนรู้พระวินัยผ่านคัมภีร์ปกรณ์วิเสสชื่อมังคัลลทีปนี และอรรถกถาพระวินัยชื่อสมันตปาสาทิกา เปรียญเอกได้ศึกษาเรียนรู้พระวินัยผ่านคัมภีร์อรรถกถาพระวินัยชื่อสมันตปาสาทิกา และคัมภีร์ปกรณ์วิเสสชื่อวิสุทธีมรรค

พระสงฆ์สามารถศึกษาพระปริยัติธรรมทั้ง 2 แผนกผ่านตำราเรียนที่คณะสงฆ์ได้จัดพิมพ์เผยแพร่ ซึ่งสามารถศึกษาได้ด้วยตนเองหรือสมัครเข้าศึกษาในสำนักเรียนที่มีการเรียนการสอนพระปริยัติอยู่ทั่วประเทศ และสามารถเรียนรู้พระวินัยผ่านสื่อต่างๆ ได้โดยสะดวก นอกจากนี้พระสงฆ์ที่ต้องการสืบค้นพระพุทธพจน์ ก็สามารถสืบค้นได้จากพระไตรปิฎกทั้งภาษาบาลีและภาษาไทย ซึ่งพิมพ์เผยแพร่อยู่ตามอารามต่างๆ จะเห็นว่า ในประเทศไทย พระภิกษุมิมีโอกาสในการเข้าถึงแหล่ง

เรียนรู้ทั้งตำราเรียน สื่อการเรียนรู้ สถานศึกษาอย่างทั่วถึง การอ้างว่าไม่รู้พระวินัยทั้งที่มีโอกาสในการศึกษาและได้ละเมิดสิกขาบท จึงไม่ใช่ข้ออ้างทำให้ตนเองพ้นจากอาบัติ

มหาเถรสมาคมกำหนดให้กุลบุตรผู้อุปสมบทเป็นพระภิกษุทุกรูปต้องเรียนเกี่ยวกับพระวินัย โดยเฉพาะสิกขาบทที่มาในพระปาติโมกข์จำนวน 227 ข้อ รวมเรียกว่า อาทิพรหมจรรย์กาสิกขา ป้องกันมิให้พระภิกษุต้องอาบัติทุกระดับ ซึ่งเป็นเหตุให้พระภิกษุและชาวบ้านติเตียน หรือแม้แต่ตนเองก็สามารถติเตียนตนเองได้ ในบางกรณีสามเณรที่ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม ซึ่งบางรูปสอบไล่ได้นักธรรมชั้นเอกหรือเป็นสามเณรเปรียญและได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ ก็ต้องทบทวนพระวินัยในส่วนอาทิพรหมจรรย์กาสิกขา เพื่อป้องกันมิให้ตนเองต้องอาบัติเช่นเดียวกัน หลังจากนั้นจะได้ศึกษาสิกขาบทนอกพระปาติโมกข์หรืออภิสมจาจาริกาสิกขา ซึ่งมีจำนวนนับไม่ถ้วน จึงต้องอาศัยระยะเวลาในการศึกษายาวนาน ส่วนพระภิกษุสามเณรที่ศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จะได้มีความรู้เกี่ยวกับภาษาบาลีไว้เป็นเครื่องมือในการศึกษาคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และคัมภีร์ปกรณ์วิเสสต่างๆ เพื่อความเข้าใจอรรถของพระวินัยมากยิ่งขึ้น ดังนั้น การศึกษาเล่าเรียนปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลี เป็นไปเพื่อคุ้มครองรักษาตนเองมิให้ต้องอาบัติทั้งสถานหนักและสถานเบา และผู้ที่แตกฉานในพระวินัยสามารถเป็นที่พึ่งในการแนะนำสั่งสอน ช่วยแก้ความสงสัยของเหล่าบรรดาสัทธีวาริกหรืออันเตวาสิกได้ เพื่อป้องกันการต้องอาบัติและช่วยแก้ไขเมื่อเหล่าสัทธีวาริกหรืออันเตวาสิกต้องอาบัติแล้ว

บทที่ 4

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟู

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูที่มุ่งตรงไปที่การแก้ไขปรับปรุงตัวผู้กระทำผิด เพื่อให้กลับตนเป็นคนดีและไม่หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก โดยเน้นการแก้ไขเป็นรายบุคคลให้สำนึกและปรับเปลี่ยนพฤติกรรม หลีกเลี่ยงวิธีการลงโทษที่ทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และคุณลักษณะของบุคคล จึงเป็นการซ่อมแซมสมาชิกที่บกพร่องเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างมีคุณภาพพร้อมกับการป้องกันการกระทำผิดซ้ำ ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้ศึกษาอภิปรัชญาตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟู โดยเริ่มจากการวิเคราะห์แนวคิดของทฤษฎี การลงโทษในพระวินัยตามแนวคิดของทฤษฎี และการป้องกันการกระทำผิดตามแนวทางของทฤษฎี ตามลำดับ

4.1 แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู

ทฤษฎีการแก้ไขฟื้นฟูของสำนักอาชญาวิทยาปฏิฐานนิยม (Positive School) เชื่อในเจตจำนงกำหนด (Determinism) กล่าวคือมีแนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมมนุษย์ เพราะมีปัจจัยต่างๆเป็นตัวกำหนด ซึ่งมองว่ามนุษย์ไม่สามารถควบคุมการกระทำของตนได้อย่างอิสระ แต่เป็นไปตามเหตุปัจจัยต่างๆที่อยู่รอบตัวมนุษย์ซึ่งหล่อหลอมให้มีอุปนิสัยหรือพฤติกรรมต่างๆ รวมถึงการกระทำผิดจึงเกิดจากปัจจัยหลายอย่างร่วมกัน เช่น ปัจจัยทางจิตวิทยา ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางสังคม เป็นต้น การลงโทษควรเน้นไปที่การแก้ไขที่ปัจจัยเหล่านั้นอันเป็นสาเหตุให้บุคคลกระทำผิด โดยการจำแนกผู้กระทำผิดตามลักษณะของบุคคล เพื่อศึกษาหาสาเหตุของการกระทำผิดพร้อมทั้งแนวทางแก้ไขที่ตรงจุด ให้โอกาสแก่ผู้กระทำผิดได้แก้ไขตนเองและกลับตัว ไม่ให้ถลำลึกไปสู่การกระทำผิดมากขึ้น หลีกเลี่ยงวิธีการลงโทษที่ทำลายคุณลักษณะและศักยภาพของมนุษย์ ซึ่งทำให้เกิดรอยมลทินหรือเป็นโอกาสให้เรียนรู้การกระทำผิดจากผู้อื่น ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการกลับเข้าสู่สังคมของผู้กระทำผิด ในมุมมองของทฤษฎีการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟู การลงโทษที่ไม่เหมาะสมกับการกระทำผิดไม่มีประโยชน์ต่อการแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำผิด เช่น การลงโทษจำคุกระยะสั้นแก่ผู้กระทำผิดสถานเบา ในทางตรงข้าม การจำคุกจะสร้างตราบาปให้แก่ผู้กระทำผิด กลายเป็นนักโทษโดยไม่จำเป็น เมื่อออกมาจากรือนจำก็จะมีสถานะเคยเป็นนักโทษหรือผู้ต้องขัง ยิ่งไปกว่านั้น อาจเป็นโอกาสให้ผู้กระทำผิดได้เรียนรู้การกระทำผิดอื่นๆจากนักโทษที่อยู่ในเรือนจำ ทฤษฎีนี้จึงหลีกเลี่ยงโทษจำคุกโดยให้ลงโทษด้วยวิธีอื่นแทน เช่น การปรับเป็นเงิน การรอลงอาญาโดยมีการคุมประพฤติ หากจำคุก ก็ให้มีการลดวันต้องโทษ การให้การศึกษาและ

วิชาชีพในระหว่างจำคุก เป็นต้น หลีกเลี้ยงหรืองดเว้นการลงโทษที่รุนแรงซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นการทำลายศักดิ์ศรีของความมนุษย์ เป็นเหตุให้เกิดบาดแผลทางกายหรือจิตใจ ทำให้เกิดความอับอายหรือวิตกกังวลต่อภาพลักษณ์หน้าตาของตนเอง ที่สำคัญเป็นอุปสรรคการกลับเข้าสู่สังคมแก่ผู้กระทำผิด ดังนั้น ตามหลักการของทฤษฎีนี้ เมื่อลงโทษผู้กระทำผิดจนผู้กระทำผิดแก้ไขตนเองได้แล้ว ควรหยุดการลงโทษทันที เพราะการลงโทษต่อไป ไม่มีประโยชน์ต่อตัวผู้กระทำผิด (นัทธี จิตสว่าง, 2541, หน้า 29-30)

4.1.1 วิธีดำเนินการ

หลักการของทฤษฎีการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูมีอยู่ว่า วิธีการใดๆที่แก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดได้ ให้เลือกใช้วิธีการนั้นๆ โดยให้คำนึงถึงหลักการสำคัญ (สุนติ คงเทพ, 2557, หน้า 45-46) ดังนี้

1) หลีกเลี้ยงการทำลายลักษณะของบุคคล ฐานะและชื่อเสียงของผู้กระทำผิดได้เสื่อมเสียไปในสายตาของคนในสังคม โอกาสในการกลับตัวเป็นคนดีจึงมีน้อย จึงต้องแยกตัวผู้กระทำผิดออกจากหากจากผู้กระทำผิดที่เป็นอาชญากรมีอาชีพ หรือทำผิดติดเป็นนิสัย เพื่อป้องกันการเรียนรู้พฤติกรรมอาชญากรรมของกันและกัน เพราะผู้กระทำผิดยังมีโอกาสในการกลับตัวเป็นคนดี

2) หลีกเลี้ยงการจำคุกระยะสั้น เนื่องจากผู้ที่ถูกลงโทษจำคุก จะถูกประเมินว่าเคยเป็นผู้ต้องขัง และอาจจะได้เรียนรู้พฤติกรรมอาชญากรรมในระหว่างจำคุก จะเห็นว่าไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูได้ จึงควรหลีกเลี้ยงโทษจำคุกระยะสั้นแก่ผู้กระทำผิดสถานเบา เยาวชนหรือผู้ได้รับการยกเว้นอื่นๆและใช้วิธีการอย่างอื่นแทน

3) การลงโทษต้องเหมาะสมกับการกระทำผิดเป็นรายบุคคล กล่าวคือ ในการกำหนดโทษและการพิจารณาความหนักเบาของการลงโทษนั้น ควรขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่จำเป็นต้องใช้ในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด ดังนั้น จึงต้องลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคลผู้กระทำผิดว่าเขาควรได้รับการแก้ไขอย่างไร

4) ต้องหยุดการลงโทษเมื่อผู้กระทำผิดแก้ไขตนเองได้แล้ว เพราะถือว่าผู้กระทำผิดได้เรียนรู้และสำนึกจากการลงโทษเพียงพอแล้ว เมื่อผู้กระทำผิดแก้ไขตนเองได้แล้ว การลงโทษต่อไปย่อมไม่เกิดประโยชน์ใดๆหากผู้ต้องโทษได้รับโทษมาพอสมควรและกลับตัวเป็นคนดี ไม่ได้กระทำผิดอื่นใดอีก อาจนำวิธีการพักการลงโทษมาใช้

5) ให้มีการปรับปรุงสร้างคุณภาพชีวิตให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ในระหว่างลงโทษ การจะคืนคนดีสู่สังคม จะต้องทำให้ผู้กระทำผิดมีรายได้เลี้ยงตนเองได้ ฉะนั้น จะต้องมีการฝึกวิชาชีพในระหว่างการลงโทษ เพื่อนำไปใช้ประกอบอาชีพเลี้ยงตัวหลังพ้นโทษ จะได้ไม่ต้องกระทำผิดซ้ำ

ดังนั้น หลักการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟู จึงเน้นวิธีการลงโทษที่เหมาะสมกับผู้กระทำผิดแต่ละคน ส่วนระยะเวลาในการลงโทษขึ้นอยู่กับความสามารถในการแก้ไขตนเองได้

ตามหลักการของทฤษฎีนี้ผู้กระทำผิดเสมือนผู้ป่วยที่ต้องได้รับการเยียวยาด้วยวิธีการต่างๆ อย่างไรก็ตาม หากยึดทฤษฎีนี้มากเกินไป จะทำให้ผู้กระทำผิดไม่ได้รับความทุกข์และไม่เกรงกลัวต่อการข่มขู่ อีกทั้งทำให้เหยื่ออาชญากรรมรู้สึกว่าจะไม่ได้รับความยุติธรรมเพราะไม่เห็นความทุกข์ที่ผู้กระทำผิดได้รับ จึงต้องใช้อย่างระมัดระวังหรือใช้ควบคู่กับโทษที่ทำให้เกิดความเกรงกลัวด้วย ส่วนใหญ่จะใช้ได้กับผู้กระทำผิดฐานประมาทและลหุโทษเท่านั้น

4.1.2 อับติจากมุมมองของทฤษฎีการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟู

อับติตามทฤษฎีนี้มองว่าเป็นโรคที่จะต้องได้รับการเยียวยาแก้ไข จึงจะหายจากโรค ในการนี้จะต้องศึกษาหาปัจจัยที่เป็นสาเหตุก่อนจึงจะเยียวยาได้ถูกต้อง ในคัมภีร์ปวิวารได้รวบรวมปัจจัยผลักดันให้ต้องอับติไว้ 6 ประการ เมื่อสังเคราะห์แล้วได้ปัจจัย 3 ประการคือ (1) เพราะขาดความละอาย มีแนวโน้มในการแก้ไขด้วยการส่งสอนธรรมเพื่อให้ละอายต่อความชั่วกลัวผลของบาป (2) เพราะขาดความรู้เกี่ยวกับพระวินัย มีแนวโน้มในการแก้ไขด้วยการให้ความรู้และวิธีการแสวงหาความรู้ (3) เพราะสติและสมาธิมีกำลังอ่อน ซึ่งไม่เพียงพอต่อการรักษาศีล เจริญสติและสมาธิมากขึ้น

ตามแนวทางของทฤษฎีนี้ พระสงฆ์สามารถป้องกันการต้องอับติไว้ก่อน โดยการพิจารณา กลุ่มบุคคลที่มีแนวโน้มในการกระทำผิด พระภิกษุในพระธรรมวินัยนี้แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ (1) ปุถุชน (2) พระเสขะ (3) พระอเสขะ ปุถุชนคือพระภิกษุผู้ยังมิได้บรรลุเป็นพระอริยบุคคลขั้นใดขั้นหนึ่ง ซึ่งกำลังฝึกฝนตนเองเพื่อให้เป็นพระอริยบุคคล พระเสขะคือพระภิกษุผู้ยังต้องศึกษาจนกว่าจะเป็นพระอรหันต์ ส่วนพระอเสขะคือพระผู้จบการศึกษาแล้ว ได้แก่ พระผู้บรรลุพระอรหัตตผลหรือพระอรหันต์

พระภิกษุผู้เป็นปุถุชนยังมีกิเลสผลักดันให้กระทำผิด จึงมีแนวโน้มในการละเมิดสิกขาบท และต้องอับติได้ทุกเมื่อ ควรให้การศึกษาเกี่ยวกับพระวินัย สอนธรรมให้ละอายชั่วกลัวบาปและต้องสำรวมอินทรีย์ คือ การมีสติระวังตา เมื่อได้เห็นรูป การมีสติระวังหู เมื่อได้ยินเสียง การมีสติระวัง

จมูก เมื่อได้ดมกลิ่น การมีสติระวังลิ้น เมื่อได้ลิ้มรส การมีสติระวังกาย เมื่อได้สัมผัส และการมีสติระวังใจ เมื่อถูกต้องธรรมารมณฺ์ นอกจากนี้ หมั่นฝึกจิตใจให้ได้สมาธิจนถึงขั้นฌานและมีความสุขใน ความสงบจนไม่ต้องอยู่ใต้อำนาจของกิเลสและบรรลุปิัสสนาญาณเป็นเหตุให้ละกิเลสได้หมดสิ้น พระเสขะที่เป็นอริยบุคคลชั้นโสดาบันขึ้นไป ควรให้การศึกษาเกี่ยวกับพระวินัยและสํารวมอินทริย และหมั่นเจริญปัญญาให้ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ ส่วนพระอรหันต์เป็นผู้ไม่มีกิเลสชักนำให้กระทำผิด จึงไม่มีแนวโน้มในการกระทำผิดและไม่ต้องอาบัติเพราะถูกใจทว่าได้ละเมตสิกขาบทบางข้อ แต่อาจจะ ละเมตสิกขาบทบางประเภทและต้องอาบัติ เช่น เรื่องการไม่ช่วยทำธุระสงฆ์ เป็นต้น จึงควรให้ การศึกษาเกี่ยวกับพระวินัยจนมีความรอบรู้เกี่ยวกับพระวินัย จึงเป็นการป้องกันการกระทำผิดตาม แนวทางของทฤษฎีการแก้ไขฟื้นฟู

เมื่อพิจารณาตามแนวทางของทฤษฎี ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมอาจเป็นตัวผลักดันให้ต้อง อาบัติ นอกเหนือจากปัจจัยที่ปรากฏในคัมภีร์ปรีวาร พระพุทธเจ้าจึงบัญญัติกฎเกณฑ์และปรับ อาบัติโดยมิให้เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมที่อาจทำให้ต้องอาบัติ ฉะนั้น ตามมุมมองนี้ พระพุทธเจ้า น่าจะทรงเห็นว่า สภาพแวดล้อมของภิกษุเป็นปัจจัยให้พระภิกษุต้องอาบัติได้ จึงบัญญัติกฎเกณฑ์ เพื่อมิให้นำตนเองเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นเหตุให้อาสวะกิเลสเกิด จำแนกได้ 3 ประเภท ได้แก่ บุคคล สถานที่ และบริวาร

1) บุคคล ได้แก่ บุคคลซึ่งอาจเป็นภัยต่อการประพฤติพรหมจรรย์ และการสํารวมระวังทาง ทวารต่างๆ ขยายความได้ดังนี้

(1) พระวินัยบัญญัติห้ามมิให้เกี่ยวข้องกับบุคคลบางประเภท ปัจจัยด้าน สภาพแวดล้อมอาจเป็นตัวผลักดันให้ต้องอาบัติ นอกเหนือจากปัจจัยที่ปรากฏในคัมภีร์ปรีวาร พระพุทธเจ้าจึงบัญญัติกฎเกณฑ์และปรับอาบัติโดยมิให้เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมเหล่านั้น ในทาง พระพุทธศาสนาเรียกว่า อโคจร คำว่า อโคจร หมายถึง บุคคลที่พระภิกษุไม่ควรไปหา เช่น หญิง แพศยา หญิงหม้าย พระภิกษุณี สาวเทื้อคือสาวแก่ กล่าวโดยสรุปก็คือผู้หญิง อีกอย่างหนึ่ง อโค จร หมายถึง สถานที่ไม่ควรไป ได้แก่ สถานที่ซึ่งเป็นแหล่งอบายมุข ก่อให้เกิดกิเลสและเป็นภัยต่อ

ภาพลักษณ์ เช่น ร้านสุรา เป็นต้น การไม่ไปสู่อุทโธกรทำให้ศีลของพระภิกษุบริสุทธิ์⁷⁵ เพราะการไปสู่อุทโธกร ก็คือการนำพาตัวเองไปอยู่ในสถานการณ์ที่ล่อแหลมหรือเปิดโอกาสให้ต้องอาบัติ เช่น การอยู่กับสตรีในชายคาเดียวกันสองต่อสอง แม้ไม่มีการล่วงละเมิดทางกายหรือวาจาใดๆ หรือไม่ทราบว่าคุณอยู่กับสตรีก็เป็นอาบัติปาจิตตีย์ หรือแม้กระทั่งการสอนธรรมในที่อยู่ของพระภิกษุณี เมื่อพระอาทิตย์ตกแล้ว ต้องอาบัติปาจิตตีย์ เป็นต้น การป้องกันไม่ให้ตัวเองต้องอาบัติ ต้องละเว้นไปสู่อุทโธกรอย่างเด็ดขาด หากมีความจำเป็น ให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ตามนัยสิกขาบทนั้นๆ จึงจะไม่ต้องอาบัติ ด้วยเหตุนี้ ห้ามมิให้ผู้หญิง ที่เป็นพระภิกษุณีและหญิงชาวบ้านนอนในที่ที่มีหลังคามุงบังเดียวกัน แม้เพียงคืนเดียวก็ปรับอาบัติ ห้ามมิให้นั่งในที่รโหฐานคือลับตาหรือลับหูสองต่อสอง เพราะการนอนหรือการนั่งกับผู้หญิงนั้น อาจเสพเมถุนกันหรือเกี่ยวพาราสีกันเหมือนอย่างชายหนุ่มหญิงสาว หากมิได้มีพฤติกรรมดังกล่าว ก็อาจจะถูกชาวบ้านตำหนิและเสื่อมศรัทธา นอกจากนี้ มีพุทธบัญญัติมิให้พระภิกษุนอนร่วมกับอนุสัมบันซึ่งมิใช่ผู้หญิงเกิน 3 คืน เพื่อมิให้พระภิกษุแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมกับสมณะทั้งทางกายและทางวาจา ซึ่งเป็นการป้องกันการคลุกคลีกับคฤหัสถ์อย่างไม่สมควร

(2) พระวินัยบัญญัติห้ามมิให้มีพฤติกรรมบางอย่าง เป็นต้นว่า กำหนดอาบัติมิให้พระภิกษุเล่นศึกคะนองกัน ซึ่งจะทำลายความเคารพซึ่งกันและกัน มีผลต่อการแนะนำสั่งสอนและการเชื่อฟัง มิให้พระภิกษุมีพฤติกรรมรุนแรง เพื่อป้องกันมิให้เกิดความรุนแรงในชุมชนสงฆ์ มิให้ปองร้ายซึ่งกันและกัน เพื่อทำให้ชุมชนสงฆ์มีความสุข มิให้ปกปิดอาบัติของตนและของผู้อื่น เพื่อป้องกันมิให้ชุมชนสงฆ์เต็มไปด้วยพระภิกษุอลัชชี สภาพแวดล้อมที่มีการเล่นคะนองกัน มีพฤติกรรมที่รุนแรง มีการใส่ร้ายกันและกัน และมีพฤติกรรมที่ปกปิดอาบัติของตนและของผู้อื่น อาจทำให้พระภิกษุที่ยังไม่ต้องอาบัติจะต้องอาบัติ และพระภิกษุที่ต้องอาบัติแล้วก็ต้องอาบัติซ้ำอีก

(3) พระวินัยบัญญัติให้ปฏิบัติกับบุคคลโดยเฉพาะคฤหัสถ์ได้อย่างถูกต้อง เนื่องจากพระภิกษุดำเนินชีวิตด้วยปัจจัย 4 ที่คฤหัสถ์ถวาย บางคราวจึงปฏิบัติต่อคฤหัสถ์อย่างไม่ถูกต้อง โดยเป็นการเบียดเบียนและทำให้คฤหัสถ์ลำบากใจบ้าง พากันหนีพระภิกษุเพราะมีความกลัวบ้าง พระพุทธเจ้าจึงกำหนดอาบัติ โดยมีให้ขอวัสสุกก่อสร้างมากเกินไปบ้าง มิให้ออกปากทวงและแสดงตัว

⁷⁵ นอกเหนือจากการสำรวมในปาริสุทธิศีล 4 การสำรวมศีลในพระปาติโมกข์ ความเพียบพร้อมด้วยอาจารย์คือ มารยาทหรือความประพฤติดี การเห็นโทษเพียงเล็กน้อยว่าเป็นภัย การสมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลาย (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 12 ข้อ 64 หน้า 65)

ให้ไวยวัจกรเห็นเกินจำนวนครั้งที่กำหนดบ้าง มิให้ทำตนเจ้าก็เจ้าการกำหนดให้ทายกทายิกาถวาย จีวรที่มีราคาแพงตามที่ตน (พระภิกษุ) ต้องการบ้าง ฉะนั้นการดำเนินชีวิตด้วยการอาศัยผู้อื่นทำให้ อื้อต่อกรต้องอาบัติ พระภิกษุจึงต้องปฏิบัติให้ถูกต้องเหมาะสม จะไม่ต้องอาบัติ

2) เสนาสนะ

พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตเสนาสนะที่เหมาะสมสำหรับพระสงฆ์ ในขณะที่เดียวกันก็ให้พระสงฆ์ หลีกเลี้ยงสถานที่ที่ไม่เหมาะสม เช่น ในกองทัพ ซึ่งอาจทำให้พระภิกษุมีใจฮึกเหิมหรือแสดงกิริยาที่ไม่เหมาะสมกับความเป็นพระภิกษุออกมา รวมไปถึงการวิพากษ์วิจารณ์เรื่องต่างๆซึ่งถือเป็นดิรัจฉาน กถา (พระมหาโพธิวงศาจารย์, 2561, หน้า 292) ในพระราชนิเวศน์ซึ่งเป็นที่ประทับส่วนพระองค์ ของพระราชอาวณโณได้รับนิมนต์ เพื่อป้องกันการกำหนดยินดีซึ่งไม่สมควรแก่พระภิกษุ (พระมหาโพธิวงศาจารย์, 2561, หน้า 348) หรือแม้แต่การเข้าไปในหมู่บ้านในเวลาวิกาลโดยที่ไม่มี การบอกลาพระภิกษุอื่นเพื่อป้องกันไม่ให้พระภิกษุเที่ยวไปตามใจชอบในเวลาค่าคืน เหล่านี้ พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติกฎเกณฑ์เพื่อป้องกันไม่ให้พระภิกษุประพฤติตัวไม่เหมาะสม และเกิด ภาพลักษณ์เสียหายต่อคณะสงฆ์ หากละเมิดก็ต้องอาบัติ (พระมหาโพธิวงศาจารย์, 2561, หน้า 352)

3) บริหาร

พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระภิกษุมีบริหารต่างๆสำหรับเป็นอุปกรณ์การอุปโภคบริโภค เท่าที่จำเป็น ถึงกระนั้นก็มีกฎเกณฑ์กำหนดจำนวน ปริมาณ หรือคุณภาพที่แน่นอน เช่น การ กำหนดอาบัติห้ามมิให้เก็บจีวรและบาตรอื่นๆเกิน 10 วัน หากเก็บไว้เกินให้สละแก่ผู้อื่นเสีย จะได้ ไม่เป็นเหตุให้ต้องอาบัติอีก การกำหนดอาบัติมิให้มียืนและตั้งสูงเกินขนาดที่พระวินัยกำหนด ให้ตัด ขาเดียวหรือตั้งให้ได้ขนาดแล้วจึงใช้สอยจึงจะไม่เป็นเหตุให้ต้องอาบัติ การกำหนดอาบัติมิให้ทำเตียง หรือตั้งห่มนุ่น ให้รื้อออกแล้วใช้สอยจึงจะไม่เป็นเหตุให้ต้องอาบัติ นอกจากนั้น ยังมีกฎเกณฑ์ห้ามมิ ให้ใช้บริหารซึ่งผลิตจากวัตถุสิ่งของบางชนิดซึ่งเป็นของมีค่า เช่น ทอง เงิน รัตนชาติ แก้วมณี การกำหนดอาบัติห้ามมิให้มีกล่องเข็มที่ทำด้วยกระดูก งา เขาสัตว์ ของมีค่าเหล่านี้หากมีไว้ใน ครอบครอง พระวินัยกำหนดให้ทำลาย แต่หากเป็นของที่ใช้เป็นบริหารของพระสงฆ์ได้ ก็ให้สละแก่ พระภิกษุรูปเดียว แก่คณะหรือสงฆ์ก็ได้

บุคคล สถานที่ หรือบริหารซึ่งเป็นปัจจัยสนับสนุนความเฟื่องฟูของกิเลสยังมีอีกมากมายตาม ยุคสมัยอันเป็นผลของความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กฎเกณฑ์ในพระวินัยที่ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เมื่อ 2,500 กว่าปีมาแล้วจึงไม่อาจจะครอบคลุมวัตถุสิ่งของสถานที่ใน

ปัจจุบัน อันจะช่วยให้พระภิกษุหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม แต่ถึงกระนั้น พระพุทธเจ้าทรง
 ประทานหลักในการพิจารณาว่าบุคคล สถานที่ หรือบริหารใดจะเหมาะสมกับพระภิกษุสงฆ์หรือไม่
 ดังนี้

ดูกรโคตมี เธอพึงรู้ธรรมเหล่านี้ว่า ธรรมเหล่านี้เป็นไปเพื่อความกำหนด ไม่ใช่เพื่อ
 คลายความกำหนด เป็นไปเพื่อความประกอบไม่ใช่เพื่อความพราก เป็นไปเพื่อความสะสม
 ไม่ใช่เพื่อความไม่สะสม เป็นไปเพื่อความมกมาก ไม่ใช่เพื่อความมกน้อย เป็นไปเพื่อความไม่
 สันโดษ ไม่ใช่เพื่อความสันโดษ เป็นไปเพื่อความคลุกคลีด้วยหมู่ ไม่ใช่เพื่อความสงัด เป็นไป
 เพื่อความเกียจคร้าน ไม่ใช่เพื่อปรารภความเพียร เป็นไปเพื่อความเลี้ยงยาก ไม่ใช่เพื่อความ
 เลี้ยงง่าย ดูกรโคตมี เธอพึงทรงจำธรรมเหล่านั้นไว้โดยส่วนเดียวว่านั่นไม่ใช่ธรรม นั่นไม่ใช่
 วินัย นั่นไม่ใช่สัตตคุณ

ดูกรโคตมี อนึ่ง เธอพึงรู้ธรรมเหล่านี้ว่า ธรรมเหล่านี้เป็นไปเพื่อความคลาย
 กำหนด ไม่ใช่เพื่อมีความกำหนด เป็นไปเพื่อความพราก ไม่ใช่เพื่อความประกอบ เป็นไปเพื่อ
 ความไม่สะสม ไม่ใช่เพื่อความสะสม เป็นไปเพื่อความมกน้อย ไม่ใช่เพื่อความมกมาก เป็นไป
 เพื่อความสันโดษ ไม่ใช่เพื่อความไม่สันโดษ เป็นไปเพื่อความสงัด ไม่ใช่เพื่อความคลุกคลีด้วย
 หมู่ เป็นไปเพื่อปรารภความเพียร ไม่ใช่เพื่อความเกียจคร้าน เป็นไปเพื่อความเลี้ยงง่าย ไม่ใช่
 เพื่อความเลี้ยงยาก ดูกรโคตมี เธอพึงทรงจำธรรมเหล่านั้นไว้โดยส่วนเดียวว่านั่นเป็นธรรม
 นั่นเป็นวินัย นั่นเป็นสัตตคุณ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 เล่ม 7 ข้อ 406 หน้า 323-324)

จากพุทธพจน์ข้างต้น หากบุคคล สถานที่ หรือบริหารใดเสพแล้วทำให้เกิดความกำหนด ทำ
 ให้เกิดความสะสมพอกพูน ทำให้ผู้เสพเกิดความมกมาก เกิดโลภะ เกิดความต้องการทางวัตถุ เกิด
 ความพอใจในการคลุกคลีกับหมู่คณะ เกิดความเกียจคร้านในการศึกษาปฏิบัติ ทำให้อยู่ยากกินยาก
 สิ่งเหล่านั้นย่อมไม่ใช่บุคคล สถานที่ หรือบริหารที่ทรงอนุญาตให้พระภิกษุได้เสพ เช่นเดียวกับบุคคล
 สถานที่ หรือบริหารที่ทรงบัญญัติเป็นกฏเกณฑ์ห้ามไว้ในพระวินัย เพราะเสพแล้วเป็นปัจจัยให้เกิด
 กิเลสซึ่งแสดงออกมาเป็นการแสดงออกทางกายและวาจาที่ไม่เหมาะสม

4.2 วิธีการที่เกี่ยวกับการลงโทษ

ตามทฤษฎีนี้ผู้ต้องอาบัติสามารถเลือกหลีกเลี่ยงผลกระทบทางสังคมที่จะเกิดขึ้นกับตนเองได้
 โดยการยอมรับผิดและแก้ไขตนเอง ก่อนที่ผู้อื่นจะว่ากล่าวตักเตือนหรือโจทในที่ประชุมสงฆ์ ซึ่งทำให้
 เกิดความโกรธและความอับอาย ในการยอมรับผิดจะต้องทำด้วยการมองเห็นความผิดของตนเอง
 และเกิดความสำนึกผิดจริงๆ และต้องการชดเชยความผิดที่ตนได้ก่อขึ้นแก่ตนเองและสังคมสงฆ์ด้วย
 การยอมรับโทษจนกว่าตนเองหรือสังคมสงฆ์จะพอใจและคิดว่าจะไม่กระทำผิดอีก ส่วนการออกจาก

อาบัติจะต้องปฏิบัติด้วยความสำนึกและตั้งใจ เพื่อให้เกิดคุณธรรมต่างๆที่พระพุทธเจ้าทรงประสงค์ เช่น ความมีสติ ความละเอียดแก่ใจ ความเกรงกลัวต่อผลของกรรมชั่ว เป็นต้น ซึ่งส่งผลให้เลิกกระทำผิดและไม่ต้องอาบัติอย่างถาวร มิใช่สักว่ายอมรับผิดและยอมรับโทษให้ผ่านพ้นไปเท่านั้น เพราะการกระทำเช่นนั้นมิได้ส่งผลต่อการแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำผิดแต่อย่างใด ซึ่งในคัมภีร์ปริวารก็เน้นในประเด็นนี้เช่นกัน โดยกล่าวว่า ถ้าพระภิกษุต้องอาบัติและตั้งใจว่าจะไม่กระทำผิดอีก ก็ถือว่าได้ออกจากอาบัติแล้ว นัยตรงกันข้าม หากออกจากอาบัติด้วยใจที่ไม่ยอมรับผิด ถือว่ายังไม่ออกจากอาบัติ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 8 ข้อ 321 หน้า 425; อรรถกถาสมันตปาติกา (บาลี) เล่ม 3 ข้อ 321 หน้า 489-491) ซึ่งแสดงให้เห็นความสำคัญของการสำนึกผิดในขณะที่ถูกลงโทษ การลงโทษตามทฤษฎีการแก้ไขฟื้นฟูมี 3 อย่างคือ

4.2.1 การพ้นจากสภาพความเป็นพระภิกษุถาวร

ตามมุมมองของทฤษฎีการแก้ไขฟื้นฟูแสดงให้เห็นโอกาสที่พระวินัยมอบให้แก่ผู้ต้องอาบัติปาราชิก คณะและสังคมคฤหัสถ์ ดังนี้

1) พระสงฆ์ที่รู้ตัวว่าจะต้องอาบัติปาราชิกและมีความละเอียด พระวินัยอนุญาตให้บอกลาสิกขาแก่ผู้อื่น ซึ่งไม่จำกัดเฉพาะพระสงฆ์ด้วยกัน อาจเป็นฆราวาสที่สามารถเข้าใจความหมายถ้อยคำของผู้พูดได้และสามารถหาได้ง่าย และพระพุทธเจ้าอนุญาตให้บอกลาสิกขาได้หลายอย่าง โดยเปิดเผยความข้อเท็จจริง⁷⁶และบอกผู้อื่นเป็นต้นว่า ข้าพเจ้าบอกคืนพระพุทธเจ้า ข้าพเจ้าบอกคืนอันเตวาลิก ข้าพเจ้าบอกคืนเพื่อนพรหมจารี⁷⁷ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 1 ข้อ 51 หน้า 39)และกล่าวเป็นต้นว่า ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป ท่านจงทรงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นคฤหัสถ์ ดังนี้ (อรรถกถาสมันตปาติกา (บาลี) เล่ม 1 ข้อ 51 หน้า 298) เพียงเท่านี้ ผู้นั้นก็ได้เป็นพระภิกษุ และหากล่วงละเมิดสิกขาบท ก็ไม่ต้องอาบัติปาราชิก พระวินัยก็อนุญาตให้ผู้นั้นได้อุปสมบทในภายหลังได้อีก และมีโอกาสได้สวรรค์สมบัติและนิพพานสมบัติจากการศึกษาปฏิบัติธรรม นัยตรงกันข้าม ผู้ที่ไม่ละเอียดต้องอาบัติปาราชิกขณะเป็นพระสงฆ์ พระพุทธเจ้าไม่อนุญาตให้

⁷⁶ การกระสัน ไมยนิติ ปรรถนาจะสีก อิตถัต เปื่อนหาย รังเกียจเพศพระภิกษุเป็นต้น เรียกว่าเปิดเผยความข้อเท็จจริง

⁷⁷ ข้อสำคัญในการบอกลาสิกขา ต้องบอกด้วยปัจจุบันกาลและผู้ฟังเข้าใจความหมายได้ทันที

อุปสมบทอีก จึงไม่มีโอกาสได้นิพพานสมบัติ หากปิดบังและอยู่เป็นพระสงฆ์ต่อไป ทำให้ตกไปสู่อบายภูมิ

2) ในแนวทางของการแก้ไขฟื้นฟู พระวินัยเปิดโอกาสผู้รู้ตัวว่าต้องอาบัติปาราชิกแล้วได้บอกลาสิกขากับผู้อื่น ก่อนจะมีการโจทก์กันในที่ประชุมสงฆ์ ซึ่งการโจทก์อาบัติกันในที่ประชุมทำให้เกิดความอับอายต่อเพื่อนพรหมจารี ทั้งที่พระอุปัชฌาย์ อาจารย์หรือศิษย์หรือฆราวาสที่ได้รับทราบ โดยผู้ต้องอาบัติปาราชิกไม่ต้องบอกถึงการต้องอาบัติปาราชิกของตนให้ผู้อื่นรับรู้ เพียงบอกลาสิกขากับพระภิกษุรูปเดียว พระภิกษุเป็นคณะหรือกับสงฆ์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพอใจของผู้ต้องอาบัติ เพียงเท่านี้ ผู้เป็นสักขีพยานในการบอกลาสิกขาก็ไม่ทราบการต้องอาบัติปาราชิก ในอีกแนวทางหนึ่ง ผู้ต้องอาบัติปาราชิกอาจออกไปเป็นสามเณรหรือฆราวาส โดยมีให้ผู้อื่นรับรู้ เป็นอนุสัมบันผู้มีศีล 5 หรือศีล 8 จะได้ไม่ต้องอับอายพระสงฆ์และผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องอาบัติ สามารถดำรงชีวิตในชุมชนของพุทธศาสนิกชนได้อย่างปกติสุข

3) พระพุทธเจ้าอนุญาตให้ผู้ต้องอาบัติปาราชิกแล้ว ได้โอกาสพัฒนาธรรมของตนเองในขณะที่เป็นอนุสัมบันคือ เป็นคฤหัสถ์ผู้เป็นกัลยาณชนหรือเป็นสามเณร (อรรถกถาโมรฎปุณนิ เล่ม 1 หน้า 100) มองในแง่ของโอกาสจะเห็นว่า พระพุทธเจ้าประสงค์จะรักษาบุคคลเหล่านี้ไว้ในสถานะอื่นๆ ซึ่งสามารถเป็นกำลังช่วยเหลือกิจการของพระศาสนาได้ กล่าวคือ เป็นคฤหัสถ์ผู้นับถือพระพุทธศาสนาซึ่งให้การอุปถัมภ์ปัจจัยสี่แก่พระภิกษุสามเณร ได้แก่ อาหารบิณฑบาต จีวรสำหรับนุ่งห่ม เสนาสนะที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค

การอุปถัมภ์ปัจจัยสี่ดังกล่าว ทำให้ผู้ต้องอาบัติปาราชิกยังมีปฏิสัมพันธ์กับสงฆ์อยู่เนืองๆ มิได้ถูกกำจัดออกไปจากความเป็นพุทธศาสนิกชนอย่างสิ้นเชิง ซึ่งมีโอกาสได้ประโยชน์จากธรรมที่ได้รับจากพระสงฆ์ที่ตนเองได้อุปฐาก ได้สมาทานรักษาศีล 5 ดำรงเป็นกัลยาณชน บางพวกก็สมาทานรักษาศีล 8 หรือศีลอุโบสถ ดำรงตนเป็นอุบาสก หรือบางพวกสมาทานรักษาศีล 10 ดำรงตนเป็นสามเณร ซึ่งแต่ละสถานะก็มีข้อปฏิบัติที่ละเอียดและหยาบแตกต่างกัน ผู้ที่สมาทานรักษาศีล 5 มีข้อปฏิบัติที่หยาบกว่าผู้ที่สมาทานรักษาศีล 8 และผู้ที่สมาทานรักษาศีล 8 มีข้อปฏิบัติที่หยาบกว่าผู้ที่สมาทานรักษาศีล 10 และหากมองถึงการขัดเกลากิเลส ผู้ที่รักษาศีล 10 มีข้อปฏิบัติที่สามารถขัดเกลากิเลสได้มากกว่าผู้ที่สมาทานรักษาศีล 8 และศีล 5 ตามลำดับ

หากพระพุทธเจ้ามิได้ให้โอกาสแก่บุคคลผู้ต้องอาบัติปาราชิก ก็อาจทำให้กลายเป็นผู้ไม่มีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งหรือหันไปนับถือศาสนาอื่น ทำให้พระพุทธศาสนาสูญเสียพุทธบริษัท เมื่อ

พระพุทธรเจ้าเปิดโอกาสให้บุคคลเหล่านี้เป็นหนึ่งในพุทธบริษัท นั้นหมายความว่า ได้มีโอกาสในการให้ทาน รักษาศีลและเจริญภาวนา ซึ่งยังผลให้ได้มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ และสามารถบรรลุเป็นพระอริยบุคคลหากได้ขัดเกลากิเลสอย่างต่อเนื่อง กล่าวโดยสรุปคือ พระพุทธรเจ้าให้โอกาสผู้ต้องอาบัติปาราชิกได้เป็นหนึ่งในพุทธบริษัท ซึ่งมีโอกาสในการพัฒนาธรรม จนได้สวรรค์สมบัติและอริยสมบัติ (อรรถกถาโมรณปุรณี (บาลี) เล่ม 1 ข้อ 52 หน้า 60)

4) มองการให้โอกาสแก่ส่วนรวมจะเห็นว่า ผู้ต้องอาบัติปาราชิกคือผู้กระทำผิดร้ายแรงสูญเสียคุณสมบัติความเป็นพระภิกษุอย่างสิ้นเชิงและได้ทำลายความไว้วางใจของคณะสงฆ์อย่างหมดสิ้น คณะสงฆ์จึงไม่ไว้วางใจให้อยู่ในคณะสงฆ์ หากปล่อยให้ผู้ทุศีลอยู่ในคณะสงฆ์ ความบริสุทธิ์โดยส่วนรวมจะเกิดขึ้นไม่ได้ ทำให้สังฆกรรมใช้การไม่ได้หรือเป็นโมฆะ เช่น ผู้ต้องอาบัติปาราชิกเป็นรูปที่ 10 ในคณะสงฆ์ทศวรรค ทำให้ผู้อยู่สมทบไม่เป็นพระภิกษุ เพราะผู้ต้องอาบัติปาราชิกได้เป็นอนุสัมบันคือเป็นคฤหัสถ์ซึ่งมิใช่เป็นพระภิกษุแล้ว

การปล่อยให้บุคคลเหล่านี้อยู่ในสงฆ์มีแนวโน้มจะเบียดเบียนภิกษุผู้มีศีลให้ได้รับความเดือดร้อนทั้งทางกายและใจ และอาจก่อความเสียหายซ้ำอีก ซึ่งเป็นการทำลายศรัทธาของพุทธศาสนิกชนและทำให้ผู้มีศรัทธาคลอนแคลนเลิกอุปถัมภ์ปัจจัยสี่แก่พระภิกษุผู้มีศีล ทั้งคฤหัสถ์ยังสูญเสียประโยชน์จากธรรมที่ควรได้รับจากพระสงฆ์ผู้มีศีล และทำให้พระภิกษุผู้มีศีลได้รับความลำบากด้วยปัจจัยสี่ นอกจากนี้อาจรวมกลุ่มกันเป็นอธรรมวาทีและมีจำนวนมากและมีความเข้มแข็งอาจรวมเป็นพรรคพวกได้ คณะสงฆ์จะเต็มไปด้วยอธรรมวาที พวกนี้สั่งสอนนอกธรรมนอกวินัยส่งผลต่อความมั่นคงของพระศาสนา และคฤหัสถ์สูญเสียประโยชน์ที่ควรได้จากธรรม

การกำจัดผู้ต้องอาบัติปาราชิกออกไป เป็นการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อโอกาสแก่การปฏิบัติธรรมของปัจเจกชน สังคมสงฆ์ส่วนรวมและสังคมคฤหัสถ์ ช่วยปกป้องคุ้มครองผู้มีศีลไม่ได้รับความเดือดร้อน จะได้มีสมาธิต่อการศึกษาปฏิบัติธรรมอย่างเต็มที่ ช่วยให้สังฆกรรมใช้การได้ ไม่เป็นโมฆะ อีกทั้งช่วยปกป้องพระศาสนาให้มั่นคง ซึ่งเอื้อประโยชน์แก่ผู้ต้องการเข้ามาศึกษาและปฏิบัติธรรมในพระศาสนา

4.2.2 การประพตวิภูฐานวิธี

ตามมุมมองของทฤษฎีการแก้ไขฟื้นฟู วิภูฐานวิธีเป็นการกันออกจากคณะสงฆ์ชั่วคราว ทำให้ผู้ต้องอาบัติได้ทบทวนความผิดที่ตนเองกระทำด้วยการฝึกฝนตนเองอย่างเข้มข้นจะได้สำนึกและตั้งใจแก้ไขตนเอง ผู้ต้องอาบัติต้องร้องขอการแก้ไขตนเองกับสงฆ์และคณะสงฆ์ให้โอกาสในการออกจาก

อาบัติด้วยข้อปฏิบัติที่เหมาะสมกับความผิด ผู้ที่ต้องอาบัติสังฆาติเสสแล้วปกปิดไว้ จะต้องเข้าสู่กระบวนการฝึกฝนด้วยการอยู่ปริวาส การประพุดิมนัต และอัพภาน ซึ่งมีขั้นตอนและใช้เวลามากกว่าผู้ที่ต้องอาบัติแล้วเปิดเผยทันที เป็นต้น นอกจากนี้ ในระหว่างที่ออกจากอาบัติ ผู้มีความตั้งใจ มีความสำนึกในการแก้ไขตัวเอง ย่อมปฏิบัติตามระเบียบอย่างเคร่งครัด โดยมีให้ละเมิดแม้ระเบียบที่มีโทษเพียงเล็กน้อย จากนั้น เมื่อผู้ต้องอาบัติได้ผ่านขั้นตอนตามจำนวนเวลาที่พระวินัยกำหนดจนเป็นที่พอใจแก่สงฆ์ สงฆ์จึงให้โอกาสด้วยการให้ผ่านการฝึกฝนและเข้าสู่กระบวนการในลำดับถัดไป หากไม่สามารถปฏิบัติตามระเบียบ พระวินัยให้โอกาสแก่ผู้ต้องอาบัติได้สารภาพความผิดและร้องขอข้อปฏิบัติเพื่อแก้ไขความผิดพลาดในระหว่างการฝึกฝน เมื่อฝึกฝนตนเองเพิ่มเติมแล้วจึงเข้าสู่กระบวนการลำดับถัดไปและขอให้สงฆ์ระงับอาบัติในที่สุด กระบวนการฝึกฝนตนเองดังกล่าวมีลักษณะดังนี้

1) การคัดแยกพระภิกษุออกเป็นสถานะต่างๆ ในเบื้องต้น จะคัดแยกพระภิกษุผู้ต้องอาบัติผู้เข้าสู่กระบวนการฝึกฝนให้มีสถานะแตกต่างจากพระภิกษุปกติให้มีสถานะเป็นพระภิกษุไม่ปกติ เพื่อเตรียมการฝึกฝนตนเองอย่างเข้มข้นและมากกว่าพระภิกษุปกติทั่วไป ซึ่งพระภิกษุผู้ถูกคัดแยกมิได้อยู่ตามลำพัง ยังคงอาศัยอยู่ร่วมกับพระภิกษุทั่วไป สังเกตได้จากข้อวัตรหรือระเบียบที่ต้องปฏิบัติ ซึ่งระบุไว้ว่า ห้ามมิให้นอนร่วมในสถานที่มีหลังคาเดียวกันกับพระภิกษุปกติ ห้ามมิให้นั่งบนอาสนะในขณะที่พระภิกษุปกตินั่งบนพื้นดิน เป็นต้น แต่ข้อวัตรต่างๆจะเป็นตัวบ่งชี้ว่าเป็นพระภิกษุที่มีสถานะไม่ปกติ ซึ่งสามารถสังเกตได้ด้วยพฤติกรรม เป็นต้นว่า พระภิกษุผู้มีพรรษามากนั่งในลำดับถัดไปจากพระภิกษุนวกะ ซึ่งโดยปกติจะนั่งลำดับก่อนหน้า พระภิกษุไม่ปกติจะไม่เดินจงกรมในที่เดียวกับพระภิกษุปกติ ซึ่งโดยปกติสามารถเดินจงกรมในที่เดียวกันได้ พระภิกษุไม่ปกติจะรู้ข้อควรปฏิบัติและไม่ควรปฏิบัติและพยายามรักษาโดยไม่ละเมิดข้อวัตรต่างๆที่ตนได้สมาทาน

ส่วนพระภิกษุทั่วไปที่ได้รับรู้สถานะดังกล่าวจากพฤติกรรม จะได้ให้ความช่วยเหลือในการปรับปรุงพฤติกรรมให้เร็วขึ้น เช่น งดการกราบไหว้ เพราะรู้ว่าผู้รับการฝึกฝนอบรมจะรับการไหว้มิได้ งดนั่งบนอาสนะเดียวกัน เพราะรู้ว่าผู้รับการฝึกฝนอบรมจะนั่งอาสนะเดียวกับพระภิกษุปกติมิได้ งดเป็นปัจฉาสมณะ เพราะรู้ว่าผู้รับการฝึกฝนอบรมจะมีปัจฉาสมณะมิได้ มิให้พระภิกษุไม่ปกติอยู่ลำพัง เพราะรู้ว่าผู้รับการฝึกฝนอบรมจะอยู่ในอาวาสผู้เดียวมิได้ เป็นต้น การมิได้รับรู้สถานะ ทำให้พระภิกษุผู้ฝึกฝนอบรมต้องอาบัติ ทำให้วันรับโทษเป็นโมฆะ และเป็นเหตุให้การปรับพฤติกรรมล่าช้า จะต้องปรับพฤติกรรมต่อไปอีก ถึงแม้ผู้ฝึกฝนอบรมจะอาศัยอยู่ในอาวาสกับพระภิกษุปกติก็ตาม แต่พระวินัยก็ห้ามมิให้นอนร่วมภายใต้หลังคาเดียวกันหรือมิให้นั่งบนอาสนะเดียวกัน จึงป้องกันการ

คบเพื่อนสมาชิกต้องอาบัติและหากมองว่า การจับสิ้นกระบวนการฝึกฝนอบรมคือการทำให้ผู้ต้องอาบัติแก้ไขตนเองได้ การปล่อยให้พระภิกษุปกติคบค้าสมาคมกับผู้กำลังอยู่ในระหว่างฝึกฝนอบรมซึ่งยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างสมบูรณ์ อาจเลียนแบบพฤติกรรมทั้งที่ดีและไม่ดีของผู้กำลังฝึกฝนอบรม และอาจพอใจการต้องอาบัติ

ในฝ่ายของคณะสงฆ์ เมื่อรู้สถานะผ่านพฤติกรรมต่างๆจะได้ให้ความช่วยเหลือ โดยการตักเตือนเมื่อได้ละเมิดข้อวัตรและจะได้ประเมินพฤติกรรมต่างๆเมื่อมีการร้องขอเพื่อเข้าสู่กระบวนการลำดับถัดไปหรือเมื่อมีการระงับการฝึกฝนอบรม อย่างไรก็ตาม การคัดแยกดังกล่าวเพียงให้รู้พระภิกษุที่มีสถานะปกติและไม่ปกติเท่านั้น มิได้รู้ถึงความก้าวหน้าในการฝึกฝนอบรมแต่อย่างใด ซึ่งจะต้องคัดแยกให้ละเอียดออกไปอีก

ภายในกลุ่มของผู้ฝึกฝนอบรม ยังสามารถแยกย่อยออกเป็นกลุ่มต่างๆ ดังนี้

(1) พระภิกษุผู้อยู่ปริวาส คือผู้ที่ต้องอาบัติสังฆาติเสสและปกปิดไว้ จึงต้องรับการฝึกฝนอบรมมากขึ้นกว่าผู้ที่มีได้ปกปิด

(2) พระภิกษุผู้ประพฤติมานัต คือผู้รับการฝึกอบรมเพราะต้องอาบัติสังฆาติเสสและมีได้ปกปิดไว้บ้างและผู้อยู่ปริวาสแล้วบ้าง

(3) พระภิกษุผู้ควรแก่การอัฏฐาน คือผู้รับการฝึกอบรมอย่างเพียงพอแล้วและเตรียมตัวเพื่อคืนสถานภาพเป็นพระภิกษุปกติอีก

(4) พระภิกษุฝึกฝนอบรมจิตซ้ำอีก คือผู้มีความพลาดพลั้งในระหว่างการฝึกฝนอบรมจิต จึงต้องใช้เวลามากกว่าปกติ บางรูปต้องอาบัติแล้วปกปิด ก็วนกลับไปอยู่ในสถานะพระภิกษุผู้อยู่ปริวาส บางรูปต้องอาบัติและไม่ปกปิด ก็วนกลับไปอยู่ในสถานะของผู้ประพฤติมานัต หากผิดพลาดอีก การฝึกฝนอบรมก็จะวนเป็นวัฏจักรอย่างนี้ต่อไปจนกว่าจะผ่านการฝึกฝนอบรมในแต่ละขั้นตอน

ในการออกจากอาบัติ กระบวนการที่ 1 และที่ 4 อาจเกิดขึ้นหรือไม่ก็ได้ ขึ้นอยู่กับความตั้งใจ ความใส่ใจของพระภิกษุผู้ต้องอาบัติเอง กระบวนการฝึกอบรมดังกล่าวจึงมีไว้เพื่อรองรับบุคคลที่แตกต่างกัน ส่วนกระบวนการที่ 2 และที่ 4 เป็นกระบวนการมาตรฐานสำหรับพระภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาติเสสทุกรูป ภิกษุในแต่ละกลุ่มมีสถานะที่แตกต่างกัน พระวินัยกำหนดให้ขนานรวมกันตั้งแต่ 2 รูปภายใต้หลังคาเดียวกันไม่ได้ เพื่อให้จิตจดจ่อกับการแก้ไขตนเอง โดยการทบทวนความผิดที่ได้กระทำ และปฏิบัติตามระเบียบอย่างเคร่งครัด เพื่อให้การฝึกฝนตนเองสัมฤทธิ์ผล

การนอนรวมกันอาจเป็นอุปสรรคต่อการแก้ไขตนเองของกันและกัน พระวินัยจึงห้ามทั้งหมด และเมื่อพิจารณาข้อวัตรต่างๆจะเห็นว่า ผู้มีสถานะต่างกันจะปฏิบัติเหมือนกันมิได้ ทำให้ง่ายต่อการแบ่งกลุ่มตามความก้าวหน้าในการฝึกอบรม

2) การกำหนดให้อยู่ในสถานที่ที่มีพระภิกษุปกติ พระวินัยกำหนดให้ผู้เข้าฝึกอบรมอยู่ในอารามหรือในสถานที่อื่นๆ ซึ่งมีพระภิกษุอย่างน้อย 1 รูปหรือ 5 รูปแล้วแต่กรณี เพื่อให้ความช่วยเหลือเมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมต้องอาบัติ กล่าวคือ ผู้รับการฝึกอบรมสามารถแสดงอาบัติกับพระภิกษุปกติซึ่งมิได้ต้องอาบัติเพราะละเมิดสิกขาบทเดียวกัน หากอยู่ตามลำพังและได้กระทำผิดอาบัตินั้นก็จะพอกพูนและหมักหมมมากยิ่งขึ้น เพราะไม่ได้แสดงอาบัติกับพระภิกษุรูปใด ในประเด็นนี้แสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าเข้าใจความธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งอาจปฏิบัติผิดพลาดในระหว่างการฝึกฝน จึงกำหนดผู้ช่วยเหลือเพื่อการแก้ไขข้อผิดพลาดนั้นด้วย ถือว่าเป็นการขัดเกลาในระหว่างการฝึกฝน

ในระหว่างการออกจากอาบัติ พระภิกษุปกติอาจให้ความช่วยเหลือผู้รับการฝึกอบรมให้สามารถปฏิบัติตามขั้นตอนของการฝึกฝนอบรมได้อย่างสะดวก โดยให้การแนะนำเกี่ยวกับข้อปฏิบัติในระหว่างฝึกอบรม และในบางกรณีเมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมเดินทางไกลและคาดว่าจะกลับไม่ทันภายในวันนั้น พระภิกษุปกติที่อยู่ด้วยกันสามารถเดินทางไปกับผู้ฝึกฝนอบรมซึ่งช่วยป้องกันการต้องอาบัติ และทำให้วันที่ได้ฝึกฝนอบรมไม่เป็นโมฆะ ตามแนวทางของทฤษฎีการแก้ไขฟื้นฟู พระภิกษุปกติเป็นผู้ช่วยให้ผู้รับการฝึกอบรมได้แก้ไขตนเอง ให้การแนะนำและป้องกันมิให้ต้องอาบัติ

3) การเตรียมความพร้อมในขณะฝึกฝนอบรมจิต ผู้เข้ารับการฝึกฝนอบรมจะต้องสงบกายและสงบวาจา โดยห้ามก่อความทะเลาะวิวาท ห้ามมิให้ตำหนิสังฆกรรมและห้ามมิให้ตำหนิสงฆ์ผู้ควบคุมการฝึกฝนอบรม รวมทั้งมิให้โจทหาขัติพระภิกษุรูปอื่น เพื่อให้จิตมีสมาธิและมีความพร้อมต่อการศึกษา ได้ทบทวนความผิดพลาดที่ผ่านมา จดจ่อกับการปฏิบัติตามระเบียบอย่างเคร่งครัด ความวุ่นวายที่เกิดขึ้นในขณะฝึกฝนอบรม ทำให้ไม่มีสมาธิในการแก้ไขตนเอง เมื่อจิตไม่มีสมาธิปัญญาที่ทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปตามวัตถุประสงค์ของการฝึกฝนอบรมจึงไม่เกิดขึ้น

4) การจำกัดความสามารถต่างๆ เช่น ห้ามมิให้การอุปสมบท ห้ามให้นิสัยแก่พระภิกษุอาคันตุกะ ห้ามรับหน้าที่สอนพระภิกษุณี พระวินัยธร เป็นต้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 6 ข้อ 89 หน้า 173-174) เพื่อการลดทิวามานะความถือตัวว่าเป็นพระอุปัชฌาย์และพระอาจารย์ผู้อยู่ในฐานะของปุชนียบุคคลซึ่งอาจไม่ยอมฝึกฝนตนเอง นอกจากนั้น

ยังจำกัดความสามารถพื้นฐานที่มีแก่พระภิกษุทั่วไป ให้เป็นพระภิกษุที่มีฐานะต่ำกว่าพระภิกษุผู้
 อุปสมบทใหม่ เพื่อลดทิวามานะของผู้ฝึกฝนอบรม การลดทิวามานะอาจจะเป็นวัตถุประสงค์ของการ
 จำกัดความสามารถหรือเพื่อรองรับการฝึกฝนอบรมก็ได้ ซึ่งเป็นการศึกษาทั้งหมด นอกจากนี้ การ
 จำกัดความสามารถบางอย่างทั้งของพระภิกษุทั่วไปและพระภิกษุผู้เป็นอุปัชฌาย์ อาจารย์และพระ
 วินัยธร จะช่วยตัดภาระต่างๆออกไป ผู้เข้ารับการฝึกฝนอบรมจะได้แก้ไขตนเองอย่างจริงจัง เพราะ
 การปฏิบัติหน้าที่ในระหว่างนี้ ทำให้ไม่ได้รับการฝึกฝนอบรมอย่างเต็มที่ เพราะเวลาถูกนำไปใช้ใน
 การปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ซึ่งน่าจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการฝึกอบรมด้วย

5) การบอกวัตรแก่พระภิกษุอาคันตุกะทุกรูปตลอดระยะเวลาในการฝึกอบรม เพื่อปลูก
 ความสำนึกให้เกิดขึ้นภายในจิตใจของพระภิกษุ ทั้งนี้จะต้องปฏิบัติด้วยความตั้งใจและมีจำนวน
 พระภิกษุอาคันตุกะที่เหมาะสม หากพระภิกษุอาคันตุกะมีจำนวนน้อยเกินไป ความสำนึกที่คาดหวัง
 อาจไม่เกิดขึ้น เพราะมิได้ปฏิบัติอย่างเพียงพอ หรือหากพระภิกษุอาคันตุกะมากเกินไป จะทำให้เกิด
 ความวุ่นวาย ความสำนึกซึ่งคาดหวังให้เกิดขึ้นในขณะที่บอกวัตรหรือหลังจากบอกวัตรจะไม่สัมฤทธิ์ผล
 เพียงสักว่าทำให้ไม่ต้องอาบัติเพราะละเมิดวัตรเท่านั้น

การอนุญาตให้หยุดพักไม่ต้องบอกวัตรเมื่อพระภิกษุอาคันตุกะมีจำนวนมากเกินไป แสดงให้
 เห็นความสำคัญของการชดเชยตนเอง ซึ่งจะต้องปฏิบัติอย่างพอดีและค่อยเป็นค่อยไป ไม่มาก
 เกินไปจนไม่อาจปฏิบัติให้สำเร็จได้ และมีใช้สักว่าปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ ในขณะที่บอกร้องต้องมีจิตสำนึก
 ความละอายใจเกิดขึ้นจริง นอกจากนี้ การบอกวัตร ช่วยให้พระภิกษุปกติทั่วไปได้รับรู้ ซึ่งจะได้
 ปฏิบัติต่อภิกษุผู้เข้ารับการฝึกฝนอบรมได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เช่น การไม่ขอนิสสัย การไม่กระทำ
 สามิจิกรรม เป็นต้น และพระภิกษุผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะได้ไม่ต้องละเมิดวัตรที่มีจำนวนมาก
 จึงทำให้กระบวนการฝึกฝนอบรมสิ้นสุดลง

6) ระยะเวลาในการอบรมจิตใจ ตามปกติผู้ที่ต้องอาบัติแล้วปกปิด จะต้องอยู่ปริวาสอย่าง
 น้อย 1 วัน หากสามารถพิสูจน์ตนเองโดยไม่ละเมิดระเบียบใดๆ สงฆ์ก็จะอนุมัติให้ประพุดิมาณต์ 6
 วันตามที่กำหนดไว้เดิม หากประพุดิมาณต์และประพุดิวัตรได้อย่างบริบูรณ์ พระสงฆ์ทั้ง 20 รูป
 จะพร้อมใจกันสวดอัphanระงับโทษให้ ทำให้ใช้ระยะเวลาในการฝึกฝนอบรมสั้น นัยตรงกันข้าม
 หากละเมิดระเบียบต่างๆในขณะที่อยู่ปริวาสก็ดี ประพุดิมาณต์ก็ดี หรือก่อนที่สงฆ์จะอัphan สงฆ์จะ
 ให้โอกาสในการฝึกฝนอบรมอย่างยาวนาน จนกว่าจะประพุดิปฏิบัติในทุกชั้นตอนได้อย่างสมบูรณ์
 กระบวนการฝึกฝนอบรมจึงจะสิ้นสุดลง จะเห็นว่า พระวินัยได้กำหนดเวลาการฝึกฝนอบรมขั้นต่ำไว้

และในขณะเดียวกันระยะเวลาในการฝึกฝนอบรมอาจเพิ่มขึ้นตามความก้าวหน้าหรือไม่ก้าวหน้าของผู้รับการฝึกฝนอบรม

4.2.2 การแสดงอาบัติ

พระภิกษุจะต้องแสดงอาบัติเมื่อต้องอาบัติอุลลัจจัยจนถึงอาบัติทุพภาสิต โดยมีสาระสำคัญว่า เมื่อพระภิกษุได้กระทำผิดแล้วรู้ตัว สารภาพผิด และบอกว่าจะไม่กระทำอีก กล่าวคือพระภิกษุหรือพระภิกษุณีแจ้งความผิดของตนแก่พระภิกษุรูปหนึ่ง คณะหรือสงฆ์ เพื่อสำรวมระวังต่อไป การแสดงอาบัติ จึงเป็นหนึ่งในหลักปฏิกรรมหรือการกระทำคืน หมายถึง การแก้ไขข้อผิดพลาด การกลับตัวให้เป็นคนดี พระพุทธศาสนามองว่า เป็นหลักในการพัฒนาคนด้วยการให้พัฒนากรรมของเขาเอง ด้วยการแก้ไข เพื่อพัฒนากรรมใหม่ให้ดียิ่งขึ้น ไม่มัวจมอยู่กับกรรมชั่วในอดีต ซึ่งทางธรรมถือว่าเป็นการเพิ่มพูนบาปอกุศลและปิดกั้นกุศลธรรมทั้งหลายและเพิ่มพูนความทุกข์ให้กับตนเอง แต่ให้อยู่กับปัญญา ค้นหาข้อบกพร่องของตนแล้วคิดปรับปรุงแก้ไขหรือคิดกลับตัวใหม่ เป็นผู้ไม่ประมาท มีแต่ความเจริญงอกงามและพัฒนาสู่ความสมบูรณ์ (พระพรหมคุณาภรณ์, 2558, หน้า 291)

ตามทฤษฎีการแก้ไขฟื้นฟูมองว่า การแสดงอาบัติเป็นการให้การศึกษาเพื่อแก้ไขพฤติกรรมไม่ดี โดยให้เรียนรู้ว่า เมื่อละเมิดอาบัติ ต้องรีบแก้ไขตนเองทันที ไม่ปล่อยให้ตนเองถลาลึกลงไปเรื่อยๆ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในพระสูตรว่า เมื่อพระภิกษุต้องอาบัติ ต้องรีบกระทำคืนอาบัตินั้น เหมือนเด็กผู้นอนหงายรีบชักมือกลับเมื่อโดนไฟฉะนั้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 12 ข้อ 496 หน้า 534) นอกจากนี้ ยังเป็นการอบรมจิตใจให้รับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น โดยให้โอกาสแก่พระภิกษุผู้มีจิตสำนึกได้พิสูจน์ตนเอง ด้วยคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้กับพระภิกษุผู้รับอาบัติ ซึ่งทำหน้าที่เป็นพยานรับรู้การแสดงอาบัติ ถ้ากระทำอีก ถือว่าผิดต่อตนเองและผู้อื่น ทำลายความไว้วางใจของเพื่อนสหธรรมิก พระวินัยเปิดโอกาสให้พระภิกษุผู้กระทำผิดเลือกที่จะแสดงอาบัติกับพระภิกษุผู้เป็นมิตรกับตน ไม่จำเป็นต้องแสดงอาบัติกับพระภิกษุผู้เป็นศัตรูกัน และสามารถเลือกจำนวนพระภิกษุผู้รับอาบัติได้ตามความพึงพอใจ คือ พระภิกษุรูปเดียว เป็นคณะคือพระภิกษุไม่เกิน 3 รูป หรือเป็นสงฆ์ก็ได้ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้กระทำผิดสะดวกใจในการสารภาพความผิด

4.3 การป้องกันการกระทำผิดซ้ำตามแนวทางของทฤษฎี

ตามมุมมองของทฤษฎีการแก้ไขฟื้นฟู การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดสามารถทำได้ด้วยการศึกษาอบรมจิตใจ โดยให้ความสำคัญแก่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วยการพิสูจน์ตนเองว่าจะไม่ต้องอาบัติซ้ำอีกและกลับเข้าสู่ชุมชนสงฆ์ได้อย่างเต็มภาคภูมิ ดำเนินอยู่ในมรรคาแห่งอริยบุคคล การศึกษาอบรมจิตใจในที่นี้ คือการศึกษาตามหลักไตรสิกขา เป็นการให้มีความเจริญในธรรมโดยกำจัดอัสวกิเลสซึ่งเป็นสาเหตุภายใน ป้องกันการต้องอาบัติซ้ำในอนาคต จึงกล่าวได้ว่า เป็นวิธีการปรับปรุงแก้ไขพระภิกษุผู้เคยต้องอาบัติอย่างยั่งยืน ตามคำสอนในพระพุทธศาสนา การกระทำผิดของมนุษย์เกิดจากจิตใจที่มีความโลภ ความโกรธและความหลง ทำให้ไม่รู้เท่าทันต้นตอและอุปาทานในเวทนาที่ได้รับทางอายตนะและนำไปสู่อกุศลกรรมบถในลักษณะต่างๆ เช่น การเสพเมถุน การลักทรัพย์ เป็นต้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 10 ข้อ 103 หน้า 61) การป้องกันการต้องอาบัติที่ดีที่สุดจึงต้องทำจิตใจให้อิสระจากกิเลสเครื่องเศร้าหมองต่างๆซึ่งเกิดจากอวิชชาคือความไม่รู้

คำว่า สิกขา ในภาษาบาลี และ ศึกษา ในภาษาสันสกฤต หมายถึง การศึกษา ในพระพุทธศาสนา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา หรืออริยสี่ลสิกขา อธิจิตตสิกขาและอธิปัญญาสิกขา ซึ่งพระภิกษุจะต้องฝึกตนอย่างเคร่งครัดให้มีอินทรีย์สังวรคือมีความสังวรระวังในทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เพื่อไม่ให้บาปอกุศลครอบงำจิตใจ (อริยสี่ลสิกขา) เพียรฝึกฝนจิตจนได้สมบัติ 8 ดวง⁷⁸ ซึ่งเป็นฐานของวิปัสสนา (อธิจิตตสิกขา) และอบรมปัญญาจนได้วิปัสสนาญาณ จนสามารถกำหนดรู้ไตรลักษณ์ (อธิปัญญาสิกขา) (อรรถกถาสมันตปาสาทิกา (บาลี) เล่ม 1 ข้อ 45 หน้า 292) ซึ่งมีความลึกซึ้งไปตามลำดับ ดังที่พระพุทธเจ้าได้เปรียบเทียบการศึกษาวาเสมีอนมหาสมุทร (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 7 ข้อ 385 หน้า 282) เมื่อได้ศึกษาตามหลักไตรสิกขา ก็ชื่อว่าได้ทำให้วิถีชีวิตของตนดำรงและเจริญอยู่ในอริยมรรคด้วย เช่น เมื่อบำเพ็ญศีลได้บริบูรณ์ กายและวาจาของพระภิกษุก็สุจริต เมื่อเจริญสมาธิได้บริบูรณ์ ความพยายาม สติ และสมาธิก็จะเข้าไปในทางที่ถูกต้องตั้งงาม ในระดับสูงขึ้นไป เมื่อเจริญปัญญาได้บริบูรณ์ ความคิดและความเห็นของพระภิกษุก็จะถูกต้องตั้งงาม

⁷⁸ รูปฌาน 4 อรูปฌาน 4

การศึกษากับวิถีชีวิตจึงเป็นสิ่งเดียวกัน ยิ่งศึกษามาก วิถีชีวิตก็เจริญอยู่ในอริยมรรคมาก ถ้าศึกษาน้อย วิถีชีวิตก็เจริญอยู่ในอริยมรรคน้อย (พระพรหมคุณาภรณ์, 2545, หน้า 4-5) ในแง่ของการกำจัดกิเลส ผลของการศึกษาในข้อศีล ทำให้ละกิเลสอย่างหยาบกล่าวคือ ทุจริตทางกายและวาจา ซึ่งละได้ชั่วคราว (ต้งคพทาน) ผลจากการฝึกจิตจนได้สมาธิจนถึงขั้นฌาน ทำให้ขมกิเลสอย่างละเอียดได้ (วิกขัมภนปทาน) และทำลายกิเลสอย่างละเอียดได้อย่างถอนรากถอนโคนด้วยวิปัสสนาญาณ (สมุทเททปทาน) และจบการศึกษา ได้ชื่อว่า พระอเสขะ เป็นพระอรหันต์ผู้ไม่ต้องศึกษาอีก

แม้พระอเสขะจะไม่ทำอกุศลกรรมหรือต้องอาบัติที่มีเหตุจากอัสวกิเลสใดๆอีก แต่ยังมีโอกาสต้องอาบัติที่เป็นปณณัตติวัชชะ เช่น สิกขาบทว่าด้วยการสร้างกุฎี สิกขาบทว่าด้วยการนอนร่วมกับอนุสัมบัน เป็นต้น (อรรถกถาโมรธปุรณี เล่ม 3 หน้า 469) อย่างไรก็ตาม ในพระไตรปิฎกแสดงไว้อย่างน่าสนใจว่า ถ้าพระภิกษุรักษาศีลซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับพรหมจรรย์ได้อย่างสมบูรณ์⁷⁹ แม้จะต้องอาบัติเล็กน้อย⁸⁰และออกจากอาบัติบ้าง บำเพ็ญสมาธิได้บางส่วน(ไม่สมบูรณ์) และบำเพ็ญปัญญาได้บางส่วน ก็สามารถบรรลุเป็นพระโสดาบันได้เป็นอย่างน้อย (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 20 ข้อ 87 หน้า 313) ฉะนั้น พระภิกษุทั้งหลายจึงต้องมีความสำรวมระมัดระวังในวินัยมิให้ต้องอาบัติใดๆ แม้ต้องอาบัติเล็กน้อยก็ออกจากอาบัติให้เรียบร้อย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁷⁹ คัมภีร์โมรธปุรณี อธิบายว่า อาทิตพรหมจริยานิ หมายถึง สิกขาบทที่เป็นมหาศีล 4 ซึ่งเป็นเบื้องต้นของมรรคพรหมจรรย์

⁸⁰ คัมภีร์โมรธปุรณี อธิบายว่า ชุททานุชุตทานิ หมายถึง สิกขาบททั้งหมด เว้นอาบัติปาราชิก 4 ข้อ

บทที่ 5

ความสัมพันธ์ระหว่างอาบัติและภาคีทั้ง 5

จากการศึกษาวิเคราะห์หาอาบัติในมุมมองของทฤษฎีการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้งและทฤษฎีการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟู ทำให้เห็นข้อดีของการออกจากอาบัติที่มีต่อภาคีทั้ง 5 จากตัวพระภิกษุผู้ต้องอาบัติ เพื่อนสหธรรมิก ชุมชนสงฆ์ คฤหัสถ์นอกคณะสงฆ์และพระศาสนา ในขณะเดียวกันก็แสดงให้เห็นถึงบทบาทของภาคีทั้ง 5 ในการป้องกันอาบัติด้วย ดังมีรายละเอียดดังนี้

5.1 ตัวพระภิกษุผู้ต้องอาบัติ

พระภิกษุซึ่งต้องอาบัติแล้วออกจากอาบัติอย่างถูกต้องตามพระวินัยย่อมได้ประโยชน์ 3 อย่าง ประการแรก พระภิกษุนั้นเป็นผู้บริสุทธิ์ตามพระวินัย เพราะการออกจากอาบัติจะยับยั้งอันตรายที่เกิดจากการต้องอาบัติ อันตรายนั้นหมายถึงการไม่ได้สวรรค์สมบัติและนิพพานสมบัติ ดังที่พระอรรถกถาจารย์กล่าวไว้ว่า อาบัติที่พระภิกษุจงใจละเมิดกฎเกณฑ์ของคณะสงฆ์จะทำอันตรายต่อสวรรค์และนิพพาน เมื่อออกจากอาบัติแล้ว อาบัติจึงไม่ทำอันตรายต่อสวรรค์และนิพพานได้เลย คำสอนนี้กระตุ้นให้พระภิกษุที่ต้องอาบัติจะต้องออกจากอาบัติเพื่อแก้ไขตนเอง ประการที่สอง พระภิกษุนั้นเป็นผู้มีคุณสมบัติตามที่พระวินัยต้องการ คือสามารถเข้าร่วมสังฆกรรมที่กำหนดให้ผู้เข้าร่วมเป็นผู้บริสุทธิ์ได้ โดยทำให้สังฆกรรมถูกต้อง ตัวอย่างเช่น สามารถเข้าร่วมอุโบสถและปวารณา ซึ่งกำหนดให้ผู้เข้าร่วมเป็นผู้บริสุทธิ์ปราศจากอาบัติใดๆ ฉะนั้น ข้อนี้จึงมีผลดีแก่ผู้ออกจากอาบัติในด้านการมีคุณสมบัติในการเข้าร่วมสังฆกรรม ประการที่สาม พระภิกษุนั้นได้เรียนรู้และสำนึกผิดผ่านกระบวนการออกจากอาบัติด้วยวิธีการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นวิธีการที่ทำให้เกรงกลัวและเข็ดหลาบหรือได้มีโอกาสทบทวนการต้องอาบัติของตน ได้ปลุกฝังคุณธรรมอื่นๆที่เกิดจากการปฏิบัติตามวิธีการต่างๆ ล้วนเป็นไปเพื่อการแก้ไขพฤติกรรมที่ต้องอาบัติทั้งสิ้น ผลที่คาดหวังสุดท้ายคือพระภิกษุที่เคยต้องอาบัติจะไม่ต้องอาบัติใดๆอีก ทำให้เพื่อนสหธรรมิกไม่ต้องเดือดร้อนเพราะไม่ถูกเบียดเบียนทั้งโดยตรงและโดยอ้อมและชุมชนสงฆ์ปลอดภัยจากการต้องอาบัติ

พระภิกษุที่เข้ามาอุปสมบทเพื่อศึกษาเรียนรู้ในไตรสิกขาเพื่อให้เข้าถึงความพ้นทุกข์ เมื่อมีความผิดพลาดหรือต้องอาบัติจะต้องมีความรับผิดชอบและรู้หน้าที่ของตน ในการป้องกันการต้องอาบัติ ตัวพระภิกษุจะต้องปฏิบัติดังนี้

5.1.1 การรู้หน้าที่ของตัวเอง

การรู้หน้าที่ของตนสามารถมองในแง่ของการลงโทษเพื่อการช่มชู้ยั้งหรือการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟู หากมองว่าการรู้หน้าที่ของตนเป็นความกลัวในการต้องอาบัติ การรู้หน้าที่จึงเป็นไปในแนวทางของการลงโทษเพื่อการช่มชู้ยั้ง หากมองว่าการรู้หน้าที่ของตนเป็นไปเพื่อการศึกษและทำให้ตนเองบรรลุถึงเป้าหมายของการอุปสมบท การรู้หน้าที่จึงเป็นไปในแนวทางของการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟู พระภิกษุมีหน้าที่ในการพัฒนาตัวเองให้ถึงความพ้นทุกข์ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดและดำรงและสืบทอดธรรมแก่อนุชนรุ่นหลังให้ได้รับประโยชน์จากธรรมอันเป็นหน้าที่ต่อส่วนรวม ในการนี้ พระภิกษุจะต้องปฏิบัติตนให้ได้มาตรฐานกฎเกณฑ์สำหรับพระภิกษุเป็นเบื้องต้น ซึ่งเป็นการควบคุมพฤติกรรมจากปัจจัยภายนอก แต่พระภิกษุจะต้องฝึกควบคุมตนเองด้วยการควบคุมภายในที่เรียกว่า อินทริยสังวรศีล คือศีลคือการสำรวมอินทริย์ ด้วยการสำรวมระวังมิให้ลุ่มหลงเมื่อตามองเห็นรูป หูได้ยินเสียง จมูกได้ดมกลิ่น ลิ้นได้ลิ้มรส กายได้สัมผัสและใจเมื่อกระทบธรรมารมณ์ต่างๆ จึงพัฒนาจิตให้ได้สมาธิและปัญญา ซึ่งเป็นการควบคุมจากปัจจัยภายใน ซึ่งปัจจัยทั้ง 2 ส่วนช่วยป้องกันการต้องอาบัติของพระภิกษุ และในระหว่างการพัฒนาตน ก็ต้องให้ความสำคัญแก่กิจที่เกิดขึ้นในขณะสงฆ์ด้วย ทั้งกิจของเพื่อนสหธรรมิกและกิจของสงฆ์ที่พระภิกษุทุกรูปต้องช่วยกันทำให้สำเร็จลุล่วง แม้กิจของเพื่อนสหธรรมิกตัวพระภิกษุจะช่วยทำหรือไม่ก็ได้ ไม่มีการปรับอาบัติ แต่การช่วยกระทำกิจดังกล่าวให้สำเร็จทำให้พระภิกษุมีความเมตตาต่อกันมากขึ้น อำนวยประโยชน์ในการปฏิบัติธรรม ส่วนกิจของสงฆ์มีกฎเกณฑ์บังคับให้ต้องกระทำ เพราะอำนวยประโยชน์โดยตรงต่อพระศาสนา เช่น สังฆกรรมทุกประเภท การช่วยกันเย็บผ้ากฐิน เป็นต้น ซึ่งกฎเกณฑ์ของพระสงฆ์กำหนดไว้ มิฉะนั้นจะต้องอาบัติ และไม่มีข้อยกเว้นสำหรับพระอรหันต์ที่ละเมิดกฎเกณฑ์

พระภิกษุที่ไม่ทำหน้าที่ของตน ถือได้ว่าโหดผู้อื่น เพราะได้ปฏิญญาว่าเป็นพระภิกษุและมีหน้าที่ในการพัฒนาตัวเองและดำรงศาสนา ทำให้การฉันทินบิตบาตรของชาวบ้านมีโทษ กล่าวคือทำให้สูญเสียประโยชน์ในโลกนี้และไปสู่ทุกคติในโลกหน้า การสำนึกในหน้าที่ส่วนตัวและส่วนรวมจึงป้องกันการต้องอาบัติ แต่เมื่อได้ปฏิบัติด้วยความพลั้งพลาด จะด้วยเหตุใดก็ตาม ก็ต้องมีความฉลาดในการออกจากอาบัติเพื่อแก้ไขตัวเอง หมายความว่า ต้องรู้ว่าต้องอาบัติประเภทใด เป็นอาบัติหนักหรืออาบัติเบา ต้องอาบัติชื้ออะไร จะออกจากอาบัติด้วยวิธีใด ไม่ควรปล่อยให้ความผิดหมักหมมจนแก้ไขลำบาก เหมือนกองหยากเยื่อและเหมือนคนเน่าภายใน รวมความว่า พระภิกษุจะต้องรู้

หน้าที่ของตนทั้งในด้านการศึกษาและการช่วยทำกิจของเพื่อนสหธรรมิกและของสงฆ์ จึงจะป้องกันการต้องอาบัติได้ และหากพลาดพลั้งต้องอาบัติ ก็ต้องออกจากอาบัติเพื่อมิให้เป็นโทษแก่ตนเอง

5.1.2 การสำรวมในศีล

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ผู้นิพนธ์คัมภีร์วิสุทธิมรรค จำแนกศีลที่พระสงฆ์จะต้องสำรวมมี 4 ประเภท คือ

1) **ปาติโมกข์สังวรศีล** ศีลคือความสำรวมในพระปาติโมกข์ หมายถึงการงดเว้นข้อห้ามและทำตามข้ออนุญาตในสิกขาบททั้งหลายอย่างเคร่งครัด พระภิกษุต้องอาศัยศรัทธาคือความเชื่อในพระปัญญาและอาณัติของพระพุทธเจ้าจึงจะรักษาศีลในพระปาติโมกข์ได้สำเร็จ หากไม่มีศรัทธาในพระปัญญาตรัสรู้และในอาณัติของพระพุทธเจ้าแล้ว ก็จะไม่มีความมั่นใจถึงผลลัพธ์ที่ได้จากการปฏิบัติตามและไม่มีความเกรงกลัวอาบัติที่ทรงบัญญัติ ก็จะพากันล่วงละเมิดกฎเกณฑ์ ส่วนผู้มีศรัทธาจะมีความประพฤติตรงตามกฎเกณฑ์ 227 ข้อ จึงไม่ต้องอาบัติ เพราะมิได้ล่วงละเมิดกฎเกณฑ์ใดๆ นี่คือการสำรวมศีลเบื้องต้น

2) **อินทริยสังวรศีล** ศีลคือความสำรวมอินทริย์ หมายถึงการระวังไม่ให้บาปอกุศลธรรมครอบงำจิต เป็นต้นว่า ความชอบ ความชัง เมื่ออินทริย์ทั้ง 6 กระทบกับอารมณ์ต่างๆ กล่าวคือ เมื่อตาเห็นรูป หูได้ยินเสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้นลิ้มรส กายถูกต้องสัมผัสและใจรับรู้ธรรมต่างๆ เช่น เมื่อพระภิกษุเห็นรูป ก็สักแต่ว่าเห็น และหยุดไว้ด้วยการเห็นเพียงเท่านั้น ไม่ยึดถือว่าเป็นหญิงหรือชาย สวยงามหรือไม่สวยงาม ไม่ยึดถือในอวัยวะต่างๆ ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งกิเลส กิเลสก็จะไม่มีในภิกษุนั้น นัยตรงกันข้าม หากพระภิกษุไม่สำรวมตาด้วยสติ ทำให้กิเลสทั้งหลายมีอภิชฌาคือความเพ่งอยากได้ของผู้อื่น เป็นต้นหลังไหลเข้าสู่จิตของพระภิกษุนั้น ผู้มีสติเท่านั้นจึงจะสำรวมอินทริยสังวรได้อย่างบริบูรณ์และเอื้อประโยชน์ต่อการรักษาศีลในพระปาติโมกข์อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น พระภิกษุเห็นทรัพย์ที่น่าพอใจ แต่มีสติรู้เท่าทันมิให้จิตเกิดความโลภอยากได้ จึงมิได้พยายามเพื่อเอาทรัพย์นั้นมาเป็นของตนและไม่ต้องอาบัติเพราะอทินนาทาน เป็นต้น นี่คือการสำรวมศีลจากภายใน

3) **อาชีวาปาริสุทธิศีล** ศีลคือความบริสุทธิ์แห่งการเลี้ยงชีพ คือ การเลี้ยงชีพในทางที่ชอบ โดยไม่ล่วงละเมิดสิกขาบท 5 ประการ 1) การกล่าวอวดอุตริมนุสสรธรรม คือ การโกหกด้วยธรรมอันยิ่งยวดของมนุษย์ ได้แก่ ฌาน วิโมกข์ สมาธิ เป็นต้น เพื่อเลี้ยงชีพ 2) การชักสือให้ชายหญิงเป็นสามีภรรยา กัน จัดเป็นประจบคฤหัสถ์เพื่อเลี้ยงชีพ 3) การพูดอ้างเลสเป็นนัยว่า ภิกษุผู้อยู่ในวัดของท่านเป็นพระอรหันต์ เพื่อเลี้ยงชีพ 4) ไม่ป่วยไข้ ขอโภชนะอันประณีตกับคฤหัสถ์มาฉัน

5) ไม่ป่วยไข้ ขอกแวงหรือข้าวสุกมาฉั้น อีกอย่างหนึ่ง การหลอกลวง การพูดแหะโลม การกระทำ นิमितคือการทำนัยด้วยคำพูด การด่าแข่ง การแสวงหาลาภด้วยลาภ เพื่อเลี้ยงชีพ ถือว่าละเมิด สิกขาบทเกี่ยวกับการเลี้ยงชีพในทางที่ชอบเหมือนกัน พระภิกษุที่เห็นแก่ปากท้องอาจเลี้ยงชีพของตน ในทางที่ผิด โดยอาศัยช่องทางดังกล่าวมีการกล่าวอวดอุตริมนุสสรธรรม การรับจ้างชักสือให้ชายหญิง เป็นสามีภรรยากันเป็นต้น พระภิกษุที่มีความเพียรในสัมมาชีพจึงสามารถสำรวมอาชีวนิวิธปฏิบัติได้ ในขณะที่เดียวกันศีลในพระปาติโมกข์ก็บริสุทธิ์ด้วย เพราะศีลเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของศีลในพระ ปาติโมกข์

4) **ปัจจัยสันนิสสิตศีล** ศีลที่เกี่ยวกับการใช้สอยปัจจัย 4 ด้วยการพิจารณาถึงความหมาย ประโยชน์และคุณค่าแท้ของสิ่งนั้นๆ เช่น การใช้สอยจีวรเพื่อบำบัดบรรเทาความร้อนความเย็น ซึ่ง เกิดจากธาตุภายในร่างกายหรือเพราะความเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล ป้องกันการสัมผัสและการกัด จากแมลงชนิดต่างๆ ปกปิดอวัยวะที่ควรปกปิด หรือฉันอาหารบิณฑบาตเพื่อบรรเทาความหิว ไม่ใช่ เพื่อเล่น ไม่ใช่เพื่อมัวเมา ไม่ใช่เพื่อประดับคือความเป็นผู้มีอวัยวะน้อยใหญ่เอิบอ้อมเหมือนหญิงสาววัง ไม่ใช่เพื่อตกแต่งคือความเป็นผู้มีผิวพรรณงาม เป็นต้น (พระพุทฺธโฆสสาจารย์, 2003, หน้า 47) พระภิกษุผู้มีปัญญาพิจารณาถึงคุณค่าที่แท้จริงของปัจจัย 4 เป็นไปเพื่อประโยชน์ดังกล่าวจึงไม่มีความโลภอย่างได้เกินความจำเป็นของสมณะ จึงสามารถสำรวมปัจจัยสันนิสสิตศีลได้ ในขณะที่เดียวกัน ช่วยป้องกันมิให้ล่วงละเมิดศีลในพระปาติโมกข์ด้วย เช่น พระภิกษุที่พิจารณาถึงประโยชน์แท้จริง ของบาตรว่าเป็นไปเพื่อใส่อาหาร ก็จะไม่แสวงหาบาตรที่ทำด้วยวัสดุต้องห้ามและแสวงหาในทางที่ผิด

จะเห็นว่า อินทริยสังวรศีลเป็นปัจจัยเกื้อกูลให้รักษาปาติโมกข์สังวรศีล อาชีวนิวิธปฏิบัติ และปัจจัยสันนิสสิตศีลได้ดี กล่าวคือ พระภิกษุที่มีสติทุกขณะย่อมจะไม่ก้าวล่วงพระวินัยอย่าง เต็ดขาด เมื่อไม่ก้าวล่วงพระวินัย จึงไม่ต้องอาบัติ ผลจากการไม่ต้องอาบัติ หรือต้องอาบัติแล้วออก จากอาบัติ จะเป็นผู้บริสุทธิ์ซึ่งยังกุศลธรรมต่างๆ ให้เกิดขึ้นได้ จนได้สมาบัติจิต 8 ดวงคือ รูปฌาน 4 อรูปฌาน 4 ชัมภกิเลสระดับกลางได้ ยิ่งไปกว่านั้น สามารถกำจัดกิเลสอย่างละเอียดด้วย วิปัสสนาญาณอย่างถอนรากถอนโคน และป้องกันการต้องอาบัติที่เกิดจากความจงใจได้ตลอดไป จะ เห็นว่าผลจากการรักษาศีลจะอำนวยให้เกิดธรรมในภายใน

5.1.3 การเว้นที่อโคจร

คำว่า อโคจร หมายถึง สิ่งแวดล้อมที่เป็นอันตรายต่อพรหมจรรย์บุคคลที่พระภิกษุไม่ควร ไปหาหรือสถานที่ที่พระภิกษุไม่ควรไป (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เล่ม 12 ข้อ 64 หน้า 65) ปัจจุบันเรียกว่า สภาพแวดล้อมทั้งที่เป็นบุคคลเสนาสนะและบริหาร พระพุทธเจ้าจึงได้บัญญัติมิให้พระภิกษุไปในที่โคจรหรือในสภาพแวดล้อมที่ทำให้เกิดกิเลส สะท้อนแนวคิดของพระพุทธเจ้าที่มีต่อสภาพแวดล้อมที่เป็นปัจจัยช่วยให้พระภิกษุที่กำลังฝึกฝนตนเองและมีสติอ่อนกำลังได้ละเมียดกฎเกณฑ์ต่างๆ ในขณะเดียวกันก็มีให้พระอริยบุคคลอยู่ในสภาพแวดล้อมเช่นนั้น เพราะอาจทำให้ชาวบ้านซึ่งเป็นผู้อุปถัมภ์ปัจจัย 4 ตีเตียนและเสื่อมศรัทธา ทำให้หมู่คณะได้รับความเดือดร้อนเสียหายด้วย

การทำหน้าที่ในการสำรวมระวังและพัฒนาตนของพระภิกษุแต่ละรูปให้สมบูรณ์มีความสำคัญยิ่ง พระพุทธเจ้าทรงแสดงอธิทานิยธรรมแก่พระสงฆ์ไว้ 6 นัย เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ 1 นัย เพื่อนพระภิกษุผู้เป็นสหธรรมิก 1 นัย แต่ที่เกี่ยวข้องกับปัจเจกบุคคลมีมากถึง 4 นัย ดังนี้

นัยที่ 1 แสดงถึงหน้าที่ของพระภิกษุทั้งหลาย หากปัจเจกบุคคลร่วมมือร่วมใจวางตัวเป็นพระภิกษุที่หนักแน่นในการปฏิบัติสมณธรรม หลีกเลียงกิจกรรมทางสังคมต่างๆ อันจะเป็นเหตุให้เกิดความฟุ้งซ่าน ก็จะทำให้พระสงฆ์เป็นชุมชนของสมณะผู้ปฏิบัติธรรม หากพระภิกษุส่วนใหญ่ของคณะสงฆ์สามารถเจริญในธรรมเหล่านี้ได้ ก็ทำให้พระสงฆ์ดำรงอยู่อย่างมั่นคง

“ภิกษุทั้งหลาย เราจะแสดงอธิทานิยธรรม 7 ประการอีกหมวดหนึ่งแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสตั้งนี้ว่า “ภิกษุทั้งหลายภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสตั้งนี้ว่า ภิกษุทั้งหลาย

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังเป็นผู้ไม่ชอบการงาน ไม่ยินดีการงาน ไม่หมั่นประกอบความเป็นผู้ชอบการงาน

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลยตราบเท่าที่ภิกษุยังเป็นผู้ไม่ชอบการพูดคุย ไม่ยินดีการพูดคุย ไม่หมั่นประกอบความเป็นผู้ชอบการพูดคุย

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังเป็นผู้ไม่ชอบการนอนหลับ ไม่ยินดีการนอนหลับ ไม่หมั่นประกอบความเป็นผู้ชอบการนอนหลับ

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลยตราบเท่าที่ภิกษุยังเป็นผู้ไม่ชอบการคลุกคลีด้วยหมู่ ไม่ยินดีการคลุกคลีด้วยหมู่ ไม่หมั่นประกอบความเป็นผู้ชอบการคลุกคลีด้วยหมู่

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังเป็นผู้ไม่มีความปรารถนาชั่ว ไม่ตกไปสู่อำนาจของความปรารถนาชั่ว

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังไม่มีมิตรชั่ว มีสหายชั่ว มีเพื่อนชั่ว

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังไม่ถึงความหยุดชะงักในระหว่างเพียงเพราะบรรลुकุณวิเศษขั้นต่ำ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังมีปริหานิยธรรมทั้ง 7 ประการนี้อยู่ และใส่ใจปริหานิยธรรมทั้ง 7 ประการนี้อยู่” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 10 ข้อ 137 หน้า 83-84)

นัยที่ 2 แสดงถึงคุณสมบัติของปัจเจกบุคคล 7 ประการ ซึ่งจะทำให้พระภิกษุสามารถพัฒนาตนให้เจริญรุ่งเรืองในทางธรรมได้ หากพระภิกษุส่วนใหญ่ของคณะสงฆ์สามารถเจริญในธรรมเหล่านี้ได้ ก็ทำให้พระสงฆ์ดำรงอยู่อย่างมั่นคง

“ภิกษุทั้งหลาย เราจะแสดงอปริหานิยธรรม 7 ประการอีกหมวดหนึ่งแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสตั้งนี้ว่า ภิกษุทั้งหลาย

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังมีศรัทธา

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังมีhiri

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังมีโอตตปปะ

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังมีเป็นพหูสูต

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังมีปรารภความเพียร

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังมีสติตั้งมั่น

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังมีปัญญา

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังมีอปริหานิยธรรมทั้ง 7 ประการนี้อยู่ และใส่ใจปริหานิยธรรมทั้ง 7 ประการนี้

อยู่” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 10 ข้อ 138 หน้า 84-85)

นัยที่ 3 แสดงถึงการปฏิบัติธรรมให้ถึงองค์ของความตรัสรู้ของปัจเจกบุคคล 7 ประการ ซึ่งจะ
ทำให้พระภิกษุสามารถพัฒนาตนให้บรรลุอริยธรรมขั้นสูงสุดได้ หากพระภิกษุส่วนใหญ่ของคณะสงฆ์
สามารถเจริญในธรรมเหล่านี้ได้ ก็ทำให้พระสงฆ์ดำรงอยู่อย่างมั่นคงได้

“ภิกษุทั้งหลาย เราจะแสดงอุปทานิยธรรม 7 ประการอีกหมวดหนึ่งแก่เธอ
ทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัส
แล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสตั้งนี้ว่า ภิกษุทั้งหลาย

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยัง
เจริญสติสัมโพชฌงค์ (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความระลึกได้)

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยัง
เจริญธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือการเพียรธรรม)

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยัง
เจริญวิริยสัมโพชฌงค์ (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความเพียร)

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยัง
เจริญปีติสัมโพชฌงค์ (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความอิ่มใจ)

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยัง
เจริญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความสงบกายสงบใจ)

ภิกษุพึงหวังได้ แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยัง
เจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความตั้งจิตมั่น)

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยัง
เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความวางใจเป็นกลาง)

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบ
เท่าที่ภิกษุยังมีอุปทานิยธรรมทั้ง 7 ประการนี้อยู่ และใส่ใจอุปทานิยธรรมทั้ง 7 ประการนี้
อยู่” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 10 ข้อ 139 หน้า
85-86)

นัยที่ 4 แสดงถึงการเจริญวิปัสสนาภาวนาในธรรม 7 ประการ ซึ่งจะช่วยให้พระภิกษุสามารถ
พัฒนาตนให้เข้าถึงอริยธรรมในพระศาสนาได้

“ภิกษุทั้งหลาย เราจะแสดงอุปทานิยธรรม 7 ประการอีกหมวดหนึ่งแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าวภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสตั้งนี้ว่า ภิกษุทั้งหลาย

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังเจริญอนิจจังสัญญา (กำหนดหมายความไม่เที่ยงแห่งสังขาร)

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังเจริญอนัตตสัญญา (กำหนดหมายความเป็นอนัตตาแห่งธรรมทั้งปวง)

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังเจริญสุกขสัญญา (กำหนดหมายความไม่งามแห่งกาย)

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังเจริญอาทินาสัญญา (กำหนดหมายทุกขโทษของกายอันมีความเจ็บไข้ต่างๆ)

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังเจริญปหานสัญญา (กำหนดหมายเพื่อละอกุศลวิถิกและบาปธรรมทั้งหลาย)

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังเจริญวิราคะสัญญา (กำหนดหมายวิราคะว่าเป็นธรรมละเอียดประณีต)

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังเจริญนิโรธสัญญา (กำหนดหมายนิโรธว่าเป็นธรรมละเอียดประณีต)

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังมีอุปทานิยธรรมทั้ง 7 ประการนี้อยู่ และใส่ใจอุปทานิยธรรมทั้ง 7 ประการนี้อยู่” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 10 ข้อ 140 หน้า 86-87)

CHULALONGKORN UNIVERSITY

การที่พระภิกษุแต่ละรูปสามารถพัฒนาคุณสมบัติของตนในอุปทานิยธรรมแต่ละข้อได้จะต้องมีศีล หรือการกระทำทางกาย วาจาและใจที่บริสุทธิ์เป็นพื้นฐาน พระวินัยจึงเป็นกฎเกณฑ์ที่ช่วยรองรับพระภิกษุและพระสงฆ์ให้บริสุทธิ์พร้อม

5.2 เพื่อนพระภิกษุผู้เป็นสหธรรมิก

ในบรรดาพระภิกษุที่อยู่ด้วยกันเป็นหมู่คณะ เมื่อมีการละเมิดกฎเกณฑ์ด้วยการกระทำผิดเกิดขึ้น ย่อมส่งผลต่อเพื่อนสหธรรมิกอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม การละเมิดที่ส่งผลกระทบโดยตรง เช่น การที่พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ดื้อรั้น ไม่ยอมให้ว่ากล่าวตักเตือนหรือยอมรับฟังแต่ไม่ยอมปฏิบัติตาม ทำให้เพื่อนสหธรรมิกลำบากใจ พระภิกษุที่พูดมุสาวาททำให้เพื่อนสหธรรมิกเข้าใจผิดและอาจเสียประโยชน์ที่พึงได้ หรือพระภิกษุที่เฝ้ามือทูปตีกัน ทำให้อีกฝ่ายได้รับ

ความเดือดร้อนเพราะบาดเจ็บ คณะสงฆ์รุ่นวายเพราะพระภิกษุทะเลาะเบาะแว้งกัน เป็นต้น ส่วนการละเมิดที่ส่งผลกระทบต่อโดยอ้อม เช่น พระภิกษุที่นอนหลับร่วมชายคาเดียวกับหญิงแม่เพียงคนเดียว แม้จะไม่ได้เสพเมถุน พระภิกษุอาจถูกติเตียนจากชาวบ้าน เป็นต้น กฎเกณฑ์ต่างๆที่พระพุทธรเจ้าทรงบัญญัติจึงต้องบังคับใช้อย่างเคร่งครัด เพื่อห้ามปรามมิให้พระภิกษุละเมิดต่อกันและปฏิบัติต่อกันอย่างถูกต้องเหมาะสม พระสงฆ์จึงจะอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

ในการป้องกันการต้องอาบัติ ตามแนวทางของทฤษฎีการลงโทษเพื่อการช่มชู้ยั้ง เพื่อนพระภิกษุผู้เป็นสหธรรมิก ได้แก่ พระอุปัชฌาย์ พระอาจารย์ สัทธวิหาริก และอันเดวาสิก และเพื่อนพระภิกษุ สำหรับพระภิกษุผู้จะละเมิดกฎเกณฑ์คือผู้คอยจับผิดและตำหนิติเตียน ทำให้เกิดความโกรธและความรำคาญ รู้สึกว่าถูกควบคุมพฤติกรรมอยู่ตลอดเวลา เมื่อจะละเมิดกฎเกณฑ์ต้องคอยระวังมิให้ใครรู้ เพราะกลัวจะถูกตำหนิหรือถูกโทษในที่ประชุมสงฆ์ เมื่อต้องอาบัติแล้วก็ไม่เปิดเผยให้เพื่อนสหธรรมิกได้รับรู้เพราะกลัวว่าจะได้รับความอับอาย เพราะเพื่อนสหธรรมิกจะไม่ปกปิดอาบัติให้แก่กัน จึงมีความโปร่งใสเพราะปราศจากการปกปิดความลับ ทำให้ผู้ต้องอาบัติอับอายมากขึ้น กลไกดังกล่าวนำไปสู่การควบคุมพฤติกรรมของพระภิกษุมิให้ละเมิดกฎเกณฑ์ เพราะโดยธรรมชาติของมนุษย์ไม่ต้องการให้ผู้อื่นรับรู้ความผิดความชั่วของตนจึงปกปิด หรือล้มเลิกการละเมิดกฎเกณฑ์ หากรู้สึกว่าจะไม่คุ้มค่ากับความเดือดร้อนที่ได้รับ ผู้วิจัยจะได้ยกตัวอย่างกลไกที่ทำให้พระภิกษุเกิดความเกรงกลัวพระภิกษุเพื่อนสหธรรมิกมีดังนี้

1) การสอดส่องดูแลและการว่ากล่าวตักเตือนกัน เมื่อพระภิกษุมีพฤติกรรมละเมิดกฎเกณฑ์ เป็นหน้าที่ของพระภิกษุรูปอื่นจะต้องว่ากล่าวตักเตือน เพื่อให้กลับตัวใหม่ ในสิกขาบทวิภังค์แสดงไว้ว่า เพื่อนพระภิกษุที่ได้ยินและรับรู้การละเมิดกฎเกณฑ์ของเพื่อนสหธรรมิก ต้องว่ากล่าวตักเตือนผู้มีพฤติกรรมเสียหาย หากเป็นอสังขีไม่มีความละอายและไม่ยอมรับผิด ต้องโทษกันในที่ประชุมสงฆ์ เพื่อให้สงฆ์พิจารณาลงโทษตามพระวินัย ในทุพพจสิกขาบท สะท้อนให้เห็นบทบาทของพระภิกษุผู้อยู่ร่วมกัน จะต้องคอยสอดส่องดูแลพฤติกรรมของกันและกัน หากเห็นผู้อื่นละเมิดสิกขาบทด้วยตัวเอง หรือได้ยินมาจากผู้อื่น ต้องรีบว่ากล่าวตักเตือนทันที แต่มีเงื่อนไขว่า จะต้องเป็นการละเมิดกฎเกณฑ์ที่ได้บัญญัติไว้ มิฉะนั้น จะเป็นการกระทำที่ไม่ชอบธรรม ดังนั้น การสอดส่องดูแลตามพระวินัยเพิ่มโอกาสในการตรวจสอบพฤติกรรมของกันและกัน ทำให้พระภิกษุไม่กล้าละเมิดกฎเกณฑ์ทั้งในที่แจ้งและที่ลับ

2) การเปิดเผยอาบัติของผู้อื่น พระภิกษุจะไม่มีการปกปิดอาบัติเพื่อช่วยผู้อื่นให้พ้นผิด หากได้เห็นหรือรับรู้การละเมิดกฎเกณฑ์ และผู้ละเมิดกฎเกณฑ์มีเจตนาปิดบังซ่อนเร้นความผิด

ผู้รู้เห็นต้องรีบแจ้งแก่พระภิกษุทั้งหลาย คณะหรือสงฆ์เพื่อบังคับให้ออกจากอาบัติ หากช่วยกันในการปกปิดอาบัติ จะต้องอาบัติเพราะกล่าวมุสาวาท การเปิดเผยอาบัติ ทำให้โอกาสที่จะรอดพ้นจากการออกจากอาบัติน้อย ซึ่งสามารถข่มขู่พระภิกษุที่จะกระทำผิดได้ เพราะทำให้ผู้กระทำผิดแล้ว ได้รับโทษอย่างรวดเร็ว เพราะไม่มีใครช่วยปกปิดให้

แนวทางการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟู พระภิกษุผู้เป็นเพื่อนสหธรรมิกเป็นกัลยาณมิตรคือผู้ที่คอยให้ความช่วยเหลือในด้านการศึกษาดั้งแต่การแนะนำสั่งสอนให้ประพฤติตนตามครรลองของพระวินัย หากได้ละเมิดกฎเกณฑ์และต้องอาบัติเบา เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือโดยเป็นผู้รับรู้ความบกพร่องและเป็นสักขีพยานในการสำนึกผิดและในการสัญญาว่าจะประพฤติตนใหม่ ตลอดจนการออกจากอาบัตินี้สงฆ์เสสก็กำหนดให้ผู้ประพฤติกฎฐานวิธีอยู่กับพระภิกษุอย่างน้อย 1 รูปในกรณีการอยู่ปริวาส หรืออย่างน้อย 4-5 รูปในกรณีประพฤติมานัตเพื่อป้องกันการละเมิดกฎเกณฑ์จนทำให้ต้องประพฤติกฎฐานวิธีเพิ่มอีก และให้ความช่วยเหลือเมื่อผู้ประพฤติกฎฐานวิธีต้องอาบัติในระหว่างประพฤติกฎฐานวิธี ในอุปัชฌาย์วัตรและในสังฆิวัตรเป็นต้น แสดงให้เห็นว่าพระอาจารย์และศิษย์ช่วยเหลือกันให้ออกจากอาบัติด้วยการรับรองต่อคณะสงฆ์ว่าจะช่วยแก้ปัญหาของพระภิกษุ ทำให้พระสงฆ์ไม่ถึงกับต้องลงนิคหกรรม (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 4 ข้อ 66 หน้า 85-86) เหล่านี้เป็นการช่วยเหลือของเพื่อนสหธรรมิกทั้งสิ้น เช่นเดียวกับการพัฒนาจิตให้ได้สมาธิหรือปัญญา พระภิกษุจำเป็นต้องอาศัยเพื่อนสหธรรมิกซึ่งหมายถึงพระอุปัชฌาย์และอาจารย์หรือภิกษุอื่นๆเป็นผู้แนะนำสั่งสอน นอกจากนี้ พระภิกษุผู้เป็นเพื่อนสหธรรมิกมีบทบาทในการแก้ไขความบกพร่องอื่นๆ เช่น การปวารณา ซึ่งหมายถึง การยอมให้หรือการอนุญาตให้ว่ากล่าวตักเตือนกันหลังจากที่ได้อยู่จำพรรษาาร่วมกันตลอด 3 เดือน อาจเห็นข้อบกพร่องของกันและกัน พระพุทธเจ้าจึงอนุญาตให้ว่ากล่าวตักเตือนกันในวันนี้ ในทางปฏิบัติจะเห็นว่า พระภิกษุที่ปวารณาจะต้องมีความปรารถนาในการแก้ไขความบกพร่องของตน ซึ่งทำให้ศีลไม่บริสุทธิ์ จึงยอมให้เพื่อนสหธรรมิกได้บอกข้อบกพร่องของตนด้วยความเมตตา หากรู้ตัวแล้ว จะได้ประพฤติดัวใหม่หรือหากต้องอาบัติ ก็จะได้ออกจากอาบัติและเป็นผู้บริสุทธิ์ต่อไป เป็นต้น

เพื่อนพระภิกษุผู้เป็นสหธรรมิกเป็นกลไกที่สำคัญอีกกลุ่มหนึ่งที่จะทำให้การบังคับใช้พระวินัยและการศึกษาในหมู่สงฆ์ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย โดยปราศจากความขัดแย้งซึ่งกันและกัน หากพระภิกษุมีความเมตตา ความปรารถนาดีซึ่งกันและกัน มีศีลและทิวฐิเสมอกัน ก็จะทำให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ดังที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในอธิปิธานิยธรรม นัยที่ 6 ซึ่งเป็นนัยสุดท้ายที่ทรงแสดง ดังนี้

“ภิกษุทั้งหลาย เราจะแสดงปริหานิยธรรมอีกหมวดหนึ่งแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสดังนี้ว่า ภิกษุทั้งหลาย

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังตั้งมั่นเมตตาคายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งและในที่ลับ

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังตั้งมั่นเมตตาวจกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งในที่แจ้งและในที่ลับ

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังตั้งเมตตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งในที่แจ้งและในที่ลับ

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังมีการบริโภคน้ำโดยไม่แบ่งแยกภิกษุทั้งหลายอันประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม โดยที่สุตมัมเพียงบิณฑบาต (อาหารในบาตร) บริโภคร่วมกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้มีศีล

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังมีศีลที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไท ท่านผู้รู้สรรเสริญ ไม่ถูกค้นหาและทฎฐีครอบงำ เป็นไปเพื่อสมานิเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งและในที่ลับ

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังมีอริยทฎฐีอันเป็นธรรมเครื่องนำออกเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้ทำตาม เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งและในที่ลับ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังมีปริหานิยธรรมทั้ง 6 ประการนี้อยู่ และใส่ใจปริหานิยธรรมทั้ง 6 ประการนี้อยู่” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 10 ข้อ 141 หน้า 87-88)

เป็นที่น่าสังเกตว่า อปริหานิยธรรมทั้ง 7 นัย ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระสงฆ์ในมหาปรินิพพานสูตร ตามที่ผู้วิจัยมาประกอบการอภิปรายบทบาทของพระสงฆ์ พระภิกษุผู้ต้องอาบัติ และเพื่อนพระภิกษุผู้เป็นสหธรรมิกข้างต้น ล้วนแต่เป็นกิจการภายในพระสงฆ์ทั้งสิ้น หากภาคีทั้งสามฝ่ายยึดหลักการของอปริหานิยธรรมที่ทรงแสดง ก็จะทำให้พระสงฆ์ดำรงอยู่อย่างมั่นคง

5.3 ชุมชนสงฆ์

จากวัตถุประสงค์ของการบัญญัติพระวินัยที่ว่า *เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์* สงฆ์ก็คือหมู่ชนที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกันและมาอยู่ร่วมกัน ทำให้พระสงฆ์ที่มีภูมิหลังต่างกันได้ปฏิบัติเป็นอย่างเดียวกัน พระพุทธเจ้าทรงวางกฎเกณฑ์ต่างๆ ซึ่งเป็นแบบแผนในการใช้ชีวิตภายในสงฆ์รวมทั้งการปฏิสัมพันธ์กับสังคมภายนอกด้วย ทรงกำหนดโทษที่เรียกว่าอาบัติ รวมทั้งการออกจากอาบัติเพื่อให้เป็นแนวปฏิบัติของสมาชิกสงฆ์ การปฏิสัมพันธ์อย่างไม่ถูกต้องนำมาซึ่งความเดือดร้อนแก่ตนเอง แก่เพื่อนสหธรรมิก รวมทั้งคฤหัสถ์ทั้งหลาย ซึ่งหากปฏิบัติผิดแผกไปจากนี้ ก็ถือว่าได้ปฏิบัตินอกพระวินัยและจะต้องอาบัติ กฎเกณฑ์ของสงฆ์จึงเป็นมาตรฐานความประพฤติที่สามารถเทียบเคียงกับพฤติกรรมของพระสงฆ์ได้ ซึ่งเอื้อประโยชน์ต่อการสอดส่องดูแลกัน

การที่พระพุทธเจ้าทรงกำหนดอาบัติทำให้พระสงฆ์ทราบระดับของความผิดและโทษ จะได้สำรวมระวังไม่ล่วงละเมิดกฎเกณฑ์ต่างๆ และจะได้ทราบถึงการรับโทษด้วย พระสงฆ์บางพวกที่เป็นปุถุชนอาจมองว่าอาบัติเป็นโทษที่น่ากลัว แต่บางพวกอาจมองอาบัติเป็นเครื่องหมายรู้ จะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ด้วยความเข้าใจและสำนึกในการพัฒนาตัวเอง ทำให้ผลลัพธ์ของการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์แตกต่างกัน พวกแรกจะไม่ละเมิดทราบเท่าที่กฎเกณฑ์มีความชัดเจน สามารถป้องกันปราชัยการกระทำผิดได้ และอาจละเมิดได้เมื่อมีช่องว่างในกฎเกณฑ์ ซึ่งเป็นข้ออ้างในการกระทำผิด พวกหลังจะไม่ละเมิดแม้มีโอกาสเพราะเข้าใจเจตนารมณ์ของกฎเกณฑ์ การออกจากอาบัติเป็นได้ทั้งการลงโทษและการแก้ไขฟื้นฟู ที่เป็นการลงโทษเพราะอาบัติหรือโทษมีผลเป็นรูปธรรมต่อผู้กระทำผิด ทำให้ผู้ต้องอาบัติตระหนักถึงความยุ่งยากหลังการละเมิดกฎเกณฑ์ ที่เป็นการแก้ไขเพราะพระภิกษุผู้ต้องอาบัติจะได้ฝึกฝนตัวเองให้มากขึ้น โดยได้รับความช่วยเหลือจากชุมชนสงฆ์ เมื่อสมาชิกสงฆ์ซึ่งเป็นหน่วยย่อยของสงฆ์ได้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ได้อย่างดีหรือได้ออกจากอาบัติที่ต้องทุกครั้ง กายและวาจาของสมาชิกแต่ละคนจะเรียบร้อย ทำให้ชุมชนสงฆ์มีความสงบเรียบร้อย เป็นบรรยากาศที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรม จะมีผู้เข้ามาอุปสมบทและปฏิบัติธรรมอย่างไม่ขาดสาย การบรรลุนิพพานก็ยิ่งปรากฏอยู่เนืองๆ

ในการป้องกันการต้องอาบัติ หากมองในแง่ของการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้ง สงฆ์ทุกระดับตั้งแต่ระดับต่ำจนถึงระดับสูง ระดับต่ำหมายถึง พระสงฆ์ที่อยู่ในอารามต่างๆ ตั้งแต่เจ้าอาวาสจนถึงพระลูกวัด โดยเฉพาะเจ้าอาวาสจะต้องเป็นแบบอย่างในการรักษาพระวินัย เพื่อให้พระลูกวัดประพฤติปฏิบัติตาม พระภิกษุรูปใดประพฤติเสียหายก็ต้องบังคับใช้กฎเกณฑ์ ส่วนสงฆ์ในระดับสูงหมายถึงพระสงฆ์ที่อยู่ในระดับการปกครองเหนือเจ้าอาวาสขึ้นไป ก็จะต้องทำหน้าที่รักษาความ

ถูกต้องของพระธรรมวินัย บังคับใช้กฎเกณฑ์อย่างจริงจัง เมื่อพระภิกษุละเมิดกฎเกณฑ์หรือกระทำเรื่องที่ไม่สมควรและไม่ยอมรับผิด สงฆ์ต้องประชุมและสอบถามความจริงและให้ปลงอาบัติ การบังคับใช้กฎเกณฑ์อันให้ผลเป็นการข่มขู่จะต้องรวดเร็ว ไม่ปล่อยให้ผู้ต้องอาบัติอยู่อย่างสบายจนรู้สึกว่าจะไม่ต้องรับผลจากการต้องอาบัติ บังคับใช้กฎเกณฑ์อย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็พระมหาเถระ พระเถระ พระนวกะหรือเป็นพระอุปัชฌาย์และพระอาจารย์ หรือเป็นพระภิกษุที่มีอำนาจทางการปกครองสูงก็ตาม หากต้องอาบัติและไม่ยอมรับผิดจะต้องลงโทษอย่างเสมอภาคกัน ไม่ควรละเว้นโทษแก่ผู้กระทำผิด การที่คณะสงฆ์ไม่สนใจปัญหาที่เกิดขึ้นกับสมาชิก ทำให้การบังคับใช้กฎเกณฑ์ไม่ศักดิ์สิทธิ์และไม่เป็นที่ยำเกรง จึงพากันกระทำผิดและต้องอาบัติ ตัวอย่างเช่น พระสงฆ์ในประเทศไทยพากันละเมิดสิกขาบทและปรากฏตามสื่อต่างๆเป็นจำนวนมาก ส่วนหนึ่งเกิดจากการที่พระสงฆ์ในอารามต่างๆไม่สนใจในการจัดการปัญหาในระดับต่างๆ ทำให้กลไกของสงฆ์ไม่ทำงาน เริ่มจากเพื่อนสหธรรมิกไม่ว่ากล่าวตักเตือนด้วยความเมตตา พระอุปัชฌาย์และพระอาจารย์ไม่ตักเตือนพร่ำสอนตามหน้าที่ สงฆ์ไม่ทำนิกกรรมอย่างเหมาะสม ปัญหาจึงลุกลามใหญ่โตและปรากฏแก่สังคมภายนอก นำความเสื่อมเสียมาสู่หมู่คณะ

หากมองในแง่ของการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟู สงฆ์คือผู้ดูแลให้พระภิกษุแต่ละรูปดำเนินอยู่ในแนวทางหรือครรลองของพระภิกษุ เมื่อพระภิกษุรูปใดประพฤติเสียหายต่อส่วนตัวและส่วนรวม ต้องรีบว่ากล่าวตักเตือนให้สำนึกผิดก่อนที่จะแก้ไขไม่ได้คือการต้องอาบัติปาราชิก หากพบว่าต้องอาบัติหนักและแก้ไขไม่ได้ ก็ต้องให้ความช่วยเหลือโดยทำให้ยอมรับในข้อบกพร่องของตนและให้ดำรงตนอยู่ในสถานะที่เหมาะสม โดยชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ในการยอมรับและโทษในการไม่ยอมรับ ตลอดจนการแนะนำสั่งสอนให้ดำรงตนอยู่ในแนวทางของท่าน ศีล ภาวนา หากพบว่าต้องอาบัติสังฆาติเสส ก็ต้องช่วยเหลือให้ออกจากอาบัติสังฆาติเสส ด้วยการประชุมสงฆ์ให้ปริวาส มานัตและอัปภาน หากต้องอาบัติและเข้าไปหาสงฆ์ สงฆ์ก็จะทำหน้าที่เป็นสักขีพยานในการยอมรับผิดและสัญญาว่าจะไม่กระทำอีก จากการช่วยเหลือของสงฆ์ทำให้รอดพ้นจากการจมอยู่กับกรรมในอดีต ซึ่งเป็นอุปสรรคขัดขวางการเจริญของธรรม

นอกจากการรักษาความถูกต้องแล้ว สงฆ์มีหน้าที่จัดการศึกษา โดยให้เรียนรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ ทั้งกฎเกณฑ์ที่พระสงฆ์ทำได้ เรียกว่า นิสสัย กฎเกณฑ์ที่พระภิกษุทำไม่ได้ เรียกว่า อภินิหารกิจ ได้แก่ ปาราชิก 4 ข้อ ซึ่งพระพุทธเจ้าอนุญาตให้ศึกษาหลังจากอุปสมบท เพื่อป้องกันมิให้ต้องอาบัติสถานหนักจนทำขาดจากความเป็นพระภิกษุ มิฉะนั้น อาจทำให้ขาดจากความเป็นพระภิกษุและแก้ไขไม่ได้ เพราะการไม่ได้รับการศึกษาในฐานะเป็นผู้ใหม่ในสงฆ์ หลังจากนั้น

พระอุปฌาย์จะให้การศึกษาพระพุทฺธพจน์ อรรถกถาอธิบายความพระพุทฺธพจน์ วัตรปฏิบัติรวมถึง มารยาทต่างๆ และการว่ากล่าวตักเตือนเมื่อสัทธิวิหาริกหรืออันเตวาสิกกระทำผิด จึงปิดโอกาสในการ กระทำผิดอย่างน้อย 5 พรรษา หากสัทธิวิหาริกและอันเตวาสิกโง่เขลา พระวินัยกำหนดให้ พระอุปฌาย์และอาจารย์สามารถควบคุมสัทธิวิหาริกและอันเตวาสิกได้จนกว่าจะเป็นผู้ฉลาดและ สามารถรักษาตนเองให้ปลอดภัยจากอาบัติและออกจากอาบัติได้หรืออาจควบคุมตลอดชีวิต จึงลด โอกาสในการกระทำผิด

ในพระไตรปิฎกและอรรถกถาสะทอนภาพของอุปฌาย์อาจารย์กับศิษย์ที่ต้องอยู่ด้วยกันมิให้ออกห่างไกลกันแม้เพียงคืนเดียว ต่างฝ่ายต่างมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อกัน หากฝ่ายใดจำเป็นต้องเดินทางไกลและคาดว่าจะกลับมาไม่ทันรับอรุณ ก็จะต้องบอกกล่าวแก่กัน แสดงให้เห็นว่าเป็นความสัมพันธ์ที่ทั้งสองฝ่ายใช้เวลาเพื่อกันและกัน อาจารย์ดูแลความเป็นอยู่และสั่งสอนศิษย์อย่างเต็มที่ ในขณะที่ศิษย์ก็ได้รับการศึกษาและสนับสนุนความเป็นอยู่ของอาจารย์อย่างเต็มที่เช่นกัน ระบบอาจารย์กับศิษย์จึงเป็นไปเพื่อการศึกษาทั้งในส่วนธรรมและวินัยควบคู่กัน ในสมัยปัจจุบัน การอยู่ร่วมกันและการทำกิจวัตรระหว่างอาจารย์กับศิษย์ไม่มีความเคร่งครัดมาก พระอุปฌาย์บางรูปหลังจากให้การอุปสมบทก็ปล่อยให้ศิษย์อยู่ตามลำพัง โดยมีได้ดูแลสั่งสอนและให้การศึกษาในเรื่องกฎเกณฑ์ และเพราะไม่ทราบกฎเกณฑ์จึงมีความเสี่ยงหรือมีโอกาสในการกระทำผิด นอกจากนี้ ทุกวัน 14 หรือ 15 ค่ำ พระสงฆ์จะทำการนัดหมายเพื่อประชุมกันเพื่อทบทวนกฎเกณฑ์ทั้งเก่าและใหม่ที่ได้ศึกษามาจากอาจารย์ กล่าวคือทบทวนกฎเกณฑ์เก่าและเรียนรู้กฎเกณฑ์ที่บัญญัติขึ้นใหม่ เพื่อป้องกันการกระทำผิด มิฉะนั้น ความไม่รู้อาจจะนำไปสู่การกระทำผิดตามทฤษฎีการข่มขู่ยับยั้งและการแก้ไขฟื้นฟู แต่ในสมัยปัจจุบัน เช่น ในประเทศไทย พระสงฆ์นัดหมายกันเพื่อทบทวนกฎเกณฑ์เก่าอย่างเดียว โดยมีได้เรียนรู้กฎเกณฑ์ใหม่ เพราะถือว่าพระพุทฺธเจ้าได้ปรินิพพานแล้ว พระวินัยมีเพียงเท่าที่ทรงบัญญัติไว้

สงฆ์ยังมีการศึกษาอีกระบบหนึ่ง แทรกอยู่ในประเพณีสงฆ์ ได้แก่ การเล่าเรียนพระวินัยผ่านการสวดปาติโมกข์ทุก 14-15 วัน พระสงฆ์จะประชุมกันและให้พระภิกษุรูปหนึ่งสวดปาติโมกข์ให้พระภิกษุผู้อยู่ในโรงอุโบสถและในสีมาเดียวกันได้ฟัง โดยการศึกษาเรียนรู้และทบทวนสิกขาบทที่พระพุทฺธเจ้าทรงบัญญัติตลอดจนตรวจสอบความบกพร่องในศีลของตนเอง หากระลึกได้ในระหว่างฟังปาติโมกข์ให้บอกแก่เพื่อนสหธรรมิกและจึงแสดงอาบัติเมื่อมีโอกาส ส่วนพระภิกษุผู้กล่าวมุสาวาททั้งที่ต้องอาบัติ ก็จะถูกพระภิกษุผู้รู้เห็นการต้องอาบัติใจทักก่อนจะสวดปาติโมกข์ หากยอมออกจากอาบัติ การโทษก็ระงับไป หากไม่ยอมออกจากอาบัติ ก็จะถูกสอบสวนในที่ประชุมสงฆ์และได้รับ

ความอับอายและจะต้องออกจากอาบัติ ในบางกรณีสงฆ์จะไม่สวดปาติโมกข์หรือไม่ทำปวารณากรรมตามพระวินัย บางรูปถูกนำตัวออกไปจากที่ประชุมสงฆ์เช่นเดียวกับพระมหาโมคคัลลานะนำพระภิกษุผู้มีศีลไม่บริสุทธิ์ออกจากที่ประชุมสงฆ์แล้วจึงทำปาติโมกข์ต่อไป (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 23 ข้อ 20 หน้า 253)

จะเห็นว่า การทำอุโบสถเป็นการให้การศึกษาในด้านกฎเกณฑ์ และให้การเรียนรู้เกี่ยวกับการชำระศีลของตนให้ผ่องแผ้ว การศึกษาในส่วนศีลจึงเป็นเบื้องต้นของการศึกษาเรื่องจิตคือการศึกษารื่องสมาธิ พระภิกษุที่มีศีลไม่บริสุทธิ์ไม่สามารถพัฒนาจิตเข้าสู่สมาธิได้เลย และไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงการพัฒนาตนเพื่อให้ได้ปัญญา ซึ่งต้องอาศัยความผ่องแผ้วของศีล และจิตที่เข้าสู่สมาธิมีอารมณ์เป็นหนึ่งหรือที่เรียกโดยทั่วไปว่าฌาน ฉะนั้น การที่พระภิกษุจะมีศีลผ่องแผ้ว เพราะไม่ต้องอาบัติใด จึงต้องอาศัยการศึกษาด้วย สงฆ์เป็นกลไกที่สำคัญที่จะทำให้การใช้พระวินัยและการศึกษาดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและเสมอภาคกัน ดังที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในอภิธานียธรรมนัยที่ 1 ดังนี้

ภิกษุทั้งหลาย เราจะแสดงอภิธานียธรรม 7 ประการแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสดังนี้ว่า ภิกษุทั้งหลาย

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญ อย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังหมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ ประชุมกันมากครั้ง

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังพร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม และพร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์จะพึงทำ

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังไม่บัญญัติสิ่งที่เรามิได้บัญญัติไว้ ไม่ล้มล้างสิ่งที่เราได้บัญญัติไว้แล้ว ถือปฏิบัติมั่นตามสิกขาบทที่เราบัญญัติไว้แล้ว

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังสักการะ เคารพ นับถือ บูชาภิกษุผู้เป็นเถระเป็นรัตตัญญู บวชมานาน เป็นสังฆปริณายก เป็นสังฆปริณายก และสำคัญถ้อยคำของท่านเหล่านั้นว่าเป็นสิ่งควรรับฟัง

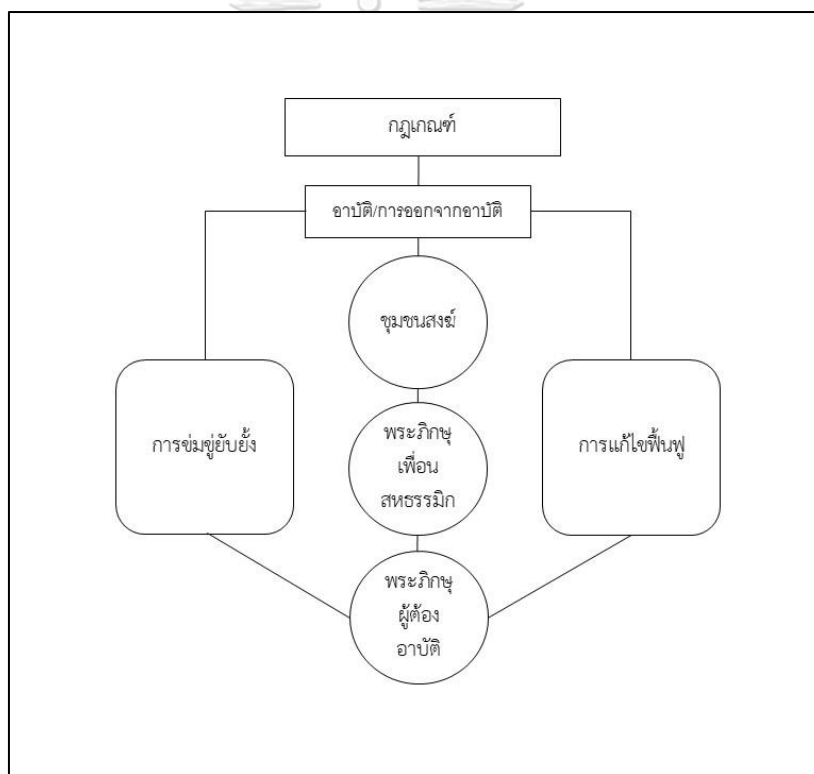
ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังไม่ตกอยู่ในอำนาจแห่งตัณหาก่อให้เกิดภพใหม่ที่เกิดขึ้นแล้ว

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังไม่เป็นผู้มุ่งหวังเสนาสนะป่า

ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย トラบเท่าที่ภิกษุยังตั้งสติไว้ในภายในว่า ‘ทำอย่างไร เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้มีศีลงามที่ยังไม่มา พึงมา ท่านที่มาแล้วพึงอยู่อย่างผาสุก

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย トラบเท่าที่ภิกษุยังมีอธิปไตยธรรมทั้ง 7 ประการนี้อยู่ และใส่ใจอธิปไตยธรรมทั้ง 7 ประการนี้อยู่ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 10 ข้อ 136 หน้า 82-83)

หลักอธิปไตยธรรมที่ยกมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ความพร้อมเพรียงของพระสงฆ์ในสังฆกรรมและวินัยกรรมต่างๆอันเป็นกฎเกณฑ์ของสงฆ์ ทำให้พระศาสนาดำรงอยู่อย่างมั่นคง โดยเฉพาะในข้อที่ 1-4 ซึ่งทำพระภิกษุแต่ละปัจเจกบุคคลให้เป็นสงฆ์ที่มีความสามัคคีอันหนึ่งอันเดียวกัน

ภาพที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างอาบัติและภาคีในชุมชนสงฆ์

จากภาพ พระภิกษุแต่ละรูปจะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ จะด้วยความรู้สึกรู้สึกว่าถูกบังคับหรือด้วยความเข้าใจหรือไม่ก็ตาม ล้วนป้องกันมิให้ต้องอาบัติทั้งสิ้น หากต้องอาบัติก็ออกจากอาบัติให้เรียบร้อย จึงจะพ้นจากอาบัติและเป็นผู้บริสุทธิ์ ส่วนเพื่อนสหธรรมิกจะต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกันในระหว่างการศึกษา ทั้งช่วยแนะนำสั่งสอน และว่ากล่าวตักเตือนเมื่อเพื่อนสหธรรมิกมีพฤติกรรมไม่เหมาะสมและต้องอาบัติ ในขณะเดียวกันสงฆ์ก็ต้องบังคับใช้กฎเกณฑ์อย่างเคร่งครัด เพื่อควบคุม

พฤติกรรมของทุกสมาชิกสงฆ์ให้เป็นไปตามครรลองของพระสงฆ์ เมื่อภาคีฝ่ายต่างๆ ในชุมชนสงฆ์ได้ทำหน้าที่ของตนอย่างเต็มที่ ก็จะส่งผลดีแก่ทุกฝ่ายตั้งแต่ปัจเจกชนจนถึงคณะสงฆ์

5.4 คฤหัสถ์นอกคณะสงฆ์

การบัญญัติกฎหมายเป็นการรับผิดชอบต่อความรู้สึกของคฤหัสถ์ เมื่อพระภิกษุที่ละเมียดกฎหมายทำการออกจากอบัติตามพระวินัย คฤหัสถ์ย่อมได้รับการเยียวยาความรู้สึกและกลับมีศรัทธาอีก และถ้าพระภิกษุปฏิบัติชอบตามพระวินัย มีกายวาจาเรียบร้อย มีภาพลักษณ์ที่ดี ทำให้เกิดศรัทธาแก่คฤหัสถ์นอกศาสนาได้ บางคนประกาศตนเป็นอุบาสกอุบาสิกาของถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งตลอดชีวิตก็มี บางคนเข้ามาอุปสมบทและสำเร็จมรรคผลเป็นจำนวนมากก็มี ส่วนคฤหัสถ์ในพระศาสนา เมื่อได้ศึกษาพระวินัย รู้ถึงข้อห้ามและขออนุญาตอย่างลึกซึ้ง เมื่อได้พบเห็นพระภิกษุปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด ก็จะมีศรัทธาและได้ประโยชน์จากธรรมมากยิ่งขึ้น (สุภาพรรณ ฌ บางช้าง, 2550, หน้า 122-123) ถ้าจำนวนของคฤหัสถ์ที่มีธรรมมีจำนวนมากขึ้น ก็ช่วยยกระดับสังคมให้ดีขึ้นด้วย

ในแง่ของการป้องกันการต้องอบัติ ตามมุมมองของการลงโทษเพื่อการช่มชู้ยั้ง คฤหัสถ์มีบทบาทในการรู้เห็นความประพฤติของสงฆ์และวิพากษ์วิจารณ์ ทำให้เกิดเป็นสีกขาบทหรือกฎหมายในพระวินัย ในปัจจุบันเทคโนโลยีมีความก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ทำให้การติดต่อสื่อสารมีความฉับไว สังคมคฤหัสถ์ที่มีอิทธิพลในการควบคุมพฤติกรรมของพระสงฆ์จึงมีได้รอบพระอารามเหมือนในสมัยโบราณอีกต่อไป คนเหล่านี้ได้รู้เห็นพฤติกรรมของพระสงฆ์จากสื่อต่างๆ ทำให้เกิดความเสียหายแก่ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ ผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับความอับอายจากการตำหนิ เพราะพระสงฆ์ดำรงชีวิตด้วยการบริจาคนของคฤหัสถ์ คฤหัสถ์จึงมีส่วนได้เสียจากความประพฤติของพระภิกษุ จึงมีความชอบธรรมในการตำหนิหรือคว่ำบาตรหรือปฏิเสธการถวายปัจจัย 4 ดังที่เกิดขึ้นแก่พระภิกษุชาวโกสัมพี (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2557, หน้า 49-60) เมื่อพระภิกษุรู้ว่ามีความเสี่ยงต่อการถูกประจานในสื่อสังคมออนไลน์และเกรงกลัวจะได้รับผลกระทบทางสังคมดังกล่าว จึงต้องสำรวมกายและวาจาให้เรียบร้อย คฤหัสถ์ถือว่าได้ทำหน้าที่ควบคุมพฤติกรรมของพระภิกษุ เพื่อให้พระภิกษุได้สำรวมระวางกายและวาจาของตน ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงการสอดส่องดูแล การตำหนิและการเรียนรู้พระวินัย ซึ่งเป็นแนวทางในการป้องกันการต้องอบัติดังนี้

5.4.1 การสอดส่องดูแล

คฤหัสถ์ทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อุบาสก อุบาสิกา ซึ่งเป็นพุทธบริษัท ซึ่งมีหน้าที่ในการศึกษาธรรมและช่วยทำนุบำรุงและปกป้องพระศาสนา จะต้องสอดส่องดูแลพฤติกรรมของพระภิกษุและจะต้องกระทำด้วยความเมตตาในพระภิกษุ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสกับสังคาลมาณพในสิคาโลวาทสูตรว่า คฤหัสถ์พึงปฏิบัติต่อสมณพราหมณ์ดังนี้ จะทำสิ่งใด ก็ทำด้วยเมตตา จะพูดสิ่งใด ก็พูดด้วยเมตตา จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยเมตตา (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 11 ข้อ 272 หน้า 216) โดยมุ่งหวังให้กลับตัวประพฤติดี และมุ่งหวังความเจริญให้กับพระศาสนา จึงว่ากล่าวตักเตือน หรือแจ้งแก่ภิกษุอื่นให้ทราบเพื่อว่ากล่าวตักเตือนและลงโทษต่อไป การปล่อยไปตามเรื่องตามราว การไม่ถือเป็นธุระ ดังสุภาษิตไทยว่า “ชั่วช่างชี ดีช่างสงฆ์” เป็นการเปิดโอกาสให้พระภิกษุกระทำผิดมากขึ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นความไม่สนใจในการปกป้องพระศาสนาให้ปลอดภัย พระศาสนาจึงเต็มไปด้วยพระภิกษุอลัชชี เมื่อจำนวนพระภิกษุอลัชชีมาก พระธรรมวินัยที่บริสุทธิ์ก็จะถูกบิดเบือนตามความพอใจของพวกอลัชชี ฉะนั้น การสอดส่องดูแลกันเองของพระภิกษุและการสอดส่องดูแลของพวกคฤหัสถ์จะช่วยให้พระสงฆ์ประพฤติปฏิบัติชอบอยู่อย่างมีความสุขและพระศาสนามีความปลอดภัย

แต่ในมุมมองของทฤษฎีการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟู คฤหัสถ์อยู่ในฐานะเป็นผู้สนับสนุนปัจจัย 4 แก่พระภิกษุ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ซึ่งควรได้รับผลตอบแทนคือประโยชน์จากธรรมที่ได้ศึกษาปฏิบัติตามแนวทางที่พระภิกษุได้แนะนำสั่งสอนด้วยคุณธรรมคือความเมตตากรุณาแก่ชนทั้งหลาย (พระเทพเวที, 2533, หน้า 11) ความประพฤติเสียหายของพระภิกษุอาจจะสั่นคลอนหรือทำลายความศรัทธาเลื่อมใสที่มีต่อตัวพระภิกษุผู้ประพฤติเสียหายและพระสงฆ์หมู่ใหญ่รวมถึงพระศาสนา ดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสถึงประโยชน์ที่ได้จากการบัญญัติพระวินัยไว้คือ เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปของคนที่เลื่อมใสแล้ว (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 1 ข้อ 39 หน้า 28) นัยนี้แสดงให้เห็นประโยชน์ของพระวินัยที่สามารถเพิ่มพูนศรัทธาของผู้ที่เลื่อมใสแล้วได้ การสูญเสียความเลื่อมใสศรัทธาจะทำลายประโยชน์ที่ควรได้รับการปฏิบัติธรรมด้วย นอกจากนี้ยังส่งผลต่อความรู้สึกของคฤหัสถ์ทั่วไปที่ยังไม่มีศรัทธาให้เป็นผู้ไม่มีศรัทธาเหมือนเดิม ดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสประโยชน์ที่ได้จากการบัญญัติพระวินัยไว้คือ เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 1 ข้อ 39 หน้า 28) นัยนี้ถือว่า การไม่ละเมิดกฎเกณฑ์สามารถทำให้เกิดศรัทธาขึ้นแก่คฤหัสถ์ทั่วไปที่ไม่ได้เป็นชาวพุทธด้วย พระภิกษุจึงต้องตระหนักรู้ในหน้าที่ของตน

โดยการศึกษาปฏิบัติธรรมตามแนวทางของไตรสิกขาอย่างเต็มที่และนำมาแนะนำสั่งสอนต่อไปตามมุมมองของทฤษฎีนี้ พระภิกษุจะไม่ละเมิดกฎเกณฑ์แม้เมื่อมีโอกาสเพราะความเห็นอกเห็นใจคฤหัสถ์

5.4.2 การตำหนิ

คฤหัสถ์อาศัยเหตุที่พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้อยู่ได้ด้วย การเคารพสักการะและด้วยการรับบริจาคจากชาวบ้าน เมื่อเห็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมจึงตำหนิ การตำหนิเป็นไปในแนวทางของการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้งหรือการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟู ขึ้นอยู่กับวิธีการในการตำหนิและความรู้สึกของผู้ที่ได้รับการตำหนิด้วย หากตำหนิเพราะความโกรธ อาจทำให้ผู้ถูกตำหนิเกิดความกังวลต่อท่าทีของอีกฝ่ายและอับอายต่อผู้รู้เห็น การตำหนิก็เป็นไปในแนวทางของการข่มขู่ยับยั้ง หากคฤหัสถ์ไม่ใช้อารมณ์และตักเตือนพระภิกษุสงฆ์ที่กระทำไม่เหมาะสมด้วยความเมตตา การพูดนั้นก็จะเป็นไปในแนวทางของการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟู การตำหนิจำแนกออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

1) การว่ากล่าวตักเตือนพระภิกษุโดยตรง นางวิสาขาว่ากล่าวตักเตือนพระอุทายีในอนิยตสิกขาบท เพราะนั่งอยู่กับหญิงในที่ลับตาและเพียงพอในการเสพเมถุนธรรมได้ นางวิสาขามหาอุบาสิกาได้ชี้ให้เห็นโทษของการนั่งในที่ลับตาว่า “การนั่งในที่ลับตากับหญิงสองต่อสองไม่สมควร ถึงแม้ท่านจะไม่ได้เสพเมถุนก็ตาม” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 1 ข้อ 443 หน้า 474) ถือว่าพระวินัยเปิดโอกาสให้คฤหัสถ์ที่น่าเชื่อถือ เป็นอุบาสิกา และเป็นพระอริยบุคคลชั้นใดชั้นหนึ่งหรือมีความรู้ในศาสนาเป็นอย่างดี (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 1 ข้อ 445 หน้า 476) ได้ว่ากล่าวตักเตือนพระภิกษุที่มีพฤติกรรมไม่สมควร ส่วนการนำมาปรับใช้ในปัจจุบัน ผู้ว่ากล่าวตักเตือนอาจจะเป็นคฤหัสถ์ที่มีความรู้เรื่องพระวินัยบัญญัติ หรือเป็นบุคคลผู้มีความใกล้ชิดกับพระศาสนา มีอุปการะต่อสงฆ์ สามารถว่ากล่าวตักเตือนเพื่อให้พระภิกษุได้เห็นโทษในพฤติกรรมของตนเองและกลับตัวใหม่

2) การใช้วาจาตำหนิพฤติกรรมพระภิกษุในหมู่ชาวบ้าน เมื่อพระภิกษุมีพฤติกรรมไม่เหมาะสมกับสมณะหรือพระภิกษุ ชาวบ้านจึงพากันตำหนิพระภิกษุ ซึ่งไม่ได้ตักเตือนพระภิกษุโดยตรงเหมือนในกรณีที่ 1 เช่น ชาวบ้านตำหนิพฤติกรรมของพระอุทายีว่า

“พระสมณะ เชื้อสายศากยบุตรเหล่านี้ ไม่มียางอาย ทูศีล ชอบกล่าวเท็จ แต่ก็ปฏิบัติธรรมว่า ประพฤติธรรม ประพฤติสงบ ประพฤติพรหมจรรย์ พุดจริง มีศีล มีกัลยาณธรรม พวกเธอไม่มีความเป็นสมณะ ไม่มีความเป็นพราหมณ์ ความเป็นสมณะ ความเป็นพราหมณ์ของพวกเธอเสื่อมสิ้นไปแล้ว พวกเธอจะเป็นสมณะเป็นพราหมณ์ได้อย่างไร พวกเธอปราศจาก

ความเป็นสมณะ ปราศจากความเป็นพราหมณ์ โฉนพระสมณ อุทายีจับต้องอวัยวะน้อยใหญ่ของภรรยาเราเล่า ต่อไปหญิงผู้มีตระกูล ลูกสาวผู้มีตระกูล หญิงสาวผู้มีตระกูล หญิงสะใภ้ผู้มีตระกูล สาวใช้ประจำตระกูลจะไม่กล้าไปอาราม หรือวิหารเป็นแน่ เพราะถ้าพวกเขาไปก็จะต้องถูกพระสมณะเชื้อสายศากยบุตรประทุษร้ายเอา” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 1 ข้อ 269 หน้า 291-292)

ชาวบ้านทั่วไปที่รับรู้ด้วยสามัญสำนึกถึงความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมของพฤติกรรมที่พระภิกษุแสดงออกมา แล้วตำหนิเพื่อตอบโต้พฤติกรรมนั้น การตำหนิทำให้พระภิกษุมีความระมัดระวังในพฤติกรรมของตนเองมากขึ้น

3) การคว่ำบาตรพระภิกษุ เห็นได้จากเรื่องราวของพระภิกษุชาวโกสัมพีที่ ทะเลาะวิวาทกัน แม้พระพุทธเจ้าให้แสดงอาบัติต่อกัน ก็ไม่ยอมแสดงอาบัติ พระพุทธเจ้าจึงหนีไปประทับอยู่ในป่า ชาวบ้านจึงไม่ทำสามีจิกรรมและไม่บำรุงด้วยปัจจัย 4 ด้วยการตกลงกันว่า

“พวกภิกษุชาวกรุงโกสัมพีเหล่านี้ ทำความพินาศใหญ่โตให้พวกเรา พระผู้มีพระภาคถูกภิกษุพวกนี้รบกวณจึงเสด็จหลีกไป เอาละ พวกเราจะไม่อภิวัต ไม่ลูกรับ ไม่ทำอัญชลีกรรม สามีจิกรรม ไม่สักการะ ไม่เคารพ ไม่นับถือ ไม่คบหา ไม่บูชาภิกษุชาวเมืองโกสัมพีพวกนี้ แม้พวกเขาเข้ามาบิณฑบาตก็จะไม่ถวายก้อนข้าว ท่านพวกนี้ เมื่อถูกพวกเราไม่สักการะ ไม่เคารพ ไม่นับถือ ไม่คบหา ไม่บูชา เป็นผู้ไม่มีสักการะอย่างนี้จะพากันหลีกไป สึกไปหรือจะให้พระผู้มีพระภาคทรงโปรด” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 4 ข้อ 467 หน้า 361)

ผู้ตำหนิต้องเป็นผู้มีอิทธิพลต่อการเป็นอยู่ของพระภิกษุ เช่น เป็นอุบาสก อุบาสิกาผู้มีศรัทธา บูชาพระภิกษุและบำรุงด้วยปัจจัย 4 เป็นประจำ เป็นต้น จึงจะทำให้พระภิกษุได้รับความลำบากได้เพราะการไม่ได้การบำรุงด้วยปัจจัย 4 นั้น ในการปรับใช้ อุบาสกและอุบาสิกาประจำอารามนั้นๆ สามารถหยุดการแสดงความเคารพ บูชา คบหา หรือการบำรุงด้วยปัจจัย 4 ต่อพระภิกษุที่แสดงพฤติกรรมไม่เหมาะสมไว้ชั่วคราว จนกว่าพระภิกษุจะกลับตัวใหม่ และในฝ่ายของพระภิกษุก็ต้องสำรวมระวังกายและวาจา เพื่อไม่ให้อุบาสกอุบาสิกาได้ตำหนิด้วยการคว่ำบาตรเหมือนกัน

4) การไล่ออกจากอาราม ในสมัยพุทธกาล อารามเป็นของคฤหัสถ์ เช่น วัดพระเชตุวัน เป็นของอนาถบิณฑิกเศรษฐี วัดเวฬุวัน เป็นของพระเจ้าพิมพิสาร เป็นต้น ซึ่งพระภิกษุเป็นผู้อาศัยและดูแลรักษาเท่านั้น ไม่ได้เป็นเจ้าของอาราม คฤหัสถ์สามารถไล่พระภิกษุผู้แสดงพฤติกรรมไม่เหมาะสมให้ออกจากอารามของตนได้ เห็นได้จากพระภิกษุทั้งหลาย ให้อนาถบิณฑิกเศรษฐีไล่พระโกณฑธานะออกไปจากวัดพระเชตุวัน เพื่อปกป้องพระภิกษุผู้มีศีล สังเกตว่า การตำหนิด้วยวิธีนี้

ทำให้ไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมของพระภิกษุได้นี้เนื่องจากได้ออกจากอารามของคฤหัสถ์นั้นแล้ว ทำให้พระภิกษุที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมไปอยู่ที่อื่นและทำพฤติกรรมเช่นเดียวกันนี้อีก

ในเรื่องการตำหนินี้มีข้อสังเกตว่า ชาวบ้านมีอำนาจในการวิพากษ์วิจารณ์ ตีฉันทินินทา ตักเตือนหรือขับไล่พระภิกษุผู้มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมแต่เพียงชั่วคราวหรือในพื้นที่หนึ่งเท่านั้น เพื่อให้พระภิกษุนั้นเกิดความสำนึก ละอายในสิ่งที่ตนกระทำและแก้ไขเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม แต่ไม่สามารถจะจัดการลงโทษพระภิกษุนั้นหรือถอดจากความเป็นพระภิกษุได้ พระภิกษุนั้นอาจหลบหนีการตำหนิไปทำพฤติกรรมเดียวกันนี้ในที่อื่น ๆ อีก ทำให้พระสงฆ์ไม่บริสุทธ์และเป็นที่ครหา ทำให้ชื่อเสียงของพระสงฆ์เสียหาย การจัดการพระภิกษุทุศีลจึงเป็นความรับผิดชอบของพระสงฆ์โดยตรง พระสงฆ์ต้องดำเนินการ เพื่อกำจัดหรือข่มขู่พระภิกษุที่ไม่มีความละอายเหล่านี้ ซึ่งเหมาะสมกว่าการให้รัฐธรรมาธิบดีผู้มีอำนาจในบ้านเมืองหรือกฎหมายเข้ามาเกี่ยวข้องและใช้อำนาจปกครองสงฆ์

5.4.3 การเรียนรู้พระวินัย

นอกจากการตำหนิด้วยวิธีการต่างๆ จะช่วยป้องกันไม่ให้พระภิกษุต้องอาบัติแล้ว การที่คฤหัสถ์ได้ใกล้ชิดพระศาสนาและได้เรียนรู้พระวินัย ก็อาจจะช่วยป้องกันไม่ให้พระภิกษุต้องอาบัติได้เหมือนกัน เช่น ความผิดเกี่ยวกับสิกขาบทในหมวดนิสสัยปาจิตติย เป็นต้นว่า ทายกผู้จะถวายจีวรแก่พระภิกษุ หากเป็นผู้รู้พระวินัยเป็นอย่างดี ก็จะให้ฝาก रुपये ให้แก่ไวยวัจกรเพื่อซื้อจีวรถวายพระภิกษุ หรือความผิดในหมวดปาจิตติย เป็นต้นว่า การนั่งอยู่ในที่ลับหลังตากับหญิง เป็นอาบัติแก่พระภิกษุ หากหญิงรู้ว่าการนั่งเช่นนั้นจะทำให้ตนเองและพระภิกษุเสียหาย ก็จะไม่นั่งอยู่อย่างนั้น การที่คฤหัสถ์ได้เรียนรู้พระวินัยถือว่าเป็นการสร้างสภาพแวดล้อมเพื่อไม่ให้พระภิกษุต้องอาบัติ ซึ่งนอกเหนือไปจากการสำรวมระวังของตัวพระภิกษุเอง ในปัจจุบันพระไตรปิฎกภาษาไทยแพร่หลายมากขึ้น ทำให้คฤหัสถ์ได้ศึกษาพระวินัยและมีความรู้เกี่ยวกับวิธีชีวิตและกฎเกณฑ์ของพระสงฆ์ นอกจากนี้ยังมีผู้เรียบเรียงหนังสือเกี่ยวกับการวางตัวของคฤหัสถ์ด้วย⁸¹

5.5 พระศาสนา

องค์ประกอบของพระศาสนามี 2 ส่วนคือ ธรรมและวินัย พระธรรมคือสัจจะความจริงที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ พระวินัยคือกฎเกณฑ์ต่างๆที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้นให้สำหรับพุทธบริษัท

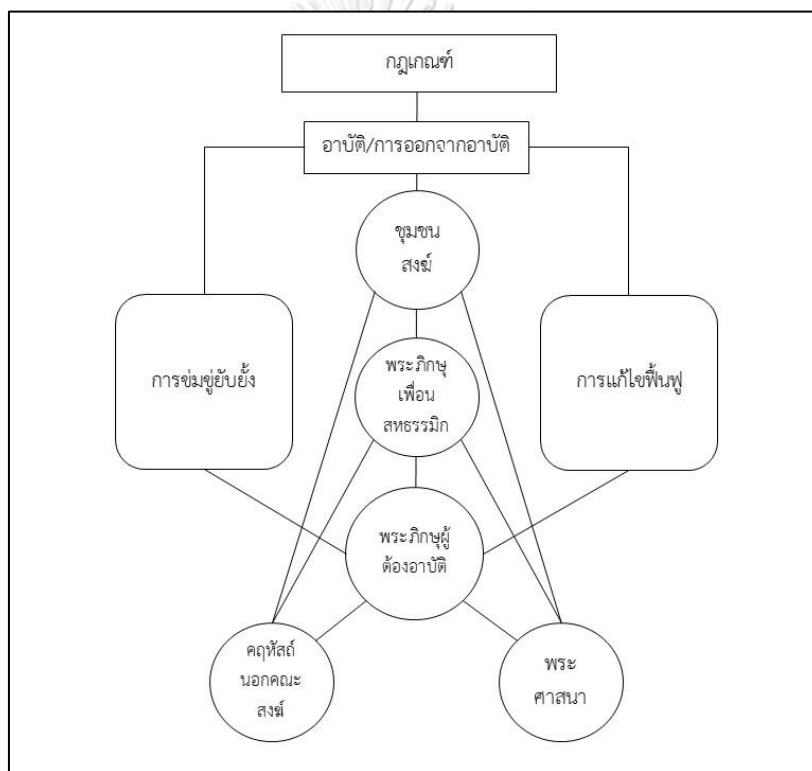
⁸¹ เช่น วินัยพระนาคู่มือโยม ของคณะทำงานวัดเขาสนามชัย วินัยของพระภิกษุสงฆ์ที่ประชาชนควรทราบและใจความแห่งมหาสติปัฏฐานสูตร ของพระศรีวิสุทธิญาณ (อุบล นนทโก ป.ศ.9)

4 โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระภิกษุผู้ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า พระภิกษุสงฆ์ทั้งปวงจึงต้องปฏิบัติธรรมและพระวินัยควบคู่กันเพื่อเรียนรู้เป้าหมายและวิธีการให้บรรลุเป้าหมายนั้น และในการจะเข้าถึงสัจจะความจริงต้องอาศัยวินัยคือกฎเกณฑ์ที่ทรงบัญญัติ หากมีแต่ธรรมแต่ไม่มีวินัยก็ทำให้เข้าถึงธรรมซึ่งเป็นนามธรรมได้ยาก พระวินัยจึงเป็นแบบแผนทุกอย่างของชุมชนสงฆ์ที่เอื้อประโยชน์ต่อการปฏิบัติธรรมเพื่อเข้าถึงความหลุดพ้นจากกิเลส เปรียบเสมือนพื้นแผ่นดินรองรับพระธรรม กล่าวคือพระภิกษุผู้มีศีลเท่านั้นจึงจะสามารถประพฤติธรรมจนสามารถหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวงได้ (สุภาพรรณ ฌ บางช้าง, 2550, หน้า 127) ส่วนพระภิกษุผู้ทุศีล ไม่อาจจะยังกุศลธรรมแม้เพียงเล็กน้อยเป็นต้นว่า ความปราโมทย์ ความอิมใจ ความสงบให้เกิดขึ้น (อรรถกถาสมันตปาสาทิกา (บาลี) เล่ม 1 หน้า 106) ฉะนั้น พระภิกษุที่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์แม้เพียงเล็กน้อยอย่างเคร่งครัดโดยไม่ละเมิดอย่างเด็ดขาดหรือยอมรับโทษเมื่อได้ละเมิดกฎเกณฑ์ ถือว่าได้ช่วยรักษาพระวินัยและพระธรรมซึ่งเป็นองคาพยพของพระศาสนา

ในการป้องกันการต้องอาบัติ โดยปกติกฎเกณฑ์ต่างๆที่ทรงบัญญัติ ก็เพื่อป้องกันมิให้พระภิกษุมีพฤติกรรมที่เคยเกิดขึ้นจากต้นบัญญัติ ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดปัญหาต่างๆติดตามมา พระภิกษุที่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์จึงมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ซึ่งตรงกันข้ามกับพฤติกรรมที่ไม่ต้องการ พระวินัยหรือกฎเกณฑ์ที่พระภิกษุปฏิบัติตามได้จึงช่วยปกป้องคุ้มครองพระภิกษุมิให้ต้องอาบัติทุกระดับ จึงมีความพร้อมต่อการเจริญกรรมฐานเพื่อให้จิตเป็นสมาธิตั้งแต่ขณิกสมาธิจนถึงอัปนาสมาธิ อรรถกถาจารย์กล่าวว่า สมาธิขั้นอัปนาคือสมาธิขั้นฌานที่พระภิกษุได้บรรลุถึงสามารถข่มกิเลสได้นานประมาณ 80-100 ปี โดยที่กิเลสไม่ฟุ้งขึ้นและช่วยยั้งให้กระทำความกรรมทางกายและวาจา สมาธิคือธรรมที่อยู่ภายในจิตของพระภิกษุสามารถป้องกันการต้องอาบัติเพราะละเมิดกฎเกณฑ์เพราะอำนาจของกิเลสได้

อย่างไรก็ตาม แม้สมาธิจะสามารถข่มกิเลสได้ก็จริง กิเลสที่ข่มได้มีความละเอียดระดับกลางและยังไม่สามารถละได้อย่างเด็ดขาดเพราะสมาธิมีคุณสมบัติในการข่มเท่านั้น หากสภาพแวดล้อมที่พระภิกษุอาศัยมีความเหมาะสมอาจช่วยยั้งให้กิเลสฟุ้งขึ้นอีก จึงมีความเสี่ยงในการละเมิดกฎเกณฑ์ได้อีก ฉะนั้น เมื่อจิตของพระภิกษุมีสมาธิจึงควรพัฒนาต่อไปเพื่อให้บรรลุถึงปัญญาขั้นสูงที่เรียกว่า วิปัสสนาปัญญา เพื่อต่อสู้กับกิเลสจนสามารถตัดรากถอนโคนได้อย่างเด็ดขาด แม้จะอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ยั่วยุให้เกิดกิเลสอย่างไร ก็ไม่มีอิทธิพลต่อการละเมิดกฎเกณฑ์ ธรรมคือปัญญาขั้นสูงจึงปกป้องพระภิกษุมิให้ต้องอาบัติเพราะอำนาจของกิเลส ดังนั้น พระธรรมและพระวินัยรวมเรียกว่า พระศาสนาจึงช่วยปกป้องพระภิกษุให้พ้นจากอาบัติ

โดยสรุป พระพุทธเจ้าบัญญัติกฎเกณฑ์พร้อมทั้งอาบัติเพื่อข่มขู่และลงโทษผู้เป็นอสังขีให้ได้รับความทุกข์ยาก จะได้ปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมของตนและไม่กระทำผิดอีก เพื่อนสหธรรมิกและสังคมสงฆ์จึงอยู่อย่างสัปปายะและมีความพร้อมในการศึกษาปฏิบัติธรรม ชักชวนให้คฤหัสถ์เกิดศรัทธาและอุปถัมภ์ค้ำชูสังคมสงฆ์ด้วยปัจจัย 4 และได้ปฏิบัติธรรมตามที่พระสงฆ์ได้สั่งสอนเมื่อพระสงฆ์และคฤหัสถ์ในฐานะพุทธบริษัททำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ พระศาสนาคือพระธรรมวินัยก็ดำรงอยู่ต่อไป ในด้านการป้องกัน ตัวพระภิกษุแต่ละรูปต้องรู้หน้าที่ของตน เมื่ออธิกรณ์ที่เป็นปัญหาเกิดขึ้น ต้องบริหารจัดการด้วยตนเอง เมื่อไม่รู้หน้าที่ ก็ทำให้เพื่อนสหธรรมิกและคณะสงฆ์เข้ามาช่วยเหลือเพื่อปลุกจิตสำนึกให้รู้หน้าที่ต่อไป

ภาพที่ 4 ความสัมพันธ์ระหว่างอาบัติและภาติทั้ง 5

จากภาพ หากกลไกการควบคุมของสงฆ์ล้มเหลว ไม่สามารถจัดการพระภิกษุผู้ต้องอาบัติได้ เรื่องราวความเสียหายต่างๆย่อมแสดงออกสู่สาธารณชน ทำให้คฤหัสถ์นอกคณะสงฆ์ที่รู้เห็นแสดงปฏิกิริยาตอบโต้ด้วยการตำหนิพระภิกษุผู้ต้องอาบัติด้วยตนเองหรือเข้าไปฟ้องร้องต่อคณะสงฆ์เพื่อเรียกร้องให้จัดการพระภิกษุผู้ต้องอาบัติหรือประกาศคว่ำบาตรไม่อุปถัมภ์ปัจจัย 4 เพื่อให้พระภิกษุสำนึกผิดและกลับตัวใหม่ หากกลไกในการป้องกันของภาติฝ่ายต่างๆทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ จะช่วยส่งเสริมในการรักษาพระวินัยและการปฏิบัติธรรมของกันและกันทั้งในส่วน of สังคมสงฆ์และ

สังคมของคฤหัสถ์และสงฆ์โดยตรงต่อความมั่นคงของพระศาสนา นัยตรงกันข้าม หากกลไกของฝ่ายต่างๆไม่ทำงาน ก็จะเต็มไปด้วยพระภิกษุอลัชชี ซึ่งไม่สามารถรักษาพระศาสนาได้ ทำให้พระศาสนาถึงกาลล่มสลายในที่สุด

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัย

ตามทัศนะของพระพุทธเจ้า อาบัติเป็นธรรมที่ไม่ควรปกปิดและควรเปิดเผยแก่เพื่อน สหธรรมิกและให้ออกจากอาบัติ อาบัติจึงจะไม่มีโทษ แต่พระภิกษุทั้งหลายมักพากันปกปิดและได้รับ อันตรายจากอาบัติทั้งทางด้านการศึกษาและเป็นอันตรายแก่คณะสงฆ์ ผู้วิจัยได้ศึกษาอาบัติโดยมุ่ง หมายที่โทษหรือความผิด เมื่อมีโทษ ก็ต้องมีการออกจากโทษ ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า การออกจากอาบัติ ในแวดวงวิชาการการศึกษาเรื่องการลงโทษเรียกว่า ทักษวิทยุ ซึ่งมีทฤษฎี อธิบายเรื่องการลงโทษที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยเลือกทฤษฎีการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้งและทฤษฎีการ ลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูมาวิเคราะห์การออกจากอาบัติในพระวินัย เพื่ออธิบายแง่มุมอื่นๆของอาบัติ และการออกจากอาบัตินอกเหนือไปจากที่ปรากฏในพระวินัย และทำให้เห็นบทบาทที่ภาคีทั้ง 5 มีต่อการป้องกันการต้องอาบัติ งานวิจัยที่ผ่านมา ได้สรุปว่า การออกจากอาบัติหรือการลงโทษในพระ วินัยเป็นแบบการแก้ไขฟื้นฟูอย่างเดียว ซึ่งผู้วิจัยได้เห็นด้วยกับงานวิจัยดังกล่าว จึงนำทฤษฎีทั้งสอง ข้างต้นมาวิเคราะห์อาบัติและการออกจากอาบัติเพื่อทำความเข้าใจ เพื่อป้องกันและแก้ไขการต้อง อาบัติ

6.1 สรุปผลการวิจัย

อาบัติมาจากการละเมิดกฎเกณฑ์ ซึ่งกฎเกณฑ์ทำให้ผู้บวชมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลง กลายเป็นพระภิกษุมากขึ้น ยิ่งปฏิบัติตามได้มาก ยิ่งเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว และทำให้สถาบัน สงฆ์มีความเจริญงอกงามและมีความเข้มแข็ง งานวิจัยนี้แบ่งกฎเกณฑ์เป็น 2 กลุ่มคือ กฎเกณฑ์ส่วน บุคคล และกฎเกณฑ์สำหรับสงฆ์ แทรกอยู่ในพระปาติโมกข์และนอกพระปาติโมกข์ ในทางปฏิบัติ กฎเกณฑ์ทั้ง 2 กลุ่มไม่สามารถแบ่งแยกได้อย่างชัดเจน เพราะกฎเกณฑ์สำหรับสงฆ์เป็นสิ่งที่ พระภิกษุแต่ละรูปต้องปฏิบัติตามเช่นเดียวกัน เมื่อพระสงฆ์ละเมิดกฎเกณฑ์ทั้งสอง จะต้องอาบัติ

อาบัติ จึงหมายถึง ความผิดและโทษที่เกิดจากการล่วงละเมิดกฎเกณฑ์ทั้งหลายในพระวินัย ในแง่ของการลงโทษ สามารถจำแนก 3 ระดับ ได้แก่ การพ้นจากสภาพความเป็นพระภิกษุ การประพฤติกฎฐานวิธี และการแสดงอาบัติ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิเคราะห์การลงโทษดังกล่าวตาม หลักทฤษฎีทางทัณฑวิทยา 2 ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีข่มขู่ยับยั้งและทฤษฎีแก้ไขฟื้นฟู ซึ่งทั้งสองทฤษฎีมี ความแตกต่างในด้านแนวคิดเกี่ยวกับการลงโทษอย่างชัดเจน นอกจากนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์บทบาท

ความสัมพันธ์ของอาบัติและภาคีทั้ง 5 ตามวัตถุประสงค์ของการบัญญัติพระวินัย 10 ประการ โดยศึกษาจากพระวินัยปิฎก และอรรถกถา

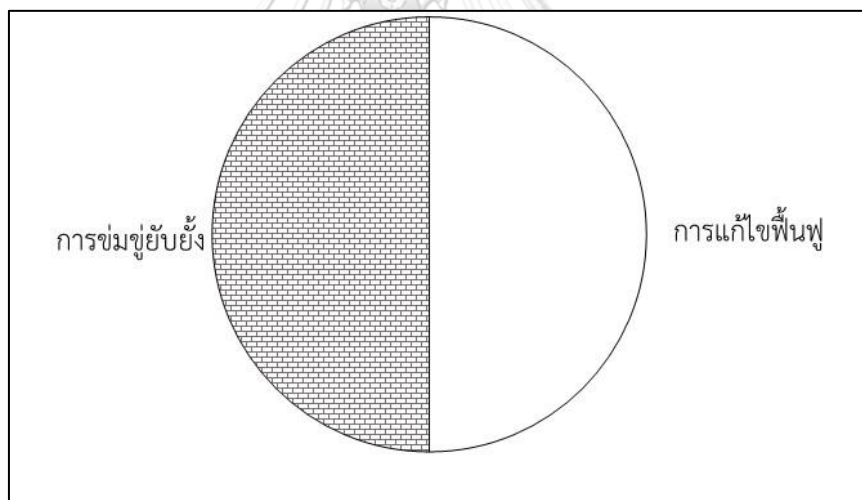
ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1 พบว่า ตามมุมมองของทฤษฎีการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้ง การลงโทษมีลักษณะของการทำลายสภาพของพระภิกษุในกรณีต้องโทษสูงสุด ในกรณีต้องโทษหนักระดับกลาง จะถูกควบคุมโดยมิให้คลุกคลีกับผู้อื่นและมีให้อยู่ผู้เดียว ถูกจำกัดความสามารถและการประจําตัวให้ได้รับความอับอายในระหว่างการรับโทษ ซึ่งทั้งหมดสร้างความยุ่งยาก ความอึดอัด ความลำบากทั้งสิ้น และในกรณีต้องโทษระดับเบา จะต้องประจําตนเองต่อผู้อื่น ซึ่งทั้งหมดเพื่อให้ผู้กระทำผิดที่มีประสบการณ์มีความเกรงกลัวโทษ กลัวความยุ่งยาก ความลำบาก และมีให้พระภิกษุอื่นเอาเป็นเยี่ยงอย่างเพราะได้เห็นการรับโทษ

ส่วนการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูมีลักษณะของการให้โอกาสแก่พระภิกษุผู้ต้องอาบัติปาราชิกได้ยอมลาสิกขาออกไปด้วยความสมัครใจจะได้ไม่ต้องอับอาย และเปิดโอกาสให้ตนเองได้เจริญงอกงามในสถานะอื่น แสดงให้เห็นโอกาสการสำนึกผิดและยอมรับโทษด้วยตนเองโดยการไม่ต้องรับโทษเพิ่ม การคัดแย้งพระภิกษุผู้ต้องอาบัติออกจากพระภิกษุปกติ เพื่อความสะดวกในการฝึกฝนอบรม และเพื่อมิให้คลุกคลีกับผู้อื่นจนเป็นเยี่ยงอย่างที่ไม่ดี และเพื่อความเหมาะสมแก่ผู้กระทำผิดแต่ละรูป จะได้ให้วิธีการฝึกฝนอบรมที่เหมาะสม จึงจัดพระภิกษุเป็นกลุ่มและเป็นรายบุคคล แสดงให้เห็นการจัดสภาพแวดล้อมทั้งสถานที่และบุคคลเพื่อความเหมาะสมในการฝึกฝนอบรมและการจัดเตรียมจิตใจของพระภิกษุเพื่อการศึกษา แสดงให้เห็นการมีส่วนร่วมของบุคคลและสงฆ์ในการกำหนดวิธีการฝึกฝนอบรม การรับรู้ความผิดและการพิจารณาให้พ้นโทษในกรณีประพฤติกฎฐานวิธี แสดงให้เห็นการช่วยเหลือให้พระภิกษุได้พ้นจากความผิดในอดีตและให้อภัยแก่ตนเอง ไม่จมปรักกับความผิดในอดีตและตั้งใจทำกรรมดีต่อไป

ความสอดคล้องกันของออกจากอาบัติกับทฤษฎีทางทัณฑวิทยาทั้งสองทฤษฎี ทำให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงใช้โทษตามแนวทางทฤษฎีทั้งสองนี้ควบคู่กัน วิธีการลงโทษมีทั้งข่มขู่ให้เกรงกลัวและแก้ไขฟื้นฟูตามที่กล่าวแล้ว แต่ในทางปฏิบัติ การออกจากอาบัติจะส่งผลในการยับยั้งข่มขู่หรือแก้ไขฟื้นฟู ขึ้นอยู่กับตัวผู้กระทำผิดเป็นสำคัญ หากเป็นผู้กระทำผิดด้วยความตั้งใจและไม่เกรงกลัวการลงโทษหรือหน้าด่าน ซึ่งอาจเป็นปุถุชนบางกลุ่ม การออกจากอาบัติหรือการลงโทษจะมีผลในการข่มขู่ยับยั้ง หากเป็นผู้เคร่งครัดในกฎเกณฑ์และละเมิดกฎเกณฑ์ด้วยความพลั้งเผลอ ซึ่งอาจเป็นปุถุชนบางกลุ่มและพระเสขบุคคล การออกจากอาบัติหรือการลงโทษจะส่งผลเป็นการแก้ไขฟื้นฟู

ในการป้องกันการต้องอาบัติตามหลักทฤษฎีทั้งสอง จะเห็นว่าในสมัยของพระพุทธเจ้า ทรงบัญญัติกฎเกณฑ์เพื่อป้องกันมิให้พระสงฆ์กระทำความผิดซ้ำ หรือทรงบัญญัติอนุบัญญัติเพื่อให้กฎเกณฑ์ครอบคลุมความประพฤติของพระภิกษุมากที่สุด พระภิกษุจึงจะเกรงกลัวและไม่กล้ากระทำความผิดซ้ำ นอกจากนี้การป้องกันตามทฤษฎี ส่งเสริมให้พระภิกษุเรียนรู้และปฏิบัติตามพระวินัยตั้งแต่ครั้งแรกที่อุปสมบทเสร็จ ในสมัยหลังพุทธกาลซึ่งไม่มีพระพุทธเจ้าบัญญัติกฎเกณฑ์เพิ่มเติม พระสงฆ์ในแต่ละประเทศ เช่น ผู้ปกครองพระสงฆ์ในประเทศไทยได้บัญญัติกฎเกณฑ์เพิ่มเติมและกำหนดโทษให้ทันต่อสถานการณ์ในสังคมเพื่อห้ามปรามความประพฤติสิกขาบทไม่ครอบคลุมความประพฤตินั้นๆ

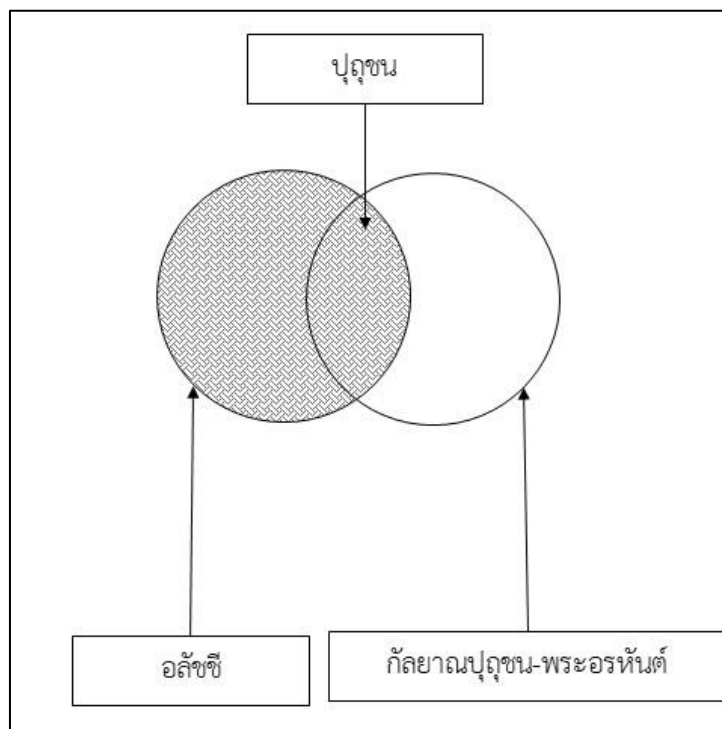
แนวทางป้องกันตามทฤษฎีการแก้ไขฟื้นฟูเป็นวัตรปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์ตามปกติ พระพุทธเจ้าทรงให้พระภิกษุสังวรในอินทริยสังวรศีลคือมีสติในการเห็นรูป ได้ยินเสียง การดมกลิ่น การลิ้มรส ในการสัมผัส และในการรับรู้อารมณ์ต่างๆ เพราะการไม่สำรวมทำให้เกิดกิเลสต่างๆ ทรงให้พระภิกษุเจริญสมาธิจนสามารถข่มกิเลสได้ยาวนานขึ้น และอบรมปัญญา จนสามารถกำจัดกิเลสซึ่งเป็นต้นตอของการต้องอาบัติ

ภาพที่ 5 การออกจากอาบัติประกอบด้วยแนวทางของทฤษฎีทั้ง 2

จะเห็นว่า วงกลมประกอบด้วยส่วนที่ 1 ด้านซ้าย หมายถึง การออกจากอาบัติตามแนวทางของทฤษฎีการข่มชู้ยั้ง แสดงถึงการข่มชู้ให้กลัวต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นในทางพระวินัยและในทางธรรม ส่วนที่ 2 ด้านขวา หมายถึง การออกจากอาบัติตามแนวของทฤษฎีการแก้ไขฟื้นฟู แสดงถึงการสำนึกผิด การแก้ไขตนเองด้วยความตั้งใจ การเป็นพยานในการละเว้นกรรมชั่วและสร้างกรรมดี นอกจากนี้ ลักษณะนิสัยของปัจเจกชนจะเป็นตัวแปรสำคัญในการทำให้การออกจากอาบัติมี

ลักษณะของการข่มขู่ยับยั้งหรือแก้ไขฟื้นฟู ดังนั้น การออกจากอาบัติจึงมีทั้งการข่มขู่ยับยั้งและการแก้ไขฟื้นฟูควบคู่กันเสมอ

ภาพที่ 6 แนวทางการออกจากอาบัติสำหรับพระภิกษุซึ่งมีคุณธรรมแตกต่างกัน

จากภาพแสดงถึงกลุ่มพระภิกษุ 3 กลุ่ม ได้แก่

(1) พระภิกษุอสังขีต้องอาบัติโดยไม่มีความระมัดระวัง จะมองการออกจากอาบัติว่าเป็นโทษที่อึดอัดและน่ากลัว จึงพยายามหลบเลี่ยงการออกจากอาบัติ หรือหากออกจากอาบัติ ก็ออกด้วยความไม่สำนึก สักแต่ทำตามขั้นตอน ซึ่งสะท้อนให้เห็นแนวคิดในการออกจากอาบัติเป็นไปตามแนวทางของทฤษฎีการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้ง

(2) พระภิกษุผู้เป็นปฤชณ ยังเป็นผู้มีกิเลสหนาและอยู่ในอำนาจของกิเลสเป็นปกติ จะรู้สึกว่าการออกจากอาบัติอาจเป็นการข่มขู่หรือการแก้ไขฟื้นฟูก็ได้ ซึ่งไม่แน่นอนและเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ขึ้นอยู่กับระดับปัญญาและสภาพแวดล้อมของพระภิกษุในขณะนั้น พระภิกษุที่มีปัญญาน้อย ไม่เข้าใจเจตนารมณ์ของการออกจากอาบัติและความปรารถนาดีของพระอาจารย์ ก็จะมีอาการกลัวต่อการเปิดเผยอาบัติและการออกจากอาบัติ ในขณะที่พระภิกษุที่มีกัลยาณมิตรแนะนำด้วยความเมตตาและเข้าใจ ก็จะมีอาการไม่เกรงกลัวมากนักและออกจากอาบัติด้วยความสำนึกและความเข้าใจ

(3) พระภิกษุภิกษุภิกษุเป็นผู้นิยมกิเลสเบาบางจนถึงพระอรหันต์ผู้ไม่มีกิเลสแล้ว จะมองการออกจากอาบัติด้วยความเข้าใจเจตนาธรรม ที่การออกจากอาบัติเป็นไปเพื่อความสำเร็จ เรียนรู้และพัฒนาตนเอง ซึ่งเป็นแนวทางของทฤษฎีการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟู โดยไม่หวาดหวั่นต่อความยากลำบากในการออกจากอาบัติ คำอธิบายข้างต้นนี้แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมุมมองที่มีต่ออาบัตินับระดับคุณธรรมของพระภิกษุ กล่าวคือ อาบัติจะมีผลเป็นการข่มขู่สำหรับพระภิกษุผู้มีคุณธรรมน้อย ในขณะที่อาบัติจะมีผลเป็นการแก้ไขฟื้นฟูสำหรับพระภิกษุผู้มีคุณธรรมมาก

ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 2 พบว่า เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของอาบัติต่อภาคี จะเห็นถึงประโยชน์ที่ภาคีได้รับจากการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่เหมาะสม ชุมชนสงฆ์จะมีภาพลักษณ์ที่ดี และเป็นที่รองรับบุคคลที่มีศรัทธาในการศึกษาปฏิบัติธรรมและเป็นแหล่งอำนวยความสะดวกทั้งหลาย พระภิกษุที่ไม่ละอายก็จะออกจากอาบัติด้วยความรู้สึกที่ถูกต้องโทษและเช็ดถูหลาย พระภิกษุที่ตั้งใจปฏิบัติธรรมจะได้ปลดเปลื้องความผิดที่ละเมิดด้วยความพลั้งเผลอ เพื่อนสหธรรมิกจะได้อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขและปฏิบัติธรรมได้อย่างสบาย ไม่ถูกเบียดเบียนกันให้ได้รับความทุกข์ทรมานที่ยังไม่เกิดศรัทธาจะได้ศรัทธาต่อชุมชนสงฆ์ เมื่อได้เห็นความประพฤติที่เรียบร้อยของพระสงฆ์ ศฤกษณ์ที่มีศรัทธาจะได้มีศรัทธายิ่งขึ้นไป มีแรงจูงใจในการเข้ามาศึกษาและได้ประโยชน์จากธรรม ซึ่งช่วยให้ยกระดับสังคมของศฤกษณ์ให้ดีขึ้น และสุดท้ายความเคร่งครัดในพระวินัยช่วยให้พระภิกษุมีความเจริญงอกงามในศีล สมาธิและปัญญา เป็นพระอรหันต์บุคคลในพระศาสนา ฉะนั้นความมีอยู่ของวินัยและพระสัทธรรมเป็นความเจริญงอกงามของพระศาสนา

ภาคีเหล่านี้มีบทบาทในการรักษาความประพฤติของสงฆ์ (1) ตัวพระภิกษุแต่ละรูปจะต้องรู้หน้าที่ของตน โดยไม่ละเมิดกฎเกณฑ์ทั้งส่วนบุคคลและของสงฆ์ จึงไม่ต้องอาบัติ และต้องออกจากอาบัติเมื่อได้ละเมิดกฎเกณฑ์ ปัญหาการต้องอาบัติจึงจบสิ้น และไม่ต้องเดือดร้อนภาคีอื่นๆ ทั้งเพื่อนสหธรรมิกและชุมชนสงฆ์ และไม่ต้องได้รับการติเตียนจากชาวบ้าน เหตุที่ทำให้ภาคีเหล่านี้ต้องเดือดร้อนเพราะตัวพระภิกษุแต่ละรูปไม่รู้หน้าที่ของตน (2) ในฝ่ายสงฆ์จะต้องบังคับใช้กฎเกณฑ์อย่างจริงจังและเคร่งครัด พระสงฆ์แต่ละรูปจะได้เกรงกลัวโทษและมีความสำรวมในกฎเกณฑ์ (3) เพื่อนพระภิกษุที่เป็นสหธรรมิกและศฤกษณ์จะต้องช่วยกันสอดส่องดูแลพฤติกรรมของพระภิกษุและว่ากล่าวตักเตือนอยู่เสมอ เพื่อเป็นการลดโอกาสในการละเมิดกฎเกณฑ์ กฎเกณฑ์ที่พระสงฆ์รักษาดีแล้วธรรมที่ได้เจริญจากการปฏิบัติตามธรรม จะป้องกันมิให้พระภิกษุต้องอาบัติ และถือได้ว่าพระศาสนามีบทบาทในการป้องกันการต้องอาบัติของพระภิกษุ ทั้งนี้ย้ำว่า พระภิกษุควรสำรวมอินทรีย์อยู่เสมอ หากพลาดพลั้งต้องอาบัติ ต้องสำนึกว่า อาบัตินั้นเป็นธรรมขัดขวางการพัฒนาตน

ตามหลักไตรสิกขาและทำลายความสงบสุขของภาติ การออกจากอาบัติทำให้ตนเองมีความเจริญก้าวหน้าในการศึกษาและทำให้ภาติมีความสงบสุข และพระภิกษุต้องอาบัติใดๆก็ตาม ต้องรู้ตัวและให้ถือว่ามิหน้าที่ในการออกจากอาบัติเสมอ

จากการศึกษาวิจัยที่ผ่านมา ส่วนใหญ่เน้นการศึกษาอาบัติในมุมมองของทฤษฎีการแก้ไขฟื้นฟู และเห็นว่า การออกจากอาบัติในพระวินัยเป็นแบบการแก้ไขฟื้นฟู เมื่อพิจารณาแล้ว อาจเป็นไปได้ว่า งานวิจัยกระทำโดยผู้มีความเชื่อว่าการออกจากอาบัติของพระพุทธเจ้าเป็นแบบแก้ไขฟื้นฟู ซึ่งไม่นิยมความรุนแรงและมีความทันสมัย จึงนำทฤษฎีการแก้ไขฟื้นฟูมาศึกษาการออกจากอาบัติในพระวินัย หรืออาจจะเพราะวิธีในการศึกษาที่มีข้อจำกัดหลายประการ จึงเลือกศึกษาอาบัติด้วยทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูอย่างเดียวและสรุปผลการศึกษา เมื่อเปรียบเทียบกับงานของผู้วิจัยพบว่าการออกจากอาบัติมีแนวทางของทฤษฎีการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้งและทฤษฎีการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟู ซึ่งมีแนวโน้มว่า หากศึกษาอาบัติด้วยทฤษฎีการลงโทษที่หลากหลาย ซึ่งมีการพัฒนาต่อมาในภายหลัง จะทำให้เห็นแนวทางการลงโทษที่หลากหลายมากขึ้น

6.2 ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

6.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ข้อเสนอแนะเพื่อสร้างกลไกของภาติให้มีประสิทธิภาพในการรักษาความประพฤติของสงฆ์ ดังนี้

1) จากการวิจัยพบว่า สงฆ์ทุกระดับมีกลไกการสร้างสามัคคีและการมีส่วนร่วมในการบริหารงานคณะสงฆ์ผ่านสังฆกรรม ซึ่งทำให้สมาชิกสงฆ์มีความรักความสามัคคีกันรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกันและกันและความเป็นส่วนหนึ่งของสังคมาสงฆ์ ซึ่งหากเกิดความไม่ดั่งงามขึ้นในสังคมาสงฆ์จะเห็นความสำคัญและร่วมกันจัดการให้สำเร็จลุล่วงไป ด้วยเหตุนี้คณะสงฆ์อาจจะต้องมาทบทวนบทบาทของสังฆกรรมและทำให้ถูกต้องตามพระวินัย

2) จากการวิจัยพบว่า สงฆ์มีระบบควบคุมความประพฤติของสมาชิกสงฆ์โดยพระอุปัชฌาย์และอาจารย์ ที่เรียกว่า นิสสัย ทำให้ศิษย์ได้แก่สัทธิวิธาริกและอันเตวาสิกอยู่ในความดูแลอย่างน้อย 5 พรรษา ซึ่งมีเวลาเพียงพอในการศึกษาจนมีคุณสมบัติตามที่พระวินัยต้องการและรักษาคุ้มครองตนได้ ซึ่งในปัจจุบัน พระอุปัชฌาย์ที่ไม่ได้ศึกษาพระวินัยจึงไม่ได้ปฏิบัติให้ถูกต้อง จึงมีปรากฏพระภิกษุที่มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมตามสื่อต่างๆ

3) คณะสงฆ์ต้องหันต่อเหตุการณ์บ้านเมือง และต้องรู้ว่าปัจจัยใดในปัจจุบันที่ยั่วยุให้พระภิกษุต้องอาบัติได้ง่าย หรือมีความผิดใดเกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยอาศัยบุคลากรทางพระพุทธศาสนาทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาช่วยเหลือ แล้วบัญญัติกฎเกณฑ์ซึ่งไม่ขัดแย้งกับพระวินัยมาบังคับใช้เพื่อป้องกันความเสียหายและบัญญัติโทษให้เหมาะสมกับความผิด หากสิกขาบทใดมีความคลุมเครือและต้องอาศัยการตีความ คณะสงฆ์อาจตกลงกันบัญญัติกฎเกณฑ์ขึ้นมาเพิ่มเติม เพื่อให้ง่ายต่อการบังคับใช้ เช่น การตีค่าเงิน 5 มาสกให้เหมาะสมกับสังคมไทย เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติในการปรับอาบัติปาราชิก เป็นต้น (อำนาจ ยอดทอง, 2015, หน้า 53) จึงจะส่งผลให้เป็นการข่มขู่ให้กลัวได้

4) จากการวิจัยพบว่า การศึกษาพระวินัยมีความสำคัญมาก เพราะช่วยป้องกันมิให้ผู้ศึกษาต้องอาบัติเพราะมีความรอบรู้และมีความเข้าใจพระวินัยเป็นอย่างดี เพราะและสามารถแนะนำสั่งสอนหรือแก้ความสงสัยของพระภิกษุได้ หากพระภิกษุได้ศึกษาต่อไปจนจบกระบวนการของไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิและปัญญา สามารถข่มและกำจัดกิเลสได้ทุกระดับ ก็จะทำให้ป้องกันการต้องอาบัติได้อย่างยั่งยืน

5) จากการวิจัยพบว่า กระบวนการออกจากอาบัติมีแนวทางตามทฤษฎีทั้ง 2 ซึ่งส่วนมากพระภิกษุออกจากอาบัติเพราะความกลัวผลกระทบทางในทางธรรมและพระวินัย จึงสักว่าปฏิบัติให้จบสิ้นไป จะได้ไม่ต้องอาบัติเพิ่ม การปฏิบัติด้วยความรู้สึกดังกล่าว ซึ่งอาจจะทำให้เป็นสมาชิกสงฆ์ที่ดี เพราะปฏิบัติตามพระวินัย หากพระภิกษุออกจากอาบัติด้วยความเข้าใจถึงเจตนารมณ์กล่าวคือ ออกจากอาบัติด้วยความรู้สึกผิดและยอมรับและต้องการชำระความผิดซึ่งอยู่ในใจ การออกจากอาบัติเช่นนี้จะเป็นการป้องกันการต้องอาบัติในอนาคตได้ยั่งยืนกว่า แม้มีโอกาสก็จะมีโอกาสจะไม่ล่วงละเมิดพระวินัย

6) ในปัจจุบันโลกแห่งเทคโนโลยีเจริญขึ้นมาก ทุกคนในโลกสามารถรับรู้ข่าวสารได้อย่างรวดเร็ว ฉะนั้น การแสดงพฤติกรรมของพระภิกษุไม่ว่าจะดีหรือไม่ดี หากมีการเผยแพร่ทางสื่อสังคมออนไลน์ ก็จะเป็นที่รับรู้ของคนทั่วโลก พระภิกษุอาจใช้ประโยชน์จากสังคมเทคโนโลยีช่วยในการฝึกฝนสติจะได้ระมัดระวังมิให้แสดงพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้อง

7) การจะทำให้คฤหัสถ์มีความหวงแหนและรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของศาสนา ก็มาจากการได้รับประโยชน์จากธรรมที่ได้ศึกษาปฏิบัติจากพระภิกษุผู้มีศีลและมีความเลื่อมใสศรัทธา จากนั้นก็จะช่วยกันป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับสงฆ์โดยการศึกษาพระวินัยของพระสงฆ์จากสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ

เพื่อความเข้าใจพระวินัย ซึ่งจะได้ปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้อง ไม่เป็นเหตุให้พระสงฆ์ประพฤติดิิดพระวินัย และหากมีเรื่องไม่ดั่งงามขึ้นกับสงฆ์ จะต้องช่วยกันตักเตือนด้วยความเมตตา

6.2.2 ข้อเสนอแนะในการศึกษา

การใช้ทฤษฎีทางสังคมวิทยา/สังคมศาสตร์ในการวิเคราะห์พระวินัยและสงฆ์ ทำให้เห็นมุมมองที่น่าสนใจมากขึ้น เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่งที่อาจเป็นกรณีศึกษาในทางสังคมศาสตร์ การที่พระสงฆ์ได้ทำการศึกษาวิจัยเหล่านี้ด้วยตัวเอง จะทำให้เข้าใจหลักการต่างๆ ในพระวินัยมากขึ้น อีกทั้งการศึกษาก็สามารถทำได้อย่างลุ่มลึกรอบด้านมากกว่าคฤหัสถ์ซึ่งอาจไม่เคยศึกษาพระธรรมวินัยมาก่อน

บรรณานุกรม

- Bhikkhu, S. (2017). *Nighanḍu Pali-Deutsch Wörterbuch*. Germany: SDL Schaltungsdienst Lange.
- Dauids, T. W. R. (2015). *Pali-English dictionary*: Motilal Banarsidass.
- Elamaldeniye, S. T. (2019). *Crime and the Control of Crime: An Ethical Analysis from a Theravāda Buddhist Point of View*: University of the West.
- Jory, P. (2021). *A history of manners and civility in Thailand*. Cambridge University Press.
- Keerthirathne, W. K. D. (2016). A comparative study of punishment in Buddhist and Western educational psychology. *International Journal of Indian Psychology*, 3, 32-42.
- ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. (2563). กฎหมายอาญา ภาคทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- นันทิ จิตสว่าง. (2541). หลักทฤษฎีวิทยา. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาข้าราชการราชทัณฑ์.
- พรชัย ชันดี, ธัชชัย ปิตะนีละบุตร, & อัสวิน วัฒนวิบูลย์. (2543). ทฤษฎี และงานวิจัยทางอาชญาวิทยา. กรุงเทพฯ: บุ๊คเน็ท.
- พรชัย ชันดี, จอมเดช ตริเมฆ, & กฤษณพงศ์ พุทธระกุล. (2558). ทฤษฎีอาชญาวิทยา : หลักการ งานวิจัย และนโยบายประยุกต์ (พิมพ์ครั้งที่ 1. ed.): สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรังสิต.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2533). รากฐานพุทธจริยศาสตร์สำหรับสังคมไทยร่วมสมัย. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- พระครูอรุณจริยานุวัตร. (2560). อาชญาวิทยาแนวพุทธ: กระบวนทัศน์พระพุทธศาสนาว่าด้วยอาชญากรรม. วารสารวิชาการโรงเรียนนายเรือ, 4(1), 32-47.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต). (2538). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2558). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพฯ: ผลิธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2551). พจนานุกรมพุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพุทโธสาจารย์. (2003). คัมภีร์วิสุทธิมรรค(สมเด็จพระพุฒาจารย์(อ.จ. อาสภมหาเถร), แปล) (พิมพ์ครั้งที่ 4. ed.). กรุงเทพมหานคร: วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์.

1. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
 มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2538). สยามรัฐสส เตปิฎก เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2535a). สยามรัฐสส เตปิฎกภูฏกถา มโนรตปุรณี นาม องคตตรนิกายภูฏกถา เอกกนิปาตวณณนา (ปฐโม ภาค).
- มหามกุฏราชวิทยาลัย.
 มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2535b). สยามรัฐสส เตปิฎกภูฏกถา มโนรตปุรณี นาม องคตตรนิกายภูฏกถา เอกกนิปาตวณณนา (ปฐโม ภาค). กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2538a). สยามรัฐสส เตปิฎก เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2538b). สยามรัฐสส เตปิฎก เล่ม 4. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2548a). สมณฑปาสาทิกา นาม วินยภูฏกถา (ตติโย ภาค). กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2548b). สมณฑปาสาทิกา นาม วินยภูฏกถา (ตติโย ภาค). กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2548c). สมณฑปาสาทิกา นาม วินยภูฏกถา (ปฐโม ภาค). กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2557). ธมมปทภูฏกถา (ปฐโม ภาค). กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2559). พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่ม 3. นครปฐม: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มานพ บุญขึ้น. (2561). การศึกษาวิเคราะห์การอวดอุตตริมนุสสธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, Retrieved from http://oldweb.mcu.ac.th/site/thesiscontent_desc.php?ct=1&t_id=3967
- วิศิษฐ์ เจนนานนท์, ปิ่นพยาศ์ ฌิตสุนทรโรทยาน, & สุเทพ พรหมเลิศ. (2562). กระบวนการเกิดอาชญากรรมในแง่พุทธธรรม. วารสารการเมืองการปกครอง, 9(1), 55-66.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2538). วินัยมุข (เล่ม 2). กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2541). วินัยมุข (เล่ม 1). กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2555). วินัยมุข (เล่ม 3). นครปฐม: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมพรนุช ตันศรีสุข. (2022). อาบัตถักทรัพย์ในทศตวรรษ. ธรรมสาร, 8(1), 80-121.
- สุนตี คงเทพ. (2557). รอกการลงโทษ ภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: นิตินธรรม.
- สุชาติ ศรีใหม่, & ฉัตรมาศ วิเศษสินธุ์. (2560). พระภิกษุยกยอกทรัพย์: ศึกษาความรับผิดชอบทางอาญาและอาบัติตามพระวินัย. วารสารนิติศาสตร์และสังคมศาสตร์, 1(1), 107-133.
- สุนทร สุขทรัพย์ทวีผล. (2559). การแก้ไขผู้กระทำความผิดเชิงพุทธ. ว.มรม.(มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 10(1), 19-25.
- สุภาพรรณ ณ บางช้าง. (2550). รัตนประทีปแห่งพระไตรปิฎก พระวินัยปิฎก. กรุงเทพฯ: คราฟแมนเพรส จำกัด.
- อัจฉริยา ธีรศรีโชติ. (2552). ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในพระวินัยปิฎก. (Thesis). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, Retrieved from <https://chula.idm.oclc.org/login?url=https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=ir01978a&AN=cuir.123456789.17745&site=eds-live>
<http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/17745> Available from EBSCOhost CUIR database.
- อำนาจ ยอดทอง. (2015). Adinnāḍḍāna in Pārājikasikkhāpada : The Problem and Ways out for the Problem in Thai Society. *Journal of Buddhist Studies Chulalongkorn University*, 22(1), 37-59. Retrieved from <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jbscu/article/view/156888>

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	พระมหาสมชาย จำปาทอง
วัน เดือน ปี เกิด	1 มีนาคม 2526
สถานที่เกิด	จังหวัดชัยนาท
วุฒิการศึกษา	การศึกษาทางธรรม เปรียญธรรม 7 ประโยค สำนักเรียนวัดราชโอรสาราม การศึกษาทางโลก ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาศาสตร์บัณฑิต (วิทยาการคอมพิวเตอร์) มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา รัฐศาสตรบัณฑิต (บริหารงานยุติธรรม) มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (อาชญาวิทยาและงานยุติธรรม) มหาวิทยาลัยมหิดล
ที่อยู่ปัจจุบัน	วัดราชโอรสาราม แขวงบางค้อ เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY